

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Bænken på kanten. Social kapital, lokalsamfund og lokalt forankrede kulturbærende institutioner

Lolle, Anna Kristine E. L.

DOI (link to publication from Publisher):
[10.5278/vbn.phd.hum.00080](https://doi.org/10.5278/vbn.phd.hum.00080)

Publication date:
2017

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Lolle, A. K. E. L. (2017). *Bænken på kanten. Social kapital, lokalsamfund og lokalt forankrede kulturbærende institutioner*. Aalborg Universitetsforlag. Ph.d.-serien for Det Humanistiske Fakultet, Aalborg Universitet
<https://doi.org/10.5278/vbn.phd.hum.00080>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

BÆNKEN PÅ KANTEN

SOCIAL KAPITAL, LOKALSAMFUND OG LOKALT
FORANKREDE KULTURBÆRENDE INSTITUTIONER

AF
ELISABETH LAURIDSEN LOLLE

PH.D. AFHANDLING 2017

AALBORG UNIVERSITET

BÆNKEN PÅ KANTEN.

SOCIAL KAPITAL, LOKALSAMFUND OG LOKALT FORANKREDE KULTURBÆRENDE INSTITUTIONER

Ved

Elisabeth Lauridsen Lolle

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Ph.d. indleveret: 7. april, 2017

Ph.d. vejleder: Professor Palle Rasmussen
Aalborg University

Ph.d. bi-vejleder: Professor Antje Gimmler
Aalborg University

Ph.d. bedømmelsesudvalg: Lektor Christian Ydesen
Aalborg Universitet

Lektor Annette Aagaard Thuesen
Syddansk Universitet

Professor Gry Paulgaard
Universitetet i Tromsø

Ph.d. serie: Det Humanistiske Fakultet, Aalborg Universitet

ISSN (online): 2246-123X
ISBN (online): 978-87-7112-815-4

Udgivet af:
Aalborg Universitetsforlag
Skjernvej 4A, 2. sal
9220 Aalborg Ø
Tlf. 9940 7140
aauf@forlag.aau.dk
forlag.aau.dk

For- og bagside foto: Granitbænk v. Toftum Bjerger venligst stillet til rådighed af
Formand for Toftum Bjerger Grundejerforening, Bruno Grønberg.

© Copyright: Elisabeth Lauridsen Lolle

Trykt i Danmark af Rosendahls, 2016

Normalsider: 303 sider (å 2.400 anslag inkl. mellemrum).

CV

Elisabeth Lauridsen Lolle er Cand. Mag. i Fransk og Canada-studier fra Aarhus Universitet. Hun har været ansat på Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet siden 2012 først på et projekt om skolelukningers betydning for den social kapital. Et projekt hun selv havde søgt og fået penge til igennem Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter. Lidt senere kom FlexVid projektet om UCN's forsøg med udflytning af uddannelser og Marifus projektet om indre vandveje til.

Elisabeth har siden sin ansættelse bl.a. undervist i multikultur, kultur, etik og metode på kandidatuddannelsen i Læring og Forandringsprocesser, og har sammen med en kollega udviklet metodemodulet på Bacheloruddannelsen i Organisatorisk Læring. Desuden har hun fungeret både som projektvejleder, specialevejleder og som censor på kandidatuddannelsen.

Forskningsmæssigt er Elisabeth primært tilknyttet forskningsgruppen Center for Uddannelses- og Evalueringsforskning, Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet. Hendes forskningsinteresser ligger indenfor uddannelsesforskningen og her især indenfor policy, regional udvikling i et uddannelsesmæssigt perspektiv, evaluering, lighed og social kapital. Som en del af fagekspertpanelet i Trap Danmark siden 2015 skal hun lave uddannelsesbeskrivelser for alle landets kommuner.

ENGLISH SUMMARY

The Bench at the Edge. Social Capital, Communities, and Locally Based Culture-Bearing Institutions

The stage is the bench at a stadium, by the waterfront, or at the school or a college. It is about meeting. Sitting and talking. The spirit of community. However, the location of the bench is also crucial. In a common space as the frame of the communal life, that is being lived in that particular community. The bench is located in a meeting place. When seated on that bench it is easy to start talking and getting to know each other. After a while it becomes even easier to ask that person sitting next to you to help out by making the coffee the next time, or by taking a photo during the football season when the son is playing and send it to the sports association as you promised the sponsor, or to ask that person if she would like to be part of the board in the water supply association.

What is initiated at the bench is about relations, trust and an inclination to help each other, once you get to know each other. In theoretical terms it is about social networks, trust, and reciprocity. The three elements together makes up the social capital, that link us to each other and to the society, and this is exactly what many people are afraid to loose when a local, public institution closes. The school. The library. The college.

On one hand, the *bench*, that specifically can create the social capital and thus at the same time become the symbol of this special link, that according to various Danish governments is an important factor for the Danish society. On the other hand, *the edge*, the periphery outside the big urban centers that are challenged in demography, economy and other area. Those places are often very negatively portrayed in the public image, which polarises the center-periphery debate, and tensions thereby could develop in the population. Tensions that could increase by changing the very structures that keep the local communities together. Structures like schools. Besides being the center for learning, they are very important as the communal space in their communities. We therefore need to study the consequences of those structural changes on the social capital, by examining the bench, as well as the environment and the context it is located in, since the environment embeds not only the citizens but also the institutions.

The present study includes three cases. The School-project, a project conducted for the Danish Ministry of Housing, Urban, and Rural Affairs on school closings and the significance of those on the social capital in local communities. The FlexVid project, on the relocation of four professional higher education programmes to five

cities in the North Denmark Region. The Marifus project on two culture-historical museums in North Jutland and how they are embedded in their local communities.

Three very different cases that nonetheless have quite a lot in common. The most important in this project, is their location. All of them are not only present in urban centers but also in small cities and local communities, where they play an important part in the lives of the citizens. The institutions have a function as a meeting-place, and as such contribute to the embeddedness of the citizens in their local communities.

Social capital as interpreted and understood by Robert Putnam constitutes the theoretical basis of this study. In his perspective, social capital is a good for everybody, even if not everybody contributes equally. Social capital as a concept as well as its operationalisation is being discussed in the dissertation. This discussion leads to the suggestion of incorporating a place-related aspect when studying social capital in local communities. My data showed that this place-related aspect was very important for creating social networks, trust and reciprocity.

Bænken på kanten.

DANSK RESUMÉ

Bænken på kanten. Social kapital, lokalsamfund og lokalt forankrede kulturbærende institutioner.

Scenen er en bæk ved stadion, ved vandkanten eller ved en uddannelsesinstitution. Det handler om det at mødes. At sætte sig ned og snakke. Fællesskabet. Hvor bænken står er dog også væsentligt. I et fælles rum som ramme om det fælles liv, der leves i netop det lokale samfund. Bænken står på steder, der fungerer som mødesteder. Når man sidder der på bænken falder man nemt i snak, man lærer hinanden at kende. Bagefter er det nemmere at spørge om hjælp til f.eks. at få sat kaffen over næste gang, sønnen skal til fodbold, eller til i løbet af sæsonen at tage et billede af ham, mens han spiller og sende det til idrætsforeningen, som man har lovet sponsoren, eller få spurgt om vedkommende har lyst til at være med i vandværksbestyrelsen.

Det der sættes i gang ved bænken handler om relationer, tillid og en lyst til at hjælpe hinanden, når man har lært hinanden at kende. De teoretiske begreber for dette er sociale netværk, tillid og reciprocitet. De tre elementer udgør tilsammen den sociale kapital, der er med til at binde vores samfund sammen, og er det, som mange mennesker er bange for at miste, når en lokal institution lukker. Skolen. Biblioteket. Seminariet.

På den ene side har vi altså *bænken*, som konkret er med til at skabe den sociale kapital og på den måde samtidig bliver selve symbolet på det, der binder os sammen og som ifølge diverse regeringer er en vigtig del af det danske samfund. På den anden side har vi det sted, bænken står, *kanten*, de steder der ligger udenfor de store bycentre, og som er udfordrede på en række områder. I det offentlige billede italesættes de steder ofte på en meget negativ måde, og derved polariseres centrum-periferi debatten, så der opstår risiko for spændinger i befolkningen. Spændinger der kan øges ved ændringer i strukturer, som er med til at holde sammen på lokalsamfundene. Strukturer som skoler, der foruden at være centrum for læring, også har en betydning som fælles rum i de lokalsamfund, som de er en del af. Derfor er der behov for at undersøge konsekvenserne af strukturændringer for den sociale kapital ved at se på bænken, samt de omgivelser og den kontekst den står i, for omgivelserne er med til at forankre ikke bare medborgerne men også de offentlige institutioner.

Konkret falder undersøgelsen i tre cases. For det første i Skoleprojektet, et projekt om skolelukninger og betydningen af dem for den sociale kapital i lokalsamfund udført for Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter. Dernæst i en case om udflytning af 4 professionsuddannelser til 5 byer i Region Nordjylland, FlexVid

projektet, og endelig i Maribus, om 2 nordjyske statsanerkendte museer og deres forankring i lokalsamfundet. Tre meget forskellige cases, som allieget har en del til fælles. Den væsentligste i dette projekt er deres placering. De findes ikke kun i bycentre, men også i mindre lokalsamfund, hvor de spiller en stor rolle for borgerne og deres liv der. Institutionerne fungerer som mødesteder for alle, og som sådan kan være med til at skabe en lokal forankring for medborgerne i lokalsamfundet.

Undersøgelses teoretiske udgangspunkt er den sociale kapital, som den bliver fortolket af Robert Putnam, i hvis optik social kapital er et gode for alle, også selv om alle ikke bidrager lige meget til den. Social kapital som begreb og dens operationalisering diskuteres i afhandlingen, og diskussionen leder op til et forslag om at inddrage et stedsrelateret aspekt, når man undersøger social kapital i lokalsamfund. Mine data har vist, at netop det aspekt er et vigtigt element i dannelsen af de sociale netværk, tillid og reciprocitet.

FORORD

En rejse er ved at være slut, og jeg slutter ved det, der for læseren er begyndelsen. Det er dog først nu, hvor jeg er ved at være færdig med alt det andet, og hele teksten er der, at jeg har det overblik, der skal til for at kunne sætte ord på det, jeg har lavet. Det har været en overordentlig interessant faglig rejse, som både har ført til uventede overraskelser og nye perspektiver. Rejsen startede med en campingvogn, en masse historier om skoler i Vesthimmerland, og en nysgerrighed efter at finde ud af, hvorfor skolen var så vigtig for de mennesker, der kom og snakkede med os. Rejsen førte mig til en bæk og jeg kunne dermed føje en ny dimension til historien om skolen. Den dimension betød bl.a., at jeg ikke fandt det forskningsmæssige belæg, jeg nok inderst inde havde håbet på at finde til hjælp for de, der kæmper for deres skoler. Næsten tværtimod.

Til gengæld fandt jeg en masse lokalsamfund, der måske nok ligger på eller ved kanten, men ikke desto mindre har nogle særdeles engagerede mennesker med en masse ideer til, hvad og hvordan der kan gøres noget for, at lokalsamfundene bliver ved at være rare steder at bo, og som sørger for, at de ting også bliver ført ud i livet.

Her blev jeg opmærksom på et vigtigt perspektiv til det fælles liv. Det fælles liv er nok forankret i lokalsamfundene, men er ikke bundet til dem. Væsentlige samarbejder foregår på tværs af grænser, lokale som kommunale.

Rejsen har også budt på møder med mange spændende mennesker i ind- og udland, som alle på en eller anden måde har bidraget med viden til projektet.

Jeg vil gerne have lov til først og fremmest at rette en tak til de mange spændende mennesker, jeg har mødt i Vesthimmerland, fra Aggersund til Simsted og Østerbølle, fra Hvalpsund til Gundersted og Skivum. I fortalte de mest spændende historier, der har været utrolig inspirerende for det her arbejde, og som har givet en uvurderlig viden. En tak også til de to museumsledere, som midt i den almindelige travlhed tog sig tid til en snak om emner, der rakte udover det daglige museumsfaglige arbejde.

En stor tak også til Landsbyudvalget i Vesthimmerlands Kommune, som gav sig tid til at tage et møde med mig og efterfølgende indvilligede i at hjælpe mig, og især Marianne Frimer, der var behjælpelig med at finde de mennesker, der vidste noget om deres lokalsamfund.

Tusinde tak til Barbara Diklev fra Folkelig Institut for Udkantsforhold, der før pengene til skoleprojektet var fundet inviterede mig til at holde et oplæg om min projektide, og efterfølgende lagde de rette ord ind de rette steder. Tak også til

Bænken på kanten.

bestyrelsen (Knud Sørensen og Jens Andreas Vestergård) for at give mig muligheden for ved senere lejligheder at komme og fortælle om udviklingen, da skoleprojektet var blevet til et Ph.D. projekt.

Jeg vil også gerne takke mine gode kolleger for at have hjulpet helt konkret, og ved at lægge ører til frustrationer over både analyser og drillende tekster. Det gælder især kollegerne i Forskningsgruppen Center for Uddannelses- og Evalueringsforskning, Stine Bylin Bundgaard, Susanne Dau, Irene Bernhard fra Högskolan Väst og Karin Topsø Larsen fra Center for Regional- og Turismeforskning på Bornholm.

En meget stor tak skal lyde til Ulla Burskov, der gav sig tid til et lugearbejde med kommentarer og rettelser i den del af afhandlingen, der binder rapport og artikler sammen.

Meget stor tak skal også lyde til min vejleder, Professor Palle Rasmussen, der med opmuntrende mails har hjulpet mig igennem en hård slutspurt.

En særlig tak skal lyde til min mand, Henrik Lauridsen Lolle, som har været en helt uvurderlig hjælp i den faglige sparring, helt konkret med datasæt og analyser, og i det taget mange gode snakke om alt fra casestudier til tillid. Tusinde tak til Jens og Niels der uden at kny har opgivet ferierejser, så jeg kunne skrive færdig.

April 2017

Elisabeth Lauridsen Lolle

INDHOLDSFORTEGNELSE

Social kapital, lokalsamfund og lokalt forankrede kulturbærende institutioner.....	i
CV	iii
ENGLISH SUMMARY	iv
DANSK RESUMÉ	vi
FORORD.....	ix
INDHOLDSFORTEGNELSE.....	xii
Del I PRÆSENTATION AF TEMAET	1
1. Om bænke og kanter.....	2
1.1. Bænke	4
1.2. Kanter	7
1.3. Forskningsspørgsmål	11
2. De tre cases	17
2.1 Skoleprojektet.....	17
2.2 FlexVid	23
2.3 Marifus	30
DEL II DET DER LIGGER BAG	38
4. Teorien	39
4.1. Social kapital	40
4.1.1. Definitioner og forståelser	41
4.1.2. De enkelte komponenter, målingen af dem og uenighederne.....	45
4.1.2.1. Sociale netværk.....	45
4.1.2.2. Tillid	48
4.1.2.3. Reciprocitetsnormer.....	49
4.1.2.4. Teoretiske uenigheder.....	50
4.1.2.5. Målingsmæssige uenigheder.....	53
4.1.3. Den sociale kapital i de tre cases	56
4.2. Et nyt perspektiv i den teoretiske uenighed.....	63
4.2.1. De oplevede geografiske enheder	64
4.2.1.1. De store enheder	65
4.2.1.2. De små enheder.....	68
4.2.2. De definerede geografiske enheder.....	74
4.2.2.1. De store enheder	74
4.2.2.2. De små enheder.....	76
4.2.2.3. En anden geografisk enhed	78
4.2.3. Den stedsrelaterede sociale kapital i de tre cases	79

5. Designet	82
5.1. Den dybe forståelse i den naturlige kontekst.....	82
5.2. Uddannelsesudvikling og evaluering i FlexVid	88
DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE.....	95
6. En undersøgelse af skolars betydning for den sociale kapital i lokalsamfund	96
7. Operationalization of Social Capital in Small Communities – The impact of Social media	188
8. Skaber lokalt forankrede uddannelser større sammenhængskraft?	206
9. Does Decentralising Higher Education Increase Social Equality? A Danish Experiment.	217
Del IV GENSYN MED TEMAET	236
10. Bænken på kanten.....	237
10.1. Betydningen af strukturændringerne for den sociale kapital i lokalsamfund	237
10.2. Måling af social kapital	240
10.3. Videre perspektiver for den sociale kapital	245
BIBLIOGRAFI.....	247
BILAGSOVERSIGT	273

Bænken på kanten.

DEL I PRÆSENTATION AF TEMAET

Bænken på kanten.

1. OM BÆNKE OG KANTER

“Under Bøgen”

Lun luft og lysegrøn solspættet himmel

Det er forår og jeg sidder her

På bænken under bøgen

Der kommer Ejner, mon han sætter sig ned

Jo jo, der ka godt være fler

På bænken under bøgen

Ejner han siger det i grunden er synd

At vi kender så lidt til hianden

Her i byen

Åh ja a

Man ser så klart

Sådan en forårsdag

Lun luft og lysegrøn solspættet himmel

Det er forår og jeg sidder her

På bænken under bøgen

Der kommer Anna, mon hun sætter sig ned

Jo jo, der kan godt være fler

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

På bænken under bøgen

Anna hun siger det i grunden er synd

At vi kender så lidt til hinanden

Her i byen

Åh ja ja

Man ser så klart

Sådan en forårsdag

(Gnags 1978)

“Ved stadion”

*”Jeg vil sige, det er bænken. Det er bænken herude en
sommeraften, hvor der er nogle børn, der spiller fodbold, og
solen står ind der, og snak. Snak, snak, og kunne du.... Havde
du måske lige lyst til at hjælpe mig med den der, den der
enkelte opgave, ik’ os’.”*

(M8, 2013)

Bænken på kanten.

1.1. BÆNKE

To steder i Danmark. To bænke. To forskellige punkter i tid. Forskellige i årstid og i årstal. To fortællinger og alligevel samme tema. En bæk i et fælles rum som omdrejningspunkt for det at lære andre mennesker at kende.

Den ene bæk i en by under et bøgetræ. En jeg-person sidder på bænken i den lune forårsluft, og håber på at nogen vil sætte sig. Først kommer Ejner og dernæst Anna, og begge sætter de sig ved siden af ham. Som de sidder der i bladflimmeret på bænken går det op for både Ejner og Anna, at det egentlig er ærgerligt, at man ikke kender hinanden i byen. Ærgerligt at man ikke får sat sig på den bæk. Mødt hinanden. Snakket.

Den anden bæk ved det lokale stadion, som danner rammen om en af de meget centrale foreninger i byen, idrætsforeningen. Når man sidder der på bænken ved sidelinjen, forældrene og de, der lige er flyttet til byen, og ser børnene spille og får sig en kop kaffe, falder man i snak, man lærer hinanden at kende.

Den konkrete bæk ved stadion findes i et lokalsamfund i Vesthimmerland. Informanten fortalte mig, at når man først sad der på bænken, var det nemmere at spørge personen om hjælp til at få sat kaffen over i klubhuset næste gang. Eller til i løbet af fodboldsæsonen at tage et billede af sønnen, der spiller, og sende det til idrætsforeningen. Eller få spurgt om vedkommende havde lyst til at være med i vandværksbestyrelsen.

Det at sidde på en bæk sammen med nogen kan starte en samtale. Man lærer hinanden at kende. Sociale relationer, som er med til at opbygge tillid og en lyst til at hjælpe hinanden. De teoretiske begreber for det er sociale netværk, tillid og reciprocitet. De tre elementer udgør tilsammen den sociale lim, der er med til at binde det hele sammen. Os til hinanden, til det lokale samfund, til andre lokale samfund, og i sidste instans til det store samfund. Mange borgere er bange for at miste de sociale relationer, tilliden og det at bekymre sig om hinanden, når en lokal institution lukker. Skolen. Købmanden.

Den sociale lim kaldes også for social kapital. Bænkene kan helt konkrete fungere som et redskab, der kan medvirke til at danne social kapital. På den måde kan man sige, at de dermed også bliver et symbol på den sociale kapital. Selv om den ene bæk stammer fra en sang, og måske er aldeles fiktiv, og den anden bæk er aldeles virkelig og står i et lokalsamfund i Vesthimmerland, rummer de to fortællinger netop det, hele afhandlingen handler om. Hvordan den sociale kapital fungerer i nogle fælles rum.

I et samfundsperspektiv har skiftende danske regeringer i hvert fald i de sidste 10 år på en eller anden måde alle i deres regeringsgrundlag omtalt ”fællesskabet” i

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

Danmark, sammenhængskraften. Fællesskabet, sammenhængskraften er en del af de danske værdier, ofte kædet sammen med økonomisk lighed, social balance og tryghed. Ordlyden har vekslet med regeringskonstellationerne. I 2005 påpeger VK Regering II eksempelvis, at ”det hører med til have et stærkt samfund med en stærk konkurrenceevne, at der er en sammenhængskraft, og at der ikke er for stor social og økonomisk ulighed” (Regering, 2005, s. 5). I 2007 påpeger VK Regering III, at vi har ”en god sammenhængskraft, der sikrer et trygt samfund, hvor der ikke er for store skel mellem befolkningsgrupperne” (Regering, 2007, s. 5). I 2010 skal vi ifølge Lars Løkke Rasmussens første regering ”kunne søge fredelige fællesskaber” (Regering, 2010), hvilket bl.a. forudsætter, at der skal være en stor velvilje over for foreningslivet (ibid.). Regeringsgrundlaget for Helle Thorningss Regering I hedder ligefrem ”Et Danmark, der står sammen”. I regeringsgrundlaget lægges der vægt på, at vi med vores værdier om ”frihed for den enkelte, lige muligheder for alle, fællesskab, respekt og tolerance” (Regering, 2011, s. 5) skal tænke på helheden. Den regering nedsatte bl.a. et ministerium med en specifik portefølje nemlig Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter, som i en redegørelse til Folketinget bl.a. fastslår at:

Det er regeringens målsætning at holde fast i et Danmark, der hænger sammen. Det er vores ambition, at alle danskere, hvad enten de bor på landet eller i byen, har fornuftige vilkår og muligheder for et godt liv. (MBBL, 2012, s. 6)

I regeringsgrundlaget for Regeringen Lars Løkke Rasmussen er værdierne om fællesskabet skåret ned til ”(...) demokrati, ligeværd og muligheder for den enkelte” (Regering, 2015, s. 6). Fællesskabet er blevet konkretiseret til lokale fællesskaber, der udspringer af foreningslivet. De bidrager til udviklingen af et aktivt medborgerskab og et trygt liv for den enkelte (Regering, 2015, s. 28). Derfor har Regeringen en målsætning om at skabe gode vilkår for det frivillige foreningsliv (ibid.).

Sammenhængskraften, det at landet fortsat skal hænge sammen har ikke kun at gøre med at sikre lige muligheder og vilkår, om man bor i by eller på land. Det har også at gøre med den sammenhængskraft, der gør at vi har været og stadig er gode til at arbejde sammen og skabe de lige muligheder for alle. Spørger man, hvad der gør, at vi er gode til alt det, vil nogle forskeres (som f.eks. Lars Torpe og Gunnar Lind Haase Svendsen) svar være, at vi har en stor beholdning af social kapital. Nationale som internationale undersøgelser¹ viser, at vi i Danmark ligger helt i top, når det kommer til tillid, det af elementerne i social kapital, som ifølge nogle forskere

¹ Eksempelvis ”Sundhedsprofilen”, holdningssurveys som European Social Survey, European Values Survey, International Social Survey Programme, World Values Survey, som er fortløbende undersøgelser, samt en række større og mindre undersøgelser, her i blandt Svendsen og Svendsens egen SoCap undersøgelse fra 2006.

Bænken på kanten.

inden for feltet er den vigtigste parameter i den sociale kapital (jeg kommer ind på de forskellige elementer i den sociale kapital i kapitel 4.1.1.1.). Ifølge de undersøgelser er danskerne blandt verdens mest tillidsfulde folk. Vi har endda verdensrekord i social tillid (Svendsen & Svendsen, 2006). Dette skyldes bl.a. velfungerende statslige institutioner, som sikrer at alle bliver behandlet lige og retfærdigt, et højt uddannelsesniveau og en lav økonomisk ulighed (Bjørnskov, 2006; Rothstein og Uslaner, 2005).

Alligevel er der de senere år dryppet malurt i bægeret med strukturelle ændringer i netop de velfungerende institutioner. Eksempelvis kommunalreformen fra 2007, som bl.a. har medført en række skolelukninger. Samtidig undergår landet også nogle store demografiske og uddannelsesmæssige ændringer, dels som en afledt konsekvens af strukturelle ændringer i samfundet f.eks. centraliseringen af uddannelsesinstitutioner og kommunesammenlægninger), dels som et led i den globale urbaniseringstendens, der ifølge FN tager fart i hele verden (UN, 2012; Dobbs et.al., 2012). I en redegørelse til Folketinget viser det daværende Ministerium for By, Bolig og Landdistrikter, at Hovedstadsområdet og byer med mere end 100.000 indbyggere i perioden 2007 til 2011 har kendt en befolkningstilvækst på 1,4 % (MBBL, 2012, s. 9). I samme periode er antallet af indbyggere i yderkommunerne² faldet med 2,7 % (MBBL, 2012, s. 12). Ydermere er der sket ændringer i befolkningssammensætningen, når man kigger på alder og køn. Således er andelen af de 50-64 årige større i yderkommunerne end i bykommunerne, i 2012 22,3 % mod 17,4 % (MBBL, 2012, s. 14). En fordeling på køn viser, at kvinder mellem 0 og 18 år fordeler sig nogenlunde ligeligt på alle størrelser af byer, men kvinder mellem 19 og 24 og kvinder over 65 er fortrinsvis at finde i de større byer (Danmarks Statistik, 2016). Der er altså flere mænd end kvinder og flere ældre i landdistrikterne.

Sammen med de strukturelle ændringer er de demografiske ændringer til bekymring for medborgerne, fordi det risikerer at ændre på netop det, der får både lokalsamfundene og det samlede danske samfund til at hænge sammen. Hvis vi ikke, som Svendsen og Svendsen siger det ”aktivt værner om vores sociale kapital, kan vi i løbet af et par årtier risikere at stå med et mistillidssamfund og hele sværmen af følgesygdomme: Økonomisk stagnation, øget kriminalitet, symbolsk og fysisk vold mellem grupper, korruption og sort økonomi” (Svendsen & Svendsen, 2006, s. 18).

Dertil er det danske samfund slet ikke nået endnu, men TrygFonden, som siden 2004 og cirka hvert andet år har målt danskernes tryghed, har aldrig målt så stor en

² Se kapitel 4.2.2.1 for en definition af yderkommune.

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

grad af utryghed blandt danskerne som i 2015³. Det er især bekymringer om f.eks. arbejde (at miste arbejde eller at få et arbejde efter endt uddannelse) og velfærd (bl.a. ældrepleje og sygdomsbehandling), der optager danskerne (Andersen, Hede, & Andersen, 2015). Siden den første måling i 2004 til 2015 er andelen af danskere, der føler sig trygge⁴ faldet fra 87,8 % til 73,4 % (Andersen, Hede, & Andersen, 2015, s. 6). I 2004 var danskerne ”gennemgående glade for forandring, aktive, forholdsvis trygge og nuancerede i deres syn på de offentlige tryghedsforanstaltninger” (Hede, Mathiasen, & Andersen, 2004, s. 15). Sådan lyder en af hovedkonklusionerne i den første tryghedsrapport fra 2004. I 2015 er Danmark kommet ud af finanskrisen, og væksten er vendt tilbage (Andersen, Hede, & Andersen, 2015). Alligevel er danskerne mere utrygge end nogensinde, og det er ikke på grund af terror, der ellers var tæt på undersøgelsen i 2015, men med baggrund i økonomiske faktorer og velfærden i fremtiden. Af grunde til utrygheden kan bl.a. nævnes finanskrisen, som har ført til en voksende skæv indkomstfordeling, og skattepolitikken, som ikke er blevet justeret for at modvirke denne skævhed (Olsen, Ploug, Andersen, Sabiers, & Andersen, 2014). Når uligheden vokser mister vi følelsen af retfærdighed og tillid, og så er det, vi kan ende med at stå med mistillidssamfundet (Olsen, Ploug, Andersen, Sabiers & Andersen, 2014; Svendsen & Svendsen, 2006).

1.2. KANTER

Omkring 2010 tager debatten i medierne for alvor fat i vilkårene i landdistrikterne, og begrebet Udkantsdanmark bliver en del af hverdagssproget (Dybvad, 2015). Eller som Dybvad selv kalder det: ”udkantsmyten” (Dybvad, 2015). Selv om Dansk Sprognævn kan føre ordet Udkantsdanmark tilbage til 1991⁵, er det i 2010, at det

³ Trygfonden har stået for tryghedsmålinger hvert ca. andet år siden 2004. De er baseret på en survey blandt et repræsentativt udvalg af den danske befolkning over 18 år. Den seneste er foretaget i 2015. Det specielle ved målingen er bl.a., at en del af respondenterne (i 2015 74 %) har deltaget i en eller flere af de tidligere målinger. Bevægelserne i holdningerne bliver således meget tydelige.

⁴ Som svar på spørgsmålet: På en skala fra 1 til 7, hvor 1 er ”Jeg føler mig grundlæggende tryk i min hverdag”, og hvor 7 er ”Jeg føler mig grundlæggende utryk i min hverdag”, hvor tryk føler du dig så?

⁵ Ifølge Lise Lyck optræder udtrykket første gang i Weekendavisen i 1992 i en artikel af journalist Ulrik Høy (Lyck, 2014).

Bænken på kanten.

for alvor vinder indpas i sproget, og ifølge Dansk Sprognævn er ordet en sikker kandidat til årets ord det år (Jensen, 2010).

Udgangspunktet for opblussen af debatten opstår ifølge debatbogen *Udkantsmyten. Hvordan centraliseringen af Danmark ødelægger vores økonomi og sociale sammenhængskraft* som følge af problemerne omkring lukningen af uddannelsesinstitutioner og offentlige arbejdspladser. Den fulgte i kølvandet af den meget omfattende centralisering, der har været i Danmark siden begyndelsen af 00'erne, en centralisering hvor uddannelser, arbejdspladser og beslutningskraft flyttede til de store byer (Dybvad, 2015). Ifølge samme Dybvad rummer betegnelsen både positive og negative konnotationer, positive, fordi der faktisk debatteres om emnet, negative, fordi der opstår en romantiserende modbølge om vandkant i stedet for udkant (Dybvad, 2015).

Udkantsdanmark er blot et af de nedsættende begreber, der bliver brugt om landdistrikterne. I en opgørelse over hyppigheden af negativ terminologi for ”de tyndt befolkede områder” sammenligner Gunnar Lind Haase Svendsen fire negativt ladede betegnelser (Udkantsdanmark, udkantsområderne, yderområderne og ”den rådne banan”) med tre mere neutrale betegnelser (landområderne, landdistrikterne og ”på landet”) som de optræder i syv landsdækkende aviser⁶ fra 1996 til 2011 (Svendsen G. L., 2013). Målingen viser tydeligt, at hvor de neutrale betegnelser har et stabilt forløb i perioden, stiger hyppigheden af de mere negativt ladede betegnelser fra omkring 2000, men især omkring 2009 og 2010 vokser de eksplosivt. Det gælder især for betegnelsen ”Udkantsdanmark” (Svendsen, 2013, s. 12).

I undersøgelsen ser Svendsen nærmere på baggrunden for den pludselige og voldsomme opblussen af negativ omtale af landdistrikterne omkring 2010. Ud over befolkningsudviklingen i de 16 yderkommuner ser han på kommunal gæld, udgifter til anbragte børn og unge, udgifter til overførselsindkomster og faldet i antal folkeskoler, som han definerer som de fire mest negative udviklingstrends⁷ (Svendsen, 2013). De fire indikatorer er i gennemsnit steget med 145 % i perioden 1996 til 2011. Til sammenligning er mediernes brug af negative betegnelser i samme periode steget med 1915 % (Svendsen, 2013). På trods af de demografiske, sociale og økonomiske udfordringer i landdistrikterne, er det en uforholdsmæssig stor stigning i mediernes brug af negative betegnelser.

⁶ Det drejer sig om følgende aviser: B.T., Berlingske Tidende, Ekstra Bladet, Information, Jyllands-Posten, Politiken og Weekendavisen (Svendsen, 2013, s. 11)

⁷ Udviklingen i de fire indikatorer ses i perioden 1996 til 2011 og er opgjort som procentandele af landsgennemsnittet og indekserede, sådan at 1996 = indeks 100. Desuden er indikatoren ”antal skoler” inverteret (fra negativ til positiv vækst) for sammenlignelighedens skyld (Svendsen, 2013, s. 16).

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

Brugen af negative betegnelser har betydning for de, der bor i de områder. Ikke så meget for deres trivsel og tryghed, som Jørgen Goul Andersen i sin undersøgelse fra 2011 har påvist, er på højde med resten af befolkningens (Andersen, 2012), men fordi det kan have en betydning for udviklingen af områderne. I sin undersøgelse er Andersen bl.a. inde på nogle faktorer der kunne give anledning til utryghed som overfald og indbrud, tab af job, tab af penge på bolig og pension, tilbagetrækning og ældrepleje og afstand til offentlig service som politi, sygehus, rådhus og daglivarebutikker. Det viser sig dog, at der ikke er meget forskel på faktorerne fra yder- til bykommuner, og han konkluderer, at selv om den økonomiske krise rammer nogle yderområder hårdere, er det på nogle bestemte områder, ”og tallene ligger langt fra den elendighedsforestilling, der under tiden omgærder ”udkanten” i den offentlige debat” (Andersen, 2012, s. 34).

YouGov foretager i 2014 en undersøgelse for Bolius⁸ om den negative omtale af yderområderne. Her svarer 74 % af respondenterne, at omtalen af yderområderne i Danmark er negativ eller meget negativ. På spørgsmålet om, hvorvidt den negative omtale påvirker deres syn på det at bo i yderområderne i Danmark, svarer 28 % at det påvirker i nogen grad, og 9 % at det påvirker i høj grad og i meget høj grad. Det interessante er, at flertallet af respondenterne ikke selv bor i yderområderne (YouGov, 2014, s. 7). Ifølge Christian Erik Kock, professor i retorik fra Københavns Universitet, har negativt ladede ord som ”Udkantsdanmark” en stor indvirkning på folk og deres holdninger. ”Ud” står i modsætning til ”ind”, og er som sådan med til at skabe en os-dem holdning til det at bo i udkanten (Lemke, 2014).

Foruden betegnelserne udkanter, rådne banan, Udkantsdanmark osv. florerer betegnelser som yderområder og udkantsområder, yderkantsområder, yderdistrikter og landdistrikter. Betegnelserne bruges i flæng af såvel medierne som af diverse statslige forvaltninger til at dække de samme områder, som i øvrigt også har en helt officiel administrativ betegnelse nemlig land- og yderkommuner (som defineres i kapitel 4.2.2.1). Bue Nielsen kommer i artiklen ”Landdistrikter og yderområder – hvad mener vi med det?” ind på alle de mange Danmarkskort, som de statslige forvaltninger tegner i forbindelse med planlægning af alt fra udlægning af sommerhusområder til fordeling af EU midler gennem strukturfonde og landdistriktsprogrammer (Nielsen B. , 2011). Helle Nørgaard er inde på noget af det samme, og siger at noget af forvirringen er opstået, fordi der inden for de ministerier, der har yderområderne eller udkantsområderne som portefølje beføjelse, arbejdes med forskellige problematikker (Nørgaard, 2009, s. 36). Ifølge hende brugte man i 2009 fortrinsvis begrebet yderområder, som opfattes som en mere neutral betegnelse end det mere negativt ladet ”udkantsområde” (ibid.). Således indeholder yderområde både landdistrikter, landsbyer og mindre byer

⁸ Bolius er Boligejernes Videnscenter, der er et selskab ejet af Realdania.

Bænken på kanten.

(ibid). Anne Lorentsen (2012) er inde på, at der er fra 2010 og fremad er sket en glidning i opfattelsen af yderområder fra en positiv betragtning som en ressource til en negativ opfattelse som et problem og i bedste fald som rekreative områder for bybefolkningen og for turister (Lorentsen, 2012, s. 104).

Som et modstykke til dette opfordrede Jakob Oschlag⁹, der sammen med Knud Sørensen¹⁰ deltog i debatten ”Kulturudkant? Udkantskultur! Om kultur i Danmarks udkant”¹¹, til at tage ordet ”udkant” til sig i stedet for at finde alle mulige begreber for at tilsløre Lolle, E. L., (2015). I fremskrivningen af mine undersøgelser havde jeg en del overvejelser om, hvordan jeg skulle benævne de geografiske områder. ”Udkant” optræder stort set ikke i mine data. Mine informanter har ikke ”taget betegnelsen til sig”, som foreslået af Jakob Oschlag. Det kunne også nemt komme til at virke nedladende og kunstigt at bruge betegnelsen udkant som udenforstående, der selv bor i en storby, og i en egenskab af forsker og teoretisk betragter. Samtidig fandt jeg også utrolig mange positive ting midt i en række meget reelle udfordringer. Der var en skarphed i mine informanternes fortællinger, der krævede noget mere hårdt end ”Kulturbananen”, som Knud Sørensen referer til som en pendant til den rådne banan (Sørensen, 2013). Inspirationen til ”kanterne” var først og fremmest et ønske fra min side om at være så neutral som muligt. Selv ordet er jeg stødt på af nogle omgange bl.a. på seminaret ”Unge og uddannelse på kanten”¹², og i en artikel af Michael Bøss’ artikel ”Oprør fra kanten. Den folkelige og kulturelle udvikling på landet” (Bøss, 2015)¹³, som i et historisk perspektiv ridser udviklingen af det værdipolitiske i debatten om udkanter op. For mig kunne ”kanter” i afhandlingen bruges som et tilpas neutral udtryk, som en samlet

⁹ Nu forhenværende landskonsulent for Dansk Amatør Teatersamvirke, og manden, der i samarbejde med det lokale foreningsliv, fik Hørdum, på landkortet. Landsbyen i Thy var ellers af Jyllands-Postens bagside i 1996 blev kåret som Danmarks kedeligste by. I samarbejde med Håndværker- og Borgerforeningen blev teater en vigtig brik i et kulturpuslespil, der i 2005 endte med dannelsen af en kulturparaply ”Hørdum Kulturlandsby”, der ikke bare står for opførelse af teaterstykker i byen men også for at invitere internationale teatertrupper til byen (Sørensen, 2009, s. 17).

¹⁰ Forfatter født i Hjørring i 1928, og siden 1958 bosat på Mors. De ca. 40 udgivelser det er blevet til siden 1965 tæller både novellesamlinger, digtsamlinger, romaner, biografier og debatbøger (www.gyldendal.dk), heri blandt digtsamlingen ”Beretninger fra en dansk udkant” fra 1977 (www.bibliografi.dk). Han har desuden vundet flere priser for sit forfatterskab, senest Det Danske Akademis Store Pris i 2014 (www.danskeakademi.dk).

¹¹ Debatten fandt sted d. 25/4 2015 i Borbjerg Forsamlingshus som et led i Folkeligt Institut for Udkantsforholds Generalforsamling, hvortil jeg i øvrigt ligeledes var inviteret.

¹² Seminaret var arrangeret af Center for Regional Udvikling og blev afholdt d. 26/9 2013.

¹³ Det er den titel, der står i indholdsfortegnelse, men selve artiklens titel inde i bogen er ”En svækket nation”.

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

betegnelse for de forskellige typer af områder, der er med i mine undersøgelser. Samtidig kunne jeg også med ”kanter” betone det særpræg, som netop det teoretiske blik med social kapital har givet på yderområderne.

Den sociale kapital og landdistrikterne. Bænken og kanten. Som historien om bænken ved Toftum Bjerger, som pryder for- og bagsiden af denne bog, og som foruden at være en meget smuk bæk på et meget smukt sted med udsigt over Limfjorden rummer historien om en lokal forening, der søger kommunen om penge til forskønnelse af et offentligt rum til glæde for alle. Social kapital i praksis.

1.3. FORSKNINGSSPØRGSMÅL

På den ene side har vi altså *den sociale lim*, det der binder os sammen, sammenhængskraften som ifølge diverse regeringer er en vigtig faktor for det danske samfund, og som borgerne selv er bange for at miste. På den anden side har vi *kanten*, de steder der ligger uden for de store byer, som er udfordrede på en række områder, og som i det offentlige billede italesættes på en meget negativ måde. Det er med til at polarisere det man kunne kalde for en centrum-periferi-debat, så det risikerer at skabe nogle spændinger i befolkningen.

Som jeg var inde på i Kapitel 1.1, har der de senere år været en del strukturelle ændringer. For at undgå at der bliver spændinger i befolkningen er der behov for at undersøge konsekvenserne af disse strukturændringer og hvordan de spiller ind på den sociale kapital. Konkret at se på bænken ved stadion og de omgivelser, bænken står i. Teoretisk at se på den sociale kapital og dens kontekst. For den kontekst er med til at forankre ikke bare medborgerne, men også institutionerne.

Det gør jeg igennem tre cases. Det startede med et projekt, jeg på egen hånd søgte og fik bevilget af Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter. De to øvrige cases kom til efterfølgende. De har dog alle meget til fælles, hvorfor det har givet god mening at arbejde med dem sammen. De omhandler alle tre nogle strukturelle ændringer i samfundet, som potentielt kan få konsekvenser for den sociale kapital i lokalsamfundene. I to af casene er der tale om strukturændringer i læringsinstitutioner, mens den sidste drejer sig om en kulturinstitution, og hvad der har vist sig at være helt centralt, er der for alle tres vedkommende tale om institutioner, som ikke kun findes i de store byer, men også i mindre byer, hvor de spiller en stor rolle for medborgerne og deres liv.

Hovedforskningsspørgsmålet lyder herefter således:

Bænken på kanten.

Hvad betyder strukturændringer i lokalt forankrede kulturbærende institutioner for den sociale kapital i lokalsamfund?

Foruden det rent konkrete i spørgsmålet, hvilket bliver besvaret i casene, ligger der for det første en diskussion af begrebet social kapital, den måde begrebet defineres på og operationaliseres på. For det andet ligger der et spørgsmål om, hvorvidt det kunne være en god ide at inddrage et andet perspektiv i teorien, der kan tage hensyn til nogle ganske bestemte forhold, som ifølge mine data er vigtige også i forhold til de kulturbærende institutioner nemlig forankringen. Til hvad og hvordan forankrer medborgerne sig? Og hvad betyder det for den sociale kapital?

Spørgsmålene vil blive besvaret gennem en rapport og tre artikler, og uddybet i den del af afhandlingen, der sætter rammen om det samlede projekt. Den geografiske ramme er yderområder, fordi det især er her, medborgerne har været nervøse for konsekvenserne af de strukturelle ændringer.

De strukturelle ændringer, der refereres til i denne afhandling, er blandt andet ændringer i skolestrukturen, som har medført en del skolelukninger. Desuden er der centraliseringen af de højere uddannelsesinstitutioner, som bl.a. har medført, at de unge flytter til uddannelsesinstitutionerne, som typisk ligger i større byer (Andersen, Nørgaard, Jensen, & Simon, 2010). Endelig har den seneste kommunalreform i 2007 betydet, at ansvaret for museerne nu ligger i kommunerne i stedet for i kulturarvsstyrelsen (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005). Dermed har jeg også defineret, hvilke kulturbærende institutioner, der er tale om i afhandlingen, nemlig skoler, højere uddannelsesinstitutioner og museer.

Det *lokalt forankrede* i de ”lokalt forankrede kulturbærende institutioner” indikerer, som nævnt på foregående side, at institutionerne betyder noget for det sted, de er placerede. Betyder noget for medborgerne. Hvad de betyder og hvor meget, er det, jeg prøver at komme frem til igennem afhandlingen. Med *kulturbærende institutioner* har jeg prøvet at finde et udtryk, der kan omfatte alle tre typer af medvirkende institutioner, og fortælle om deres indhold på en neutral måde, fordi det hverken er læringen eller kulturen, der er det centrale i problemstillingen, men institutionernes beliggenhed og deres betydning for lokalsamfundene.

Når jeg skriver om lige muligheder, og at det bl.a. er de statslige institutioner, der sikrer, at alle bliver behandlet lige, er det for det første set i lyset af en velfærdsstatstankegang. Velfærdsstaten er bygget op om princippet om de lige muligheder for alle samt principperne om ligeværd og økonomisk lighed (Pedersen, 2015; Larsen, 2013). ”Lige muligheder” betyder bl.a., at alle har den samme adgang til velfærdsstatens institutioner, herunder uddannelsessystemet (Larsen, 2013). Selv om ligheden i en socialdemokratisk tænkning favoriserer redistributionen i form af skat, og den i en liberal tænkning reguleres af markedet, er redistributionen i begge tænkninger ifølge Larsen rodfastet i en grundlæggende værdi om de lige

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

muligheder (Larsen, 2013, s. 20)¹⁴. Eller som Meyer (1977) siger det: "(Educational allocation) are part of of the basic institutional ideology of modern society: they represent equity, progress, and technical sophistication" (Meyer, 1977, s. 72).

De samme tankninger ligger til grund for de forskellige regeringsgrundlag præsenteret på side 4 og 5.

For det andet skal de lige muligheder ses i lyset af den sociale tillid i den sociale kapital. Rothstein og Uslaner (2005) argumenterer for, at social tillid skyldes økonomisk lighed og lige muligheder. Når folk svarer, at de mener, at "man kan stole på de fleste mennesker"¹⁵, siger det ifølge Delhey & Newton (2003) noget om, hvordan de vurderer deres omgivers troværdighed, den moralske standard i samfundet. Således afspejler den sociale tillid en følelse af solidaritet. De forskellige grupper i samfundet deler en skæbne, og der er derfor et ansvar for at give muligheder til dem med færre ressourcer (Rothstein & Uslaner, 2005). Rothstein og Uslaner (2005) fortolker her "lige muligheder" som etableringen af offentlige politikker, der er beregnet til at skabe lige vilkår for alle borgere uanset indkomst, køn, etnisk og religiøs baggrund. Det centrale i Rothstein og Uslaners (2005) forståelse af de lige muligheder er, at Staten fremmer de lige muligheder, og ikke om der reelt er lige muligheder eller ej.

En indvending mod de skandinaviske velfærdsstatsmodeller lyder, at når Staten beskytter borgeren fra vugge til grav, fortrænges¹⁶ frivillighed og reciprocitetsnormer (f.eks. Wolfe, 1989). Det vil sige, at det høje skattetryk skulle gøre skandinaverne mindre villige til at yde en indsats i lokalsamfundet eller til at hjælpe hinanden. Den indvending stemmer dog ikke overens med det fakum, at ingen komparative undersøgelser eller forløbsundersøgelser viser spor af en fortrængningseffekt i de skandinaviske lande (Kumlin & Rothstein, 2005). Tværtimod har niveauet for såvel institutionel som social tillid i mange år ligget meget højt og har endda været stigende (f.eks. Dinesen & Søndeskov, 2012; Torpe, 2003; Rothstein & Stolle, 2002). Kumlin & Rothstein (2005) forklarer, at dette bl.a. skyldes et særligt skandinavisk design af velfærdstatspolitikker.

¹⁴ Larsen (2013) ser disse tankninger i en sammenligning mellem Sverige, Danmark, Storbritannien og USA.

¹⁵ Det er en af svarkategorierne til spørgsmålet, der måler den sociale tillid: "Alt i alt - mener De, at folk er til at stole på, eller mener De, at man ikke kan være for forsigtig, når man har med mennesker at gøre?"

¹⁶ Teorien om den såkaldte "crowding-out" effekt er ifølge Kumlin & Rothstein (2005) et tilbagevendende emne i litteraturen om civilsamfundet, der dukkede op samtidig med, at social kapital begrebet blev et centralt emne.

Bænken på kanten.

Når der alligvel opstår spændinger, sker det ifølge Kumlin og Rothstein's (2005) hypotese, fordi nogle af velfærdsstatens programmer og institutioner er en investering i social kapital, mens andre virker lige præcis modsat. De definerer to typer af programmer, den ene er de universelle som alle borgere kan drage nytte af, mens de andre er specielt designede til opfylde særlige behov. Det kræver nogle specielle kompetencer af de, der skal administrere disse specielt designede programmer (Kumlin & Rothstein, 2005). Den tillid borgerne har til velfærdsstaten, afhænger ifølge Kumlin og Rothstein af, om folk føler, at de er blevet retfærdigt behandlet både af velfærdssystemet og af de mennesker, der administrere det.

Med fokus i forskningsspørgsmålene og på den ovenfor skitserede baggrund skriver jeg mig ind i 2 felter dels om social kapital, dels om landdistrikter. To felter der hver for sig er genstand for megen debat i medierne og bevågenhed fra politikerne på både kommunal-, lands- og internationalt niveau. Samtidig er det også felter, der er genstand for megen forskning nationalt og internationalt.

Feltet om social kapital har der været forsket meget i siden 1980'erne (Svendsen, 2007), og Christian Bjørnskov kalder det en "en af de mest spændende udviklinger inden for samfundsvidenskaberne i de senere år" (Bjørnskov, 2007, s. 1). Samtidig har der været en del kritik af begrebet. På det teoretiske niveau har blandt andre Hulgaard udtrykt en stærk skepsis over for en teori, der tillægger det civile samfund stor betydning i forhold til dannelsen af medborgerskab (Hulgaard, 2006). Woolcock (2000) nævner hvordan det stærke mikroperspektiv ikke levner plads til makroperspektivet, og at de statslige institutioners indflydelse på demokratiet på den måde bliver tilsidesat. Bjørnskov (2006) mener, at de tre elementer *sociale netværk*, *tillid* og *reciprocitet* i den sociale kapital bør skilles ud fra hinanden. Kritikken går også på den metode, der bruges til at måle social kapital på. Svendsen (2007) er kritisk over for, at Putnam udelukkende måler ved hjælp af statistik. Bjørnskov og Sønderskov (2012) mener, at Putnam i sin udvikling af teorien om social kapital ikke har påvist en sammenhæng mellem foreninger og tillid på individniveau.

Jeg kommer ind på de teoretiske definitioner og diskussioner senere, men jeg mener at kunne bidrage til feltet om social kapital ved at inddrage et andet perspektiv i forhold til elementerne i social kapital. Mine data viste, at det at være forankret et sted var vigtigt for både de sociale netværk, tilliden og reciprociteten i lokalsamfundet. Et stedsrelateret element, som nok er forankret et sted men ikke bundet til det. Data viste netop, at der i det forankrede aspekt er mulighed for at gå ud over stedet, og at lokalsamfundets sociale kapital blev forstærket i de udvidede sociale netværk.

Jeg mener desuden at kunne bidrage til hønen-ægget-diskussionen om, hvorvidt tillid genererer sociale netværk eller sociale netværk genererer tillid. Mine data

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

viste nemlig, at det er gennem de sociale netværk, altså foreningerne, at tillid og reciprocitet skabes.

Endelig mener jeg gennem min metode at kunne bidrage til diskussionen omkring målingen af især social tillid, som bl.a. Torpe & Lolle (2011) er inde på. Her er jeg enig med Gunnar Lind Haase Svendsen (2007), at man med fordel kan inddrage kvalitative metoder. De semistrukturerede interviews gav nogle nuancer, som kun kom frem gennem en yderligere diskussion af emnet.

Hvad angår feltet om yderområderne indskrives jeg mig i et stort forskningsfelt om landdistrikterne, der går langt ud over Danmarks grænser. I en OECD rapport fra 2006 om det nye landdistriktsparadigme er organisationen inde på, at landdistrikterne i OECD landene står over for store udfordringer, der stort set er fælles for alle landene i OECD, og som medvirker til svagere økonomiske resultater. Af den grund står udvikling i landdistrikterne også højt på dagsordenen hos medlemslandenes regeringer (OECD, 2006). Udfordringerne skyldes flere faktorer, men en af de vigtigste er, at landbruget ikke længere har så stor økonomisk betydning i landdistrikterne. Det ses bl.a. på arbejdsstyrken i landbruget, der er faldet kraftigt. I 1900 var ca. 40 % af den erhvervsaktive befolkning i Danmark beskæftiget i landbruget, i 1950 var tallet faldet til 24 %, og i 2000 var det nede på 3 % (Realdania, 2010, s. 12). Den samme tendens ses i alle OECD lande, og udviklingen har ført landdistrikterne i hele OECD ind i en spiral af fraflytning, højere gennemsnitsalder, lavere uddannelsesniveau, lavere produktivitet i virksomhederne og lavere offentligt serviceniveau (OECD, 2006, s. 12). Faktorerne er også medvirkende til, at lokalsamfundene er udfordrede på sammenhængskraften (Realdania, 2010). Undersøgelser fra EU og USA tyder på, at den daværende landbrugsstøtte ikke kunne afhjælpe de socioøkonomiske udfordringer, som landdistrikterne stod overfor (OECD, 2006). Flere medlemslande udviklede derfor i stedet landdistriktspolitikker, der i højere grad lagde vægt på det stedsbaserede (OECD, 2006). Ifølge OECD rapporten karakteriserer to principper det nye landdistriktsparadigme. For det første er der fokus på steder fremfor sektorer (landbrug, fiskeri osv.). For det andet er der fokus på investeringer fremfor støtte (OECD, 2006). Konkret blev det i EU regi til det såkaldte Leader-program¹⁷. Her uddeles midlerne efter en række centralt fastsatte kriterier mens den konkrete

¹⁷ Forkortelse for Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale (European Network for Rural Development, 2014). Leader programmerne startede i 1991 og har kørt forskellige programperioder. I mellemtiden er programmet blevet udvidet til også at omfatte kystområder og byområder, og i 2014 blev det til CLLD (Community-Led Local Development) (European Network for Rural Development, 2014).

Bænken på kanten.

uddeling sker igennem de såkaldt Lokale AktionsGrupper¹⁸ (LAG). Det vil sige, at der er en lokal forankring, som i højere grad giver ejerskab til de projekter, der sættes i gang (Realdania, 2010). I de nye landdistriktsparadigme er fokus på de stedbundne ressourcer, der ud over ressourcerne i landbruget også kan være menneskelige, kulturelle og oplevelsesmæssige ressourcer, som kan ligge i landskabet, i erhvervslivet, blandt menneskene, i kulturen, i den geografiske placering, og de forandringer og udviklinger, der har været på netop det sted (Realdania, 2010).

¹⁸ De lokale aktionsgrupper er en af grundpillerne i Leader-programmet. De skal bl.a. udvikle lokale strategier, og godkende de enkelte projekter, der bliver søgt igennem programmet (European Network for Rural Development, 2014).

2. DE TRE CASES

Dette kapitel er en præsentation af de tre projekter, som udgør de tre cases i min ph.d.-afhandling. Jeg præsenterer de enkelte cases, historien bag, deres sammenhæng i det felt, de er en del af, og deres relationer til forskningsspørgsmålene. Casene sættes samtidig ind i en større samfundsmæssig kontekst for at skabe en bedre og bredere forståelse af dem, og hvordan de hænger sammen med de empiriske resultater, som findes i kapitlerne 6 – 9.

2.1 SKOLEPROJEKTET

Skoleprojektet handler om, hvad det betyder for lokalsamfunds sociale kapital at den lokale skole bliver nedlagt. Projektet blev bevilget af det daværende (i 2012) Ministerium for By, Bolig og Landdistrikter. Jeg definerede selv projektet på baggrund af en ansættelse som museumsmedarbejder ved Vesthimmerlands Museum fra 2009 til 2010. Fra 1/5 2009 til 31/8 2009 var jeg med i kulturarvsprojektet “Vores kulturarv - Vesthimmerland i dialog”. I den periode drog vi to museumsmedarbejdere rundt i 52 forskellige større og mindre byer i kommunen med en specialindrettet campingvogn bag Vesthimmerlands Museums varevogn, og talte med 937 informanter om deres opfattelse af kulturarv (Lauridsen, 2009). Mange af de steder, vi kom, var den første fortælling, vi fik, den om skolen. Dens betydning for den pågældende by, udvikling og eventuelle lukning. Den historie der for alvor startede min undren over skolers betydning, og som endte med at blive til det her projekt, var den om en skolelukning, der nærmest endte med at dele en landsby i to pga. forældrenes skolevalg efter lukningen. Valget stod mellem den nærmeste folkeskole ca. 5 km i en retning, og en friskole 3 km i en anden retning. Børnene fra den lukkede skole fordelte sig stort set ligeligt mellem de to, men al kontakt og kommunikation mellem de to grupper af børn og forældre ophørte på grund af valget af skole.

Turen rundt i kommunen gav samtidig et godt indblik i, hvad der rører sig i lokalsamfund af forskellig størrelse. Samtidig med det arbejde, der lå i indsamlingen af historier og genstande til museet, fik vi også en historisk dimension på, der fortalte om udviklingen i landsbyerne. En udvikling der, efterhånden som tiden gik og vi kom frem gennem de 52 byer og landsbyer, vidnede om et generelt mønster for landdistrikterne. Historierne var meget ens, og efterhånden kunne vi næsten på forhånd gætte, hvad vi ville finde i den næste by. Turen rundt i hele kommunen har givet mig et indgående kendskab til og en forståelse for lokalsamfund i netop det område, en forståelse der at dømme efter debatten i

Bænken på kanten.

medierne og min efterfølgende læsning af litteraturen omkring regional udvikling kan bredes ud til at favne udviklingen i de danske landdistrikter mere generelt.

Folkeskolen har siden den seneste kommunalreform været genstand for flere forandringstiltag såvel strukturelt som fagligt. Lige præcis folkeskolen er ømtålelig for de fleste mennesker. Alle har på et eller andet tidspunkt i deres liv været i berøring med folkeskolen, og alle har et forhold til den. Kort efter kommunalvalget i 2009 (det første efter kommunalreformen i 2007) begyndte lokalpolitikere at tale om ændringer i skolestrukturen, og det stod klart, at det bl.a. ville betyde sammenlægninger af hele skoler, af overbygninger og lukninger af skoler i mange kommuner. Ændringer i skolestrukturen var ikke noget nyt. Det havde også været på tapetet i forbindelse med strukturkommissionens redegørelse i 2004 og endda før den tid (f.eks. Houlberg, 1995 og 2000; Graversen & Heinesen, 1999; Finansministeriet, 1995).

I 2009 affødte snakken om skolestrukturændringer dog med det samme mange protester både fra brugere af de berørte skoler, og fra lokalsamfund. Desuden afstedkom snakken en heftig debat i diverse medier, både lokale og landsdækkende. Overskrifter fra aviser og andre nyhedsmedier fra 2010, hvor debatten var på sit højeste, viser, hvad bekymringerne gik på:

- ”Borgmester: Låsby-Svendsen skal regnes ind i skolelukninger” (Folkeskolen.dk 12/2 2010).
- ”Nej til flere serviceforringelser”. (Midtjyllands Avis 13/3 2010).
- ”Skolelukninger truer landsbyerne” (dr.dk. 15/3 2010).
- ”Udvikling vendt til afvikling” (Sjællandske 18/3 2010).
- ”Lukkede skoler smadrer samfund” (Fyns Stiftstidende 14/4 2010).
- ”Landsbypolitik på skolebudgettet” (Jyske Vestkysten 16/4 2010).
- ”By og land i kamp” (Lolland-Falsters Folketidende 17/4 2010).
- ”Skoledebat bremser for bolig-handlerne” (Lolland-Falsters Folketidende 26/4 2010).
- ”Min datter skal have en tryk skolegang uden skoleskift” (Dagbladet Ringsted 18/6 2010).
- ”Frygter for byens fremtid” (Kolding Ugeavis 23/6 2010).
- ”Skole- og landdistriktspolitik i utakt” (Nordjyske Stiftstidende 26/6 2010).
- ”Ikke kun skolen lukker...” (Nordjyske Stiftstidende 1/7 2010).
- ”Landsbyboere – en ny truet art i Givskud Zoo” (Vejle Amts Folkeblad 5/7 2010).
- ”Små samfund ødelægges af skolelukninger” (Fredericia Dagblad 8/7 2010).
- ”Mulige skolelukninger gjorde boligmarkedet usikkert” (Jyske Vestkysten 10/7 2010).

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

- ”Foreninger kan miste pusten med en skolelukning” (Nordjyske Stiftstidende 11/7 2010).
- ”Skolen afgør boligvalg” (Fyns Stiftstidende 26/7 2010).

Ifølge medborgerne kunne skolelukninger få alvorlige konsekvenser for deres lokalsamfund. Det kunne få konsekvenser for børnene socialt og tryghedsmæssigt ved overførsel til større skoler, og også faglige og indlæringsmæssige konsekvenser. Det er alle væsentlige faktorer at behandle i forbindelse med skolelukninger, men de ligger uden for denne undersøgelses genstandsfelt, og vil derfor ikke blive berørt yderligere.

På tidspunktet hvor debatten var på sit højeste, var dette skrækscenarier og endnu ikke realiteter. Et udtryk for medborgernes frygt for fremtiden i deres lokalsamfund. Meget konkrete konsekvenser. Når skolen lukker, forsvinder der det, der binder lokalsamfundet sammen, og konsekvensen af det kan være en lukning af lokalsamfundet.

Lukninger af skoler er ikke et nyt fænomen. Så længe der har været skoler, har der dog også været lukning af skoler, men med afviklingen af landsbyskolerne i 1970'erne er det for alvor gået stærkt. Faldende fødselstal i 1980'erne og ændringer på det faglige plan i 1990'erne og 00'erne er blot nogle af årsagerne til lukninger (Coninck-Smith, Rasmussen, & Vyff, 2015). På den baggrund kan det undre, at der kun findes ganske få undersøgelser om konsekvenserne af skolelukninger. I 2016 kom en rapport om en undersøgelse af et skolelukningsforløb i Tønder Kommune. Den indeholder også en litteraturgennemgang af undersøgelser om konsekvenser af skolelukninger (Svendsen & Sørensen, 2016), mens et litteraturreview fra Krevi fra 2010 indeholder en gennemgang af undersøgelser om konsekvenserne af ændringer i skolestrukturen¹⁹ (Krevi, 2010).

Hovedparten af undersøgelserne om konsekvenser af skolelukninger handler om økonomiske konsekvenser og konsekvenser i et policy og administrativt perspektiv (f.eks. Bækgaard, 2010; Christoffersen og Larsen, 2013). Strukturkommissionens rapport konkluderede bl.a., at der kunne være stordriftsfordele²⁰ at hente på folkeskoleområdet (Strukturkommissionen, 2004). En enkelt undersøgelse handler om de psykologiske, sociale og pædagogiske konsekvenser for lærere og elever ved skolenedlæggelser og overflytning til andre skoler (Egelund, 1983). Finn Rasborgs undersøgelse handler om, hvordan bestemmelserne omkring centralisering og

¹⁹ Ændringer i skolestrukturen medfører ikke kun skolelukninger, men også delvise lukninger, samlinger af indskolingen på én skole og udskoling på en anden, fælles ledelse og administration, nye skoledistrikter osv.

²⁰ Stordriftsfordelene har dog siden været genstand for en del diskussion. Blandt andet kan oprettelsen af en friskole som følge af lukningen af en folkeskole forhindre en mulig økonomisk fordel i lukningen af folkeskolen. Se i øvrigt Krevi 2010.

Bænken på kanten.

decentralisering faktisk lægger op til centraliseringer og dermed til skolelukninger (Rasborg, 1976)²¹.

I 2004 kom Egelund og Laustens undersøgelse *Skolenedlæggelse. Hvilken betydning har det for lokalsamfundet?*. Ud fra 30 lokalområder definerer de 3 typer af lokalsamfund, de levende landsbysamfund, de døende landsbysamfund og øsamfundene. De konkluderer bl.a., at en skolenedlæggelse ikke har større betydning hverken for ejendomspriser, fritids- og kulturtilbud, indkøbsmuligheder eller infrastruktur. Skolenedlæggelsen er nemlig et resultat af en tilbagegang i lokalområdet, der allerede var i gang, og ikke en årsag til det (Egelund & Laustsen, 2004).

Konklusionerne af Teknologisk Instituts undersøgelse *Skoler i landdistrikter* fra 2008 er meget lig med Egelund og Laustens konklusioner. Undersøgelsen omfatter en statistisk analyse, hvor områder med skolelukninger sammenlignes med områder med aktive skoler, case studier af 6 udvalgte skolelukninger, hvor de har set på skolernes betydning for lokalsamfundet, samt en spørgeskemaundersøgelse af forældres skolevalg med henblik på at se på betydningen af eksistensen af en skole for beslutningen om at bosætte sig der. De konkluderer bl.a., at områderne med skolelukninger har været præget af større tilbagegang end områderne med aktive skoler. Dermed konkluderes i lighed med Egelund & Laustsen, at det ikke er skolelukningen, der forårsager lokalsamfundets tilbagegang men snarere tilbagegangen, der forårsager lukningen af skolen. (Teknologisk Institut, 2008)

Modsat forholder det sig med Gunnar Svendsen og Jens Sørensen rapport *Skolelukninger på landet* fra 2016. Det drejer sig om en undersøgelse af et skolelukningsforløb i Tønder Kommune 2010-11, og lukningernes konsekvenser for lokalsamfundene. De konkluderer bl.a., at skolelukningerne har medført nedgang i befolkningstallet, faldende huspriser, vanskelighed med at tiltrække børnefamilier, og at der er sket et fald i den sociale sammenhængskraft, som hænger sammen med, at lokalsamfundene har mistet et fysisk mødested (Svendsen & Sørensen, 2016).

Foruden de store undersøgelser er der lavet flere mindre case studier om konsekvenserne af enkelte skolelukninger. Eksempelvis Henning Mortensens *Kampen om en skole*, der handler om en konkret skolenedlæggelse i Århus i 1970'erne, og *Når skolen lukker og slukker* om lukningen af Skjoldborg Skole i Thisted Kommune i 2011. Museum Lolland-Falster lavede i 2011 en undersøgelse i forbindelse med lukningen af fem skoler i Guldborgsund Kommune. Endelig lavede DGI i 2012 en undersøgelse, hvor de undersøgte og fandt en sammenhæng mellem skolelukninger og faldende medlemstal i idrætsforeningerne.

Ligesom skolelukninger ikke er et nyt fænomen, er det heller ikke udelukkende et dansk fænomen, og baggrunden for dem minder meget om den, vi ser i Danmark:

²¹ Man kan også læse undersøgelsen i Rasmussen 1979, og Karlshøj 1977. Den sidste artikel indeholder bl.a. en grundig gennemgang og kritik af Rasborgs undersøgelsesmetode.

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

demografiske ændringer, der gør skolerne små og ikke økonomisk bæredygtige (f.eks. Reynolds & Jones 2007, Godinho 2012), dårligt udnyttede ("under-utilised"), som nogen kalder det (Lytton, 2011, s. 1), manglende præstationer eller stort frafald²² (f.eks. Chen, 2016; Godinho, 2012). I nogle tilfælde er skolebygningerne i så dårlig stand, at det er billigere at lukke skolen end at renovere bygningerne (f.eks. Reynolds & Jones 2007), eller "school shuttering" som det også kaldes f.eks. i USA (Lytton 2011). Skolernes betydning for lokalsamfundene er også en væsentlig faktor, f.eks. konkluderer Lytton, at en række indirekte økonomiske konsekvenser både rammer børnenes uddannelser og lokalsamfundet bl.a. ved at de mister nogle fysiske rammer (Lytton, 2011).

De typiske undersøgelser om skolelukninger handler om lukning af små skoler og dem finder man typisk i landdistrikter. Til det pointerer Robinson og Whittaker (2012) i deres gennemgang af litteratur om skolelukninger og deres betydning for lokalsamfund, at det er et vanskeligt felt at undersøge, fordi der rundt omkring i verden er forskellige definitioner af *small schools*, og af betegnelsen *rural*, *rural school* og *rural community*²³ (Robinson & Whittaker, 2012). I deres gennemgang af litteratur kommer Robinson & Whittaker frem til, at der kun er ganske lidt empirisk forskning om skolelukninger med derimod flere artikler i mere anekdotisk form (Robinson & Whittaker, 2012). De undersøgelser, der er, lægger vægt på forskellige aspekter, som f.eks. de økonomiske konsekvenser, uddannelses kvalitet og eksamensresultater og det er derfor vanskeligt at udlede generelle perspektiver fra dem.

Eksempelvis handler Reynolds & Jones (2007) undersøgelse om lukning af små skoler i Wales. I interviews med skoleledere, lærer, forældre og elever går spørgsmålene på de fysiske rammer og undervisningen, økonomien, lærernes oplevelser, den walisiske kultur og lokalsamfundet, men der er ikke i artiklen analyser af effekten på lokalsamfundet. Forfatterne kommer dog i slutningen af artiklen med en række anbefalinger i forbindelse med lukning af skoler, blandt andet at de lokale myndigheder overdrager skolebygningerne til lokalsamfundet, så skolen og legepladsen²⁴ stadig udgør et mødested for børn og voksne (Reynolds & Jones, 2007).

²² Nogle mener, at dette oftest rammer fattige lokalsamfund, og der således kan ligge et diskriminerende aspekt i lukningen af nogle skoler som blandt andre Kayla Webley "Are School Closings Discriminatory?", i *Time* 23/5 2013 og Lytton 2011. Et aspekt der i øvrigt ligger uden for denne afhandlings genstandsfelt og derfor ikke vil blive behandlet yderligere.

²³ Flere forskere er inde på, at *rural* både kan defineres statistisk, psykologisk, kulturelt og geografisk, og at man egentlig også bør inddrage fortolkningerne fra de der bor der (f.eks. Robinson & Whittaker 2012; Hargreaves, Kvalsund, & Galton, 2009).

²⁴ Betydningen af skolens legeplads for lokalsamfundet er også et aspekt, der bliver lagt vægt på i andre undersøgelser (f.eks. Godinho, 2012; Lytton, 2011).

Bænken på kanten.

En anden undersøgelse fra New Zealand fra 2009 med interviews med lokalbefolkningen både før og efter lukningen af lokalsamfundets skole, er borgerne især bekymrede over to ting. For det første skolens særlig historiske betydning i lokalsamfundet, fordi flere generationer havde gået på den, og for det andet dens funktion som mødested for alle medborgere. Desuden udtrykte de også bekymring over, om børnenes transport med bus kunne passe ind i deres særlige dagligdag som mælkeproducenter, som rigtig mange var i det lokalsamfund (Kearns, Lewis, McCreanor, & Witten, 2009).

På trods af uenighed blandt forskere om definitioner og målinger, er der tilsyneladende enighed blandt borgere på tværs af landegrænser om, at skolen har en vigtig funktion som mødested i lokalsamfundet. Der er også enighed blandt forskere om, at der mangler flere empiriske undersøgelser omkring konsekvenserne af skolelukninger.

Efter kulturarvsturen rundt i Vesthimmerland, hvor vi så mange lokalsamfund med lukkede skoler, lukkede købmandsforretninger, og faldefærdige huse, mente jeg, at jeg gennem en videnskabelig undersøgelse ville finde den viden, der kunne bakke op om medborgernes frygt for, at når kommunen lukker en skole, går lokalsamfundet langsomt ned. Det forhåndskendskab jeg havde til de enkelte lokalsamfund var både en styrke og en svaghed. En styrke fordi jeg ved at kende til lokalsamfundene og deres historie på forhånd kunne tale med, når informanterne fortalte, og dermed ikke var helt fremmed og på den måde også fik nogle andre historier. En svaghed fordi jeg måske ubevidst på forhånd ledte efter de positive elementer i historierne og dermed måske overhørte nogle nuancer, der kunne have været interessante at spørge mere ind til.

I min undersøgelse definerede jeg på baggrund af et litteraturstudium først 4 typer af strukturændringer, der sammen med deres geografiske placering blev de kriterier, som jeg valgte de 14 medvirkende lokalsamfund ud fra. Disse lokalsamfund er meget forskellige, når det kommer til indbyggertal og udvikling. Eksempelvis har det største lokalsamfund 674 indbyggere, mens det mindste har 87. I hver af de 14 lokalsamfund havde Landsbyudvalget i kommunen navngivet en person, der havde et særlig godt kendskab til lokalsamfundet. I 6 af lokalsamfundene havde interviewpersonen inviteret en anden person med, enten en ægtefælle eller en bekendt og to steder var der både en ægtefælle og en bekendt med, hvilket bragte det samlede antal interviewede op på 22. Jeg vurderede, at kategorien af de medvirkende ikke har haft indflydelse på undersøgelsen, fordi alle diskuterede og ikke var nødvendigvis enige. De brugte hinanden til at sparre med, til at huske i fortællingerne. Til gengæld var interviewpersonernes kendskab til lokalsamfundets udvikling væsentlig at få med. Man kan indvende, at den type af informanter ville tegne et meget rosenrødt billede af deres eget lokalsamfund, og det af den grund kunne have været interessant at få nye tilflytteres synspunkter på det samme. Jeg mener dog, at jeg ved at have fokuseret på nogle mere abstrakte strukturer som tillid og reciprocitet netop har fået frem, at alt ikke var helt rosenrødt. Der var tegn på manglende tillid som en følge af en mere generel samfundsudvikling, hvor huse i små lokalsamfund opkøbes og lejes ud til nogen, der kun boede der kortvarigt,

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

politibiler der holdt ud foran de huse osv. Desuden fik jeg også historierne om de udfordringer, der er i lokalsamfund f.eks. med at blive hørt i en kommune, de syntes var alt for langt væk fra dem, når man f.eks. har problemer med infrastrukturen.

Som man kan læse mere om i kapitel 6 viste det sig til min store overraskelse, at den sociale kapital, der var i disse lokalsamfund, ikke havde at gøre med skolen. Til gengæld viste min undersøgelse, i lighed med Svendsens og Sørensens (2016), at det fælles mødested er en meget væsentlig faktor for den sociale kapital. Netop den faktor var foreningerne i casens 14 landsbyer også meget opmærksomme på, og de iværksatte derfor projekter for at skabe flere fora, hvor alle medborgere kan mødes og kommunikere på kryds og tværs. I 2013 hvor undersøgelsen er lavet, var mange foreninger allerede klar over de muligheder, der lå i elektroniske fora, og eksperimenterede med såvel hjemmesider som åbne grupper på facebook. Det kan man læse mere om i Kapitel 7.

2.2 FLEXVID

FlexVid var et projekt, hvor University College Nordjylland (UCN) prøvede at gøre fire forskellige professionsuddannelser fleksible mht. både tid og sted for undervisning.

Nøgleordene i FlexVid projektet var, at "Videregående uddannelser skal være tilgængelige der, hvor borgerne og virksomhederne findes og kvalifikationer skal anvendes" (UCN, 2011, s. 4). Med andre ord skulle afstanden mellem de studerendes bopæl og uddannelsesstedet ikke være et problem. De videregående uddannelser skulle bringes tættere på de studerende og på de virksomheder, der havde brug for deres arbejdskraft, både i praktikperioderne og efter endt uddannelse. Når bopælen ikke var afgørende i forhold til et studium, skulle der gerne komme flere i uddannelse, ledigheden vil kunne nedbringes, og man kunne undgå, at den højtuddannede arbejdskraft flyttede ud af regionen (UCN, 2011, s. 6).

En af de bagvedliggende årsager til UCNs tiltag, er det faktum, at der mangler videregående²⁵ uddannelsesmuligheder uden for de store uddannelsesbyer, hvilket betyder, at de unge for at få en uddannelse flytter ind til byerne. I en undersøgelse fra 2008 af unge fra Region Midtjylland²⁶ og deres uddannelsesmønstre konstaterer Torben Pilegaard Jensen og Leif Husted, at der er en sammenhæng mellem unges uddannelsesvalg og afstanden til uddannelsesmulighederne. De ser bl.a., at flere fra

²⁵ Sammenhængen mellem afstand og ungdomsuddannelser har også været genstand for undersøgelser, hvor mange påviser en sammenhæng, f.eks. Danske Regioner 2011, Nielsen 2011, Region Hovedstaden 2013, Cefu 2015 og Uddannelses- og Forskningsministeriet 2015.

²⁶ Ifølge forfatterne svarer de unges uddannelsesmønstre i Region Midtjylland til dem, man finder på landsbasis (Jensen & Husted, 2008, s. 5).

Bænken på kanten.

universitetsnære kommuner²⁷ vælger en lang videregående uddannelse end fra centerbyer²⁸, mens flere fra centerbyerne vælger en mellemlang videregående uddannelse (Jensen & Husted, 2008, s. 6). Det gælder også, når der korrigeres for forældrenes uddannelsesbaggrund (ibid.). Det samme billede får man, hvis man ser, hvor de videregående uddannelser rekrutterer fra. I en undersøgelse fra 2010 om de unges veje igennem uddannelsessystemet i Nordjylland ses det tydeligt, at såvel korte som mellemlange og lange videregående uddannelsesinstitutioner i Aalborg Kommune især rekrutterer fra de omkringliggende kommuner som Rebild, Jammerbugt, Vesthimmerland, Brønderslev og Hjørring (Lange, Johannesen, & Henriksen, 2010, s. 39-41). Ifølge opgørelser fra Uddannelses- og Forskningsministeriet gør det samme billede sig gældende i 2015 for Aalborg Universitet (AAU), hvor 73 % af de der var optaget på et universitet og som kom fra Aalborg Kommune, havde valgt AAU²⁹, mens 81 % af de der var optaget på en professionshøjskole og som kom fra Aalborg Kommune, havde valgt UCN³⁰.

I den regionale udviklingsplan³¹ hedder det bl.a., at ”en decentral udbygning af uddannelsesstrukturen i Nordjylland er vigtig for kompetenceudviklingen og fastholdelse af borgere – særligt de unge” (Region Nordjylland, 2012, s. 22). Ydermere hedder det i den regionale partnerskabsaftale mellem Regeringen og region Nordjylland bl.a.:

”Målsætningen om, at flere skal have en uddannelse, kan blandt andet fremmes gennem en indsats for større tilgængelighed af uddannelse og attraktive studiemiljøer i yderområderne i Region Nordjylland.

Parterne er derfor enige om at have fokus på muligheder for fleksibel tilrettelæggelse af videregående uddannelser i regionens yderområder, herunder via it-baserede uddannelsesforløb. Parterne er ligeledes enige om at undersøge

²⁷ Universitetsnære byer er i undersøgelsen defineret som Aarhus og Skanderborg (Jensen & Husted, 2008, s. 11)

²⁸ Centerbyer defineres som kommuner med byer af samme størrelse og er sammenligneligt udbud af korte og mellemlange videregående uddannelser (Jensen & Husted, 2008, s. 12),

²⁹ Det samme gælder for 70 % af de optagede fra Brønderslev Kommune (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2015).

³⁰ Det samme gælder for 85 % af de optagede fra Brønderslev Kommune, og for 83 % af dem fra Frederikshavn Kommune (Uddannelses- og Forskningsministeriet, 2015).

³¹ Lov om erhvervsfremme har bl.a. til formål ”at fremme den regionale erhvervsudvikling og beskæftigelse” (Retsinformation, 2015 §1), og derfor har regionerne til opgave at udarbejde en vækst- og udviklingsstrategi (REVUS), som bl.a. skal redegøre for regionens fremtidige udvikling og adresserer særlige udviklingsvilkår som f.eks. turisme, uddannelse, beskæftigelse, udviklingen i byer og landdistrikter (Danske regioner, 2016). REVUS samler fra 2014 Regionrådets regionale udviklingsplan (RUP) og Vækstforums regionale erhvervsstrategi (REUS).

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

mulighederne for tættere lokale samarbejder på tværs af især ungdomsuddannelserne med henblik på at sikre faglige, stærke og attraktive studiemiljøer i hele Nordjylland.

Indsatsen omkring fleksible uddannelsesforløb vil være målrettet professionsbachelor- og erhvervsakademiuddannelser og søges derfor udviklet og gennemført i et tæt samarbejde med professionshøjskoler og andre relevante aktører, eksempelvis erhvervslivet.”

(Region Nordjylland, 2010, s. 3)

Der var altså på det tidspunkt både fra Regeringens og fra Regionens side fokus på decentrale løsninger af uddannelsesudbuddet med fleksibel tilrettelæggelse af uddannelser med særligt henblik på it-baserede løsninger. I den forbindelse passede UCN's udvikling af FlexVid som fod i hose.

Det fleksible i tid i FlexVid bestod af *blended learning* som undervisningsmodel. Som det ligger i udtrykket er blended learning en blandet undervisningsform. En blanding af tilstedeværelsesundervisning og netbaseret undervisning, hvor den studerende kan arbejde når som helst og hvor som helst. Som Picciano siger det: ”Blended learning means different things to different people” (Picciano, 2007, s. 8). Det gør det, fordi blandingsforholdene mellem det it-baserede og tilstedeværelsesundervisningen kan være meget forskellige. Dermed bliver der lagt vægt på forskellige aspekter, hvilket kan give forskellige resultater (Picciano, 2007; Vignare, 2007). En definition på blended learning lyder:

- ”1. Blended courses integrate online with face to face instruction in a planned, pedagogical valued manner; and
2. Do not just combine but trade-off face to face time with online activity (or vice versa).”

Niemic & Otte³² (Vignare, 2007, s. 38, citeret)

Der ligger med andre ord en nøje planlægning af, hvilken undervisning, der egner sig bedst til det online rum og hvilken der egner sig bedst til undervisningslokalet, så de fleksible muligheder udnyttes bedst muligt. I forhold til FlexVid skulle der udvikles modeller til de specifikke uddannelser, som var en del af FlexVid. Den Ph.D. studerende i projektet fokuserer i sin ph.d.-afhandling netop på de fleksible læringsrum og deres betydning for professionsstuderendes læring (Dau, 2015).

³² Niemic, M. & Otte, G. (in press) *Blended learning in higher education: A report from the Sloan-C 2005 workshop*. Needham, MA: Sloan-C.

Bænken på kanten.

Det fleksible i stedet i FlexVid bestod i oprettelsen af uddannelsesstationer. Konkret var en uddannelsesstation et undervisningslokale udstyret med TV, computer, skærm og den software, der var nødvendigt til undervisning via videokonference. Lokalerne var placeret på Thy Uddannelsescenter i Thisted (Thisted Kommune), på Biblioteket i Farsø (Vesthimmerlands Kommune), VUC Nordjylland i Hobro (Mariagerfjord Kommune) og i Frederikshavn (Frederikshavn Kommune), UCN's afdeling i Hjørring (Hjørring Kommune) var ikke med fra starten, men kom til efterfølgende, så der endte med at være 5 uddannelsesstationer.

Til uddannelsesstationen var desuden tilknyttet en mentor. Vedkommende skulle være lokalkendt og fungere som et bindeled mellem de studerende, UCN, og relevante virksomheder i forbindelse med de studerendes praktikperioder, som skulle foregå tæt på de studerendes bopæl (UCN, 2012). Desuden skulle mentoren sørge for, at uddannelsesstationen var klar til undervisning, og kunne svare på studierelevante spørgsmål (UCN, 2012).

Det vil sige at tilstedeværelsesundervisning kunne foregå på distance på uddannelsesstationerne synkront. Samtidig var der også mulighed for asynkron undervisning, oprindeligt også tænkt på uddannelsesstationerne, som dermed også kunne blive et decideret studiemiljø for de studerende, idet de kunne møde andre studerende fra egen og andre uddannelser. I realiteten endte det dog med, at de studerende havde samme software på deres egne pc'er, og i stedet fulgte online-delen af undervisningen hjemmefra. Dermed fik uddannelsesstationerne heller ikke den tiltænkte betydning som en forlængelse af UCN hverken for de studerende eller for det lokale miljø, de var oprettet i.

Kernen i FlexVid var et forsøg på at decentralisere professionsuddannelser ved at oprette satellitter (uddannelsesstationerne) i yderområder, der enten ikke i forvejen havde videregående uddannelser, eller at udvide udbuddet af uddannelser³³.

Min forskningsdel i projektet stillede skarpt på, hvilken rolle disse uddannelsesmuligheder spillede for den sociale kapital i det lokalområde, de var lokaliseret, og hvilken rolle de spillede for den sociale kapital dels i det lokalområde, hvor uddannelserne var, dels i de lokalsamfund, hvor de studerende kunne blive boende. Hvordan det forholder sig med den sociale kapital, kommer jeg nærmere ind på i de følgende kapitler, og i Kapitel 8. I løbet af arbejdet i projektet dukkede nogle interessante perspektiver op, som ligger i periferien af rammerne for min forskningsdel men mere går på nogle af de helt overordnede spørgsmål, som jeg loftede sløret lidt for i Kapitel 1.3, om ligheden i de lige muligheder og dens

³³ Vesthimmerlands Kommune (Farsø), Mariagerfjord Kommune (Hobro) og Frederikshavn Kommune kan tilbyde gymnasiale- og erhvervsuddannelser (www.vesthimmerland.dk, www.mariagerfjord.dk og www.frederikshavn.dk), mens Thisted Kommune foruden gymnasiale- og erhvervsuddannelser på Thy Uddannelsescenter i forvejen havde nogle professions- og erhvervsbacheloruddannelser, der hørte under VIA University College, og som i 2016 alle kom ind under UCN (www.thisted.dk, www.thyuddannelsescenter.dk).

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

samspil med både de sociale netværk og tilliden i den sociale kapital. Det var afsættet for artiklen i Kapitel 9.

Set i det perspektiv er FlexVid et meget interessant forsøg, som skriver sig ind i flere forskningsfelter, i denne sammenhæng mere specifikt omkring unge og deres valg af videregående uddannelse i forhold til det sted, de bor. Det handler bl.a. om afstanden til uddannelsesinstitutioner, der på den ene side betyder, at ikke så mange unge fra yderområder går i gang med en videregående uddannelse, og på den anden side betyder, at de der vil tage en uddannelse, må flytte, og højst sandsynligt ikke kommer tilbage igen. Konsekvensen er en demografisk ulighed og, i kraft af forskelle i uddannelse, en stigende social ulighed i de forskellige dele af landet.

Opgørelser over befolkningssammensætning i Danmark taler et tydeligt sprog om, hvilken indflydelse den udvikling allerede har haft. Selv om befolkningstallet er støt stigende, falder andelen af befolkningen i landdistrikterne. Alene fra 2010 til 2015 faldt andelen fra 13,2 % til 12,3 %, mens antallet i byområder er steget fra 86,7 % til 87,5 % (Danmarks Statistik, 2015). En byopgørelse viser desuden, at andelen af kvinder mellem 19 og 24 år er på 43 % i landdistrikterne og er støt stigende til 52 % i byer med 100.000 indbyggere og derover, inklusiv Hovedstadsområdet (Danmarks Statistik, 2016). En anden undersøgelse fra 2014 viste, at 75 % af de unge anså det det for usandsynligt eller meget usandsynligt, at de ville flytte tilbage til den kommune, de kom fra. Det afgørende for en tilbageflytning er ifølge Realkreditrådets undersøgelse jobmulighederne og det nære netværk som familie og venner (Realkreditrådet, 2014, s. 1)

Det er ikke et nyt fænomen, at de unge kvinder flytter for at få en uddannelse (Mynster, 2016). I januar 2013 kunne Politiken således berette om en undersøgelse foretaget af Kommunernes Landsforening. Undersøgelsen konstaterede, at der var 20 % flere mænd end kvinder i alderen 20-29 i kommuner som Lemvig og Skive, mens der til gengæld i Frederiksberg Kommune var 25 % flere kvinder end mænd i samme aldersgruppe (Madsen P., 2013).

Det er heller ikke udelukkende et dansk fænomen, som Stine Thidemann Faber, Helene Pristed Nielsen og Katrine Bjerg Bennike slår fast i rapporten *Sted, (u)lighed og køn*³⁴. Forskning har ifølge rapporten i mere end 100 år netop påpeget problemet med, at kvinder fra tyndt befolkede områder i Norden flytter ind til byerne (Faber, Nielsen, & Bennike, 2015). Det nye er ifølge forfatterne, at den udvikling de senere år er blevet forstærket, og at mændene vælger ikke at flytte (Faber, Nielsen, & Bennike, 2015).

Flere faktorer indgår ifølge rapporten i forhold til unges valg af uddannelse i forhold til det sted, de bor, og mange af faktorerne går igen på tværs af de nordiske

³⁴ Rapporten består af en desk research på basis af litteratur inkl. rapporter og evalueringer fra hele Norden om temaerne køn, uddannelse og befolkningsstrømme og som et supplement en "survey rundspørge" blandt de, der har bidraget med viden om forskningen (Faber, Nielsen, & Bennike, 2015, s. 19).

Bænken på kanten.

lande, på trods af de særlige forhold, der gælder for nogle af de områder som f.eks. Lapland, Grønland, Island, Færøerne og Nordnorge. Overordnet ser det ud til på tværs af lande og områder, at unge mænd føler en større grad af tilknytning til det sted, de er vokset op, end unge kvinder gør, og at det derfor især er de unge kvinder, der flytter (Faber, Nielsen, & Bennike, 2015). Svensson identificerer dog også en klassefaktor, hvor unge både mænd og kvinder blandt middelklassen i højere grad flytter for at få den uddannelse og det job, de vil have, mens unge kvinder fra arbejderklassen i højere grad flytter for at leve en anden slags kvindelig. De unge mænd fra arbejderklassen derimod foretrækker at blive og beholde den status, de har der, trygheden og tilknytningen (Svensson, 2006). Nogle af dem fordi de går ind i det samme erhverv som deres fædre (Hansen, 2012), eller i det hele taget planlægger det sådan, at de uddanner sig til at kunne arbejde lokalt (Yndigegn, 2003).

En række faktorer er desuden med til at skubbe de nordiske unge, og altså især de unge kvinder til at flytte. Det er især et ønske om adgang til flere uddannelses- og jobmuligheder. Dette gælder dog ikke kun for de unge kvinder, men også for de unge mænd, der gerne vil have en videregående uddannelse, og som derfor er nødt til at flytte (Båtevik 2001). Desuden mangler de unge kvinder fritidsaktiviteter, som mere generelt er rettet mod et ungdomsliv som caféer, diskoteker osv., i stedet for aktiviteter rettet mod mænd som jagt, fiskeri og skovarbejde (bl.a. Paulgaard, 2002; Båtevik, 2001; Hermansen, 2011; Bjarnasson & Thorlindsson, 2006). Ifølge undersøgelserne ser det ud til, at de fritidsaktiviteter, der er, i højere grad knytter de unge mænd til lokalsamfundet end de unge kvinder (Faber, Nielsen, & Bennike, 2015).

En undersøgelse fra Cefu viser, hvor vigtigt det er med aktiviteter specielt rettet mod ungdommen. I den har forfatterne talt med 9. klasses elever om, hvordan det er at være ung på landet og i yderområderne (Sørensen, Olsen, & Pless, 2014)³⁵. Uanset om de er fra bymæssige områder eller fra landet, giver de alle udtryk for at mangle et sted, hvor de kan være sammen og være unge uden de voksnes indblanding (Sørensen, Olsen, & Pless, 2014). De føler sig for store til at være i den lokale ungdomsklub, hvor de har gået siden 7. klasse, men er også klar over, at de stadig ikke er gamle nok til at kunne gå på diskoteker. De mangler et fristed til at prøve sig selv og udvikle sig som unge på deres egne præmisser (Sørensen, Olsen, & Pless, 2014).

Med mulighederne for fleksibel undervisning uden for Aalborg og blandingen af fag fra forskellige studieretninger, kunne FlexVid have været et modsvar på mange af de ovennævnte udfordringer. Det blev det bare ikke. Uddannelserne blev ikke forankrede i de nye lokale miljøer og kom derved heller ikke til at spille en rolle for

³⁵ Undersøgelsen skelner mellem to geografiske dimensioner. Dels en center-periferi dimension, der defineres som mere eller mindre end 30 minutters kørsel fra et større byområde. Den anden dimension går på antal indbyggere i et sogn. Mere end 3000 indbyggere er et byområde, mindre end 3000 indbyggere er et landområde.

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

den sociale kapital, hverken der hvor uddannelsesstationer var lokaliseret, eller der hvor de studerende boede (som man kan læse om i kapitel 8). Det blev heller ikke den måde, man kunne få flere unge fra yderområderne i gang med studier, og måske på den måde skabe en større grad af social lighed (som man kan læse om i kapitel 9).

Her er det dog vigtigt at huske på, at projektet kun varede to år og at kun 1 årgang af radiograf-, lærer-, markedsføringsøkonom- og bygningskonstruktørstuderende var med i projektet, i alt 121 studerende fordelt med 60 % kvinder og 40 % mænd. På trods af mulighederne for at blive boende i deres lokalsamfund, flyttede de fleste af dem til Aalborg. Argumenterne var blandt andet, at når man var ung, ville man gerne flytte hjemmefra og være en del af et studiemiljø.

På trods af mange undersøgelser om manglende uddannelsesstilbud uden for de store uddannelsesbyer, og undersøgelser der viser en sammenhæng mellem geografi og uddannelsesvalg, kunne der måske også være en anden årsag til, at de unge, der bliver i yderområderne (fortrinsvis mænd), ikke kommer i gang med en uddannelse.

I en undersøgelse fra 2015 fra Kraks Fond Byforskning³⁶ om sammenhængen mellem unges uddannelsesvalg og afstand til uddannelsesinstitutioner konstaterer forskerne, at de unge egentlig ikke har så mange kilometer til nærmeste uddannelsesmulighed. Undersøgelsen er foretaget på baggrund af registerdata fra 157.899 unge mellem 18 og 21 år, der har fuldført en gymnasial uddannelse³⁷ i perioden 2006 til 2011 og desuden har samme bopælsadresse som mindst én af forældrene pr 1/1 det år, hvor de færdiggør deres ungdomsuddannelse (Høst & Sørensen 2015, s. 44).

Alligevel er der en geografisk ulighed i søgningen til de videregående uddannelse, selv om den er blevet mindre i undersøgelsesperioden, på trods af at unge bosat i bykommuner i højere grad vælger universitetet fremfor erhvervsakademi og professionshøjskole. Den sammenhæng forsvinder dog, når man ser på forældrenes uddannelsesbaggrund, hvor der er betydelige geografiske forskelle. Det vil sige, når mange unge fra yderområder ikke får begyndt på en videregående uddannelse, er

³⁶ Kraks Fond Byforskning er en fond oprettet i 2011, der har egne forskere, som forsker i hvordan initiativer og vilkår i byerne kan skabe vækst i det danske samfund (Kraks Fond, 2011).

³⁷ Dvs. STX, HHX, HTX, HF, IB og adgangseksamen til diplom ingeniøruddannelsen. De har dermed udeladt unge uden ungdomsuddannelse, og unge med erhvervsfaglige uddannelser, da den gruppe har adgang til et begrænset udvalg af videregående uddannelser. Det drejer sig ifølge forfatterne om 8 % af de unge, der afslutter en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse, der senest 2 år efter deres uddannelse starter en kort eller mellemlang videregående uddannelse (Høst & Sørensen 2015, s. 44). Yderligere er andre 5 % af de uddannelsessøgende heller ikke taget med, fordi de hører nogle uddannelser, som ifølge forfatterne af forskellige grunde er svære at kategorisere. Det gælder f.eks. uddannelser indenfor politi, forsvar, maritime uddannelser og kunstneriske uddannelser (Ibid).

Bænken på kanten.

det ikke fordi, de har langt til en uddannelsesinstitution, men fordi deres forældre heller ikke har en videregående uddannelse (Høst & Sørensen, 2015).

David Thore Gravesens ph.d.-afhandling fra 2013 viser også, at det boligkvarter, de unge kommer fra, spiller en rolle for deres uddannelsesvalg. Ifølge Gravesen bliver ens livschancer formet af de erfaringer, man gør sig som barn og ung i sit nabolag (Tolddam, 2013). I interviews med unge fandt han, at dem fra det privilegerede kvarter valgte uddannelse ud fra teoretiske interesser, mens dem fra middelklassekvarteret vælger ud fra et ønske om at hjælpe andre (Johannesen, 2013), og dem fra det socialt belastede kvarter, som har set mennesker i nød ofte vælger en uddannelse med et socialt eller pædagogisk område (Gravesen, 2015).

Nordiske undersøgelser peger også på den sociale baggrund som en vigtig faktor. Eksempelvis Bjanason & Thorlindssons undersøgelse, der viser en sammenhæng mellem islandske forældres uddannelse og børnenes geografisk mobilitet, så jo højere uddannelse forældre har, desto mere sandsynligt er det, at børnene flytter fra lokalområdet. Ifølge forfatterne får børnene erfaring med uddannelse via forældrenes uddannelse og er derfor mere tilbøjelige til at flytte (Bjarnason & Thorlindsson, 2006).

De studerende i FlexVid hæftede sig især ved to aspekter af projektet. Det fleksible aspekt ved uddannelserne men også blandingen af virtuel og tilstedeværelsesundervisning. Her kunne der være noget at arbejde videre med. Forskellige tiltag er allerede sat i gang rundt omkring. Eksempelvis SmartU i Vejle, som er et samarbejdsprojekt med forskellige universiteter (bl.a. SDU og AAU) om dels adgang til uddannelsesaktiviteter for kvalificerede medarbejdere, dels adgang til videreuddannelser (SmartU Vejle, 2011). Et andet eksempel er Kommunale Læringscentre, som de har eksperimenteret med i bl.a. Holbæk Kommune. Det består af et fysisk studiemiljø i en kommune, der formidler uddannelses tilbud til borgerne til gennemførelse af virtuelle uddannelser (Jørnø, Gundersen, Hestbech, Gynther, Rosenlund, & Petersen, 2016).

2.3 MARIFUS

”Maritime Inlands – Past, Present and Future Strengths” eller Marifus var et projekt, der handlede om samarbejde mellem turisme og kulturinstitutioner i kulturmiljøer, der havde vandveje som et naturligt centrum. Vandvejene var Limfjorden, Vendsyssels Kattegatkyst, Vänern og Trollhätta Kanal, og det var således et projektsamarbejde mellem danske og svenske turisme- og kulturinstitutioner.

Projektets overordnede mål var:

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

”•Maritima kulturmiljøer som udviklingspladser - Hållbara och attraktiva besöksmiljöer och en platsutveckling som både ökar kvaliteten på de maritima kulturmiljöerna och platsernas attraktionskraft.

•Innovativ destinationsutveckling - Ökad attraktivitet i de maritima kulturarvsmiljöerna i form af oplevelser, events og entreprenørskab, som kan leda till fler affärsmöjligheter, företag och jobb inom besöksnäringen.

•Profilering och kommunikation - Profilerer och kommunicerar maritima kulturarvsmiljöer kring inre vattenvägar och utkantsområden som attraktiva resmål i hjertet af regionen.” (Olsson, 2011, s. 6)

Projektet varede fra 2012 til 2014 og havde mange interessenter med mange interesser. Kulturinstitutionerne og myndighederne (såsom kommuner og turistorganisationer) med helt konkrete formål med projektet, og vidensinstitutionerne til at definere de grundpiller, som de andre parter kunne bygge de konkrete tiltag ovenpå. Projektmidlerne kom fra den del af EU-programmet Interreg IVA, der går til Kattegat-Skagerrak (KASK) regionen.

Aktørerne i projektet talte:

- 2 vidensinstitutioner: Aalborg Universitet og Högskolan Väst i Trollhättan.
- 3 kulturhistoriske museer, som alle har noget med vand at gøre: Innovatum Science Center, som er et naturvidenskabeligt eksperimentarium og industrimuseum og med vandfaldene og sluserne i Trollhättan som ansvarsområde, Limfjordsmuseet i Løgstør, som er et kombineret oplevelsescenter og kulturhistorisk museum for Limfjorden, og Nordjyllands Kystmuseum, som arbejder med nordjysk kystkultur og er ansvarlig for mainearekæologi og har afdelinger i Frederikshavn, Sæby og Skagen.
- 2 turismeorganisationer: Netværk Limfjorden³⁸ og Visit Trollhättan Vänersborg.
- 4 offentlige myndigheder: Vänersborg Kommune, Fyrbodals Kommunalforbund³⁹, Västra Götlandsregionen og Trollhättans Stad.

Parterne repræsenterer henholdsvis det største danske og det største svenske indlandsfarvand med Vendsyssels Kattegatkyst som et naturligt bindeled mellem de

³⁸ Netværket blev oprettet i 1995 som et samarbejde om turisme omkring Limfjorden. Medlemmerne af netværket var kommuner og regioner rundt om Limfjorden. Netværkets Generalforsamling besluttede i 2015 at nedlægge netværket pga. manglende opbakning fra kommunerne (Abildgaard, 2015).

³⁹ Et af fire regionale kommunalforbund i Västra Götalands län, og en samarbejdsorganisation mellem 14 kommuner, som har fokus på samfundsudvikling, uddannelse og velfærd (Fyrbodals Kommunalforbund, 2016).

Bænken på kanten.

indre vandveje, mellem det danske og det svenske område, som i projektet repræsenteres af Nordjyllands Kystmuseum.

Området omkring Vänern og Trollhätta er et yderområde i Sverige, og kender til de samme udfordringer som yderområder i Danmark. Trollhättan er en tidligere industriby og husede bla. indtil 2011 Saab fabrikkerne. Med den særlige geografiske beliggenhed skønnes det, at der netop i medvirkende områder er et stort vækstpotentiale i kystturismen ved at udvikle de maritime kulturarvsmiljøer, og en satsning på destinationsudvikling af netop disse områder vil kunne bidrage positivt til at skabe vækst, samtidig med at historierne og miljøerne vil blive bevaret for eftertiden (Olsson, 2011).

De mange parter havde helt konkrete udviklingspunkter i projektet, planer der blev nedfældet i en handlingsplan. Således havde Limfjordsmuseet⁴⁰ eksempelvis følgende udviklingspunkter inden for projektperioden:

- Udvikling af helhedsplan for Frederik d. VII's Kanal i Løgstør
- Etablering af samlingspunkter for den sejlene kulturarv
- Havnesamarbejde i Limfjorden
- Udvikling af netværk og relationer med maritime græsrodder
- Udvikling af samarbejde mellem erhverv og den ideelle sektor
- Udvikling af maritime events
- Udvikling af utraditionel og nyskabende mobil formidling af den maritime kulturarv
- Udvikling af digitale og fysiske formidlingsplatforme med fokus på den levende maritime kulturarv
- Energismarte løsninger i den ideelle sektor. (Marifus, 2012)

Nordjyllands Kystmuseum havde følgende udviklingspunkter:

- Udvikling af udvalgte havne i forhold til sejlene turister.
- Udvikling af formidlingen af havbundens kulturarv.
- Udvikling af maritime events i forbindelse med Skagens købstadsjubileum i 2013. (Marifus, 2012)

De to vidensinstitutioner havde også hver for sig nogle mål, og prøvede desuden også at se, om der var grobund for et samarbejde. Högsölan Väst fokuspunkter var centreret omkring temaet ”Drivkræfter for en bæredygtig destinationsudvikling”

⁴⁰ Alle deltagerene også de offentlige myndigheder og turistorganisationerne havde defineret nogle udviklingspunkter, som de ønskede at arbejde med inden for projektperioden (Marifus, 2012).

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

med nøgleord som e-turisme (apps og anden digital markedsføring), samarbejde i netværk og entrepreneurskab og innovativ oplevelsesdesign. (Marifus, 2012).

Aalborg Universitet havde især to fokuspunkter: Udvikling af en model for kulturel kommercialisering, og analyser af den sociale kapital i lokalområder og hvordan den kan aktiveres i forbindelse med kulturel kommercialisering⁴¹. De to nøgleord afspejler også de medvirkende medarbejdere. Således føjede jeg en ekstra dimension om kulturarv til mit arbejde om social kapital, mens kulturel kommercialisering og sammenhængen til den sociale kapital fortrins var det, som den tilknyttede post.doc. skulle arbejde med. Projektet blev ændret undervejs og kom i stedet til at handle om ”shared value”: Hvordan samarbejdet mellem museer, frivillige og erhverv potentielt bidrager til ”shared value” (Innovatum Science Center, 2013). Forskningen er ikke publiceret, og post. doc.’en fratrådte sin stilling i begyndelsen af 2014.

Som et Interreg IVA projekt var samarbejdet på tværs af landegrænser en naturlig del af Marifus. Det specielle i Marifus var de mange og de forskellige involverede parter med vidt forskellige ønsker og forventninger til projektet. Derfor blev der udarbejdet en kommunikationsplan, hvoraf det bl.a. fremgik, at der skulle lægges vægt på den interne kommunikation mellem alle parterne. Dels ved flere møder pr. halvår, dels ved en digital platform til deling af dokumenter og almindelig orientering. Møderne foregik både i Sverige og i Danmark, og fungerede således også som konkrete præsentationer af de områder, der var i centrum for projektet. Foruden møderne mellem alle parterne, blev de to vidensinstitutioner enige om også at mødes separat for bl.a. at diskutere de forskningsmæssige aspekter i projektet, og finde et grundlag for yderligere samarbejde. Et konkret samarbejde var deltagelsen i Uddevalla Symposiet⁴² i 2013 i Kansas City, USA og i 2014 i Uddevalla, Sverige, hvor der var en særlig session for Marifus-præsentationer. I 2013 præsenterede jeg det, der senere blev til artiklen ”Operationalization of Social Capital in Small Communities – The Impact of Social Media”, udgivet i bogen *Uddevalla Symposium 2013. Innovation, High Growth Entrepreneurship and Regional Development*, og kapitel 7 i denne afhandling. I 2014 præsenterede jeg bidraget ”A Quest for Identity. Can Cultural Heritage Enhance Social Capital?”. Bidraget fungerede som afsæt for delen om forankringen, men blev ikke til en selvstændig artikel.

⁴¹ Begrebet ”kulturel kommercialisering” er et begreb, især professor MSO Morten Karnøe Søndergaard har arbejdet meget med og det var en del af faglighederne repræsenteret i forskningsgruppen Interregionalt Center for Videns- og Dannelsesstudier (Incevida) ved Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet.

⁴² Uddevalla Symposiet er en årlig international konference inden for ”Innovation and Entrepreneurship in Functional Regions” (Uddevalla Symposium, 2016). Det første symposium blev afholdt i 1998, og det arrangeres af Högskolan Väst.

Bænken på kanten.

Flere uheldige omstændigheder gjorde Marifus til et svært projekt at arbejde i som ph.d.-studerende og i det hele taget. Forskningsdelen i Marifus blev fra starten varetaget af en ganske lille gruppe, og jeg stod ofte alene om at repræsentere forskningsaspekterne ved møder og seminarer. Endvidere skete der tidligt i processen nogle strukturelle ændringer i forskningsgruppen, som endte med gruppens opløsning i august 2014. Processen i Marifus har imidlertid på ingen måde være spildt. For det første med tanke på de ovennævnte bidrag. For det andet har jeg gjort mig gode erfaringer med projektstyring, og endelig har jeg skabt mig et godt netværk med folkene fra Högskola Väst. Ikke mindst har jeg en god kontakt med Irene Bernhard, med hvem jeg har planer om fælles fremtidig forskning og fortsat deltagelse i Uddevalla Symposiumet⁴³.

Som det også fremgår af vidensinstitutionernes slutrapport⁴⁴ *A Nordic Perspective on Co-Operation for Sustainable Destination – and Regional Development* (Bernhard & Olsson, 2015) skriver det samlede Marifus projekt sig ind i to store felter. Det ene felt er destinationsudvikling. Ifølge Halkier, Jørgensen og Dredge er destinationer en kompleks størrelse, som er lokaliseret et bestemt geografisk sted og som samtidig har stærke relationer uden for det sted, til aktører, som er involveret i turistens rejse og ophold og ture rundt (Halkier, Jørgensen, & Dredge, 2015, s. 6). Udviklingen på området kan både ske på selve det geografiske sted, og hos de involverede aktører. Jeg vil ikke gå nærmere ind i det felt, fordi det ligger uden for fokus i denne afhandling.

Det andet felt handler om regional udvikling. Der er mange facetter i teorierne om regional udvikling, men jeg fokuserer her på dem, der er særligt relevante i denne kontekst, nemlig hvad regional udvikling er, og hvor det er. Helt overordnet handler regional udvikling om at udligne regionale skævheder, og se på det der skaber regionale fordele (bl.a. OECD, 2016 ; McCall, 2010; Pike et al., 2007; Cooke,

⁴³ Jeg er netop i 2017 blevet inviteret til at deltage i en særlig session "Local Community Cooperation Networks and Innovation" ved det 20. Uddevalla Symposium, og har indsendt et abstract med titlen "Associations as drivers for development. A case study of associations in 14 Danish rural communities".

⁴⁴ Foruden slutrapporten til programkommissionen, som leadpartnerne (Henrik Olson fra Innovatum Science Center og Anders Bloksgaard fra Limfjordsmuseet) har stået for, besluttede projektgruppen fra Högskolan Väst (her iblandt Högskolans styregrupperepræsentant Irene Bernhard) i januar 2015 at udgive en rapport i Högskolans rapportserie med de artikler, der er blevet skrevet i Marifus projektet. Rapporten er redigeret af Irene Bernhard og Anna Karin Olsson, som var kontaktperson for Högskolans forskergruppe. Den indeholder foruden en introduktion 5 bidrag, heraf 4 fra Högskolan Väst og 1 fra Aalborg Universitet. Bidraget fra Aalborg Universitet er mit bidrag, der også er kapitel 7 i denne afhandling. Den samlede rapport udkom i oktober 2015 og er tilgængelig på følgende adresse: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hv:diva-8563>.

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

2001). Da teorierne om regional udvikling dukkede op i 1950'erne, var der især fokus på virksomhedernes vækst og deres betydning for indkomst og beskæftigelse (McCall, 2010; Pike et al., 2007). I 1980'erne betød en stigende bekymring over forskelle i levestandard og trivsel ved lige eller sammenlignelige indkomster mellem forskellige steder, at det økonomiske fokus i den regionale udvikling blev bredt ud til også at omfatte sociale, økologiske, politiske og kulturelle anliggender (Pike, Rodrigez-Pose, & Tomaney, 2007). Således blev livskvalitet, sammenhængskraft og trivsel integreret i regional udvikling sammen med økonomisk konkurrencedygtighed og vækst (OECD, 2016; Pike et. al., 2007). Fokus for den økonomiske vækst ændrede sig til ikke bare at se på de enkelte virksomheder i regionerne men på, hvordan virksomhedsmiljøer eller -klynger i de enkelte regioner influerer på væksten (Cooke, 2001). De samarbejds miljøer udvikler man også i policy arbejdet i de enkelte regioner mellem det politiske niveau, virksomheder og vidensinstitutioner for at skabe innovative miljøer, der sammen kan skabe vækst, de såkaldte "regional innovation systems" (Cooke, 2001)⁴⁵. Bevægelsen over i vidensøkonomien har de senere år ændret på det geografiske aspekt i den regionale udvikling over til territorier i erkendelse af, at virksomheder i regionalt samarbejde med innovations- og vidensmiljøer også har kontakter uden for regionen (Crevoisier & Jeannerat, 2009).

En bredere forståelse af regional udvikling gør, at man ikke kan tale om en enkelt definition af regional udvikling. "Udvikling" varierer både over tid og inden for og i mellem lande (Pike et al., 2007; Crevoisier & Jeannerat, 2009). Regional udvikling indeholder således både en tidslig og en geografisk dimension. I det lys er det væsentligt at definere, hvad en region er. Ifølge McCall (2010) kan en region defineres i forhold til geografiske, sociale eller kulturelle faktorer. Der ligger i den kulturelle faktor et stærkt element af identitet i forhold til sted, som det f.eks. er tilfældet for befolkningen Québec provinsen i Canada og i Baskerlandet i Spanien (McCall, 2010).

I Danmark defineres regioner som administrative enheder, som blev til efter den seneste kommunalreform i 2007. De fem regioner, som afløste de 13 amter, er defineret i forhold til geografi og antal indbyggere for at have en bæredygtig

⁴⁵ Samarbejdet mellem vidensinstitutioner, virksomheder og det politiske niveau er også det, der findes i den såkaldte Tripel Helix Model, som jeg i øvrigt ikke vil komme yderligere ind på her (Ranga, M. & Etzkowitz, H. (2013) "Triple Helix Systems: An Analytical Framework for Innovation Policy and Practice in the Knowledge Society" i *Industry and Higher Education*, vol. 27, nr. 4, s. 237-262).

Bænken på kanten.

størrelse⁴⁶ i forhold til de opgaver, de skal løfte (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2004). I forbindelse med kommunalreformen i 2007 blev regionernes primære opgaver sundhedsvæsenet, drift af en række sociale institutioner, oprettelse af trafikelskaber og regional udvikling (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005).

Regionernes væsentligste udviklingsopgave er den regionale udvikling. Regionsrådet skal udarbejde regionale udviklingsplaner, som skal beskrive en vision for regionens byer, landdistrikter, udkantsområder, natur og miljø, erhverv, turisme, beskæftigelse, uddannelse og kultur (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005). Desuden skal de etablere regionale vækstfora. Disse Vækstfora består af repræsentanter for erhvervslivet, uddannelsesinstitutioner, arbejdsmarkedets parter og politikere fra regionen og kommuner. De har til opgave at overvåge de regionale og de lokale vækstvilkår, og udarbejder også en regional erhvervsudviklingsstrategi, der skal hænge sammen med udviklingsstrategien (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005).

Der var altså to udviklingsstrategier. Med en ny lov om erhvervsfremme og regional udvikling, som trådte i kraft 1/2 2014, samles de to strategier i én⁴⁷ (Retsinformation, 2014, s. §8a). Den Regionale Udviklingsplan fra 2012⁴⁸, som dækker i den periode, Marifus-projektet kørte, fokuserer på 5 indsatsområder om det innovative, det kompetente, det forbundne, det attraktive og det grønne Nordjylland (Region Nordjylland, 2012). I den hedder det bl.a., at det attraktive Nordjylland både er en forudsætning for at fastholde og tiltrække borgere i de forskellige egne af regionen, og for at tiltrække turister og besøgende (Region Nordjylland, 2012). Et af de vigtigste aktiver i Regionen er naturen og især kysterne, hvor der med fordel kan arbejdes yderligere med den stedbundne oplevelsesøkonomi. Således lægger Regionsrådet op til forskellige handlingsplaner

⁴⁶ Der var faktisk tale om en anden inddeling af Region Nordjylland, fordi den havde langt færre indbyggere end de andre regioner, men partierne var af den opfattelse, at Region Nordjylland, som den så ud, ville være bæredygtig i forhold til de opgaver, den skulle kunne løfte. Forligspartierne pegede dog på en mulig løsning med en udvidelse af Region Nordjylland med nogle kommuner i Vestjylland til en Region omkring Limfjorden. Det ville dog forudsætte positiv opbakning fra de berørte kommuner (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2004). Den endelige beslutning endte det dog med at holde fast ved grænsedragningerne i regeringsudspillet.

⁴⁷ ”Mulighedernes Nordjylland. Regional Vækst- og Udviklingsstrategi 2015-2018” (Region Nordjylland, 2015).

⁴⁸ ”Mulighedernes Nordjylland – Fra Udkant til forkant med kreativitet og kompetence” er den første regionale udviklingsplan fra 2007. Det er et meget omfattende dokument, der både indeholder en beskrivelse af Regionen og en vision for, hvordan regionen skal udvikle sig frem til 2017 (Region Nordjylland, 2007).

0. Del I PRÆSENTATION AF TEMAET

for at fremme attraktiviteten. Blandt andet skal kystturismen videreudvikles, der skal bygges videre på interaktiv, digital formidling og de særligt værdifulde kulturmiljøer skal synliggøres, for naturoplevelser og kulturarv er væsentligt for turisternes gode oplevelser, og det skaber også arbejdspladser og gør dermed yderområderne attraktive for bosætning (Region Nordjylland, 2012). Udviklingsplanen bygger på en vision om samarbejde, sammenhængskraft og koordinering. Regioner, kommuner og andre interessenter skal samarbejde med hinanden om at nå de mål. Byer og landdistrikter skal supplere hinanden, og der skal skabes betingelser for at styrke yderområderne, så de bliver ved at være levende, erhvervsaktive og bærdygtige lokalsamfund (Region Nordjylland, 2012). Det stedbundne bliver endnu mere direkte italesat i den næste udviklingsstrategi⁴⁹, hvor der er fra regionen side er fokus på, at der skal satses på de stedbundne ressourcer, altså det lokale. Her kan kulturarv være med til at skabe både økonomisk vækst og øget bosætning og sammenhængskraft i hele regionen.

Satsningen på det lokale i kulturarven og lokalsamfundene og kulturen ligger fint i tråd med den undersøgelse Kulturarvsstyrelsen og Fonden Real Dania stod for i 2005 om kulturarven som en ressource for lokal udvikling. Undersøgelsen viser bl.a., at virksomheder (68 %) og borgere (71 %) er enige om, at kulturarv kan være en vigtig dynamo i forhold til lokaludvikling. (Kulturarvsstyrelse; Fonden Real Dania, 2005, s. 12). Den viser også, at 46 % af borgerne mener, kulturarv har betydning for deres valg af bopæl (ibid. s. 14), og at 82 % af dem gerne vil betale 500 kr. mere om måneden i husleje for at have en bopæl med særlig kulturarvsværdi (ibid. s. 15). Attraktive bygninger tiltrækker ressourcestærke borgere og virksomheder, og skaber kreative miljøer, der lokker såvel turister som dygtige medarbejdere.

Selv om parterne i Marifus først og fremmest var interesseret i konkret destinationsudvikling, peger ovenstående undersøgelse på, at kulturarven kan være med til at forankre folk, der hvor de bor. Det blev derfor interessant at undersøge museernes forståelse af den lokale forankring, både i lokalsamfundet og over for medborgerne. En af satsningerne i den regionale udviklingsplan var at udbygge de digitale infrastrukturer, og samtidig ønskede parterne i Marifus at udvikle digitale platforme som et led i deres formidling. Ved et tilfælde opdagede jeg i mine data fra skoleprojektet, at åbne Facebookgrupper blev brugt som en del af netværket i lokalsamfundene. I kraft af, at mange mennesker altid har en smartphone på sig, bliver der også et tale om et netværk, der er tilgængeligt hele tiden. Den del kan man læse mere om i kapitel 7.

⁴⁹ Mulighedernes Nordjylland. Regional Vækst- og Udviklingsstrategi 2015-2018” (Region Nordjylland, 2015).

Bænken på kanten.

DEL II DET DER LIGGER BAG

4. TEORIEN

I dette kapitel vil jeg komme ind på de teoretiske begreber, som afhandlingen bygger på. Jeg har allerede nævnt den sociale kapital, og nogle geografiske punkter. Nu følger forklaringen på, hvilket teoriapparat der egentlig ligger bag. Helt indtil jeg påbegyndte skrivningen af denne afhandling, havde ét begreb været styrende for såvel dataindsamlingen som analysen af data, nemlig det om den sociale lim, der binder os sammen. Sammenhængskraften. Den sociale kapital. Det er der over det hele som en del af vores dagligliv, og ofte uden at vi tænker over det. Vores børn der spiller fodbold i den lokale idrætsforening, eller Personaleforeningen på vores arbejdsplads. Jordbærrene og kartoflerne som vi køber i en bod langs vejen, hvor der blot står et skilt med prisen og et syltetøjsglas til pengene. Biograflubben som er en onsdag i år, hvor vi ikke kan køre. Alligevel bliver vores dreng hentet og bragt alle 6 biografgange, fordi der ligger en udtalt forventning om, at så gør vi bare noget andet for klassen. Det er bare i det små. I vores allesammens daglige liv. Det findes også i stor skala, hvor principperne er de samme, men det, der er på spil, er større. Når vi er medlemmer af en andelsforening, der er åbne foreninger (i princippet i hvert fald), der bygger på solidaritet. Når det bedre kan betale sig for Føtex ikke at have en vagt stående uden for forretningen for at tjekke om kunder der tager en vare, nu også går ind og betaler. Når både borgere og virksomheder betaler skat, og pengene omfordeles efter særlige principper i vores velfærdsstat, så alle danskere eksempelvis kan få en gratis uddannelse. Både i de små og i de store eksempler kan man se de elementer, der indgår i social kapital: Sociale netværk, tillid og reciprocitet.

Da jeg begyndte at skrive, ville jeg lave en begrebsafklaring af de forskellige geografiske begreber, der optrådte rundt omkring i afhandlingen, i artiklerne, i rapporten og i indledningen. Det greb om sig, da det gik op for mig, at der var mere på spil end blot ord, der bliver brugt om geografiske steder. Det er ord der sætter skel og italesætter skel, ind imellem på en nedsættende måde, eksempelvis når man taler om "udkanter" og "rådne bananer". Men selv mere neutrale ord som yderkommuner og landkommuner, der bruges i administrationen, er med til at sætte skel. Man ved præcis, hvad det er, når man hører ordet. Det er dér ude. I periferien. Modsat centrum. Det sted, hvor skolen er lukket, købmanden er lukket, hovedgaden er næsten tom, på nær en gammel mand, der går en tur. Forbi et tomt hus med tildækkede, grå vinduer, og græsset og hækken, der gror vildt. Forbi et andet hus, hvor taget er faldet ned i huset.

Når det kommer til stykket, er lige der, hvor man selv bor, centrum, og der er altid nogen, der bor længere ude. På den måde bliver grænser kunstige og italesatte.

Bænken på kanten.

På den anden side er der opstået nogle helt konkrete forskelle på landdistrikter og byer, bl.a. som en konsekvens af den omfattende urbanisering i Danmark, der trækker den demografiske fordeling af unge og gamle, mænd og kvinder skævt, som jeg også har talt om i forrige kapitel. Den ændrede demografi får socioøkonomiske konsekvenser, som f.eks. at beskæftigelsestilvæksten siden starten af 2013 i Region Hovedstaden er på 5,1 %, mens den i Region Sjælland er på 1,3 % (LO, 2016, s. 3). Gunnar Lind Haase Svendsen redegør i artiklen ”Landlig italesættelse og virkelighed 1996-2011” for udviklingen af 10 forskellige socioøkonomiske faktorer⁵⁰ i forhold til landsgennemsnittet i perioden 1996 til 2011 i de 16 yderkommuner⁵¹. Han konstaterer en negativ udvikling i dem alle sammen (Svendsen, 2013).

Jeg var altså nødt til at sætte den sociale kapital ind i den sammenhæng, den optræder i i mine data, nemlig lokalsamfund, og dermed også nødt til at inddrage et passende teoriapparat. Lokalsamfund og social kapital hænger vældig godt sammen, og – skulle det vise sig senere hen – giver endnu bedre mening end jeg havde forestillet mig. For den udvikling jeg kort ridsede op ovenfor, skaber grobund for en voksende ulighed, og uligheden er som før nævnt et potentielt problem for retfærdighed og tillid, og dermed for den sociale kapital (Olsen, Ploug, Andersen, Sabiers, & Andersen, 2014). Eller som Viggo Mortensen og Finn Slumstrup siger det ”er der opstået en skævvridning af Danmark. Det er nationens sammenhængskraft, der står på spil” (Mortensen & Slumstrup, 2015, s. 11).

4.1. SOCIAL KAPITAL

Sammenhængskraft. Lim. Social kapital. Jeg har indtil nu brugt alle tre ord synonymt om det samme teoretiske begreb, meget i lighed med, hvordan det bliver brugt af politikere og i medierne. Faktisk er *sammenhængskraft* (*cohesion* på engelsk) mere komplekst end som så, og som det er tilfældet med mange af den slags begreber, der bliver buzz-words, bliver det overført til mange niveauer. Lise Lyck peger på, at begrebet er skrevet ind i Lissabon-traktaten som ”økonomisk, social og territorial samhørighed”, eller ”Economic, Social and Territorial

⁵⁰ De socioøkonomiske faktorer omfatter: kommunal gæld, udgifter vedrørende anbringelse af børn og unge, børn af enlige forsørgere pr. 100 0-17 årige, udgifter til overførselsindkomster, antal folkeskoler (inverteret mål), antal beskæftigede, takst for børnehaveplads, andel af ejerboliger, grundværdi pr. indbygger, antal anmeldte voldsforbrydelser pr. 1000 indbyggere (Svendsen, 2013, s. 23).

⁵¹ For en definition af yderkommune se kapitel 4.2.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

Cohesion” på engelsk (Folketingets EU-Oplysning, 2008, s. 147; European Union, 2007), hvilket er relateret til lighedstanken (Lyck, 2014). Når Gunnar Lind Haase Svendsen taler om social sammenhængskraft i et lokalområde, har det at gøre med fællesskabet i lokalområdet (Svendsen, 2015).

Ifølge Kasper Støvring er sammenhængskraft hverken økonomisk, politisk eller retsligt betinget, men derimod kulturelt betinget. Han taler om en national sammenhængskraft baseret på fælles normer og tillid. ”Den er en social lim på godt og ondt. For sammenhængskraft er kun af det gode, hvis samfundet er det” (Støvring, 2010, Indledning). Jeg skal ikke her komme yderligere ind på den diskussion, afhandlingen affødte⁵².

Jeg kan konstatere, at der for det første er forskel på social kapital og sammenhængskraft, og for det andet ikke er en helt enkel og entydig definition af begrebet sammenhængskraft, så måske er der, som Lars Torpe skriver det, brug for mere dokumentation for, hvad der skaber sammenhængskraft, så man kan bevare og udvikle det (Torpe, 2010). Christian Albrecht Larsen er også inde på, at det er et udefineret, uklart og positivt begreb (Larsen, 2013). Han foreslår at definere sammenhængskraft som et moralsk fællesskab, der gør det muligt at have tillid til hinanden (Larsen, 2013).

Der er måske ikke en klar definition af sammenhængskraft, men et element har de forskellige definitioner til fælles: Tillid. Tillid er en væsentlig komponent i sammenhængskraften, og er ifølge Bruhn den lim, der holder lokalsamfundene sammen, og sammenhængende lokalsamfund opbygger social kapital (Bruhn, 2011). Tillid er også en væsentlig komponent i den sociale kapital. Dermed er der ikke langt fra sammenhængskraften til den sociale kapital, og der er heller ikke noget at sige til, at de to betegnelser ofte bruges om den samme ting, dette ”et eller andet”, der får vores samfund til at hænge sammen. Det er det, de næste afsnit vil komme nærmere ind på.

4.1.1. Definitioner og forståelser

Mange har arbejdet med udvikling af teoriapparatet omkring social kapital, og er blevet inspireret af hinanden. Putnam er inde på, at selve begrebet er opfundet mindst 6 gange uafhængigt af hinanden i det 20. århundrede for bedre at forstå, hvordan sociale netværk kan være med til at gøre vores liv mere produktivt og givtigt (Putnam, 2000). Andre er inde på, at der ikke er noget nyt i indholdet af begrebet. Social interaktion er vigtig for individer og for sociale fællesskaber og

⁵² Lars Torpe tilbageviser i artiklen Kasper Støvrings argumenter bl.a. om, at den sociale tillid falder i takt med, at et samfund bliver mere heterogent. I en undersøgelse af Torpe og Lolle finder de netop ikke støtte til hypotesen om en sammenhæng mellem social tillid og folk med anden religion eller nationalitet (Torpe & Lolle, 2011).

Bænken på kanten.

kan skabe netværk, tillid, værdier, kan opretholde normer og kultur og influere på økonomiske og sociale forhold, som vi har set det udviklet hos bl.a. Karl Marx, David Hume, Adam Smith, Antonio Genovesi, Émile Durkheim, Thorsten Veblen (bl.a. Quibria, 2003; Portes, 1998).

I dette afsnit vil jeg dog koncentrere mig om nogle få forskere, som de fleste er enige i har været meget centrale i forståelsen og udviklingen af social kapital i den forståelse, som jeg har arbejdet med, og som giver mening for en forståelse af mine data⁵³.

I begyndelsen af 1990'erne laver Robert Putnam en undersøgelse om medborgerskab ("civic life") i Italien bl.a. med det formål at finde ud af, hvorfor nogle demokratier fungerer, mens andre ikke gør det. Han finder frem til, at der er stor forskel på Nord- og Syditalien, og at forskellen især har med samarbejde at gøre. Samarbejde på kryds og tværs. Horisontalt og vertikalt. Det er der meget mere af i nord end i syd, og samarbejdet skaber tillid, og tillid "smører" samarbejdet (Putnam, 1993).

Nogleordet er netværk, og her er Putnam meget inspireret af den franske filosof og politiker, Alexis de Tocqueville⁵⁴, der i 1831 rejste til Amerika og beskrev demokratiet i bogen *Democracy in America*. De Tocqueville var især imponeret over det rige foreningsliv, han fandt i Amerika, som dækkede alt fra skoler til kirkebygninger og udgivelse af bøger. Han var også imponeret over, hvordan borgerne kunne foreslå et fælles projekt, som alle frivilligt gik ind i (Tocqueville, 2006, s. Bog 2). Om effekten af foreningslivet skriver han:

⁵³ Det kunne måske i den forbindelse have været relevant at inddrage et begreb som "resilience". Resiliens refererer til en *dynamic process encompassing positive adaptation within the context of significant adversity* (Luthar, Cicchetti & Becker, 2000, s. 543). Begrebet fokuserede i starten (i begyndelsen af 1990'erne) især på individuelle faktorer i forbindelse med børns og unges udvikling, men bruges nu også til at forstå lokalsamfunds reaktioner f.eks. på økonomisk modgang (bl.a. Poortinga, 2011; Norris, Stevens, Pfefferbaum, Wyche, & Pfefferbaum, 2008). Selv om begge begreber har indflydelse på folks sundhed og trivsel, ligger der i resiliens også nogle psykologiske faktorer, der ligger uden for denne afhandlings fokus, hvorfor det begreb ikke vil blive berørt yderligere.

⁵⁴ De Tocqueville bruger ikke selv betegnelsen "social kapital", men beskriver det, betegnelsen indeholder. Ifølge Putnam er den første, der bruger begrebet, en amerikansk statsskoleinspektør i Staten West Virginia, Lyda Judson Hanifan. Han definerer det som "(...) goodwill, fellowship, mutual sympathy and social intercourse among a group of individuals and families who make up a social unit, the rural community, whose logical center is the school" (Hanifan, 1916, s. 130).

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

“Feelings and opinions are recruited, the heart is enlarged, and the human mind is developed by no other means than by the reciprocal influence of men upon each other. I have shown that these influences are almost null in democratic countries; they must therefore be artificially created, and this can only be accomplished by associations.” (Tocqueville, 2006, s. Bog 2, kap 5.)

For de Tocqueville var frivillig deltagelse i foreninger altså med til at skabe reciprocitet, og det var det, Putnam også fandt i Norditalien.

I sin definition af social kapital refererer Putnam til James Colemans definition af social kapital. Ifølge Coleman er social kapital rodfastet i enkelte sociale miljøer blandt mennesker og imellem mennesker (Coleman, 1990, s. 302). Der kan være tale om større eller mindre sociale miljøer, som foreninger, lokalsamfund eller forældrerådet i en skoleklasse. Den sociale organisering, der udgør den sociale kapital, gør det muligt at opnå mål, man ellers ikke ville have kunnet opnå. Således udgør den sociale kapital en ressource, der har værdi ved brug og som ikke kan veksles til f.eks. penge (som i fysisk kapital), eller kompetencer (som i human kapital). Den sociale kapital er forankret i de sociale strukturer, som en person er en del af, og den tilhører således ikke nogen af dem, der får udbytte af den. På den måde er den sociale kapital også et offentligt gode inden for de enkelte miljøer. Troværdighed og tillid er af afgørende betydning i den sociale kapital. Når en person gør noget for en anden og har tillid til at få modydelsen retur på et tidspunkt, etableres en forventning om, at den anden part er forpligtiget til at være tillidsværdig (Coleman, 1990, s. 306). Med andre ord er der gensidighedsnormer i de sociale miljøer. Selv om den sociale kapital er kommet i stand gennem netværk eller social interaktion og er forankret der, kan den også være en ressource for den enkelte som medlem af netværkene i stil med den måde, andre forskere⁵⁵ har beskrevet social kapital på, heriblandt Loury (1977) og Bourdieu (1986)⁵⁶ (Coleman, 1990).

⁵⁵ Tzanakis er inde på, at også andre forskere har inspireret Coleman i udviklingen af hans teoriapparat omkring social kapital, her iblandt Granovetter (1985) om hvordan social kapital kræver et element af forankring i sociale strukturer (Tzanakis, 2013, s. 4).

⁵⁶ Der er ikke mange henvisninger til Bourdieu hos Coleman. I kapitlet om social kapital er der en enkelt henvisning uden yderligere forklaringer på Bourdieus forståelse og brug af begrebet. Det samme gælder i *Bowling Alone*, hvor Bourdieu nævnes sammen med en række andre i en opremsning af de, der også har arbejdet med social kapital (Putnam, 2000). Portes beklager i øvrigt, hvordan Bourdieus definition af social kapital, som ifølge ham er det den mest teoretisk raffinerede analyse af begrebet, nærmest var usynlig i mange år, i første omgang fordi den var skrevet på fransk og dermed ikke blev spredt i den engelsktalende verden. Da den endelig blev oversat til engelsk, blev den gemt væk i en tekst om uddannelsessociologi (Portes, 1998).

Bænken på kanten.

Loury bruger bl.a. social kapital til at forklare, at uligheder i indkomst mellem afroamerikanere og hvide ikke kun kan forklares med økonomiske modeller, men at den enkeltes sociale baggrund, fra familien og lokalsamfundet, altså de sociale netværk, har indvirkning på, hvor langt vedkommende når i uddannelsessystemet, og i sidste ende hvor mange penge han/hun kan tjene (Loury, 1977).

Efter Bourdieus opfattelse kan man kun forklare, hvordan den sociale verden er struktureret, og hvordan den fungerer, hvis man breder den økonomiske teori ud til også at omfatte andre former for kapital. Hvis man ikke gør det, reducerer man verden til handelsudvekslinger, der udelukkende går ud på at maksimere profit (Bourdieu, 1986). Han definerer derfor andre former for kapital, der, alt efter hvilket felt de skal fungerer i, kan antage tre forskellige former: som økonomisk kapital, der f.eks. kan ses som ejendomsrettigheder, som kulturel kapital, der f.eks. kan ses som uddannelses kvalifikationer, og endelig som social kapital, der består af forbindelser, som under særlige omstændigheder kan veksles til økonomisk kapital, f.eks. i form af en adelstitel (Bourdieu, 1986). Social kapital er her en ressource, der er knyttet til et solidt netværk, en gruppe, der kan give hinanden støtte fra den fællesjede kapital, og som det enkelte medlem kan trække ud og kapitalisere og på den måde højne sin egen position (Bourdieu, 1986). Netværkets størrelse og forbindelser afgør, hvad den enkelte kan få ud af det. Det betyder også, at hvis man ikke har et netværk, har man heller ikke noget at kapitalisere, dvs. at social mobilitet bliver svært. I Bourdieus definition indgår ikke ordene tillid eller reciprocitet, men han karakteriserer netværkene som "(...) more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition" (Bourdieu, 1986, s. 51). Der er altså i netværkene både et kendskab og en anerkendelse⁵⁷.

Uanset hvordan teoretikerne beskriver og forstår social kapital, er de alle enige om én ting. Social kapital er en værdifuld ressource. For Bourdieu er det en ressource, som den enkelte kan bruge til at fremme sin egen position, mens det for Coleman og Putnam både handler om en ressource som er til fælles bedste, og som man også som enkelt individ kan drage nytte af.

"(...) a well-connected individual in a poorly connected society is not as productive as a well-connected individual in a well-connected society. And even a poorly connected individual may derive some of the spillover benefits from living in a well-connected society." (Putnam, 2000, s. 20).

De er også enige om, som Field siger det, at "relationships matter" (Field, 2003, s. 1). Ved at indgå i netværk med andre kan man opnå ting, som man ellers ikke ville have kunnet opnå.

⁵⁷ En yderligere diskussion af dette kan ses i Siisiäinen (2000).

4.1.2. De enkelte komponenter, målingen af dem og uenighederne

Ifølge Putnam består social kapital af tre komponenter, sociale netværk, tillid og reciprocitet, og selv om begrebet og dets komponenter har været genstand for forskning og diskussion før Putnam, er det især med udgivelsen af ”Bowling Alone” i 2000, at interessen for det for alvor steg både fra forskeres, politikeres og mediernes side. Det er derfor også væsentligt at se nærmere på de enkeltdele som social kapital består af. Det er netop det, der er genstand for de følgende afsnit. Desuden følger et afsnit om, delenes indbyrdes sammenhæng, og hvordan de typisk operationaliseres, så de kan blive genstand for målinger. Det teoretiske begreb bliver dermed også til et empirisk begreb. Begge dele er blevet og bliver fortsat diskuteret meget blandt forskere og som en del af samfundsdebatten, eksempelvis når nye analyser er kommet frem og en avis efterfølgende kommer med overskriften ”Tillid skaber lykke” (Jespersen, 2008), eller ”Danskerne er verdensmestre i tillid” (Madsen, 2013).

4.1.2.1. Sociale netværk

Social netværk har ifølge Putnam (1993 og 2000) af forskellige karakteristika. De kan være horisontale, hvor alle har samme status og hvor interaktionen mellem medlemmerne bygger på gensidighed. De kan også være vertikale, hvor der er en asymmetri mht. hierarki mellem medlemmerne, og der er en afhængighed frem for gensidighed. Det er især i de horisontale netværk, der kan findes løsninger til det fælles bedste, hvorimod de vertikale netværk kan være præget af opportunisme både ovenfra og nedefra⁵⁸. Desuden er der den særlige slags netværk, der bygger på slægtskab, og som i karakter ligner horisontale netværk, men som på grund af slægtskabet sandsynligvis ikke får bredden med i fællesskabet, der kan støtte samarbejdet (Putnam, 1993). Her kan det i stedet være anvendeligt med Granovetters (1973) betegnelser om de stærke og svage bånd. Gennem en undersøgelse om de forbindelser, folk brugte, når de søgte jobs fandt han bl.a., at de stærke bånd, som man typisk finder inden for familien eller tætknyttede fællesskaber, er gode til at finde et job et sted, hvor de fællesskaber allerede er til stede. De svage bånd er til gengæld gode, når man skal finde et job inden for et nyt felt (Granovetter, 1973; Field, 2003). Ifølge Granovetter afhænger båndenes styrke

⁵⁸ Forbindende sociale kapital, som jeg kommer nærmere ind på følgende side, er ganske vist også vertikale netværk, men de er ikke præget af opportunisme.

Bænken på kanten.

af en kombination af tid, følelsesmæssig intensitet, intimitet samt den gensidighed, man finder i et bånd mellem mennesker (Granovetter, 1973)⁵⁹. Når det gælder om at bevare sammenhængskraften i et lokalsamfund, er svage bånd ifølge Putnam mere effektive, fordi stærke bånd typisk er knyttet til mindre grupper (Putnam, 1993).

Som jeg har omtalt det indtil nu, lyder det som om social kapital udelukkende er velgørende for et samfund, måske bortset fra opportunismen i de vertikale netværk. Putnam indrømmer da også selv, at han i udviklingen af begrebet ikke havde tænkt, at social kapital kunne have ”antisociale effekter” (Putnam, 2000, s. 446, nt. 19)⁶⁰. Ifølge Putnam er det ikke den sociale kapital som sådan, der har antisociale effekter, men den kan bruges til ”ondsindede formål” (Putnam 2000, s. 22). Ifølge Putnam kan det henføres til netværkene og deres formål. Ifølge Putnam kan man skelne mellem forskellige typer af netværk ved at se på, om netværkene er brobyggende (”bridging”) eller afgrænsende (”bonding”). Det kan ifølge Szreter (2002) også ses som en udvikling af henholdsvis de svage og de stærke bånd⁶¹.

Putnam definerer afgrænsede netværk som en sociologisk superlim (Putnam, 2000, s. 23). Det er netværk, der skaber en balanceret gensidighedsnorm, der binder medlemmerne til hinanden. Det er indadvendte netværk, med en stærk loyalitet i gruppen og muligvis også en fjendtlig indstilling til alt uden for gruppen. Det er netværk, hvor medlemmerne ifølge Putnam og Goss (2002) ligner hinanden på nogle vigtige parameter som etnicitet, social klasse, alder, køn osv. Medlemmerne i netværkene ser det som deres primære mål at skabe samarbejde mellem medlemmerne (Torpe, 2013). Brobyggende netværk derimod er det stik modsatte, en sociologisk WD40, et smøremiddel, der skaber en generaliseret gensidighedsnorm og i det hele taget mere udadvendte netværk (Putnam, 2000, s. 22). Medlemmerne i den type netværk ligner ikke hinanden (Putnam & Goss, 2002). Netværkene er åbne for alle og der er samarbejde med omgivelserne, hvor de også henter informationer fra og sender informationer til (Torpe, 2013).

Foruden den brobyggende og den afgrænsende sociale kapital er en tredje type blevet defineret. Forbindende, eller ”linking” social kapital, som beskriver

⁵⁹ Yderligere diskuteret af bl.a. Lin, Ensel & Vaughn 1981, Podolny & Baron 1997 og Lin 2001.

⁶⁰ Her fortæller han også, at han har taget højde for det i artiklen ”The Prosperous Community: Social Capital and Public Life”, der udkom i det politiske magasin *American Prospect*, no. 13, 1993.

⁶¹ Ifølge Putnam stammer betegnelserne ”bridging” og ”bonding” fra Ross Gittel og Avis Vidal i deres bog *Community Organizing: Building Social Capital as a Development Strategy*, men forfatterne henviser i bogen til Putnams brug af betegnelserne (Gittel & Vidal, 1998).

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

forbindelsen mellem netværkene og staten (Torpe, 2007). Der refereres typisk til Szreter (2002) for den definition af begrebet, men han refererer videre til tre artikler af Woolcock⁶². Torpe refererer desuden til en artikel af Szreter og Woolcock (2004). Ifølge dem mangler der et element i måden social kapital ses på, som tager hensyn til netværk, hvor parterne har forskellig magtfordeling (Torpe, L., 2013), en speciel afart af brobyggende social kapital hvor magtrelationen er iboende i situationen (Szreter, 2002, s. 579). Begrebet knytter ifølge Szreter an til en lang tradition inden for udviklingsstudier, hvor der er brug for at se på de ”sociale mæglere” rolle⁶³ mellem regering, det øvrige samfund og NGO’er og internationale hjælpeorganisationer (Szreter, 2002, s. 580).

Ifølge Torpe er der brug for denne sondring i den sociale kapital, idet den forbindende sociale kapital får stadig større betydning i Danmark. Det gør den bl.a., fordi interaktionerne imellem staten og forskellige halvoftentlige og halvprivate netværk stiger i antal, og fordi forbindelserne mellem staten og civilsamfundet i form af f.eks. foreninger er formelt institutionaliserede, så foreningerne f.eks. modtager offentlig støtte og også løser velfærdsopgaver (Torpe, 2007). Torpe er inde på, at andelen af den offentlige støtte til foreninger i Danmark er større end i andre lande (Torpe, 2007), men netop det at staten tilfører foreningerne ressourcer er også med at give dem en slags magt (*empowerment*). Ifølge Torpe er netop det også en af årsagerne til, at foreningssamfundet stadig står så stærkt i Skandinavien (Torpe, 2013). Det er der dog ikke helt enighed om. Således mener bl.a. Patulny & Svendsen (2007), at det forbindende aspekt ikke entydigt er en del af det daglige liv, og overlapper et begreb som politisk tillid. Patulny & Svendsen mener ikke, at der er grund til at tage det forbindende aspekt med, så længe grænserne mellem de forskellige begreber er så utydelig (Patulny & Svendsen, 2007).

Konkret kan sociale netværk antage mange former og have en uformel og en mere formel karakter (Torpe, 2013; Putnam, 1993). Når man skal måle på sociale netværk, kan man ifølge Grootaert & Bastelaer (2001) med fordel se på respondenternes medlemskab af lokale foreninger og netværk. Foreningerne inddeles i typer efter deres formål og netværkene efter, om de kun opererer lokal i lokalsamfundet eller måske er knyttet til andre grupper uden for lokalsamfundet (Grootaert, Narayan, Jones, & Woolcock, 2004). Foreningernes og netværkenes rækkevidde siger også noget om, hvorvidt de repræsenterer brobyggende, afgrænsende eller forbindende social kapital (Grootaert & Bastelaer, 2001). Hvilke

⁶² Det drejer sig om følgende artikler: Woolcock 2000, World Bank, 2000, Woolcock 2003.

⁶³ Betegnelsen ”sociale mæglere” er ifølge Szreter (2002) defineret af antropologen Eric Wolf i artiklen (1971) ”Aspects of Group Relations in a Complex Society: Mexico,” i Teodor Shanin, red., *Peasants and Peasant Society*. Harmondsworth, s. 50-68.

Bænken på kanten.

foreninger og netværk, der skal med som kategori, afhænger af den lokale kontekst og er også kulturelt betinget.

4.1.2.2. Tillid

“Trust is the expectation that arises within a community of regular, honest, and cooperative behavior, based on commonly shared norms, on the part of other members of that community” (Fukuyama, 1995, s. 26)

Ovenstående er et eksempel på en definition af begrebet tillid. Uslaner kalder tillid for ”livets hønsekødssuppe”, der på mystisk vis gør godt (Uslaner, 2000). Inden for social kapital kommer tillid til udtryk som enten social (eller generaliseret) tillid, partikulær tillid eller institutionel tillid.

Ifølge Putnam fremmer tillid til hinanden samarbejdet ikke bare i netværket, men også andre steder. Det at have tillid til hinanden kan virke selvfølgelig i små fællesskaber, hvor alle kender alle (Putnam, 1993). Her finder man den type tillid som er baseret på personlig erfaring og kendskab til konkrete mennesker inden for en lille radius (Yamigishi & Yamigishi, 1994; Offe, 1999). Den type tillid går under flere navne ”thick trust” (Putnam, 2000), ”strategic trust” (Uslaner, 2002), ”personalized trust” (Stolle, 2004), men det mest almindelige navn for den er partikulær tillid. Det er folk, der kun stoler på de andre i gruppen. De har stærke bånd, som Granovetter (1973) siger det. De undgår helst fremmede og inden for en lille radius findes familie, venner, medlemmer af deres egen, f.eks. etniske eller religiøse gruppe. De har tendens til at se verden i *dem* og *os*. De vil gerne deltage, men koncentrerer sig om folk fra deres lokalsamfund (Uslaner, 2003). Partikulær tillid forbindes typisk med den afgrænsende sociale kapital (Torpe, 2013). Når man måler på tillid, måler man på respondenternes forventninger til og erfaring med en adfærd, hvortil der kræves tillid (Grootaert & Bastelaer, 2001).

I større og mere komplekse fællesskaber kræver det derimod en mere indirekte form for tillid, nemlig det, der refereres til som social tillid eller generaliseret tillid (Putnam, 1993). Den sociale tillid er tilliden til en fremmed, til den man ikke kender – den generaliserede anden⁶⁴, en abstrakt tillid. Inden for teorien om social kapital bruges betegnelsen ”den generaliserede anden” i forbindelse med social tillid om en grundlæggende opfattelse af ”at de fleste mennesker, som man potentielt kan interagere med, vil opføre sig anstændigt. En persons grad af social tillid afspejler således opfattelsen af mennesker generelt; opfattelsen af den generaliserede anden” (Dinesen & Mannemar 2012, s. 87).

⁶⁴ En nærmere forklaring på betegnelsen kommer i kapitel 4.1.2.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

I den type af fællesskaber har folk svage bånd (Granovetter, 1973), eller en "thin trust", som Putnam kalder det (Putnam, 2000). Her er der tale om tillid til folk inden for en større radius, der inkluderer mennesker fra en større social afstand (Putnam, 2000). Folk der har social tillid, møder nemt nye mennesker, og regner med at fremmede bliver venner. De deltager gerne i frivillige aktiviteter, der sætter dem i kontakt med fremmede (Uslaner, 2003). Social tillid forbindes typisk med brobyggende social kapital (Torpe, 2003).

Institutionel tillid er tilliden til institutioner og politiske autoriteter (Putnam, 2000). Institutioner er ifølge Torpe ikke kun offentlige institutioner som politi, domstole, sygehusvæsen, skolevæsen osv., men også formelle og uformelle regler, procedurer og roller som f.eks. en lærer. I de tilfælde handler det ikke om den konkrete person, men den rolle personen udfylder som lærer. Afgørende for den institutionelle tillid er, at alle behandles lige (Torpe, 2013). Som en afledt effekt kan der være tale om, at den forbindende sociale kapital kan være med til at skabe en større tillid til de offentlige institutioner (ibid.).

4.1.2.3. Reciprocitetsnormer

Ifølge Diekmann (2004) har reciprocitet længe spillet en vigtig rolle inden for antropologien, etnografien og sociologien. I den sociale kapital udgør reciprocitetsnormerne ifølge Putnam en af hovedhjørnestenene – princippet om at gøre noget for nogen i forventning om, at en eller anden på et eller andet tidspunkt gør noget for dig (Putnam, 2000).

I 1960 kom Gouldner med en definition på begrebet, idet han antog, at der eksisterer en universel reciprocitetsnorm (Diekmann, 2004). Selv om mange store teoretikere som Durkheim, Simmel, Lévi-Strauss, Marx og Robert Merton har beskæftiget sig med reciprocitetsnormerne, er det ifølge Gouldner fortsat et af de mest obskure og kryptiske begreber inden for sociologien, som det ikke er lykket nogen at definere entydigt (Gouldner, 1960). Gouldner gennemgår i artiklen forskellige definitioner på reciprocitetsnormer for at komme nærmere en forståelse af begrebet. Han kommer bl.a. frem til, at der, ud over et udvekslingsmønster og det folk tror om gensidighed som et faktum, også er et element af moral, hvorefter han definerer gensidighed som:

"A generalized moral norm of reciprocity which defines certain actions and *obligations* as repayments for benefits received." (Gouldner, 1960, s. 170)

Reciprocitetsnormerne kan have to former. De kan være balancerede, dvs. der er et lige udvekslingsforhold i ydelsen, som "når jeg gør noget for dig, gør du det samme

Bænken på kanten.

for mig”. En ydelse forventes tilbagebetalt med en tilsvarende modydelse, som man f.eks. ser det i forretninger. Eller de kan være generaliserede, dvs. ”jeg gør noget for dig uden at forvente noget specifikt fra dig, men er sikker på, at en eller anden vil gøre noget for mig, når jeg har brug for det”. Det vil sige, der ikke foreligger en aftale om en specifik modydelse, der er heller ikke nødvendigvis tale om en lige modydelse, og der er ingen tidsfrist for, hvornår modydelsen skal falde (Torpe, 2013). Ifølge Putnam (2000) er et samfund, der bygger på den netop den generaliserede norm mere effektivt, end et samfund der bygger på mistillid, fordi vi når mere, når vi ikke straks skal afregne. Samfundet bliver også mere robust, fordi alting ikke bryder sammen, hvis modydelsen ikke falder med det samme (Torpe, 2013).

Det at der ikke er et specifikt krav om modydelse, kan sætte gang i samarbejde på områder, hvor der ikke i forvejen er nogle formelle aftaler og endnu ingen fælles interesser. Ifølge Torpe (2013) indgår der både elementer af egen interesse (goodwill til en anden god gang), af moral (at burde) og af frygt for sanktioner (at være nødt til) i den generaliserede reciprocitetsnorm. Elementerne overlapper hinanden, men hvad der vejer tungest varierer fra situation til situation. Reciprocitetsnormerne spiller sammen med tillid, for tillid mellem aktørerne letter dannelsen af normerne og stærke normer bekræfter tilliden mellem aktørerne, også mellem aktører der ikke kender hinanden. Når det er tilfældet, sker der en positiv udvikling, samarbejdet bliver lettere, og den sociale kapital vokser. Hvis der derimod opstår mistillid mellem aktørerne, bliver den generaliserede norm til den balancerede norm om ”noget for noget”, og samarbejdet smuldrer. Den sociale kapital opstår især der, hvor de generaliserede normer ligger mellem en moralsk forpligtigelse og en egeninteresse. Det gælder for eksempel ved frivilligt arbejde, hvor interesse for en fælles sag kan binde det sammen, som måske ikke umiddelbart hænger sammen. Førhen lå der ofte velgørenhed bag frivilligt arbejde, men nu er der ifølge Torpe (2013) en større åbenhed omkring, at der også er et element af egeninteresse, en forventning om at få noget igen uden at en bestemt modydelse er aftalt. Som sådan kan man se omfanget af frivilligt arbejde som et udtryk for udbredelsen af de generaliserede reciprocitetsnormer (Torpe, 2013).

4.1.2.4. Teoretiske uenigheder

Sammenhængen mellem de tre komponenter, mellem de sociale netværk, tilliden og reciprocitetsnormerne er dog ifølge flere forskere problematisk, og har ført til en generel diskussion, en diskussion der stadig pågår (se f.eks. Uslaner, 2000 og 2008; Adriani & Karyampas, 2009; Bryant & Norris, 2002; Rothstein & Stolle, 2008; Svendsen & Bjørnskov, 2007). Problematikken skitseres i det følgende, så det bliver nemmere at se, hvor mine resultater placere sig i diskussionen.

Da Putnam i slutningen af 1990'erne lavede analyserne, der ligger til grund for *Bowling Alone*, fandt han, at deltagelsen i medborgerlivet i USA (”the civic life”),

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

foreningslivet (i bowlingklubberne) var faldende. Når folk ikke længere mødes, svækkes demokratiet, og tilliden og gensidigheden falder (Putnam, 2000).

”Whereas physical capital refers to physical objects, and human capital refers to properties of individuals, social capital refers to connections among individuals – social networks and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them. In that sense social capital is closely related to what some have called ”civic virtue”. (Putnam, 2000, s. 19)

Det er altså gennem deltagelse i de sociale netværk, at såvel gensidighedsnormen som tilliden skabes. For Putnam er de sociale netværk, foreningsdeltagelsen, det væsentlige. Han slutter sin bog om den italienske undersøgelse af med at sige: ”Tocqueville was right: Democratic government is strenghtend, not weakened, when it faces a vigorous civil society” (Putnam, 1993, s. 182).

Spørgsmålet er imidlertid, om man kan sige, at hvis problemet er et fald i tilliden, så er kuren at få folk til at deltage i foreninger og i det hele taget være mere aktive medborgere i deres samfund?

Det mener Uslaner ikke. Han er langt hen ad vejen enig i, at tillid kan være strategisk, som han kalder det, eller partikulær, hvor vi stoler på de mennesker, vi kender i forvejen. Tilliden kan også være moralistisk⁶⁵, eller social, hvor vi har tillid til mennesker vi ikke kender ud fra en formodning om, at selv om de har en anden baggrund end os, deler vi stadig de samme grundlæggende værdier (Uslaner, 2000). Til gengæld mener han, at tillid er noget, der går i arv fra forældre til børn. Det har han bl.a. undersøgt ved at se på efterkommere af skandinaver, der er bosiddende i USA. De har mere social tillid end efterkommere af f.eks. italienere (Uslaner, 2008). Han har ikke i undersøgelser fundet beviser for, at der på individniveau er en sammenhæng mellem engagement i foreningslivet og moralistisk, eller social tillid (Uslaner, 2000). ”And you can’t just go around manufacturing trust by getting people to join groups or to socialize with each other” (Ibid., s. 575).

Han har analyseret data fra forskellige amerikanske surveys⁶⁶ og her fundet dokumentation for, at hovedårsagen til, at mennesker bliver medlem af organisationer er for at møde andre med samme interesse, men uden at de behøver at trække på moralske ressourcer (Uslaner, 2000). Til gengæld er der en

⁶⁵ ”Moralistisk” bruges som en oversættelse af det engelske ”moralistic”, når man taler om social tillid.

⁶⁶ De inkluderer bl.a. American National Election Studies (en fond oprettet i 1977 som har vælgerdata tilbage til 1948 (American National Election Studies)), World Values Study US, Pew Philadelphia (forskningsinitiativ om Philadelphia (The Pew Charitable Trusts)) og General Social Survey (holdningssurvey startet i 1972 (General Social Survey)).

Bænken på kanten.

sammenhæng mellem typen af forening og tillid. Hvis man udelukkende mødes med mennesker som en selv, bliver man mere varsom over for fremmede (Uslaner, 2003)⁶⁷.

Som Putnam ser Uslaner også et fald i tilliden blandt amerikanere, men ifølge ham skyldes det især en manglende optimisme i forhold til fremtiden. De har ikke høje forventninger til fremtiden, hvilket skyldes en voksende økonomisk ulighed. Det gælder ifølge Uslaner alle lande, og er også en forklaring på den høje tillid i Skandinavien. "Trust comes first. And when trust is in short supply, so will be commitment to others, cooperation, and compromise" (Uslaner, 2000, s. 590).

Kort sagt er det for Putnam de sociale netværk, der genererer tilliden, mens det for Uslaner og mange andre, der har siden har lavet undersøgelser, er omvendt. Problematikken er den klassiske om hønen eller ægget i forhold til en standardmetode, en universel metode til at måle social kapital med (se bl.a. Andriani & Karyampas, 2009; Rothstein & Stolle, 2008; Svendsen & Bjørnskov, 2007). Det er, ifølge Andriani & Karyampas også en af årsagerne til, at de måleinstrumenter, man bruger, ses som tilnærmede mål (Andriani & Karyampas, 2009). Den bunder så i, at der ikke i litteraturen er enighed om, hvordan social kapital skal defineres. For Putnam er de tre elementer dele af helheden social kapital, hvilket bl.a. også ses, når han taler om elementerne og skiftevis bruger betegnelsen social kapital og sociale netværk⁶⁸. Set på den måde er der også en sammenhæng mellem elementerne. Andre forskere, som f.eks. Bjørnskov (2007) kan ikke finde sammenhængen mellem de tre elementer. Derfor bliver operationaliseringen også efterfølgende et problem. De forsøger at påvise en sammenhæng på individniveau mellem foreningsmedlemskab og social tillid. Men den sammenhæng kan de ikke finde, fordi der ikke er en standardmetode at måle social kapital med. Så er vi tilbage ved ægget eller hønen. Som Paldam sagde allerede i 2001, var der dengang brug for mere forskning på området, for hvordan de nu end hænger sammen, er de to, tillid og sociale netværk tæt beslægtede og er betydende for den sociale kapital. Samarbejdet glider nemmere, når man har tillid til hinanden, og når man samarbejder, får man tillid til hinanden (Paldam, 2001).

⁶⁷ Artiklen bygger på analyser af data fra Los Angeles Times survey blandt kinesere i den sydlige del af Californien (Uslaner, E., 2003). Surveyen indeholdt ikke deciderede spørgsmål om tillid, og analyserne er således baseret på andre variable, der ifølge Uslaner kan passes ind i tillidsspørgsmål.

⁶⁸ Det gør eksempelvis, når han taler om social kapital og netværk for at definere de brobyggende og afgrænsende aspekter: "Bonding social capital is good for for undergirding specific reciprocity and mobilizing solidarity. (...) Bridging networks, by contrast, are better for linkage to external assets and for information diffusion" (Putnam, 2000, s. 22).

4.1.2.5. Målingsmæssige uenigheder

Sammenhængen mellem de sociale netværk, tilliden og reciprocitetsnormerne har dog ikke kun ført til en teoretisk uenighed, men også til en uenighed om målemetoden af den sociale kapital (f.eks. Andriani, 2013). Før jeg kommer nærmere ind på, hvad uenighederne går ud på, følger præsentationen af de enkelte komponenter og deres operationalisering.

Ifølge flere (bl.a. Sabatini, 2005; Halpern, 2005; OECD, 2001; Harper, 2001) er social kapital svært at måle. En af grundene er, som jeg har skitseret i de foregående afsnit, at der ikke er enighed om en fælles definition af begrebet social kapital, og som følge heraf heller ikke enighed om sammenhængen mellem de enkelte dele. Det gør det svært at finde det eller de parametre, det kan være relevant at måle på, og social kapital har derfor igennem tiden været målt på forskellig vis ud fra de parametre, Putnam udviklede i 1993 (Krishna & Shrader, 2000). Verdensbanken indledte allerede i 1998 et samarbejde om at operationalisere begrebet, fordi de som en udviklingsinstitution kunne se, at det kunne få en betydning for udviklingshjælpen i de lande, hvor Verdensbanken arbejder. De udviklede derfor projektet ”The Social Capital Initiative”, bl.a. ved hjælp af en økonomisk donation fra den danske regering⁶⁹ til 12 forskningsprojekter⁷⁰ (World Bank, 1998). Krishna & Shrader (1999) definerer tre dele i den såkaldte ”Social Capital Assessment Tool”, som Verdensbanken har udarbejdet: en lokalsamfundsprofil, en husstandssurvey, og en organisationsprofil⁷¹. Desuden konkluderer de, at en kombination af kvalitative og kvantitative studier er særligt velegnede til at undersøge komplekse emner og begreber som social kapital. Surveydata kan give et bredt overblik f.eks. over lokalsamfundets institutionelle rammer og hvad lokalsamfundet, husstandene og individerne ser som social kapital, mens de dybdegående interviews kan give et billede af de normer, værdier, og holdninger,

⁶⁹ Tre danske forskere var desuden tilknyttet styregruppen i projektet: Martin Paldam, professor, Institut for Økonomi, Aarhus Universitet, Peter Nannestad, professor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet og Gert Tinggaard Svendsen, adjunkt, Institut for Økonomi, Handelshøjskolen Aarhus.

⁷⁰ Ideen var, at de 12 projekter tilsammen skulle bidrage med empirisk belæg for den sociale kapitals rolle og udvikle de operationelle indikatorer for begrebet, så Verdensbanken og andre donorer kunne integrere social kapital i udviklingen af deres projekter og politikker (World Bank, 1998). De 12 projekter blev yderligere præsenteret i rapporten fra World Bank 1998.

⁷¹ I rapportens bilag præsenteres eksempler på de spørgsmål, der kan indgå i de forskellige spørgeskemaer.

Bænken på kanten.

der eksisterer i disse lokalsamfund (Krishna & Shrader, 1999)⁷². Social kapital kan således måles på flere niveauer, såvel individniveau, gruppeniveau, lokalsamfundsniveau og nationsniveau (som man typisk gør i de store holdningssurveys), og bl.a. Bjørnskov & Svendsen (2003) og Halpern (2005) er inde på, at netværk, tillid og normer komplementerer hinanden på de forskellige niveauer, og at der derfor er et stærkt argument for at måle de forskellige niveauer sammen.

Bortset fra Verdensbankens undersøgelsesværktøjer er det typiske for undersøgelser om social kapital, at der for manges vedkommende er tale om analyser af allerede eksisterende data, hvor forskellige mål bliver brugt til f.eks. at belyse de sociale netværk. Dataene stammer fra store holdningssurveys, som f.eks. World Values Survey⁷³, European Values Study⁷⁴, European Social Study⁷⁵ og International Social Survey Programme⁷⁶. Der er altså tale om kvantitative undersøgelser. Det særlige ved de ovennævnte organisationer, der står bag surveyene, er, at der er tale om internationale samarbejder mellem forskere, der samarbejder om hele processen fra udvikling af nye spørgsmål, eksperimenter med dem, indsamling af data til analyser og samkørsel af dataene. Alle data er desuden offentlig tilgængelige, nogle steder til download af datafilerne, andre steder til online analyser. Ud over de nævnte organisationer indsamler også internationale organisationer som World Bank og OECD data og publicerer analyser. Nogle af deres data er ligeledes tilgængelige for analyser. Således får man data, der (i princippet) kan sammenlignes mellem lande og over tid, og desuden muligheder for at beskrive problemstillinger i en international kontekst.

De fleste analyser af social kapital fokuserer ifølge OECD på tillid og forskellige typer af sociale aktiviteter (OECD, 2001). Man kan ikke måle direkte på social kapital og bruger derfor indikatorer, ”nemme variable”, som Field kalder dem, tilnærmede mål, som har en forbindelse til social kapital (Field, 2003). Et af de

⁷² Bagest i artiklen af Krishner & Shrader (2000) kan man se de eksempler på både interviewguides og spørgeskemaer.

⁷³ Denne startede i 1981. 7. runde i 2014 havde 60 lande med. Man kan se mere på følgende adresse: <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

⁷⁴ Startede også i 1981 og har 47 europæiske lande med. Man kan se mere på følgende adresse: <http://www.europeanvaluesstudy.eu>

⁷⁵ Startede i 2001 og dækker foreløbig 36 europæiske lande. Man kan se mere på følgende adresse: <http://www.europeansocialsurvey.org>

⁷⁶ Startede som et samarbejde mellem to analyseorganisationer i hhv. Tyskland og USA, og har siden 1984 formaliseret et internationalt samarbejde med 84 lande. Se i øvrigt <http://www.issp.org/page.php?pageId=216>

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

kritikpunkter (bl.a. Paxton, 1999), der har været af målingerne er, at de mål der bruges, mere eller mindre er direkte kopieret fra amerikanske forhold, og derfor ikke afspejler forhold i andre lande.

Konkret indfanges spørgsmålet om partikulær tillid ved i spørgeskemaet at nævne en række personer tæt på respondenten som familien, nære venner, naboer, folk fra lokalområdet og kolleger med svarkategorier fra meget stor tillid til slet ingen tillid. Social tillid indfanges med spørgsmålet⁷⁷: ”Alt i alt - mener De, at folk er til at stole på, eller mener De, at man ikke kan være for forsigtig, når man har med mennesker at gøre?” Til det er der 3 svarkategorier⁷⁸: ”De fleste er til at stole på”. ”Man kan ikke være for forsigtig”. ”Ved ikke”. Mens reciprocitet dækkes af spørgsmålet: ”Mener De at folk for det meste prøver at være hjælpsomme, eller at de tænker mest på sig selv?” Her er svarkategorien en linje med tal fra 1 til 10, hvor 1 er at folk tænker mest på sig selv, og 10 at folk for det meste er hjælpsomme. Som før nævnt er frivilligt arbejde også en god indikator for de generaliserede reciprocitetsnormer, og derfor er der ofte sammen med spørgsmålet om deltagelse i foreninger også et spørgsmål om frivilligt arbejde i de foreninger.

Flere gør opmærksom på det væsentlige i at tage hensyn til specifikke kulturelle aspekter, eksempelvis når det kommer kategorier inden for spørgsmålene om sociale netværk. Her kommer Harper (2001) med et specifikt eksempel fra New Zealand, hvor et udvidet familiebegreb er meget centralt for de sociale netværk, og en speciel del af den sociale kapital der (Harper, 2001). Grootaert & Bastelaer (2001) gør også opmærksom på, at man i udformningen af spørgsmål er nødt til at tage højde for det kulturelle aspekt, for kategorier som er relevante i et land, kan være irrelevante i et andet. For eksempel vil medlemskab af en kirke ikke stå under foreningsmedlemsskaber i Danmark, men det gør det i USA. De kulturelle forskelle bør også inkorporeres i analysen af data, hvilket kan vanskeliggøre sammenligninger mellem lande (Grootaert & Bastelaer, 2001).

Det kan også dreje sig om forståelsen af et spørgsmål. Her kommer Torpe & Lolle (2011) med et eksempel fra det typiske spørgsmål, der måler social tillid ”Alt i alt mener du, at folk generelt er til at stole på, eller at man ikke kan være for forsigtig,

⁷⁷ Ifølge Uslaner (2012) blev spørgsmålet formuleret af den tyske politolog Elisabeth Noelle-Neumann i 1948, mens det ifølge Svendsen & Svendsen (2006) var Morris Rosenberg i 1956 i artiklen ”Misanthropy and Political Ideology” i *American Sociological Review* 21, 690-685. På engelsk lyder det: ”Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can’t be too careful in dealing with people?”.

⁷⁸ Der kan dog være variationer i svaret, f.eks. har European Social Survey en 11- punkts svarskala (0-10).

Bænken på kanten.

når man har med mennesker at gøre?”⁷⁹. Det drejer sig især om delen ”at folk er til at stole på”. Ud fra analyser af data fra World Values Survey 2005-2008 stiller Torpe & Lolle spørgsmålstegn ved, hvad folk faktisk forstår ved spørgsmålet, og om de forstår det samme i forskellige lande. De anbefaler derfor, at man i stedet går over til at måle social tillid ved at spørge om graden af tillid til mennesker, man møder for første gang. Dette er et spørgsmål, der er ved at blive afprøvet i World Values Survey, men indtil videre er det fortsat samme spørgsmål, der går igen for at måle på den sociale tillid⁸⁰.

Man kan således stille spørgsmålstegn ved, om data faktisk er sammenlignelige over tid og sted. Derfor foreslår blandt andre Cote & Healy 2001, OECD 2001 og Paxton 1999, at så mange parametre som muligt bliver brugt, når man skal måle på de sociale netværk, tilliden og reciprocitetsnormerne, og at spørgsmålene på den ene side er af holdningsmæssig eller subjektiv karakter (selvrapporteret niveau f.eks. af tillid), og på den anden side indeholder spørgsmål om det adfærdsmæssige, dvs. de sociale relationer (her skal både formelle og uformelle relationer inkluderes) (Cote & Healy, 2001; OECD, 2001).

4.1.3. Den sociale kapital i de tre cases

De undersøgelser, som har ligget til grund for udviklingen af social kapital og målingen af det, er altså for størstedelens vedkommende baseret på store surveys. Ønsket bag har, som også nævnt i forrige afsnit, været at finde kausale sammenhænge mellem elementerne i den sociale kapital, finde ud af ”hvilken vej den kausale pil peger” med Rothstein & Stollers ord (2002, s. 4), og komme frem til en endelig definition af social kapital.

⁷⁹ På engelsk lyder spørgsmålet ”Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can’t be too careful in dealing with people?”.

⁸⁰ Lolle & Andersen (2016) har lavet et eksperiment om forståelsen af det mest brugte spørgsmål i målinger af lykke og tilfredshed. Det samme spørgsmål bruges i alle internationale surveys og bliver bare oversat. Eksperimentet gik helt ned på forskelle i forståelsen af ord, hvor respondenterne skulle forholde sig til ordet ”happy” i et engelsksproget spørgeskema, og ”lykkelig” i et dansk spørgeskema. Lolle & Andersen påpeger, at det ideelle er, at spørgsmålene ikke er ens på forskellige sprog, men ækvivalente, at de giver den samme mening uanset sprog, hvilket vil kunne give forskellige spørgsmål (Lolle & Andersen, 2016).

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

Til grund for mit undersøgelsesarbejde lå der bl.a. et ønske om at arbejde med social kapital på en helt anden måde, og derved at få en forståelse af, hvordan social kapital leves i dagligdagen. Ved at *tale* med folk, høre deres fortællinger om de sociale netværk, tilliden og gensidigheden, høre om udviklingen over tid, og hvad der gennem forandringer betyder noget for følelsen af at bo et sted, at høre hjemme sammen med andre, der bor på det sted. Jeg var interesseret i at lave samtaler om social kapital, uden at bruge det ord direkte i interviewene. Overordnet var jeg især interesseret i at finde ud af, hvad der bidrager til den sociale kapital, og hvordan den enkeltes bidrag bliver en del af det. Derfor blev dataindsamlingsperspektivet også en blanding af mikro- og mesoniveau, en blanding af det individuelle niveau og lokalsamfundsperspektivet. Det gav mig muligheden for at se indflydelsen af lokalsamfundet på den enkelte, og den enkeltes indflydelse på lokalsamfundet. Fundene kan ikke aggregeres op på samfundsniveau, som jeg også kommer nærmere ind på i kapitel 5, men måske kan de være et bidrag til den cirkel, som jeg nævnte ovenfor med ”den manglende metode pga. den manglende teori pga. den manglende metode...”, eller hønen og ægget, ved at komme med et nyt perspektiv i udviklingen af målemetoder.

I det følgende vil jeg vise de særligt interessante aspekter af den sociale kapital, som de kom til udtryk i casene. Det vil sige, at jeg ikke gennemgår alle casene for alle elementer, men blot fokuserer der, hvor noget af særlig interesse for målingen eller teorien har vist sig.

Sociale netværk

Foreninger blev brugt som tilnærmet mål for de sociale netværk, og de blev undersøgt både i interviewform og i surveys. Imidlertid er de mest interessante aspekter af de sociale netværk kommet frem i interviewene i skoleprojektet og i Marifus.

Som nævnt har jeg anlagt en blanding af individuelt og lokalsamfundsmæssigt perspektiv på undersøgelserne i projektet. I skoleprojektet var det netop på lokalplan, at jeg undersøgte foreningerne. Det vil sige, at jeg på forhånd havde lokaliseret foreninger med et alment virke i og for det enkelte lokalsamfund, som f.eks. borgerforeninger, vand- og varmeværker og idrætsforeninger. De enkelte deltagere er dermed ikke blevet spurgt om deres personlige foreningsdeltagelse, men de fleste husstande er medlem af den lokale borgerforening ligesom af vand- og varmeværker. Ikke alle er aktive medlemmer af idrætsforeningen, men den type forening har mange passive medlemmer, der er medlemmer for at støtte den lokale afdeling.

Bænken på kanten.

En måde at se på foreningernes rolle⁸¹ i lokalsamfundene er at se på deres karakter, hvorvidt de er åbne eller lukkede. Stolle og Rochon (1998) foreslår at se på foreningers karakter, om de fremmer samarbejde, reciprocitetsnormer og en kollektiv tankegang, der rækker ud over foreningen (Stolle & Rochon, 1998). Man kan undersøge, om foreningerne er åbne og udadvendte foreninger, som fremmer brobyggende social kapital eller lukkede og indadvendte foreninger, som producerer afgrænsende social kapital (Putnam, 2000). Det kan man f.eks. se ved at se på deres rolle som bindeled i civilsamfundet, altså hvordan de samarbejder med omgivelserne (Torpe, 2013). I skoleprojektet fungerede især beboer- og borgerforeningerne og idrætsforeningerne som bindeled. De arrangerede fester, fællesspisninger, lokale revyer, sørgede for fælles arbejdsdage for at samle affald, eller pynte op, de sørgede for juletræer og lys til alle husene langs hovedgaden, havde stole og borde til udlejning til store fester, og flag og flagstænger til en flaggale, de søgte om penge for at få nedrevet faldefærdige huse, eller til at få bygget et mødested i lokalsamfundet enten i form af en hal, en multibane, et multihus eller et andet fælles rum. De bød også nye medborgere velkommen med en blomst og gratis billetter til den næste fællesspisning. Desuden var borgerforeningerne i tre lokalsamfund gået sammen med flere andre lokalsamfund, dels for at stå stærkere sammen, dels for at lære hinanden bedre at kende. De arrangerede aktiviteter sammen og arbejdede sammen om fælles projekter. En af informanterne udtrykte det således: "(...) Men det er jo foreningerne, der tager initiativet" (M4, 2013).

Som man kan læse mere om i kapitel 6 konkluderede jeg, at foreningerne er meget åbne og i høj grad skaber brobyggende social kapital. De skaber de fælles rum, hvor medborgerne kan mødes, og de står derefter for aktiviteter, de kan mødes om. De skaber den plads, bænken skal stå på og vedligeholder og passer på både pladsen og bænken.

En anden slags fælles rum er også efterhånden kommet ind i billedet, et sted hvor borgerne kan møde hinanden uafhængigt af tid og sted. Mange foreninger manglede et meddelelsesforum, en opslagstavle som ved den lokale købmand. Som man kan læse mere om i kapitel 7, begyndte foreningerne derfor at lave "åbne grupper" på Facebook. Foreningerne synes, at en "åben gruppe" var et nemmere medie at have med at gøre end hjemmesider både i oprettelse og i vedligehold. Den er frit tilgængelig for alle både at se og at slå meddelelser op i. Derved bliver de sociale netværk mere omfattende, rækker længere ud og ophæver tid og sted. Det kunne være interessant at undersøge i en større skala, hvad den type af netværk betyder for lokalsamfundene, om foreningerne bag også ser, at disse netværk kan bruges til

⁸¹ Man kan også måle på antal medlemmer i en forening (også kaldet Putnams instrument (bl.a. Svendsen & Bjørnskov, 2007)) og foreningstæthed (Torpe, 2013) Det sidste beregnes som antal indbyggere i lokalsamfundet divideret med antal foreninger. Jo lavere tallet er jo flere foreninger er der. Man kan læse om forskellige mål på foreninger i kapitel 6.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

andre formål i stil med det, museerne ville bruge dem til, og om andre medier, der kan ”følges”, også kunne komme i spil, som f.eks. YouTube eller Instagram.

De samme foreninger skaber i øvrigt også forbindende social kapital, idet de samarbejder med kommunen bl.a. ved at have et landsbyudvalg som et rådgivende udvalg under kultur- og fritidsudvalget, hvor der foruden byrådspolitikere også sidder repræsentanter for borgerforeningerne. I udvalgets vedtægter står der bl.a., at udvalget fungerer som et talerør og et dialogforum mellem lokalområderne og kommunen (Landsbyudvalget Vesthimmerlands Kommune §2). Der bliver på den måde lyttet til beboer- og borgerforeningers meninger, og de får mulighed for at påvirke beslutninger. Der er derfor også ifølge mine data god grund til at inddrage den type sociale kapital i undersøgelser for at få et samlet billede af den sociale kapital i et lokalsamfunds perspektiv.

Tillid

Partikulær og social tillid undersøgte jeg er både i interviewform og i to surveys. Den institutionelle tillid blev fravalgt, fordi Danmark altid scorer så højt netop i den type tillid, at jeg ikke mente, det ville give nogle markant anderledes resultater i denne undersøgelse. Det viste sig, at jeg tog fejl, for mine data i skoleprojektet viste faktisk, at mine informanter havde meget delte meninger, om det kommunale niveau, som stammede tilbage fra kommunesammenlægningerne i 2007. Det havde været interessant at se, om de holdninger afspejlede sig i en mistillid til det kommunale system. Det ville ligeledes have været interessant at se, om den manglende tillid blandt de unge i FlexVid også findes i den institutionelle tillid.

I spørgsmålene om social og partikulær tillid brugte jeg den nøjagtige ordlyd fra surveysspørgsmålene i interviewene. Ved spørgsmålet om den partikulære tillid⁸², dvs. tillid til familie og venner, grinede alle informanterne, fordi det tilsyneladende var meget selvfølgeligt. Når det kom til naboer og folk i landsbyen, startede mange med at svare bekræftende, men i løbet af samtalen kom det frem, at de skelnede mellem dem de kendte og dem de ikke kendte. Dem de kendte havde de fuld tillid til, mens de syntes, at det var svært at have fuld tillid til nogen de ikke kendte. Bag det lå en historie om huse, der blev opkøbt, sat i stand og lejet ud, og det var alle medborgerne i landsbyen jo glade for. Efterfølgende blev husene lejet ud, og mange af dem blev beboet af folk, der kun boede der kort tid, før de flyttede videre (se i øvrigt kapitel 6 for en uddybning). Denne lille tvivl i tilliden ville muligvis ikke være kommet frem ved en spørgeskemaundersøgelse, for de mente jo, at de dybest havde tillid til alle. Ikke desto mindre fortæller tvivlen en historie om en virkelighed, mange yderområder står i og har stået i i nogle år. Det kunne derfor også være kimen til en tvivl, der kun langsomt bliver større, hvis man ikke bliver

⁸² Spørgsmålet lyder: ”Hvor meget tillid har du til.....?” Og så et antal svarmuligheder. Svarkategorierne var fuld tillid; nogen tillid; ikke megen tillid; ingen tillid.

Bænken på kanten.

opmærksom på det og gør noget ved den. Det viser samtidig vigtigheden af at se på en sag fra flere vinkler at få hele historien med, for at få øje på de små detaljer, og forstå de ofte små forskydninger, der sker mellem mennesker.

I spørgsmålet om den sociale tillid, brugte jeg også den nøjagtige ordlyd fra spørgeskemaundersøgelser⁸³. I samtlige interviews spurgte informanterne, hvad jeg mente med spørgsmålet. Jeg uddybede, og vi fik på den måde en snak om forståelsen af spørgsmålet og om emnet i det hele taget. Af samtlige informanters svar fremgik det tydeligt, at de ved ordet ”folk” havde nogle bestemte i tankerne, og at de ikke forstod ordlyden af spørgsmålet, at de ikke forstod det, der ligger i spørgsmålet om folk i al almindelighed. Jeg måtte derfor konkludere, at jeg ikke kunne sige noget om social tillid. Tilbage står, om spørgsmålet om social tillid faktisk måler det, der er intentionen med det? Om respondenterne forstår, hvad den ”generaliserede anden” overhovedet betyder⁸⁴?

Torpe & Lolle er som før nævnt inde på, at spørgsmålet er upræcist, og anbefaler derfor, at spørgsmålet præciseres. I World Values Survey Wave 2005-2008 brugte man både standardspørgsmålet for social tillid samt et spørgsmål om, hvorvidt man har tillid til folk, man møder for første gang. I en sammenligning, hvor de to spørgsmål måles op mod et spørgsmål om graden af tillid til folk med en anden religion eller af en anden nationalitet, viser det sig, at standardspørgsmålet ikke måler det samme i forskellige lande, hvorimod der er en bedre sammenhæng i det nye spørgsmål. Torpe & Lolle konkluderer på den baggrund, at spørgsmålet om tillid til folk, man møder for første gang, er en bedre indikator for social tillid og dermed bedre måler den tillid, respondenterne har til den generaliserede anden

⁸³ Spørgsmålet lyder: ”Alt i alt mener du, at folk generelt er til at stole på, eller at man ikke kan være for forsigtig, når man har med mennesker at gøre?”. Svarmuligheden her var: Man kan stole på de fleste mennesker; man kan ikke være forsigtig nok; ved ikke.

⁸⁴ Selve betegnelsen ”generaliserede anden” blev oprindelig brugt af Mead (1934). Han bruger det i en forbindelse med leg og spil, hvor en gruppe børn leger og ”the organized community or social group which gives to the individual his unity of self may be called ”the generalized other”. The attitude of the generalized other is the attitude of the whole community” (Mead, 1934, s. 154). Putnam (2000, nt. 11 s. 466) henviser dog selv til Julian Rotters definition ”(...) the trust of a generalized other – a person or a group with whom one has not had a great deal of experience (...) (Rotter, 1980, s. 2). Det var en del af hans ”social learning theory”, hvor mellemmenneskelig (”interpersonal”) tillid defineres som en generaliseret forventning, som et individ har til, at et ord, et løfte, en mundtlig eller skriftlig udtalelse fra et andet individ eller en gruppe står til troende (Rotter 1967). Den definition bygger ifølge Rotter selv på den tyskfødte amerikanske psykolog, Erik Eriksons begreb om grundlæggende tillid (”basic trust”), en central ingrediens for identitetsudviklingen (Rotter, 1967; Erikson, 1950). Rotters definition passer på den brug af betegnelsen, der ligger i den sociale tillid.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

(Torpe & Lolle, 2011)⁸⁵. I den forbindelse kunne det være interessant at lave en nærmere undersøgelse og diskussion af selve begrebet ”den generaliserede anden”.

Netop det spørgsmål afprøvede jeg i slutsurveyen i FlexVid. Jeg kan ikke sige noget om, hvorvidt dette spørgsmål har været nemmere at forstå end standardspørgsmålet, for det kom ikke med i surveyen, men et andet interessant aspekt dukkede op. Det viste sig, at 52 %⁸⁶ af de studerende ikke havde særlig stor tillid til personer, de møder for første gang, mens 32 % havde ret stor tillid. Som jeg også kommer inde på i kapitel 8, er det muligvis et udtryk for tillidsniveauet i det hele taget i den aldersgruppe. I hvert fald viser en analyse⁸⁷ fra World Values Survey på aldersgruppen 19-25 (der dækker den største aldersgruppe i FlexVid), at netop den aldersgruppe har mindre social tillid end andre aldersgrupper. Det ligger også fint på linje med en engelsk undersøgelse lavet i 2013 for den engelske regering. Den viste også, at britiske unge⁸⁸ have lavere social tillid end andre aldersgrupper. I fokusgruppeinterviews gav de unge udtryk for en meget begrænset opfattelse af lokalsamfund, som udelukkende inkluderede naboer, skolekammerater, bekendte fra sportsklubber eller kirke. De følte sig heller ikke specielt som medlemmer af et lokalsamfund og mente heller ikke, at der var en stærk forankring i deres lokalsamfund (Horizon Scanning Programme, 2014). Det er et særdeles interessant aspekt, som det kunne være interessant at undersøge i Danmark, og også i en større skala. Sammenhængen til forankringen kommer jeg nærmere ind på under afsnit 4.2.

De generaliserede reciprocitetsnormer

De generaliserede reciprocitetsnormer blev undersøgt på to måder i interviews. I skoleprojektet blev det målt med det samme spørgsmål som i surveys: ”Tror du, at

⁸⁵ Standardspørgsmålet lyder på engelsk ”Generally speaking, do you think most people can be trusted, or can’t you be too careful in dealing with people?” og det har i det hele taget været genstand for diskussion. I en artikel fra 2012 forsvarede Uslaner brugen af det, bl.a. på baggrund af den stabilitet, spørgsmålet har haft i paneldata igennem flere år, og på baggrund af et pilotstudium, hvor deltagerne blev spurgt om forståelsen af ordene ”trust”, ”fairness” og ”helpfulness”, og det viste sig, at de ikke havde vanskeligheder ved at forstå ordene (Uslaner 2012).

⁸⁶ Analyse af data fra Damvads slutsurvey. På dette spørgsmål var der ingen missings, og en besvarelsesprocent på 58. Dog skal man huske på, at populationen kun var på 100 studerende på tidspunktet for spørgeskemaets udsendelse (maj 2014).

⁸⁷ Egen analyse af datasæt fra World Values Survey Wave 2005-2008.

⁸⁸ Unge defineret som værende født efter 1990, dvs. op til 24 på tidspunktet for rapporten, men der står ikke nogen laveste grænse. Under alle omstændigheder er det en anelse lavere end for de FlexVid studerende.

Bænken på kanten.

folk i almindelighed vil prøve at udnytte dig, hvis de fik lejlighed til det, eller ville de behandle dig ordentligt?” med svarkategorierne ”Folk tænker på sig selv”, ”Folk er for det meste hjælpsomme”, ”Ved ikke”. Det blev også målt ved at se på det frivillige arbejde, som også er et typisk mål. Eftersom det her handler om lokalsamfundenes samlede sociale kapital, giver det mest mening at komme ind på det frivillige arbejde der bliver udført i lokalsamfundene og ikke informanternes personlige engagement i frivilligt arbejde. I øvrigt kan man læse mere om holdninger til hjælpsomhed i skoleprojektet, kapitel 6.

Ingen af lokalsamfundene har svært ved at finde frivillige til fælles opgaver, som følgende eksempel om en beskrivelse af en tilbygning til en hal:

”Man har en muremester, og en tømremester og det der SKAL til, autoriseret, og så har man jo, jeg tør ikke sige tallet på hvor meget frivillig arbejdskraft, men det, det er jo kolossalt. Jeg tro de er 4 efterlønnere eller sådan noget, der har gået og passet murene op. Helt vildt. Og vi har også, vi har også selv været oppe og.... Der skulle fældes træer og der skulle brækkes, noget af det gamle, der skulle brækkes ned. Det var jeg da med til at...men, der var vi også lidt hurtige, fordi alt det fra skolen, der var noget værd blev flyttet op eller gemt i en lade et eller andet sted. Ikke... det var efter aftale med de kommunale, at det skulle jo ikke stå, hvad skal man sige... og gå til. Det har vi... eller det er vi i gang med, at male og gøre i stand og shine op.”

(K6, 2013)

Samtidig er der en realisme om, at ildsjælene trækker det store læs. Den sværeste opgave er at finde folk til bestyrelser. Årsagen skal bl.a. findes i den store foreningstæthed, fordi meget af det, der i byerne er offentlig service, i de små lokalsamfund er foreningsbaseret, som f.eks. gadebelysning, vand og varme. Dermed er der også brug for forholdsvis flere bestyrelsesmedlemmer.

I interviewene går én ting igen. Kendskabet. Det at kende hinanden. Når man kender hinanden, får man tillid til hinanden, og vil gerne gøre noget for hinanden. Så det handler om, at der er steder, hvor man kan lære hinanden at kende, ikke så meget foreningerne, men de aktiviteter eller fælles rum, som foreningerne typisk står for, hvad enten der er tale om en multibane, en hal eller et aktivitetshus. En af de interviewede siger det således: ”Foreningsaktiviteten bliver midlet til det sociale samvær”, og det hele starter ved bænken (M8, 2013). Som Putnam siger det, kunne noget tyde på, at Tocqueville havde ret i, at foreningerne er det led, der binder individerne sammen. Man kunne dog, og med en vis ret, spørge, hvordan de starter med at gå til en foreningsaktivitet, eller hvordan de kommer til at sætte sig på bænken, hvilket bringer os tilbage til dilemmaet skitseret i forrige afsnit.

4.2. ET NYT PERSPEKTIV I DEN TEORETISKE UENIGHED

Dasgupta og Serageldin fastslog allerede i 2000, at selv om alle ganske vist kunne blive enige om, at social kapital var godt, var det store problem, at det ikke var tilstrækkelig defineret til, at det kunne bruges i kvantitativ forskning inden for samfunds-karakteristikker. I stedet foreslog de, at en måde at komme frem til en definition på, var at udforske emnet under særlig hensyn til empiriske og teoretiske detaljer (Dasgupta & Serageldin, 2000). Det ses også i de mange nye perspektiver på social kapital, der kommer til, som også afspejler samfundsudviklingen. For eksempel diskuteres hvordan den sociale tillid opstår (f.eks. Rothstein & Stolle 2002, Hooghe & Stolle 2003 og Dinesen & Sønderskov 2012), den sociale tillid i forhold til etnicitet (f.eks. Dinesen & Sønderskov 2015, Letki 2008), den sociale tillid i forhold til korruption (Rothstein & Uslander 2005), netværk i forhold til entrepreneurship (Casson & Giusta, 2007).

Med tanke på Dasgupta og Serageldin om de empiriske detaljer vil jeg foreslå endnu et perspektiv, som ifølge min empiri er et vigtigt aspekt for den sociale kapital. Faktisk er det et perspektiv, som Putnam selv meget kort berører i sin undersøgelse af nedgangen i medlemstallet i de amerikanske foreninger. Han beklager den måde, hvorpå amerikanerne trækker sig væk fra de netværk af reciprocitet i lokalsamfundene over i interessegrupper, der er mere fokuseret på den enkelte. Den stedsrelaterede sociale kapital erstattes ifølge Putnam af en funktionsbaseret social kapital (Putnam, R. D., 2000, s. 184). Putnam bruger ordet "place-based social capital". Jeg har bevidst valgt i denne kontekst at oversætte det til stedsrelateret frem for stedsbundet, fordi der i "relateret" ligger en forankring, mens der i "bundet" ligger noget immobilt, som ikke er det, jeg har fundet i mine data. Her fandt jeg netop, at borgerne involverede sig i de lokale foreninger som borgerforeninger og idrætsforeninger, og at det var der igennem at tillid blev vakt, og en lyst til at hjælpe hinanden blev funderet. De sociale netværk var ganske vist relateret til et sted, men de kunne også udvides til at omfatte større geografiske områder. Jeg kommer nærmere ind på i kapitel 4.2.3, hvordan den stedsrelaterede sociale kapital kommer til udtryk i mine data.

Ikke mange undersøgelser, hvori social kapital indgår har en del om lokal forankring. Den store danske undersøgelse "Den Nationale Sundhedsprofil"⁸⁹ har

⁸⁹ Undersøgelsen er en national spørgeskemaundersøgelse om danskernes sundhed, der første gang blev kørt i 2007, og ca. hvert tredje år. Den næste forventes sendt ud i begyndelsen af 2017. Det specielle ved Sundhedsprofilen er, at den beskriver danskernes sundhed på både regionalt og kommunalt niveau. Den bygger på et sundhedsbegreb, der også ser sundhed som social trivsel. At medborgernes sundhed også påvirkes af tillid og tryghed og lokalområdets muligheder og rammer. (Region Nordjylland, 2011).

Bænken på kanten.

foruden et afsnit om om ”Tillid”, der både har partikulær, social og institutionel tillid med, er et afsnit om ”Dig og dit lokalområde”. Her spørges bl.a. ind til deltagelse i foreningslivet og frivilligt arbejde, brug af lokalområdet og tilfredshed dermed i egen by og uden for egen by og graden af tilknytning til lokalområdet (forstået som bydel, landsby eller kvarter). Undersøgelsen kunne dog med fordel have penslet medlemskab af foreninger ud, så det fremgik hvilken type forening, der var tale om, hvad der knyttede medborgerne til lokalområdet og hvilke lokalområder, de følte sig knyttet til. Man kunne sagtens forestille sig at lave nogle analyser, der forbinder netop de to variable. Dataene går ned på kommuneniveau, og vil man måske kunne få en indikation af, hvad det er for faktorer ved et lokalområde, borgerne især føler sig knyttet til.

Det stedsrelaterede optræder på forskellig vis. Dels optræder forskellige betegnelser, der refererer til det geografiske, dels er der den måde mine informanter og respondenter forholder sig til forskellige typer af geografiske områder, og hvad de forankrer sig til. Jeg vil starte med en afklaring af, hvad forskellige geografiske betegnelser dækker over. Lokalsamfund, landsbyer, yderkommuner, udkantskommuner, landdistrikter, centerbyer, periferi og i det hele taget forskellige afarter af det, der også mindre flatterende benævnes udkanter. Alt i alt en skønssom blanding af geografisk, kulturelt og administrativt definerede lokaliteter. For at forstå, hvordan de forskellige betegnelser hænger sammen og griber ind i hinanden, vil jeg først se på, hvordan de forskellige former for lokaliteter, geografiske enheder, som jeg vil kalde dem, opleves i de indsamlede data. Dette vil derefter blive sat op imod de definitioner, som bliver brugt i det offentlige rum, af politikere, af embedsværket og i medierne. Vi bevæger os således fra de oplevede enheder til de definerede, og lader på den måde de oplevede enheder være i centrum og det, som de andre enheder defineres ud fra. Det vil også dermed sige, at der er andre geografiske enheder end de her omtalte (eksempelvis sogne), men dem, der optræder i de følgende afsnit er dem, der på en eller anden måde optræder i mine data.

4.2.1. De oplevede geografiske enheder

Dette afsnit starter med at se, hvilke typer af geografiske enheder, medborgerne ser, og hvad de betyder for dem. Her ser jeg på de indsamlede data og ser, hvad der forankrer mine informanter og respondenter og hvordan. Denne type enhed kan være stor eller lille. De store repræsenteres af region og kommuner, mens de små enheder repræsenteres af lokalsamfund og egne hjem. I det følgende indeles dataene efter dem, det handler om, dvs. medborgerne i skoleprojektet, de studerende i FlexVid og museerne i Marifus.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

4.2.1.1. De store enheder

De store geografiske enheder er samtidig administrative enheder. Helt overordnet lå det i de tre cases, at data skulle indsamles i Region Nordjylland (se ill. 1). Mere præcist er data indsamlet i Frederikshavn, Hjørring, Thisted, Vesthimmerland, Mariagerfjord og Aalborg kommuner.

I skoleprojektet stammer data fra 14 landsbyer i Vesthimmerlands Kommune. I kommunens Plan- og Bæredygtighedsstrategi fra 2011⁹⁰ deles kommunens byer op i 4 kategorier: En egnehovedby (Aars), tre områdebyer (Farsø, Aalestrup og Løgstør hovedbyerne i de gamle kommuner), tre lokalbyer (Gedsted, Hornum og Ranum), 22 landsbyer, der er afgrænsede, og en række mindre lokalsamfund, der ikke er afgrænsede i forhold til kommuneplanen (Vesthimmerlands Kommune, 2012, s. 22). Kommunens definition på en landsby er geografisk og er således helt anderledes end Danmarks Statistiks definition, der bygger på antal indbyggere.

I FlexVid projektet er data indsamlet i forbindelse med placeringen af uddannelsesstationer i Mariagerfjord, Vesthimmerland, Thisted, Frederikshavn og Hjørring samt UCNs hovedsæde i Aalborg.

Marifus-projektet var også på forhånd geografisk indrammet. Her var rammen vandveje på tværs af grænser. De danske vandveje var Limfjorden og Kattegatkysten⁹¹, og den geografiske fokus var på de institutioner, der ikke blot udforsker vandvejene, men også skal formidle deres viden til et bredt publikum, nemlig Nordjyllands Kystmuseum og Limfjordsmuseet. Data blev således indsamlet i hhv. Frederikshavn og Vesthimmerlands Kommuner.

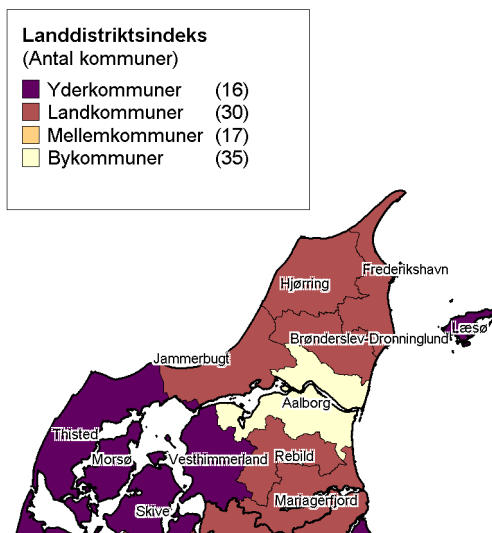
I det samlede projekt indgår altså data indsamlet i de samme kommuner i forskelligt regi og med samme fokus.

III. 1 Kort over kommunetyper

⁹⁰ Der er kommet en ny Plan- og Bæredygtighedsstrategi i 2015, men den forholder sig ikke til kommunens bymønstre.

⁹¹ Den anden del var svensk, nemlig Trollhätta Kanal, der munder ud i Vänern.

Bænken på kanten.

Kilde: (Kristensen, Kjeldsen, & Dalgaard, 2007, s. 4) Tallene i parentes referer til antallet af den pågældende kommunetype i hele landet.

I administrative betegnelser stammer mine data fra yder- og landkommuner samt en enkelt bykommune. I det følgende beskriver jeg, hvordan mine informanter forholder sig til kommunetype og kommuner i det hele taget.

I Skoleprojektet er det ikke kommunetyper så meget som kommunesammenlægningerne, der stadig i 2013 står meget klart for informanterne. I flere landsbyer, som ligger tæt på kommunegrænserne, føler informanterne, at fastlæggelsen af kommunegrænserne dengang var meget tilfældig, og at politiske hensyn havde vejret tungere end lokale hensyn. Flere af informanterne føler sig også meget langt væk fra kommunalpolitikkerne og de beslutninger, der bliver taget, og føler, at der bliver lavet flere politiske rævekager nu, alt efter hvilken landsby lokalpolitikkerne hører hjemme i.

For museerne er det også mere kommunalreformen, der har betydning end kommunetypen. Med kommunalreformen fik kommunerne nemlig overdraget tilskudsansvaret for fortidsminder og fra 2011 (efter en overgangsperiode på 4 år)

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

også for de lokalt forankrede statsanerkendte museer⁹² (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005, s. 43). Selv om de fortsat modtager et statsligt driftstilskud i henhold til museumsloven, skal der i henhold til museumslovens §13a være et ikke-statsligt tilskud, som udgør mindst det samme som det minimumsbeløb, der årligt fastsættes på finansloven (Bekendtgørelse af Museumsloven, 2013). Desuden skal et statsanerkendt museum for at få det statslige driftstilskud være kommunalt og selvejende eller foreningsejet (Bekendtgørelse af Museumsloven, 2013, s. §14, stk. 1). Kommunerne har ansvaret for at yde støtte til museer (og andre kulturinstitutioner), der har en lokal karakter eller er lokalt forankrede (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005, s. 25). Den ene af de to medvirkende museumsledere fortæller, at deres samarbejde med kommunen er meget kompleks, bl.a. fordi de rent organisatorisk hører ind under en forvaltning (Kultur- og Fritidsudvalget), men meget ofte har samarbejde med andre forvaltninger, som f.eks. Teknisk Udvalg i forhold til lokalplaner og Økonomiudvalget i forhold til erhvervsudvikling og turisme. Museerne skal altså navigere organisatorisk og økonomisk i forhold til kommunerne, men forholder sig ikke til kommunetypen. Museerne definerer sig ikke i forhold til kommunerne, men kommunerne har brug for museerne. Museerne løser nogle helt konkrete myndighedssager, dels i forhold til byggesager og lokalplaner, dels i forhold til turisme og erhverv, hvor museerne spiller en stor rolle ved at præsentere og repræsentere det, som den ene af museumslederne kaldte for ”det nye buzzord: det stedspecifikke potentiale” og dermed være med til at skabe udvikling (Museumsleder1, 2014). De er ”leverandører af indhold” og medvirkende til, at der skabes omsætning på overnatningssteder, restaurationer osv. (Museumsleder2, 2014). Samtidig sidder der kommunale repræsentanter og lokale erhvervsfolk i museernes bestyrelse, så samarbejdet på den måde får en bredere fundering og en sammenhæng på både regionalt og nationalt plan (Museumsleder2, 2014).

I FlexVid forholder de studerende sig slet ikke til hverken kommuner eller kommunetyper, hverken som begreber eller forankring, som jeg også var inde på det under afsnittet om tillid. De flytter efter det, de har brug for og tænker mere på center-periferi, end på kommunetyper, når de flytter. Det ses bl.a. af et fokusgruppeinterview blandt de lærerstuderende, hvor de bliver spurgt om betydningen af uddannelsesstationerne:

⁹² Overordnet set kan museerne i Danmark inddeles i 2 typer: de, der omfattes af Museumsloven og de, der ikke er (private samlinger). Pr. 1/1 2016 er der 6 statslige museer og 99 statsanerkendte museer, der hver især varetager opgaver inden for kunst-, kultur- eller naturhistorie (Slots- og Kulturstyrelsen). I 2006 var der 140 statsanerkendte museer, men der har siden da været en del fusioner, deriblandt på det ene af museerne i nærværende case, der er sammenlægning af 3 lokale kulturhistoriske museer i 3 kommuner, der også blev slået sammen til en kommune.

Bænken på kanten.

F: Tænker du sådan rent politisk at der sker noget derude – eller?

NN: Eller tænker du på udkants- Danmark (griner) de skal også være med...

(Lærerstuderende, 2012)

De har et mere overordnet syn på det geografiske aspekt, og tager på den måde også afstand fra det geografiske, der bliver til et ”derude”, adskilt fra dem selv, og som kontrast til noget ”herinde” i byen.

4.2.1.2. De små enheder

Lokalsamfund og eget hjem udgør de små geografiske enheder i mine data.

Medborgerne

Kommunen, her mere nøjagtigt Vesthimmerlands Kommune, definerer sine byer ud fra en geografisk parameter om fysisk afgrænsethed. Mine informanter i skoleprojektet har derimod en bredere forståelse, der foruden den geografisk afgrænsede landsby inkluderer oplandet, som af historiske og kulturelle årsager hører til landsbyen. Dette afspejles også ofte i navnet på den lokale borgerforening, der typisk hedder noget med ” – og omegn”, som f.eks. ”Beboerforeningen for Østerbølle og omegn”. Netop i borger-beboerforeninger⁹³ og idrætsforeningerne finder man mange af de sociale funktioner i lokalsamfundet, fordi det typisk er borgerforeningerne, der står for det fælles liv, fra velkomstblomster til tilflyttere, til at arrangere fester i løbet af året, sørge for juletræer med lys eller flaggalleer i hovedgaden. Det er også i foreningerne eller i projektgrupper, nedsat igennem foreningerne, at man finder de store tanker om udviklingen af lokalsamfundet. I de 14 lokalsamfund, der er med i skoleprojektet, er der i dem alle masser af aktiviteter i gære. Flere steder var der for nylig bygget, eller projektet var på tegnebrættet, arealer til det fælles liv. Fælles for byggeprojekterne er, at de dels skal dække nye behov for fællesskab, dels få andre fællesarealer til at hænge sammen, så lokalsamfundene får en sammenhængende ramme om det fælles liv på stedet, hvad enten det hedder multihuse, multibaner eller kulturhuse. Projekterne omhandler dog også forskønnelse af lokalsamfundet; det handler især om nedrivning af faldefærdige huse, men også etablering af stisystemer der binder sammen, og om

⁹³ Foreningerne er en sammenslutning af de lokale medborgere. I større byer kaldes den sammenslutning typisk for en Håndværker- og Medborgerforening, men i mindre byer og lokalsamfund kaldes de både Beboerforeninger og Medborgerforeninger, og jeg skelner ikke her mellem de to.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

rekreative områder. Penge til projekterne bliver bl.a. søgt hjem via LAG-midler⁹⁴, ministerier og kommunen.

Desuden påbegyndte tre lokalsamfund mellem 2010 og 2013 projekter for samarbejde med andre lokalsamfund omkring et geografisk fælles samlingspunkt, som de har et naturligt tilhørsforhold til.

Ådalsbyerne⁹⁵ ligger alle omkring Halkær Ådal, og ligger både i Vesthimmerlands og Aalborg Kommuner. De syv landsbyer ønsker at vise omverden, at de trods udfordringer har masser at byde på både natur og forældrefællesskab omkring deres skoler⁹⁶.

Søbyerne⁹⁷ ligger alle i Vesthimmerlands Kommune omkring Vilsted Sø, og etablerede i første omgang et samarbejde om at få lavet en 300 m. lang gang- og cykelbro over Vilsted Sø⁹⁸. Broen skulle bl.a. koble de tre byer tættere sammen, og gøre området mere attraktivt (Liv og Land).

Lokalsamfund Vestrup er et samarbejde mellem syv landsbyer og mindre lokalsamfund alle beliggende i Vesthimmerlands Kommune og med Vestrup Skole som centrum. De havde et ønske om at gøre deres lokalområde mere synligt, og lavede derfor i samarbejde med lokale pengeinstitutter og ejendomsmæglere dels en folder med oplysninger om alle foreninger institutioner, dels et arrangement i 2013 ”Åben Lokalsamfund”, hvor de på skolen præsenterede alle landsbyernes muligheder.

De forskellige borger- og beboerforeninger handler altså også politisk både ved at søge kommune og andre offentlige fonde om midler til projekter, og har en meget høj grad af kollektiv bevidsthed. Selv om bevidstheden meget tydeligt er lokal, er der dog også en erkendelse af, at det kan være en god ide at slå sig sammen med andre i samme situation som en selv og dermed stå i en stærkere position over for lokalpolitikere og dermed kommunen. Som en af mine informanter sagde det:

⁹⁴ LAG (Lokale AktionsGrupper) er en lokalt forankret forening, der udpeges af ministeriet (den seneste af Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter), og modtager midler fra EU. Meningen er, at LAG uddeler midler til lokale projekter og aktiviteter, der kan styrke udviklingen i området (Liv og Land).

⁹⁵ Ådalsbyerne består af Blære, Ejdrup, Gundersted, Halkær, Skivum, Skorbæk og Vegger.

⁹⁶ I 2015 vedtager kommunen dog at nedlægge Blære Skole med virkning fra 1/8 2016.

⁹⁷ Søbyerne består af Ranum, Overlade og Vilsted.

⁹⁸ Vilsted Sø blev skabt ved et af Danmarks største naturgenopretningsprojekter, efter at have været drænet som landbrugsareal (Naturstyrelsen).

Bænken på kanten.

” Vi vil gerne have gjort søen til et mere aktivt område mht. til naturturisme og i det hele taget mht. at inddrage beboerne i det også, og der vil det være det oplagt at de tre byer arbejder sammen om det, i stedet for at vi sidder i hver sin lille satellit og opfinder dybe tallerkner. Så kan vi lige så godt prøve at opfinde dem sammen.”

(...) Også det at hvis man har nogle byer og landsbyer, som har et geografisk fællesskab, eller som har noget til fælles i forhold til det område, de bor i, så kan det jo være en måde at udnytte ressourcerne bedre, at man går sammen. Ud over at det styrker selvfølgelig altid at man får en større berøringsflade i lokalsamfundet, at man kender hinanden og...”.

(M9, Interview, 2013).

FlexVid studerende

Ligesom de studerende ikke forholder sig til kommuner som forankring, forholder de sig heller ikke specielt til lokalsamfund. De er studerende, og som sådan er de (de fleste af dem) på et stadie i deres liv, hvor de gerne vil stå på egne ben, og gerne vil være en del af et liv som ung i en by med et studieliv.

En radiografstuderende fortæller: “Ikke fordi, men mest fordi hvis man kommer fra landet af så må der gerne ske lidt mere, end der (landet) ...den egn man kommer fra” (Radiografstuderende, 2012, s. 3). I et fokusgruppeinterview blandt en gruppe lærerstuderende er der en snak om FlexVid projektets formål om at kunne blive i sit nærområde, og til det svarer de:

NN. Jo, men så kan jeg godt se hvis det er at man har en forpligtelse, har en syg mor eller et eller andet, at man godt kan gøre det. Men jeg tror ikke at man som ung siger ”jeg er opvokset i Farsø og skal læse til lærer i Farsø” (der grines). Det tror jeg virkelig ikke.

N: ...hvis du har 3 børn der går i....

NN: “ja, selvfølgelig hvis det er sådan at man er ældre og sådan noget, men hvis man er 19 år..

N: Så er man jo heller ikke..forpligtet på samme måde.

NN: Nu er man bare indstillet på, at man flytter derhen hvor ens uddannelse er.

NN: (...) prøve komme lidt væk, og komme lidt ud på dybt vand.

H: Præcist.

NN: Hvor man ikke lige, har familien i området.

(Lærerstuderende, 2012, s. 2)

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

De flytter altså hjemmefra, til en studieby. Desuden italesætter de også et “derhjemme”, altså der hvor de bor og studerer. C: “(...) Det var sådan noget med at streame, og det kan jeg lige så godt gøre derhjemmefra.” (Radiografstuderende, 2012, s. 1). Det geografiske bliver italesat som noget, der relaterer til deres personlige liv, og altså ikke til en specifik geografi. De fleste af de studerende i projektet flyttede til Aalborg⁹⁹, men heller ikke de, der endte med at blive boende, italesatte et specifikt geografisk tilhørsforhold til deres lokalsamfund. For dem er der også tale om “studieby” og “derhjemme”.

I surveyen fra begyndelsen af deres studier i 2012 blev de bl.a. spurgt om, hvad der havde betydning for deres valg af uddannelse. At komme til at arbejde praktisk med faget, at opnå personlig udvikling og at der er gode muligheder for jobs, er de kategorier, der scorer højest¹⁰⁰. Derimod betyder det at få en praktikplads i nærheden af sin bopæl, og det ikke at skulle til Aalborg for at tage en uddannelse knap så meget (Dau, Lolle, Nyvang, & Kirkegaard, 2012). Dette billede er stort set det samme for mænd som for kvinder, og for dem, der er blevet i deres oprindelseskommune som for dem, der er flyttet til Aalborg.

En måde at se på, hvordan de studerende er forankrede, er at se på deres engagement i foreningslivet. I surveyen blev de studerende spurgt om netop medlemskab af foreninger og frivilligt arbejde i forbindelse med medlemsskabet. Tallene viser, at 48 % er medlem af en forening, og den, som de fleste er medlem af, er en idrætsforening, og 35 % udfører frivilligt arbejde i forbindelse med deres foreningsmedlemskab¹⁰¹. Til sammenligning var 60 % af de danskere, der boede i landområder i 2008, medlem af en forening og 38 % af dem udførte frivilligt arbejde¹⁰² (Sørensen, Svendsen, & Jensen, 2011, s. 254). De studerende foreningsmedlemskab ligger noget under resten befolkningens, mens de til gengæld er næsten lige så aktive i foreningerne.

⁹⁹ I alt 121 studerende startede i 2012 på de fire uddannelser, der var med i FlexVid. Af dem var 77 med i en survey lavet af forskerholdet, og 20 af dem valgte at blive boende i deres lokalsamfund (Lolle, 2014).

¹⁰⁰ Her skal man huske på, at der er tale om professionsuddannelser.

¹⁰¹ Der blev spurgt om medlemskab og frivilligt arbejde i syv foreninger: Idrætsforening, medborgerforening, museumsforening, politisk forening, fagforening og dyreværnsforening og andre foreninger, der skule angives separat.

¹⁰² Tallene stammer fra den danske del af den europæiske værdiundersøgelse fra 2008. Forfatterne inddeler respondenterne efter bymæssighed, dvs. boende i landområder, byområder eller storbyområder. Landområder defineres som byer med under 5.001 indbyggere (Sørensen, Svendsen, & Jensen, 2011, s. 252).

Bænken på kanten.

Noget kunne tyde på, at det væsentlige, når man er ung, er, at man gør det, man har lyst til, og ikke specielt skeler til, om det foregår lokalt eller ej, og det gælder både studier og fritidsaktiviteter som sport. De er medlem og er frivillige der, hvor de har en interesse i det. Det væsentligste for dem ved at påbegynde deres uddannelse er at kunne få et job bagefter. Man kunne måske sige, at ens netværk og reciprocitet som studerende har et element af funktionsbaseret social kapital, og ikke stedsrelateret, netop fordi de ikke er fysisk forankret et sted, men stadig er undervejs.

Museerne

De medvirkende museers definitioner af det lokale er lidt mere kompleks. De deler det ind i dels et virkeområde, altså det område, de som museum arbejder for, eksempelvis Limfjorden for Limfjordsmuseet¹⁰³, dels en lokal forankring. Når Limfjordsmuseet ligger i Løgstør, har det en særlig tilknytning dertil, selv om virkeområdet (såvel indsamling som formidlingen) er hele Limfjorden og de dertil hørende kystområder. De indsamler og formidler således også fra Skive, Fur og andre byer, der har Limfjordshistorie. Nordjyllands Kystmuseum har som sit virkeområde foruden den del af Kattegatkysten, der hører til Frederikshavn Kommune også ansvar for marinearkæologien i hele Region Nordjylland, og indsamler og formidler således også fra Nordsøsiden af Jylland. Således adskiller de to medvirkende museer i casen sig noget fra andre kulturhistoriske museer, idet deres virkeområde ikke udelukkende er kommunalt, men også statsligt forankret. Der er så at sige Statens vand, som ved en decentral løsning ved de lokale kulturhistoriske museer delvis er blevet en kommunal opgave.

Den lokale forankring er også kompleks, idet den er todelt. Den rummer dels museets egen forankring i det lokale liv, dels den betydning kulturarven (som museerne som forvaltere også repræsenterer) spiller for de lokale medborgere.

I forhold til museets egen lokale forankring, siger museumsleder1, at museet skal gøre mere end det, det er forpligtet til ifølge museumslovens fem søjler (indsamling, bevaring, konservering, forskning og formidling), bl.a. fordi de er finansieret af samfundet og har en mulighed for at være med til at give noget tilbage. Ved at skabe synergier kan de få ting op at stå og være med til at skabe økonomi og samarbejde i den by, de ligger. (Museumsleder1, 2014). Konkret giver det sig bl.a. udtryk i, at museumslederne er med i de lokale erhvervsforeninger, og på den måde har indflydelse på udviklingsprojekter (Museumsleder2, 2014). Den ene af museumslederne er med i en gruppe, der samler nogle forskellige lokale

¹⁰³ I de følgende afsnit vil de to museer blot blive omtalt som ”det ene museum” og ”det andet museum” uden at det henviser til et specifikt museum. Det interessante ved de to museer er det, de gør og den måde, de gør det på, og ikke hvilket museum det er. Derfor vil man ikke under læsningen umiddelbart vide, hvilket museum der specifikt henvises til.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

aktører (f.eks. lokale handelsfolk, den lokale bankdirektør, foreninger, hoteller, den lokale turistchef) til månedlige møder, hvor de udveksler nyheder fra de forskellige involverede organisationer og genererer ideer til større udviklingsprojekter som f.eks. en snak om, hvordan man kan tiltrække flere nordmænd til området til at købe nogle af husene til sommerhuse, eller mere konkret hvordan man får organiseret en grejbank til events¹⁰⁴, som de forskellige, der laver events i byen, kan bruge.

I forhold til det, museerne som kulturinstitutioner repræsenterer, siger Museumsleder1 bl.a., at hvis museet sørger for at være lokalt forankret, skaber det også dermed et ejerskab hos medborgerne til museet som en kulturinstitution. Samtidig er museet også som repræsentant for kulturarven med til at give folk et tilhørsforhold til det sted, de bor (Museumsleder1, 2014):

(...) Noget af det, jeg mener, kulturarven kan bruges til er netop at give folk en forankring, give dem lyst til at finde ud af, hvad er det for et sted, vi bor nu, og når du får indsigten i det, så får du også et specielt forhold til stedet.

(Museumsleder1, 2014).

Kulturarv er med til at definere den lokale identitet, noget som museumsleder2 oplever ofte i forbindelse med tilflyttere, der gerne vil have historien om det hus, det kvarter eller den gade de bor i. Men ikke kommunen. Kommunen er geografisk for stor og for langt væk til, at den kan bruges som identitetsmarkør. Desuden er der på trods af ens kystkultur nogle historiske skel og rivaliseringer mellem forskellige byer, der ifølge ham gør, at der i højere grad efter kommunesammenlægningen bygges fjendebilleder op, og man på den måde bliver endnu mere lokal. Som han ser det, er det museets mission at vise, at der er mere, der binder end der skiller (Museumsleder2, 2014). En måde at gøre det på, er at være synlig uden for de traditionelle udstillingssteder, som f.eks. i forbindelse med et hotel.

Der ser det noget anderledes ud på det andet museum, idet museet er med til styrke netop det lokalområde, hvor museet er hjemmehørende. Museumslederen ser mere museets rolle som en del af den lokale udvikling og sammen det lokale erhvervsråd, handelstandsforeningen og turistforeningen for ”som kulturaktør har vi sat os for at dokumentere, at kultur også kan være en god forretning” (Museumsleder1, 2014). Helt konkret sker det bl.a. ved selv at arrangere events, eller være med til at arrangere dem.

Et sted, hvor museet involverer lokale er i det frivillige arbejde ved museet. Det ene museum rekrutterer mest lokalt, selv om det efterhånden kan være svært, fordi den

¹⁰⁴ I dette tilfælde drejer det sig om lys- og lydanlæg, scene, bænke og borde, bar osv.

Bænken på kanten.

aldersgruppe, der typisk er frivillige, er dem på efterløn og på pension, og de har travlt med alt muligt andet. Det andet museum har nogle specielle samlinger, der gør, at de frivillige er nødt til at have særlige kompetencer. Det betyder så, at den frivillige arbejdskraft ikke nødvendigvis er lokal. På det andet museum betyder den lokale forankring, at de frivillige er med til at kvalificere det materiale, der kommer ind, fordi de kender historierne.

Begge museumsledere mener altså, at museet i dag ud over myndighedsopgaverne skal spille en rolle i det lokale liv og for de lokale borgere. Det ene museum ser sin rolle som værende med til at skabe et tilhørsforhold til det lokale område, mens det andet museum mener, at det kan være en god forretning at være med til at skabe udvikling netop der, hvor museet er hjemmehørende.

4.2.2. De definerede geografiske enheder

I dette afsnit ser vi nærmere på, hvordan de geografiske enheder defineres teoretisk og typisk beskrives konkret. Som ved de oplevede enheder, er der også her forskellige størrelse på enhederne. Således udgør kommunerne de store enheder, mens lokalsamfund udgør de små.

4.2.2.1. De store enheder

Kommunerne er den mindste administrative enhed i dag (som ikke er kirkelig), men den største enhed, informanterne forholder sig til. Indtil kommunalreformen i 1970 var skellene skarpere mellem land og by, og sognekommunerne var alt det, der lå uden for købstadskommunerne. I 1970 havde købstadskommunerne bredt sig ud over grænserne, og flere og flere opgaver blev lagt ud fra Staten til sognekommunerne, der efterhånden var for små til at kunne løse opgaverne. Derfor blev 1300 sognekommuner/landkommuner og 86 købstadskommuner med kommunalreformen i 1970 afløst af 275 såkaldte primærkommuner og 14 amter. Med kommunalreformen i 2007 blev disse yderligere reduceret til 98 kommuner og 5 regioner i stedet for amter (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005, s. 5).

Sideløbende og til dels overlappende med de administrative inddelinger af landet, finder vi en inddeling, der på en gang er geografisk og demografisk, nemlig i inddelingen mellem land og by. Indtil 1970 havde inddelingen været klar, på den ene side sognekommuner eller landkommuner uden en købstad, på den anden side købstadskommuner (Dansk Center for byhistorie, 2016). Det der ikke var klart defineret som købstad var landdistrikt. Blandt andet fordi byerne voksede ind i

landdistrikterne var der efterhånden behov for en anden deling. Kommunalreformen betød sammenlægninger af købstadskommuner med landkommuner. Land og by blev således sidestillede under den nye betegnelse primærkommuner (Dansk Center for byhistorie, 2016). Alle kommuner efter 1970 var altså en blanding af by og landdistrikt. I regeringens landdistriktsredegørelser (den første fra 1993) til Folketinget, blev landkommuner defineret som kommuner hvis største by pr. 1/1 1994 havde mindre end 3000 indbyggere. Resten af kommunerne blev karakteriseret som bykommuner (Regering, 1997, s. Bilag 2.1.)¹⁰⁵.

Ved kommunalreformen i 2007 blev en minimumsstørrelse på 20.000 indbyggere pr. kommune fastlagt¹⁰⁶ (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005, s. 12), en række kommuner blev således lagt sammen, så landkommuner blev lagt sammen med et større bycenter. Derfor var der behov for at vurdere landdistriktets betydning i de nye kommuner (Kristensen, Kjeldsen, & Dalgaard, 2007, s. 2). Danmarks Jordbrugsforskning udregnede på den baggrund 14 indikatorer, der karakteriserer de nye kommuner ud fra faktorer som urbanisering (bl.a. andel af kommunens areal som landzone), center/periferi (bl.a. afstand til et område med mange arbejdspladser), landbrugets betydning, udvikling (bl.a. andel af beskæftigede i 1994), demografi (andel af befolkning mellem 17 og 64 og mellem 25 og 44), uddannelse (andel med grundskoleuddannelse og mindst mellemlang uddannelse) og økonomi (beskatningsgrundlag) (Kristensen, Kjeldsen, & Dalgaard, 2007, s. 3). Ved at vægte de forskellige indikatorer kunne kommunerne inddeles i 16 yderkommuner, 30 landkommuner, 17 mellemkommuner og 35 bykommuner¹⁰⁷ (Kristensen, Kjeldsen, & Dalgaard, 2007, s. 4). Som nævnt i forrige afsnit blev data indsamlet i 6 kommuner, heraf 1 bykommune (Aalborg), 3 landkommuner (Frederikshavn, Hjørring og Mariagerfjord) og 2 yderkommuner (Vesthimmerland og Thisted). Alle kommunerne blev i 2007 lagt sammen med flere andre kommuner¹⁰⁸. Foruden en ny inddeling fik kommunerne også ny opgaver,

¹⁰⁵ Desuden inddelte man landkommunerne i 4 grupper ud fra antal indbyggere i den største by, og afstand til nærmeste by med mere end 10.000 indbyggere (Regering, 1997, Bilag 2.1.)

¹⁰⁶En såkaldt "kattedlem" var dog en mulighed, hvor mindre kommuner kunne indgå forpligtende samarbejde med andre og større kommuner. I så fald skulle der være min. 30.000 indbyggere (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005, s. 12)

¹⁰⁷ Se Bilag D med et kort over Danmark med angivelse af kommunetyper.

¹⁰⁸ I 2016 består Vesthimmerlands kommune således af Aalestrup, Farsø, Aars og Løgstør Kommuner. Aalborg Kommune består af Aalborg, Hals, Nibe og Sejlfjord kommuner. Thisted Kommune består af Thisted, Hanstholm og Sydthy kommuner. Mariagerfjord Kommune består af Arden, Hadsund, Hobro og Mariager (eksl. Havndal) kommuner. Hjørring Kommune består af Hjørring, Hirtshals, Løkken-Vrå og Sindal kommuner. Frederikshavn Kommune består af Frederikshavn, Skagen og Sæby kommuner (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005, s. 54).

Bænken på kanten.

heriblandt ansvar for de statsanerkendte museer (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005, s. 25).

4.2.2.2. De små enheder

Der er i afhandlingen en del tale om "lokalsamfund", og umiddelbart føler man nok, at det er den mindste enhed, i stil med "community" på engelsk. Imidlertid er flere inde på, at der ikke er en entydig definition af betegnelsen "lokalsamfund" eller "community" på engelsk (bl.a. Elias, 1974; Stacey, 1974; Bruhn, 2011). Ifølge Norbert Elias ligger der i forståelsen af "community" en polariseret, romantisk forestilling om livet på landet over for livet i byen, det traditionelle over for det moderne. En forestilling som Tönnies har lagt kimen til med betegnelserne "Gemeinschaft" (lokalsamfund) over for "Gesellschaft" (det store samfund) (Elias, 1974). Tönnies' betegnelser refererede til to måder at leve på. Gemeinschaft er det ægte, varige liv sammen, mens Gesellschaft er flygtigt og overfladisk (Tönnies, 1887, s. 19). Flere andre europæiske og amerikanske teoretikere, som f.eks. Durkheim, Weber og Park, havde deres egne forståelser af industrialiseringen i Europa og USA og dens betydning for livet på landet og i byen. Elias er dog inde på, at når man reducerer alle samfund til enten at være traditionelle eller moderne, bliver der ikke plads til at se, hvordan samfundene udvikler sig til mere urbaniserede og komplekse samfund (Elias, 1974). Bruhn kommer med et andet bud på en definition, som undgår polariseringen mellem by og land, og i stedet taler om relationer mellem en gruppe mennesker på en bestemt geografisk eller virtuel lokalitet (Bruhn, 2011). Han uddyber, at der i "community" er tale om en gruppe, der har tætte bånd, og deler nogle fælles mål og værdier, og styrker hinanden, så man dermed bliver forpligtet og ansvarlig over for hinanden. Selv om "communities" og medlemmerne i dem kan variere, er der en følelse af at høre til blandt medlemmerne (Bruhn, 2011). Den følelse af at høre til kan også referere til et sted, en stedstilknytning ("sense of place"), der går på vores sociale og følelsesmæssige tilknytning til et specifikt fysisk sted, som afspejler de værdier og holdninger, vi har lært og erfaret på det sted (Bruhn, 2011). Der kan også i "community" ligge en fællesskabsfølelse ("sense of community"), som hænger sammen med den enkeltes trivsel, og et fundamentalt behov for at høre til og have jævnlig, personlig kontakt og forbindelser med andre. Her kommer vi over i et mere psykologisk aspekt, og det kan ligefrem være forbundet med sundhedsproblemer, hvis vi ikke har menneskelig kontakt eller forbindelser med andre. Fællesskabsfølelsen kan være begrænset til en bestemt opgave som f.eks. nabo hjælp, eller i katastrofer, men det er også det man ser, når indvandrere, der søger hen mod andre med samme etniske tilhørsforhold som dem selv (Bruhn, 2011). Fællesskabsfølelsen findes også i naboskab, som kan supplere familieband, og som kan give en fornemmelse af tryghed, men som samtidig indeholder et

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

element af reciprocitet og tillid til hinanden. Den findes typisk på steder med ikke så høj mobilitet, men det er også blevet en følelse, som nogle virksomheder reklamere med at sælge. Når man køber en bestemt vare, køber man også et fællesskab omkring varen (Bruhn, 2011), en kultur. Modsat stedstilknytningen går fællesskabsfølelsen på nogle individuelle behov. Bruhn citerer her Moe & Wilkie¹⁰⁹ "today community is any rootless collection of interests rather than people rooted in a place." (Bruhn, 2011, s. 17).

I en dansk og nordisk sammenhæng er det også svært at definere "lokalsamfund". I et projekt om betydningen af lokal decentralisering for lokalsamfundsudvikling i et nordisk perspektiv, taler Prahl (1997) om det vanskelige ved at definere begrebet. Han gennemgår herefter forskellige bud på en definition. Villadsen et al. (1982) beskriver et lokalsamfund som det ægte, det almenmenneskelige, det, der ikke svarer til virkeligheden, men til et idyllisk billede (Prahl, 1997), især i 1950'erne og 1960'erne (Villadsen, 1982). Sundbo (1972) beskriver et lokalsamfund som en subkultur der bygger på et geografisk område, hvor indbyggerne føler et socialt, kulturelt eller funktionelt fællesskab (Prahl, 1997). Prahl tager også fat i Højrups begreb om livsformer, der bygger på, at "Folks levevis er forskellig, alt efter hvor de bor, og hvilket miljø de er opvokset i" (Højrup, 1983, s. 30). Ingen af de ovenstående definitioner mener Prahl er fyldestgørende, og han ender derfor med at kombinere nogle ydre kendetegn med nogle subkulturelle og kommer derefter frem til følgende definition:

1. At lokalsamfundet er et mindre geografisk område med mere eller mindre distinkte kendetegn, f.eks. fysisk afgrænsethed, fælles bumerligtype, erhverv, samme befolkningsmæssige eller sociale problematik, som bevirker,
2. At det af de pågældende beboere og/eller andre opleves som et sted adskilt fra andre, positivt eller negativt. (Prahl, 1997, s. 62)

Det samme kommer Villadsen (1982) frem til i sine 5 "momenter", der definerer begrebet. Lokalsamfund har en fysisk afgrænsning, det er et komplekst system med mange sociale funktioner, som kan være relateret til produktion og forbrug, eller pendling til områder med produktion og forbrug. Der er en kollektiv bevidsthed, de kan handle politisk i forhold til omgivelserne, og endelig udvikler et lokalsamfund sin egen forståelse af de overordnede samfundsøkonomiske, politiske, kulturelle og sociale strømninger, hvilket til tider kan bringe lokalsamfundet i et modsætningsforhold til centrale organer (Villadsen, 1982).

¹⁰⁹ Fra Moe, R., & Wilkie, C. (1997). *Changing places: Rebuilding community in the age of sprawl*. New York: Henry Holt.

Bænken på kanten.

Den danske forståelse af lokalsamfund er mere konkret i forhold til, hvad lokalsamfund består af, og supplerer på den måde meget godt oplevelsen af det stedsrelaterede og fællesskabsfølelsen.

4.2.2.3. En anden geografisk enhed

I udredningen af forskellige typer af geografiske enheder, har “udkanterne” og andre variationer af dem (vandkanter, landkanter osv.) være mærkeligt fraværende. Mærkeligt, fordi det synes at have en stor plads i medierne, som jeg også redegjorde for i kapitel 1.2. I *Regeringens Landdistriktsredegørelse 2004* defineres udkantkommuner som de kommuner, hvis største by havde mindre end 3000 indbyggere i 1984, er beliggende mere end 40 km fra nærmeste stærke geografiske center¹¹⁰ og mere end 30 km fra nærmeste geografiske center¹¹¹ i øvrigt. Desuden er mindre økommuner (undtagen Fanø) også udkantkommuner (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2004, s. 5 i Bilag 1). Ifølge den definition er der 30 udiskommuner. Som nævnt i kapitel 4.2.2.1 definerede Dansk Jordbrugsforskning i 2007 14 indikatorer til inddeling af landets kommuner og endte med en skelnen mellem 29 landkommuner og 16 yderkommuner (Kristensen, Kjeldsen, & Dalgaard, 2007). Søger man befordringsgodtgørelse hos Skat, får man ekstra fradrag, når man bor i en udkantkommune. De udkantkommuner, de nævner, svarer ikke helt til yderkommunerne, men der står ikke noget om, hvordan Skat i øvrigt har defineret dem (Skat, 2015).

Det lader til, at det, der på et tidspunkt har været en officiel definition, er blevet afløst af en anden officiel definition, men at den gamle definition i et eller andet omfang lever videre nogle steder i det offentlige.

Det gør den til gengæld ikke meget i mine data. To steder i mine data optræder “Udkantsdanmark”. Det ene sted er en af de studerende i FlexVid, der grinende nævner Udkantsdanmark, i forhold til “det derude”, og den måde hun griner på,

¹¹⁰ Afgrænset i forhold til pendlerintensitet og antal arbejdspladser i 1984: Århus Kommune, Odense Kommune, Aalborg Kommune, Esbjerg Kommune, Hovedstadsregionen (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2005, Bilag 1 s. 5 nt. 2).

¹¹¹ Afgrænset i forhold til pendlerintensitet og antal arbejdspladser i 1984: Nykøbing Falster Kommune, Næstved Kommune, Aabenraa Kommune, Fredericia Kommune, Horsens Kommune, Kolding Kommune, Vejle Kommune, Herning Kommune, Holstebro Kommune, Randers Kommune, Silkeborg Kommune, Skive Kommune, Viborg Kommune og Frederikshavn Kommune (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2004, Bilag 1 s. 5 nt. 3)

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

viser tydeligt, at det ikke har med hende at gøre (Radiografstuderende, 2012). Hun opfatter ikke sig selv som boende i Udkantsdanmark.

Det andet sted er en af museumslederne, der siger, at den pågældende by ligger i Udkantsdanmark. Det definerer han i forhold til infrastruktur, som han mener, byen ligger langt fra, og derfor ikke skal påregne at få hverken statslige institutioner eller uddannelsesinstitutioner til byen. Til gengæld må byen trække på andre ressourcer som vand, kultur og historie (Museumsleder1, 2014). Udkant bliver således i museumslederens optik en afstandsfaktor i forhold til muligheder i lokalsamfundet, men det er ikke en faktor museet som sådan forholder sig til.

Det lader til, at udkant, Udkantsdanmark og de forskellige varianter heraf fortrinsvis har et liv i medierne, og hos Skat, mens de borgere, der bor der, ikke definerer sig i forhold til hverken den ene eller den anden af de mindre flatterende kanter.

4.2.3. Den stedsrelaterede sociale kapital i de tre cases

I beskrivelserne af lokalsamfund og fællesskaber indgår nogle fælles elementer som netværk, der afføder en reciprocitet, og hvor man også er nødt til at have tillid til hinanden. Det ligger meget tæt op af den måde, sociale kapital beskrives på, og kunne måske fungerer som en slags definition på den stedsrelaterede sociale kapital.

Dermed ville man også kunne besvare Norbert Elias' spørgsmål, om hvad det er for en indbyrdes afhængighed mellem mennesker, der danner et særligt fællesskab, der er anderledes end det fællesskab, andre mennesker danner. Og hvorfor og hvordan de særlige fællesskabsbånd ændres, når samfundsstrukturen ændres (Elias, 1974, s. xvii). Ser man det ud fra den sociale kapital, gør fællesskabet, at der dannes sociale netværk, hvor der kan skabes tillid og reciprocitet. Eftersom den sociale kapital ikke eksisterer uafhængigt i de enkelte lokalsamfund og fællesskaber, men er en stadig del af det store samfund, tilpasser den sig de forhold, der er, også gennem strukturændringer i det store samfund. Der skal dog gives plads til den, dvs. det store samfund er nødt til at lytte til lokalsamfundene og deres behov for til stadighed at kunne udfylde rollen som ramme om fællesskabet.

For de studerende i FlexVid er tilknytningen ikke så stærk til det lokale, men mere til det, de står i lige nu og her. De er netop ved at løsrive sig fra de tilhørsforhold, de har haft hidtil i deres hjem og i deres lokalsamfund, og er på vej ind i nogle nye, der i første omgang handler om deres studium. Man kunne godt med Putnams ord sige,

Bænken på kanten.

at deres sociale kapital er mere funktionsbaseret, men det er en overgang. De kan godt selv se, at tingene på et tidspunkt bliver anderledes.

For medborgerne er især kendskabet til andre vigtigt, og her er foreningslivet den drivende kraft i at skabe de rammer i de fælles rum og de fælles begivenheder, som giver medborgerne mulighed for at lære hinanden at kende. Det er altså foreningerne og de aktiviteter, foreninger står for, der skaber tilliden og lysten til at hjælpe hinanden. Foreningerne på deres side har ganske vist en lokal tilknytning, men den tilknytning er ikke stærkt geografisk afgrænset. Den kan f.eks. af historiske og kulturelle årsager være bredt ud til at inkludere en "omegn", som det også fremgår af nogle af foreningernes navne, som f.eks. *Borgerforeningen for Blære og Omegn*. Den kan også være skabt af strategiske årsager, som i tre tilfælde hvor en gruppe af lokale borgerforeninger har taget initiativ til at slå sig sammen bl.a. for at samarbejde. Som en af informanterne påpegede har lokalsamfundene og foreningerne mange af de samme udfordringer, og foreningerne kunne derfor stå stærkere ved at arbejde sammen, end ved at stå hver for sig (M9, Interview, 2013). Så alle kunne lære alle at kende, laver foreningerne også fælles arrangementer, f.eks. cykelture til hinandens lokalsamfund, fester osv. I de tre tilfælde havde de et fælles geografisk referencepunkt som en sø, en ådal, eller en skole, og var endda i et enkelt tilfælde på tværs af kommunegrænser. Det at lære hinanden at kende er med til at skabe tilliden mellem medborgerne i lokalsamfundet og andre lokalsamfund, som de kommer i kontakt med. Det er også følelsen af at høre til sammen med de andre, der gør, at de får lyst til at hjælpe hinanden. I dette tilfælde kunne man sige, at den sociale kapital netop er *stedsrelateret* og ikke *stedsbundet*.

For institutioner som museerne, der både har en lokal betydning og samtidig er en offentlig kulturinstitution, er det lidt mere kompliceret. De er med til at skabe en tilknytning til et sted på den ene side ved at være med til at udvikle det lokalområde, de er en del af, og på den anden side over for medborgerne ved at fortælle de lokale historier sat ind i en større historisk kontekst, og dermed være med til at skabe medborgernes stedsrelaterede sociale kapital i lokalsamfundet. Det lokale perspektiv forsøger det ene museum at udvide ved at skabe en fællesskabsfølelse hos samtlige medborgere i kommunen, så "lokalt" og dermed "sted" i det stedsrelaterede bliver geografisk større. De bruger også lokale frivillige, som får en betydning ved at kvalificere museets materiale, og på den måde får ejerskab til museet, og dermed også er med til at skabe en stedsrelateret social kapital. Imidlertid har jeg ikke empirisk belæg for at udtale mig om, hvorvidt det andet museums forsøg på at blive en god forretning for sit lokalområde bidrager positivt eller negativt til den sociale kapital. De har konkret brug for specialiseret arbejdskraft, som de ikke nødvendigvis finder lokalt, og det bidrager måske snarere til en funktionsbaseret social kapital end til en stedsrelateret social kapital. Om dette har indflydelse på den stedsrelaterede sociale kapital i lokalsamfundet vil kræve yderligere undersøgelser.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

Bænken på kanten.

5. DESIGNET

Eftersom selve undersøgelsesmetoden i de enkelte projekter er beskrevet i artiklerne og i rapporten, vil jeg i dette kapitel kigge op over det rent metodiske i de enkelte projekter og i stedet se på tankerne bag de forskellige undersøgelsesdesigns. Jeg starter med i kapitel 5.1. at beskrive undersøgelsesdesign i Skoleprojektet og i Marifus, der på mange måder minder om hinanden, og i kapitel 5.2. undersøgelsesdesignet bag FlexVid.

FlexVid var på forhånd af UCN i projektansøgningen defineret som et følgeforskningsprojekt. I projektansøgningen til Marifus står AAU's del af forskningen beskrevet som "følgeforskning" (Incevida, 2012). Der var dog på intet tidspunkt til projektgruppemøder og andre møder tale om, hvad "følgeforskningen" skulle indebære, eller tale om evaluering i forhold til projektet. Jeg definerede selv indholdet indenfor det fokus, der var lagt i ansøgningen, og definerede også selv måden, det skulle undersøges på. Det samme var tilfældet i skoleprojektet.

I de tre projekter er der brugt en blanding af forskellige dataindsamlingsteknikker og både kvantitative og kvalitative analysemetoder. Det har ligeledes været en konstant spiral af dataindsamling, analyser, formidling. Ikke så snart havde vi haft en survey ude, eller de første interviews var på plads, før jeg var til et partnernøde, projektmøde eller på et seminar, hvor jeg fremlagde "foreløbige resultater". Den slags, "foreløbige resultater", har der været rigtig mange af i forløbet, indtil jeg på et tidspunkt havde lavet analyser nok til at kunne besvare de enkelte artiklers spørgsmål, og resultaterne kunne blive "endelige". I hvert fald for deres respektive del af det samlede projekt.

5.1. DEN DYBE FORSTÅELSE I DEN NATURLIGE KONTEKST

Som nævnt i kapitel 3 om baggrunden for de forskellige projekter, startede det hele med en campingvognstur med Vesthimmerlands Museums kulturarvscampingvogn i 2009, hvor noget af det første, de folk vi mødte fortalte om, var den lokale skole, både de lukkede og de aktive. På det tidspunkt rumlede det allerede med rygter om ændringer i skolestrukturen, hvilket muligvis var en af grundene til, at skolehistorierne kom op.

Af folks historier og reaktioner kunne jeg høre, at der i folks bevidsthed var en sammenhæng mellem lokalsamfundet og skolen, Derfor ønskede jeg en dybere forståelse af den sammenhæng.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

Det samme var tilfældet i Marifus, selv om det ikke fra starten af stod helt klart, hvad der egentlig var på spil, nemlig at museerne selv har været inde i nogle strukturelle ændringer, som har ændret deres tilhørsforhold til kommunerne, samtidig med at de også er inde i redefinitioner af den rolle, de spiller i forhold til lokalsamfund og til medborgere, som måske kunne påvirke den sociale kapital i lokalsamfundene.

Jeg havde en fornemmelse af, at det ikke var nok at se på fænomenet social kapital i forhold til nogle cases (skoler og museer), men at jeg var nødt til at kende baggrunden for de historier, jeg hørte, for at nå den dybe forståelse af det, der var spil. Med Robert Stakes ord havde jeg brug for at forstå "what is important about the case within its own world, not so much the world of researchers and theorists, but developing its issues, contexts and interpretations" (Stake, 1998, s. 99). Dermed skriver jeg mig ind casestudier som undersøgelsesdesign for mine undersøgelser.

Casestudier er dog meget omdiskuteret, både hvad angår definitionen, og hvorvidt der er tale om et design eller en metode (Vaus, 2001; Gerring, 2004; VanWynsberghe & Khan, 2007; Grünbaum, 2007; Yazan, 2015). Gerring kalder det ligefrem for et "definitions morads" (Gerring, 2004, s. 342), og ifølge Grünbaum er der tale om en "anything goes" metode, så længe den ikke er statistik og ikke er hverken et eksperiment, en survey eller et historisk studium (Grünbaum, 2007, s. 79).

Eksempelvis definerer Yin casestudier som "(...) an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon within its real-life context, especially when the boudaries between phenomenon and context are not clearly evident" (Yin, 2009, s. 18), mens Gerring definerer dem som "an intensive study of a single unit for the purpose of understanding a larger class of (similar) units." (Gerring, 2004, s. 342). Mens der i Yins definition er vægt på det nutidige fænomen i dets kontekst, ligger der i Gerrings definition et ønske om at forstå flere af samme slags cases.

Som redegjort for ovenfor kunne jeg se, at for at forstå forholdet til den sociale kapital havde jeg brug for at inddrage konteksten omkring skolerne og museerne, altså lokalsamfundene og den virkelighed lokalsamfundene befinder sig i. Samtidig var jeg interesseret i at finde nogle aspekter, der kunne sige noget om andre lignende cases. Den måde, jeg bruger casestudier på, ligger derfor nok et sted midt i mellem de to definitioner.

Inden for de forskellige definitioner bruges forskellige typologier i udvælgelsen af cases. For eksempel taler Flyvbjerg om tilfældig udvælgelse, tilfældig stikprøve, stratificeret stikprøve, informationsorienteret udvælgelse, ekstreme/atypiske cases, cases med maksimal variation, kritiske cases og paradigmatiske cases (Flyvbjerg, 2010, s. 475). Seawright og Gerring (2008) definerer følgende udvælgelseskriterier:

Bænken på kanten.

”typical, diverse, extreme, deviant, influential, most similar, most different” (Seawright & Gerring, 2008, s. 297-298).

I Marifus var udvælgelsen af casene indlejret i selve projektet til de to museer, der var partnere. Selv om jeg således ikke udvalgte casene, mener jeg godt at kunne tale om caseudvælgelse, idet de selv har valgt at være med i projektet. Det har de på baggrund af, at de selv finder de har en masse til fælles. Først og fremmest er de begge statsanerkendte museer, og selv om en del af deres virkeområde er forskelligt¹¹², har de også en meget stor del til fælles, nemlig vandet. Selv om de er beliggende i henholdsvis en yderkommune (Vesthimmerlands Kommune) og en landkommune (Frederikshavn), er der begge steder tale om områder med udfordringer, der minder meget om hinanden, som de også redegør for det i projektansøgningen.

I forhold til skoleprojektet passer ingen af de ovenstående måder at udvælge casene på helt på det, jeg havde brug for. Jeg vidste, at Vesthimmerlands Kommune, havde kendt til skolelukninger i flere omgange, og jeg besluttede derfor at sætte skæringspunktet til tidspunktet for de seneste skolelukninger¹¹³. Inden for det skæringspunkt fandt jeg 4 forskellige kategorier af skolelukninger: skoler lukket i 2011, skoler lukket før 2011, 7. klasse taget ud af skole i 2011 og overbygningen taget ud før 2011. Desuden var jeg mest interesseret i mindre lokalsamfund, hvorfor jeg udvalgte blandt de lokalsamfund, som kommunen selv definerer som ”afgrænsede landsbyer” (Vesthimmerlands Kommune, 2012). I udvælgelsen indgik dels de fire kategorier, dels en geografisk spredning i kommunen, dels lokalsamfund med aktive skoler. Ud fra de kriterier udvalgte jeg 14 lokalsamfund, der er meget forskellige i indbyggertal og servicetilbud, men som tilsammen repræsenterer den udvikling på skolestrukturuområdet, som mindre lokalsamfund har været igennem i Vesthimmerlands Kommune. Det minder lidt det, der ligger i Seawright og Gerrings ”diverse case”, hvor man har to eller flere cases, der har en maksimal varians i forhold til nogle relevante dimensioner (Seawright & Gerring, 2008). Når jeg alligevel ikke definerer det som sådan, er det bl.a. fordi den type caseudvælgelse ifølge Seawright og Gerring er hypotesesøgende, når der fokuseres på X og Y variable, og hypoteseafprøvende, når der fokuseres på et bestemt X/Y forhold (Seawright & Gerring, 2008, s. 300). Det er ikke det, der ligger til grund for min undersøgelse.

¹¹² Som kulturhistorisk museum har Nordjyllands Kystmuseum også ansvar for den arkæologiske del af deres område, mens den del varetages af det andet statsanerkendte museum i Vesthimmerlands Kommune, nemlig Vesthimmerlands Museum.

¹¹³ På tidspunktet for undersøgelsen, dvs. 2013. I 2015 vedtog byrådet i kommunen at lukke yderligere 3 skoler.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

Selve designet af casestudier kan ifølge Yin have fire varianter. Det kan være "single case" eller "multiple case", som hver især kan være "holistic" eller "embedded", altså man kan analysere en eller flere enheder inden for en eller flere cases (Yin, 2009). Såvel i Marifus som i Skoleprojektet er der tale om "holistic multiple case" studier, idet jeg analyserer en enhed (den sociale kapital) i flere enheder (lokalsamfund og museer). Casene i multiple case-studier skal ifølge Yin udvælges omhyggeligt, så der enten er tale om *literal replication*, altså at man kan forvente et ens resultat, eller *theoretical replication*, et forskelligt resultat, men af forventede årsager (Yin, 2009).

Eftersom jeg fandt fire forskellige former for skolelukninger i skoleprojektet, forventede jeg også at der ville være forskel på resultaterne af min undersøgelse, altså en teoretisk replikation. Det var der imidlertid ikke. Den sociale kapital var meget ens i alle lokalsamfundene, uanset hvilken type skolelukning, der var tale om. Når man har få cases, dvs. to eller tre, to som det var tilfældet i Marifus, er der ifølge Yin (2009) tale om *literal replication*, altså ville jeg kunne forvente ens resultater af undersøgelsen. Her fandt jeg, at de to museer har to forskellige bud på deres roller i lokalsamfundet, herunder hvordan de bruger sociale netværk i forbindelse med det frivillige arbejde. Som tidligere nævnt i kapitel 4.2.3. kunne det være dog være interessant i et længere tidsperspektiv at undersøge, om dette har indflydelse på den sociale kapital i lokalsamfundene. De forskellige typer af multiple casestudier har indflydelse på validiteten og generaliserbarheden af resultaterne, et punkt jeg kommer ind på efter næste afsnit.

Dataindsamlingen har også været et diskussionspunkt inden for casestudier, men efterhånden er der bred enighed om, at forskellige dataindsamlingsteknikker er mulige, men også at triangulering ofte er nødvendig (Ramian, 2012; VanWynsberghe & Khan, 2007; Yin, 2006; de Vaus, 2001). Jeg har i skoleprojektet fortrinsvis benyttet mig af semistrukturerede interviews og litteraturstudium for at trevle konteksten omkring skolestrukturændringerne op. Selv om det ligger i casestudiet at skulle beskæftige sig med hele casen, skal der, som de Vaus (2001) også er inde på, være et fokus. Så selv om skolens historie var vigtig for udviklingen af landsbyen, var det især lokalsamfundets udvikling og skolen som en del af det, der var fokus i projektet. En del af den udredning var at finde alle foreninger for hvert lokalsamfund. I Marifus har jeg især fokuseret på individuelle semistrukturerede interviews samt litteraturstudier af den strukturelle kontekst omkring statsanerkendte museer og mere specifikt de to medvirkende museers udvikling for at kende baggrunden for deres nuværende status.

Forskningskriterierne udgør også et diskussionspunkt. De Vaus er inde på, at casestudierne som alle andre forskningsdesigns naturligvis skal være valide, pålidelige og generaliserbare (de Vaus, 2001). I forhold til den interne validitet kan problemet være, at man ved at fokusere på et begrænset antal variable får en snæver forklaring, hvor særegne karakteristika beskrives, snarere end at give en komplet og

Bænken på kanten.

kontekstualiseret forståelse af casen (de Vaus, 2001). Helt konkret konstaterede jeg f.eks. i skoleprojektet, at jeg ikke kunne måle på social tillid, fordi det var helt tydeligt, at mine informanter havde nogle bestemte personer i tankerne, når jeg spurgte dem, om de alt i alt mente, at de kunne stole på de fleste mennesker, altså om de havde tillid til en tilfældig fremmed, den såkaldte generaliserede anden. Jeg fik en forklaring på den manglende tillid, når mine informanter forklarede, hvordan huse var blevet opkøbt og sat i stand og lejet ud til folk, der ikke boede der ret længe, og som heller ikke var interesserede i at indgå i den fælles liv i landsbyen (se i øvrigt kapitel 6). Det er led i den udvikling, man ser i mange landsbyer med tomme huse. På sin vis er medborgerne glade for, at husene bliver opkøbt og sat i stand, men de er samtidig bekymrede over de mennesker, som husene lejes ud til. Det var en væsentlig kontekst at have med for at forstå den lille brist i tilliden, som jeg fandt hos flere af mine informanter, og havde jeg kun set på tilliden, var hverken bristen eller forklaringen kommet frem.

I forhold til den eksterne validitet, kritiseres casestudier i vid udstrækning for ikke at være i stand til at generalisere ud over casen. Casen er bare den case eller de 10 cases og kan ikke repræsentere andre cases (eksempelvis de Vaus 2001). de Vaus og Yin skelner mellem to typer af generaliseringer i casestudier, statistiske og teoretiske (Yin, 2012; de Vaus, 2001). I stedet for generaliseringer, der går på antal og repræsentativitet, gælder det om i de teoretiske generaliseringer, at man generaliserer fra undersøgelsen over i teorien (de Vaus, 2001). Konkret betyder det eksempelvis, at selv om fundet af revnen i den sociale tillid er gjort i nogle enkelte lokalsamfund i Vesthimmerlands Kommune, kan det godt generaliseres ud til et teoretisk bidrag i debatten om målingen af den sociale tillid, som bl.a. Torpe og Lolle (2011) påpeger kan være problematisk, fordi den måde spørgsmålet stilles på er upræcis, som jeg også kommer ind på i kapitel 4 og kapitel 6.

Vidensproduktionen i skoleprojektet udsprang af et ønske om at undersøge social kapital på en anden måde end det typisk gøres i surveys enten som selvstændige emner, eller som en del af en anden undersøgelse (f.eks. Sundhedsprofilen), hvor sammenhængene er bundet af nogle på forhånd definerede variabler. Spørgsmålene om tillid og reciprocitet er i sig selv spændende, og samtidig er sammenhængen mellem sociale netværk og tillid en spændende debat, der, som jeg også har redegjort for det i kapitel 4, har det samme dikotomiske element i sig som spørgsmålet om hønen og ægget, og hvad der kom først. Det er derfor et interessant eksperiment at bruge surveysspørgsmålene på en anden måde. Metodisk interessant fordi jeg dermed kunne få mulighed for at finde ud af, hvordan surveysspørgsmål egentlig forstås. Fagligt interessant, fordi nogle uventede sammenhænge måske ville vise sig i spørgsmålene om tillid og reciprocitet igennem en samtale frem for gennem svarkategorier. Her kom mit indgående kendskab til området igennem et

andet arbejde mig til gode¹¹⁴, fordi jeg kunne tale med om forholdene i lokalsamfundet under interviewet. Kendskabet bibragte mig dog også nogle forforståelser, som f.eks. betydningen af en skolelukning, som måske nok havde været meget dramatisk, men som de også havde fået vendt til noget særdeles positivt, så den episode, som jeg mente var en væsentlig del af det lokalsamfunds historie og i det hele taget et interessant tilfælde, tilsyneladende ikke fylder meget i de lokales bevidsthed, og således heller ikke fyldte ret meget i samtalen. Kendskabet til området og områdets historie gjorde også, at interviewene kunne få mere karakter af en samtale end bare en række af spørgsmål, hvilket en af interviewpersonerne gav udtryk for således, da telefonen ringede: ”Ved du hvad, jeg har fremmede. Det er en dame ude fra universitetet i Aalborg. Vi sidder og sludrer.” (M1). Den viden, jeg startede med at få ud af interviewene, var den form for viden som ifølge Kvale & Brinkmann (2012) udgør størstedelen af den viden, der produceres i interviewforskning, og som handler om menneskers oplevelser, ønsker og meninger. *Doxa*, altså rene meninger om og holdninger til de på forhånd definerede temaer. Efterhånden som interviewet skred frem, og interviewpersonerne fik lov at fortælle historier, kom også andre temaer frem, som endte med at blive projektets andet teoretiske tema omkring geografiens betydning og folks forankring. Gennem det, der endte med at blive en samtale, fik jeg i stedet *episteme*, en viden der er fremkommet gennem en samtalebaseret undersøgelse (Kvale & Brinkmann, 2012). Interviewpersonerne fortalte om noget helt andet, jeg svarede på det nye emne, vi diskuterede udviklingen i lokalsamfundet, og jeg fik meget værdifuld viden, som jeg ikke på det tidspunkt vidste var værdifuld.

I Marifus havde jeg brug for en to-leddet undersøgelse. På den ene side en undersøgelse af de strukturelle ændringer, museerne har været ude for de senere år, på den anden hvordan museerne forholder sig til de ændringer, og hvad det betyder for deres forankring i det lokalsamfundet. Til det første brugte jeg især dokumenter om strukturændringer og undersøgelser. Til den anden del havde jeg brug for semistrukturerede interviews med de to museumsledere. Som ansvarlige for såvel det faglige museumsarbejde som museets rolle kunne de hjælpe mig med at forstå de dybere sammenhænge mellem museernes rolle i lokalsamfundet og deres faglige virkeområder. Netop deres egenskab som ledere og deres faglighed gør, at de bliver såkaldte ”elitepersoner”, dvs. ledere, eksperter i en magtfuld stilling (Kvale & Brinkmann, 2012). Dermed får disse to interviews en helt anden karakter, selv om jeg kendte begge museumsledere i forvejen fra flere projektmøder. Kvale og Brinkmann er inde på, at man for at få nye indsigter kan flytte sådan et

¹¹⁴ Som tidligere nævnt besøgte jeg som medarbejder på Vesthimmerlands Museums projekt ”Vores Kulturarv – Vesthimmerland i dialog” 53 forskellige byer og landsbyer i Vesthimmerlands Kommune og talte med mere end 900 mennesker om kulturarv. Det uhensigtsmæssige ved mit forkendskab til feltet har jeg behandlet dels i kapitel 2.1 dels i kapitel 6.

Bænken på kanten.

eliteinterview ved at udfordre elitepersonernes udtalelser, og hvor intervieweren også bidrager med sine opfattelser og derved flytter interviewet fra et decideret interview til en samtale, fra holdninger og meninger til væsentlig viden, fra *doxa* til *episteme* (Kvale & Brinkmann, 2012). Det prøvede jeg med museumsleder1 i en snak om øget bosætning, hvor han fortæller:

Museumsleder1: ”Vi kan se, at det primært er ”det grå guld”, ”folk fra Sjælland, fra Aalborg, fra Nibe, fra Viborg (der) ligesom på deres ældre dage sælger deres huse og så køber noget med havudsigt.

ELL: Så kan jeg jo spørge, om der er fremtid i at tiltrække det grå guld. Der er i hvert fald nogle lokalsamfund, som siger ”det er ikke lige præcis dem, vi satser på”.

(Museumsleder1, 2014)

Han bed dog ikke på forsøget, og karakteren af interviewet forblev uændret.

I det andet interview, takkede museumslederen efter interviewet for en god samtale, der havde fået faglige tanker frem, han ikke havde tænkt længe. Så måske er det alligevel her lykkes at rokke lidt ved interviewet.

Begge interviews gav meget og værdifuld viden om, hvordan museumslederne ser og arbejder med museernes rolle. Viden jeg ikke kan finde andre steder (Richards, 1996), og som sådan har de opfyldt formålet.

5.2. UDDANNELSESUDVIKLING OG EVALUERING I FLEXVID

I ansøgningen fra UCN til Region Nordjylland om Socialfondsmidler, står der bl.a. i afsnittet om hovedaktiviteter, at der tale om evaluering af projektet, både en midtvejsevaluering og en afsluttende evaluering. Denne evaluering skulle foretages af en ekstern partner (UCN, 2011). Derudover var 2 institutter på Aalborg Universitet partnere i projektet, Institut for Kommunikation, nærmere bestemt e-learning Lab og Institut for Læring og Filosofi. I ansøgningen hedder det, at det sker ud fra et ønske fra AAUs side om at ”(...) medvirke til en fælles regional udvikling af uddannelsesstrukturen i Nordjylland med fokus på sammenhæng mellem uddannelse og erhvervsliv” (UCN, 2011, s. 20).

Projektet havde følgende fem indsatsområder:

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

1. Udvikling af 4 modeller med blended learning i videregående uddannelser inden for hvert af de 4 hovedfagområder (det vil sige det merkantile, det tekniske, det sundhedsfaglige og det pædagogiske område).
 2. Afprøvning og justering af de modeller i et 2 årigt forsøgs- og udviklingsforløb. Forløbene skulle bl.a. omhandle design af e-læring og arbejdsformer, undervisningsmaterialer, lærerroller inden for blended learning.
 3. Kompetenceudviklingsforløb for underviserne i uddannelsesforløbene. Det vil sige kompetenceforløb, der skulle kvalificere underviserne til tilrettelæggelse og undervisning med basis i blended learning.
 4. Ny viden om betydning af aktive uddannelsesmiljøer for social, kulturel og erhvervsmæssig udvikling af yderområder.
 5. Opbygning af sociale og materielle strukturer til en vedvarende interaktion mellem UCN og yderområderne i Region Nordjylland. Her skulle mentoren spille en rolle som bindeleddet, og uddannelsesstationen danne en ramme for det lokale uddannelsesmiljø i de deltagende kommuner.
- (UCN, 2011, s. 7; Bjørnskov, Determinants of Generalized Trust: A Cross-Country Comparison, 2006; Bjørnskov, Determinants of Generalized Trust: A Cross-Country Comparison, 2006)

UCNs samarbejde med de to institutter endte med at have forskellig karakter og også med at have forskellige forskere tilknyttet. To følgeforskerhold og en ph.d.-studerende var tilknyttet projektet. Alle havde vi hvert vores interesseområde. Den Ph.D. studerende i projektet, som blev tilknyttet Institut for Kommunikation, kiggede mest på læringsformen og dens betydning, mens det ene følgeforskerhold, ligeledes fra Institut for Kommunikation og e-Learning Lab, kiggede på læringsmiljøperspektivet, og hvordan de studerende møder det digitale og det fleksible læringsrum¹¹⁵. Det andet følgeforskerhold var fra Institut for Læring og Filosofi og inkluderede foruden mig selv Palle Rasmussen, professor på Institut for Læring og Filosofi og min hovedvejleder. Vores forskning tog udgangspunkt i punkt 4 om betydningen af aktive uddannelsesmiljøer. Mere præcist drejede det sig om at undersøge, hvorvidt og hvordan projektet kunne bidrage til bl.a. sammenhængskraft eller social kapital på lokalt og regionalt plan. I praksis er det mig, der har stået for dataindsamling og dataanalyse, men processer og resultater har ofte været til drøftelse med Palle Rasmussen, ligesom vi også har skrevet en artikel (kapitel 9) sammen afledt af data fra projektet.

Ud over følgeforskningen blev projektet også evalueret som en del af projektet. Den del stod Damvad for, mens Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) også skulle evaluere UCN, og UCN selv kører hvert år en survey på deres uddannelser som et

¹¹⁵ Dette følgeforskerhold trak sig senere helt ud af projektet.

Bænken på kanten.

led i kvalitetssikringen. De studerende blev altså evalueret af rigtig mange instanser.

Evaluerings kan bl.a. defineres som en bagudrettet mekanisme med det formål at følge op, systematisere og bedømme igangværende eller afsluttede offentlige virksomheder og deres resultater (Vedung, 1998, s. 19). Inden for evaluering opererer man med mange forskellige modeller her iblandt procesevaluering (Olsen & Rieper, 2004; Vedung, 1998), som ifølge Olsen og Rieper, er en evaluering af processen fra indsatsens start til modtagelse hos målgruppe (Olsen & Rieper, 2004, s. 19).

Damvad lavede i alt tre evalueringer på FlexVid, som alle skulle generere viden om effekter og resultater af projektet. Startevaluering gik på udviklingsplanerne på de involverede uddannelsers moduler samt kompetenceudviklingsforløbet for UCN's undervisere, som fandt sted på Aalborg Universitet. Midtvejsevalueringen havde fokus på mål, implementering og udfordringer, mens slutevaluering kiggede på hele forløbet i de to år fra alle de involverede parter side.

I indsatsområderne hedder det, at projektet handler om udvikling (punkt 1), afprøvning og justering (punkt 2) i et udviklingsforløb. Det handler med andre ord om at generere viden, der kan være med til at justere undervejs i processerne omkring projektet. Netop det at følge processen, mens den stadig kan påvirkes og opsummere bagefter', er ifølge Baklien (2004) præcis det, der kendetegner både procesevaluering og følgeforskning, som er beslægtede evalueringsformer¹¹⁶ (Rasmussen & Rasmussen, 2016; Baklien, 2004; Dirckinck-Holmfeld, 2004).

Ifølge Baklien skal følgeforskningen have et formativt aspekt, dvs. den skal have lov at påvirke og forme den proces, den fokuserer på og skal samtidig være dialogorienteret (Baklien, 2004). Det formative og dialogen med aktørerne er ifølge Baklien de to aspekter, der adskiller procesevalueringen fra følgeforskningen. Rasmussen og Rasmussen (2016) tilføjer til dette, at følgeforskning i højere grad end procesevaluering er forankret i den forskning, der ligger inden for det undersøgte vidensområde, og derfor oftere i analyserne vil sætte forskningen ind i en bredere teoretisk sammenhæng eller i forskningsoversigter. Dermed kan følgeforskningen bringe ny viden ind i processen fra andre sammenhænge, som kan være relevante for implementeringen (Rasmussen & Rasmussen, 2016).

¹¹⁶ Aktionsforskningen er i øvrigt også, ifølge Baklien beslægtet, fordi den også indeholder et stort element af dialog og det komplementære forhold mellem den forskningsbaserede viden og den erfaringsbaserede viden (Baklien, 2004).

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

Ud fra et teoretisk synspunkt kan man sige, at tre ting indgår i følgeforskning: 1. proces, 2. dialog og 3. det brede forskningsfelt. For min andel af projektet, så det ud som følger:

1. Processen: I praksis var der samlet set i FlexVid en løbende dataindsamling i hele projektperiode, der løb over 2 år. Der indgik bl.a. en survey, som ikke oprindeligt var en del af designet, men som følgeforskerholdene blev enige om kunne være en måde, hvorpå alle parter kunne få interessante data. Faktisk viste surveyen sig at blive afgørende, idet den bl.a. ændrede forskningsudgangspunktet for den Ph.D. studerende,¹¹⁷ og endte med at blive til det geografiske afsæt i min forskning, som man kan se i forrige kapitel om de geografiske enheder, der ikke oprindeligt indgik i forskningsplanerne. Der indgik også i dataindsamlingen et fokusgruppinterview med mentorerne og et interview med projektleder Hans-Jørgen Staugaard, afholdt af den ph.d. studerende og mig. Desuden fik jeg spørgsmål med dels i den Ph.D. studerendes interviews med de studerende (omkring mobiliteten), dels i Damvads slutsurvey blandt de studerende, hvor jeg fik nogle spørgsmål med om social kapital.

2. Dialogen: Der har været en løbende dialog, f.eks. har der fra projektets start været indlagt en del formidling i projektet. Bl.a. seminarerne ”Udkanter og Forkanter i Nordjylland” arrangeret af UCN (7/12 2012), ”Unge og Uddannelse på Kanten” arrangeret af Center for Regional Udvikling i samarbejde med Region Nordjylland (26/9 2013) og Matchmaking Seminar (28/8 2013) med et regionalt perspektiv. Desuden var der projektgruppemøder og styregruppemøder, hvor jeg også deltog og løbende fremlagde resultater. Afslutningsseminaret, som markerede afslutningen på hele projektet, blev afholdt i november 2014. Det var et stort anlagt seminar, hvor også embedsmænd og regionalpolitikere deltog, og hvor forskerne fra FlexVid og beslægtede projekter fremlagde deres resultater. Endelig stod forskerne i projektet for symposiet ”Professioner og professionsuddannelser mellem selvstyre og central styring” i forbindelse med Nordisk Netværk for Professionsforskning (NordPro) i Oslo i okt. 2014.

En anden form for formidling har været i form af artikler. Kapitel 8 i denne afhandling er et kapitel i bogen ”Flexvidere”, som markerede afslutningen på

¹¹⁷Fokus for det projekt var på to af de fire grupper af studerende, og det viste sig, at den ene gruppe (de lærerstuderende) alle flyttede til Aalborg, og slet ikke var interesseret i de muligheder, der lå i FlexVid.

Bænken på kanten.

projektet og også blev udgivet ved selve afslutningsseminaret d. 31/10 2014¹¹⁸. Kapitel 9 er derimod en videre bearbejdning af dataene fra projektet, idet der dukkede nogle interessante spørgsmål op i arbejdet med dem. Kapitlet er skrevet sammen med Palle Rasmussen, som også har præsenteret det ved the Nordic Educational Research Association (NERA) årlige konference i Helsinki i marts 2016. Artiklen har i efteråret 2017 været under review, og vi har fået kommentarer på den og er blevet opfordret til at genindsende den.

Der har altså været et stort formidlingsmæssigt aspekt ved projektet, som bl.a. også har betydet, at der er foretaget ændringer undervejs. F.eks. viste det sig, at underviserne manglede hjælp med den virtuelle formidling i undervisningen, og der blev derfor lavet workshops for at afhjælpe dette.

3. Det brede forskningsfelt: Både i forbindelse med seminarer og i den skriftlige formidling er data sat ind i en bredere sammenhæng både på et metaplan om regional udvikling, uddannelse i yderområder, og mere teoretisk om blended learning (den Ph.D. studerendes del), og social kapital (min del).

Som før sagt var vi mange (to følgeforskerhold, en ph.d.-studerende, tre evalueringsinstanser), der alle på en eller anden måde var involverede i at skulle finde viden i projektet, om de samme studerende. Følgeforskerne og den ph.d.-studerende (Susanne Dau) blev enige om, at vi af etiske årsager ville være nødt til at koordinere dataindsamlingen så meget som muligt, og der hvor det gav mening for de enkelte at dele data, så vi forstyrrede de studerende mindst muligt. Der forelå ikke nogen specifik ordre fra UCN om ikke at måtte forstyrre de studerende, men vi mente ikke, at vi rent etisk kunne forsvare at få de studerende til at føle sig som forsøgskaniner. Derfor minimerede vi antallet af forstyrrelser, og besluttede også så vidt som muligt at samarbejde om dataindsamlingen. Således fik vi ret hurtigt efter studiestart lavet en spørgeskemaundersøgelse blandt de studerende, så undersøgelsen også fik en funktion af forventningsafstemning. Der var mange krav til spørgeskemaet, foruden længden og baggrundsdata skulle det også afspejle de tre følgeforskerholds forskningsinteresser. Den Ph.D. studerende og jeg udarbejdede den indholdsmæssige side af spørgeskemaet i samarbejde med det sidste følgeforskerhold. To tilknyttede praktikanter satte spørgeskemaet op i SurveyXact, lavede pilottest, og stod for udsendelsen og for remindere.

¹¹⁸ Staugaard, H. J., Jensen, C. H. (red.) (2012) *FlexVid: Fleksible arbejdsformer i videregående uddannelser. Skitser fra tegnebrættet*. Books on Demand. Var den første bog i projektet, som blev udgivet ved projektets begyndelse med de indledende tanker om FlexVid. Den blev udgivet før min ansættelse i projektet, og jeg har derfor ingen artikel med i den. Projektets anden bog med samme redaktører, *Flexvidere*, blev udgivet i 2014.

0. DEL II DET DER LIGGER BAG

Foruden spørgeskemaet bestod min egen vidensskabelse af spørgsmål i andres dataindsamling. Således havde jeg spørgsmål om de studerendes forankring og deres brug af uddannelsesstationer med i den Ph.D. studerendes fokusgruppeinterviews med lærer- og radiografstuderende, og spørgsmål om social kapital (tillid og reciprocitet) kom med i Damvads afsluttende spørgeskemaundersøgelse. Derudover fik jeg forespørgsel adgang til Damvads interviews, både individuelle og fokusgruppeinterviews med lærer, studerende og mentorer. Min vidensskabelse var således en blanding af kvantitative og kvalitative analyser, som supplerede hinanden med viden om mine to fokuspunkter allerede fra starten, og videre i forløbet. Eksempelvis opdagede jeg et tema om forankring i fokusgruppeinterviewene, som jeg efterfølgende undersøgte i de kvantitative data og i interviewdataene.

Selv om selve spørgeskemaundersøgelsen rent kronologisk var det første led i dataindsamlingen, var den mere et udslag af, at mange parter i projektet skulle tilgodeses end et fra start bevidst valg om, at den kvantitativ undersøgelse efterfølgende skulle give ideer til den kvalitative del eller omvendt. I det hele taget var min vidensskabelse en konstant vekselvirkning mellem forskellige typer af data. Dermed mener jeg heller ikke med bestemthed at kunne sige, at den passer helt ind i nogle af de tre kategorier i *mixed methods*, som Morten Frederiksen definerer det. Den første kategori er metodetriangulering, som kombinerer forskellige metoder, typisk et kvalitativt og et kvantitativt studium for at beskrive det samme fænomen på den mest præcise og valide måde (Frederiksen, 2013, s. 26). Inden for den pragmatiske designoptimering, som er den anden kategori, er brugen af kvantitative og kvalitative metoder især rettet imod designet af undersøgelsen med henblik på besvarelse af den overordnede problemformulering og et begrænset teoretisk fokus (Frederiksen, 2013, s. 28). Teori- metodeintegrerende studier er den tredje kategori, hvor fokus er på et meget stærk teoretisk eller metodologisk program for at bruge flere metoder (Frederiksen, 2013, s. 29).

Dataindsamlingen var alt i alt en spændende proces, fordi nogle aspekter, jeg ikke selv havde tænkt på, viste sig at være meget interessante. Omvendt var det også en stor udfordring, fordi en del af processen var ude af mine hænder. Jeg var nødt til at begrænse antallet af spørgsmål, både i spørgeskemaet og i de andres dataindsamling, så jeg måtte nøje overveje, hvad der var virkelig nødvendigt. Det var dog også en frustrerende proces, f.eks. da jeg fandt et interessant aspekt, som jeg ikke kunne få uddybet. Blandt de 20 studerende, der var blevet i deres oprindelseskommuner, var de 15 piger. Det i sig selv var interessant, for som jeg allerede har nævnt, er det netop et problem, at pigerne fraflytter landdistrikterne for at få en uddannelse (se bl.a. kapitel 3.2). Ydermere var ti af dem mellem 19 og 20 år og boede hjemme. Det havde været interessant at kunne spørge dem, om de ventede på at få en bolig, eller om der var en anden grund til, at de stadig boede hjemme. På grund af den megen virak omkring de studerende, var det dog ikke muligt at forstyrre dem ud over det, vi havde aftalt med projektlederen. Jeg prøvede

Bænken på kanten.

i stedet at kombinere forskellige data og kigge specifikt efter netop det aspekt, men det lykkedes mig ikke at belyse det yderligere.

Når videnskabelsen på den måde blev en forhandling mellem flere parter, blev det heller ikke den mest optimale dataindsamling. På den anden side gav kombinationen af metoder i min del af projektet en større intern og ekstern reliabilitet, fordi jeg fandt de samme ting i flere dataindsamlinger. Til gengæld er samplet meget lille, og de sammenhænge, jeg har fundet, kan ikke umiddelbart generaliseres, men vil være særdeles interessante at efterprøve i en større skala.

DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Bænken på kanten.

I denne del præsenteres så det, jeg har fundet i mine data. Den helt konkrete bæk,

Hvad er det, jeg har set i mine data, som kan fortælle noget om bænkene? Skaber de faktisk sammenhæng for de mennesker, der bor rundt om dem? Hvordan tager den sammenhæng sig ud? Kan der bygges videre på den? Det er noget af det, jeg har undersøgt i de 3 projekter, og det der bliver præsenteret i dette kapitel i form af en rapport til det daværende Ministerium for By, Bolig og Landdistrikter og 4 artikler. Hver del præsenterer den case, som den er en del af.

Det første er rapporten "En undersøgelse af skolers betydning for den sociale kapital i lokalsamfund" tager udgangspunkt i 14 landsbyer i Vesthimmerlands Kommune. Ifølge aftale er den indleveret til Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

6. EN UNDERSØGELSE AF SKOLERS BETYDNING FOR DEN SOCIALE KAPITAL I LOKALSAMFUND

2014

En undersøgelse af skolers betydning for den sociale kapital i lokalsamfund

Elisabeth Lauridsen Lolle
Institut for Læring og Filosofi,
Aalborg Universitet
August 2014

Bænken på kanten.

Denne rapport er lavet med støtte fra

Tak til de personer, der brugte tid på at fortælle mig de gode historier fra Aggersund, Blære, Fjelsø, Gundersted, Haubro, Hvalpsund, Overlade, Simested, Skivum, Vester Hornum, Vegger, Vilsted, Østerbølle og Østrup.

Forsidefoto: Torben Leth-Nissen. Stemningsbillede fra Hvalpsund. Trukket d. 1/5 2014 på <http://www.hvalpsund-by.dk/index.php?id=510>

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Indholdsfortegnelse

1. Indledning
2. Forskningsspørgsmål og operationalisering
3. Redskaber og metode

1. Del - Beskrivelsen
 4. Yderkommune, landsbyer og casen
 - a. Yderkommune
 - b. Hvad er en landsby?
 - c. Casen
 5. Skolestruktur
 - a. Casens skolestruktur
 - b. Processen
 - c. Skoler i casens landsbyer anno 2013

2. Del – Den sociale kapital
 6. Foreningsliv
 - a. Foreningstæthed
 - b. Foreningsdeltagelse
 - c. Foreningernes karakter
 - d. Opsamling

Bænken på kanten.

7. Tillid

- a. Social tillid
- b. Partikulær tillid
- c. Opsamling

8. Generaliserede reciprocitetsnormer

- a. Hjælpsomhed
- b. Frivilligt arbejde
- c. Opsamling

3. Del – Konklusion

9. Opsamling og perspektivering

- a. Generel konklusion
- b. Metodeopsamling
- c. Perspektivering

10. Bibliografi

11. Bilag

- a. Interviewguide
- b. Tabel 1

1. Indledning

(Landsbyens skolen lukkede i begyndelsen af 1990, red.) Den var så blevet barberet [...] Ja, det var jo salami og så'n. [...] Ja, det var så fra 7. Der var jo kun 7 klasser. [...] Og så kører den jo så de år der med 3 klasser. [...] Ja, 1., 2. og 3. Ja. [...] Og så det de kaldte en legeklasse. [...] Nu er det sådan lidt sjov...de blev jo... de kom jo på 3 forskellige skoler. [...] De skulle jo til Hornum... men så var der mange, der... der meldte dem til friskolen... i Ejdrup, ja. Og nogen, de ville til Blære. Og sådan er det endnu.

Og det var nok idrætsforeningen, der mærkede det først (at de store skolebørn var væk, red.). Ja for der var jo ikke rigtig nogen ungdomshold. Der kunne ikke rigtig blive noget. Ja. Der har ikke været nogen børnehold siden. Nej, det kunne der ikke blive. Der var jo ikke rigtig nogen af årgangene, der kunne blive til nogenting, fordi nogen var i Vegger, og nogen var i ...Hornum, og nogen valgte måske helt at holde. [...]Jo, og de store som... sommetider hjalp til med de små, jamen de fik jo også andet.

[...]Før i tiden, hvis der flyttede en børnefamilie hertil, jamen, de var jo sådan helt automatisk kommet ind i... så mødtes vi i skolen...og så kom de ind. [...]Nu kender vi dem ikke. Ja. [...] Vi ser dem jo ikke i dag. [...] Og vi ved heller ikke sådan fra år til år, hvem skal nu konfirmeres i år. [...]Næh...[...] Det ved vi ikke heller ikke for godt. Det vidste vi jo før, når vi sådan kunne.....også fordi de gik heroppe i skolen, ikke? [...]Næ, det var også det, jeg tænkte, vi har ikke haft konfirmationer siden.

Uddrag af en samtale med og mellem to informanter, der fortæller om, hvad det betød, da skolen lukkede i en landsby i Vesthimmerland¹¹⁹.

¹¹⁹ Uddrag af interviewtransskription med K1 og K2.

Bænken på kanten.

Simested Skole til salg for 2 mio. kr.

Foto fra Nordjyske Stiftstidende 10/5 2012.

Udkantsområder, yderområder, landdistrikter, yderkommune, Udkantsdanmark og den Rådne Banan, alle navne der optræder i flæng i medierne for at betegne ”de områder af Danmark, der ligger langt fra de større byer, og som er præget af ringere økonomisk aktivitet og færre beskæftigelsesmuligheder end resten af landet”¹²⁰. Hvor udviklingen går den forkerte vej (Nordjyske Stiftstidendes temaserie sommer 2013), forladte huse, landsbyer lukker, butiksdød, de gamle bliver, de unge flygter, arbejdspladserne forsvinder (DR Tema 2007).

Men står det virkelig så slemt til? Statistikkerne taler ganske vist et tydeligt sprog om høj ledighed og lav andel af den voksne befolkning i beskæftigelse, lavere uddannelsesniveau, der fører til lavere indkomstniveau, der igen fører til en lavere skatteindkomst til kommunerne i Nordjylland, Sønderjylland, dele af Fyn, Vestsjælland og Lolland-Falster (Madsen 2011). Desuden er der færre kvinder i de områder, for de flytter til storbyen for at få en uddannelse, og de mænd, der bliver tilbage får slet ingen uddannelse, og der sker en større tilflytning af svage grupper, der har svært ved at forsørge sig selv til de områder (Madsen 2011).

På den anden side, viser de samme statistikker også, at et af de stærkeste arbejdsmarkeder ikke kun findes i området omkring København men også i Midt- og Vestjylland, som i øvrigt også har kommuner med en meget høj andel af unge med en ungdomsuddannelse, mens man også i omegnen af København finder mange unge, der ikke får en ungdomsuddannelse, og i øvrigt også har en stor tilflytning af svage grupper i lighed med andre stor byer (Madsen 2011). En undersøgelse fra Ugebrevet A4 om erhvervsskoleelevers muligheder for praktikpladser viser, at eleverne i Københavns Kommune har meget sværere ved at finde en praktikplads end elever i Ringkøbing eller Lemvig Kommuner, der har nogle af landets laveste andel af unge, der mangler praktikpladser (Pedersen 2013).

Selv om yderområder er udfordret socialt, demografisk og økonomisk, er dette billede siden 2010 blevet forstærket af medierne, Gunnar Lind Haase Svendsen er sågar inde på, at billedet er ekstremt overdrevet (Svendsen 2013, s. 19). Billedet af yderområderne er meget mere kompleks end som så. En måde at nuancere dette billede på, er at se på det, som medborgerne i denne undersøgelse selv synes er det vigtigste, nemlig fællesskabet og sammenhængskraften.

Landsbyerne i projektet har udviklet sig meget forskelligt. Nogle kæmper for at beholde deres købmand, andre har ikke haft en købmand i mange år. Nogle har stadig busser med regelmæssige afgang, andre har fået skåret bussen helt væk. Nogle har stadig deres skole, andre har fået lukket deres skole ved den seneste strukturreform for to år siden.

¹²⁰ Den Danske ordbog om udtrykket ”Udkantsdanmark”.

Bænken på kanten.

De har dog også en række meget konkrete udfordringer bl.a. med at tiltrække tilflyttere. at få tilflytterne ind i landsbylivet, ændringerne i skolestrukturen der bl.a. betyder nedgang i medlemstallet i den lokale idrætsforening, en mangel på trænere og ingen konfirmationer i kirken.

På trods af de udfordringer har landsbyerne i casen alle det til fælles, at de er særdeles meget i live, at borgerne er særdeles bevidste om, at de er nødt til at være aktive for fortsat at have et fælleskab, og for at landsbyen bliver ved med at se godt ud, og de udvikler forskellige strategier for at nå de mål.

Bænken på kanten.

Udviklingen gør, at balancen for det lige og retfærdige nemt kan tippe. Derfor bliver nogle borgere også frustrerede og demonstrere deres utilfredshed ved at protestere over det, de anser for at være en trussel mod livet og sammenhængskraften i deres lokalsamfund. En af de ting, der virkelig har skabt røre i de seneste år er ændringer i skolestrukturen, der mange steder har betydet skolelukninger.

Mange borgere føler, at lukningen af skolen er ensbetydende med lukningen af lokalsamfundet. Men er det virkelig tilfældet?

Og hvis det ikke er tilfældet, hvad er det så, der får lokalsamfundene til at hænge sammen? Og hvad kan der gøres for at bevare den sammenhængskraft på trods af strukturelle ændringer?

Og hvilken betydning har skolerne i den sammenhæng?

Konsekvenser af skolelukninger og skolars betydning for lokalsamfundet er et forholdsvis uudforsket område¹²¹, og eftersom mange skolelukninger allerede er effektueret og flere kommer til, er der et behov for at undersøge konsekvenserne af den slags strukturelle ændringer på lokalsamfundene. Fokus i dette projekt er altså udelukkende lokalsamfundet og ikke det rent faglige eller sociale omkring ændringer i skolestrukturer.

En måde at undersøge sammenhængskraften på er at se på den sociale kapital. Den defineres på forskellig vis af forskellige teoretikere. En af dem¹²², Robert Putnam, definerer begrebet som ”forbindelserne mellem individer – sociale netværk, normer om gensidighed og tillid, der opstår mellem dem” (Putnam 2000, s. 19). Ifølge Putnam er social kapital er altid godt, men afhængigt af hvilken type social kapital, der er tale om, kan det anvendes til uhensigtsmæssige formål (Putnam 2013). Her skelner han mellem to typer af social kapital: den brobyggende og den afgrænsende. Den første er baseret på åbne og udadvendte netværk, hvor alle er velkomne og man har tillid til alle mennesker, hvorimod den anden er baseret på lukkede indadvendte

¹²¹ Indenfor de sidste 10 år er der lavet 2 undersøgelser på området. Niels Egelund og Helen Lausten's kvalitative undersøgelse fra 2004 ”Skolenedlæggelse – Hvilken betydning har det for lokalsamfundet?”, og Teknologisk Instituts kvantitative undersøgelse fra 2008 ”Skoler i landdistrikter”. Desuden finder man flere mindre undersøgelser indenfor et specifikt område, som DGI's fra 2012 om sammenhængen mellem skolelukninger og fald i idrætsforeningers medlemstal og analyser fra ejendomsmæglere om sammenhængen mellem skolelukninger og huspriser.

¹²² Putnam er inspireret af Alexis de Tocqueville, der i 1830'ernes USA finder, at foreninger spiller en rolle for demokratisk stabilitet og udvikling. Af andre senere teoretikere kan nævnes James Coleman og Pierre Bourdieu.

netværk, hvor ikke alle er velkomne og man kun har tillid til de mennesker, man kender. Den brobyggende social kapital genererer mest social kapital, som alle kan nyde godt af, også selv om ikke alle bidrager til den. Når der er gode sociale netværk, trives tilliden, og når tilliden trives, er der mindre kontrol, og kommunikationen glider bedre, og samarbejdet mellem mennesker bliver bedre, og det kan i sidste ende give øget vækst. Social kapital er derfor en væsentlig parameter at have med, når man taler om samfundsudvikling.

Social kapital måles typisk i store holdningsundersøgelser som *International Social Survey Programme* og *World Values Survey* på følgende tre elementer: sociale netværk, tillid og gensidighedsnormer. Det gør man ved at se på nogle tilnærmede mål, såkaldte proxies. Netværk måles således typisk på foreningsdeltagelse og foreningstæthed, mens tillid inddeles i social tillid, institutionel tillid og partikulær tillid, og gensidighedsnormer typisk måles ved mængden af frivilligt arbejde og hjælp til og fra familie, venner og naboer.

I dette studie har jeg valgt i stedet for en survey at lave interviews og at bruge de samme spørgsmål om social kapital som typisk bruges i surveys. Det at tage lukkede spørgsmål med svarkategorier over i interviews og give dem plads til uddybning skulle gerne dels give et billede af forståelsen dels give et mere nuanceret billede af de enkelte variable. Forståelsen af variablerne kan bruges til rent metodemæssigt at diskutere målingen af den sociale kapital¹²³.

I surveys måles der typisk på mængden af social kapital og kausale sammenhænge. Det giver mening i store datasæt og i komparative undersøgelser med mange respondenter. I et kvalitativt studie i et land, man allerede ved besidder en stor mængde af social kapital, giver det knap så meget mening at måle på mængden. Derimod giver det god mening at måle på typen af sociale kapital, og hvorvidt det, der foregår, faktisk opbygger social kapital. Lidt firkantet sagt vil variablerne blive brugt til at se på, hvorvidt den sociale kapital er brobyggende og altså inkluderende eller afgrænsende og ekskluderende.

¹²³ En diskussion af metode bliver fokus for en senere artikel.

Bænken på kanten.

4. Redskaber og metode

Som case valgte jeg Vesthimmerlands Kommune, en yderkommune med mange mindre lokalsamfund, hvor der har været skolelukninger i flere omgange, og hvor borgmester Knud Kristensen efter den seneste strukturændring meddelte, at det nok ikke var de sidste skolelukninger. Derved kan jeg samtidig få et aspekt med af langtidseffekterne af skolelukninger på den sociale kapital i lokalsamfund.

Empirien består dels af interviews, dels af en gennemgang af skriftlige kilder. Det drejer sig især om beskrivelser af landsbyer, referater fra møder i Børne- og Skoleudvalget og høringssvar til forslaget om strukturændringer. Materialet er fundet på Vesthimmerlands Kommunes hjemmeside og på de enkelte deltagende landsbyers hjemmesider både de lokale og de landsbyer, der på det tidspunkt havde en hjemmeside på kommunens hjemmeside. Her kunne jeg bl.a. finde landsbyernes foreninger og på nogle af siderne også erhverv. På Facebook søgte jeg efter de enkelte landsbyer, og de der var åbne grupper kunne jeg gå ind i og bl.a. se på kommunikationen. Endelige brugte jeg DGI's hjemmeside til at finde medlemstal for de idrætsforeninger, der hører her ind under.

Interviewene var semistrukturerede og foretaget ud fra en interviewguide, der indeholdt 5 emner med forskellige underemner (se interviewguide i Bilag a). Spørgsmålene omkring tillid og gensidighed er som nævnt i forrige kapitel de samme som i de store holdningsundersøgelser. Desuden inkluderede interviewguiden forskellige spørgsmål omkr. landsbyernes udvikling.

Analyserne i rapporten er således baseret på litteraturstudiet og interviewene. Jeg havde dog et forhåndskendskab til feltet, idet jeg i 2009 havde været rundt til samtlige landsbyer i kommunen i forbindelse et projekt om kulturarv, som Vesthimmerlands Museum stod for, og hvor jeg bl.a. stod for dataindsamlingen. Selv om emnet for projektet var kulturarv i bred forstand, hørte vi i næsten alle landsbyer historier om den lokale skole og dens betydning for lokalsamfundet, og konsekvenserne af lukninger af skoler.

Mit forhåndskendskab til landsbyerne har både været en styrke og en svaghed. Det har været en styrke, fordi jeg ved allerede at kende noget til landsbyens historie nemmere kunne få interviewpersonerne til at tale åbent om landsbyens udvikling. Det har muligvis været en svaghed, fordi jeg måske i højere grad har ledt efter positive elementer under interviewene.

Selve interviewene styrede interviewpersonerne stort set selv. Det vil sige, at selv om interviewene var berammet til at vare omkr. 45 min., varede de i gennemsnit 1½ time. De har dermed også i højere grad karakter af samtaler, som en af informanterne også udtrykte det i en telefonsamtale under interviewet "Ved du hvad, jeg har fremmede. Det er en dame ude fra universitetet i Aalborg. Vi sidder

Bænken på kanten.

og sludrer.” (M1). Det betyder også, at spørgsmålene ikke nødvendigvis er kommet i den rækkefølge, de står i interviewguiden med undtagelse af spørgsmålene omkring tillid, som blev stillet i rækkefølge og for de flestes interviews vedkommende i slutningen af interviewet.

Som sagt er spørgsmålene om tillid og gensidighed de samme spørgsmål, som stilles i surveys. Tanken var at bruge nøjagtig den samme formulering for at se, om der derved fremkommer andre svar end i surveyene. For at kunne se nuancerne mellem survey-spørgsmål og interviewspørgsmål noterede jeg under interviewene informanternes svar ned på de direkte spørgsmål, som de ville være noteret ned i en survey. Nuancerne ville dermed måske træde frem i transskriptionen af interviewene.

Interviewsamtalerne er optagede som lydfiler, og på grund af deres omfang udskrevet i referater med citater.

Rekrutteringen af interviewpersoner foregik ved hjælp af Vesthimmerlands Kommunes Landsbyudvalg¹²⁴. Projektet kom på som et punkt på dagsordenen for Landsbyudvalgets møde d. 1/12 2011, hvor det blev fremlagt. Derefter vedtog Landsbyudvalget at være behjælpelig med at finde informanter til projektet. De spredte budskabet om projektet og udpegede folk på baggrund af deres kendskab til lokalområdet. Jeg var interesseret i landsbyer, der dækkede de forskellige strukturelle ændringer på skoleområdet i kommunen: skolen lukket i 2011, skolen lukket før 2011, 7. klasse taget ud af skolen i 2011, overbygningen taget ud af skolen før 2011. Ud fra de kriterier blev 14 landsbyer udvalgt, dels på baggrund af ændringstype, dels på baggrund af deres geografiske placering. Den form for udvælgelse bevirker, at de medvirkende landsbyer er meget forskellige i indbyggertal, i servicetilbud og i udvikling. Tilsammen repræsenterer de forskellige scenarier af landsbyudvikling i det nuværende Vesthimmerlands Kommune.

Jeg tog kontakt til de navngivne personer i de 14 landsbyer og fortalte om projektet og spurgte, om de havde lyst til at medvirke. Kun i et tilfælde henviste den pågældende person til en anden person, som han mente havde et bedre kendskab til landsbyen. Alle andre sagde ja til at bruge tid på at fortælle, hvordan det går i deres landsby, og hvordan de har set udviklingen over de sidste 10-20 år. Tabel 1 viser alders- og kønsfordelingen på interviewpersonerne.

¹²⁴ Landsbyudvalget er et rådgivende udvalg under Kultur- og Fritidsudvalget. Der fungerer som et talerør og dialogforum mellem lokalområderne og kommunen. Lokalområderne svarer til de geografiske områder for de 4 sammenlagte kommuner (Aalestrup Farsø, Aars og Løgstør). De indstiller forslag til Kultur- og Fritidsudvalget om fordeling af rammebeløb. Det består af 2 byrådspolitikere og 2 repræsentanter fra medborgerforeningerne i de 4 lokalområder.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Tabel 1: Alders- og kønsfordeling på interviewpersoner i casen

Alder	40	50	60	70	80	90	Ialt	%
Mand	2	2	1	6	3	1	15	68%
Kvinde		3		4			7	32%
Ialt	2	5	1	10	3	1	22	
%	9%	23%	5%	45%	14%	5%	100%	

Eftersom interviewene foregik i informanternes hjem, var der i 4 tilfælde en ægtefælle hjemme, som så var med til interviewet, mens der i 2 tilfælde var en bekendt med, og i 2 tilfælde både en ægtefælle og en bekendt til ægteparret med. Det var interviewpersonerne selv, som gerne ville gerne have en med til interviewet som medfortæller til historierne om landsbyen. I et enkelt tilfælde var der tale om to ”kolleger” i en forening (lokalhistorisk arkiv). Tabel 2 viser fordelingen af interviewpersoner på landsbyerne. Eftersom der både var både samstemmende svar og forskelligartede svar på spørgsmålene også blandt ægtefæller, konkluderer jeg, at informanternes indbyrdes forhold ikke har påvirket interviewet hverken overfor mig som interviewperson eller overfor hinanden. De brugte derimod hinanden til sparring i fortællingerne.

Bænken på kanten.

Tabel 2: Antal interviewpersoner fordelt på landsbyer

	Enkelt informant	Ægtefæller	Bekendte	Antal informanter i alt
Aktive skoler				
Blære	1			1
Fjelsø	1			1
Haubro			2	2
Vester Hornum		2		2
Vilsted	1			1
Østrup	1			1
Skoler nedlagt i 2011				
Hvalpsund		2		2
Simested	1			1
Skoler nedlagt før 2011				
Aggersund	1			1
Gundersted		2	1	3
Overlade			2	2
Skivum		2	1	3
Vegger	1			1
Østerbølle	1			1
Antal informanter i alt	8	8	6	22

Det er kendetegnende for interviewpersonerne, at de har et omfattende kendskab til den landsby, de bor i, og lokalområdet, enten i kraft af at have boet der i mange år og måske ligefrem være født der, eller fordi de på en eller anden måde er involveret i landsbyens liv (som medlem af borgerforeningen) eller begge dele. Interviewpersonerne udgør således ikke et repræsentativt udsnit af befolkningen i Vesthimmerlands Kommune i statistisk forstand, men repræsenterer derimod nogle synspunkter, der trækker på viden og erfaring fra lokalområdet over en årrække. Interviewene afspejler således holdninger fra såvel nuværende bruger som forhenværende brugere af den lokale skole, SFO, puljeordning og diverse pasningsordninger. Skævheden i forhold til køn (med en andel af 63 % mænd) beror på en tilfældighed fra såvel landsbyudvalget som min side, mens skævheden i alder i høj grad hænger sammen med, dels min insisteren på, at jeg havde brug for at vide noget om udviklingen i landsbyen, dels landsbyudvalgets forståelse af dette til at udvælge nogle informanter, der passede til det.

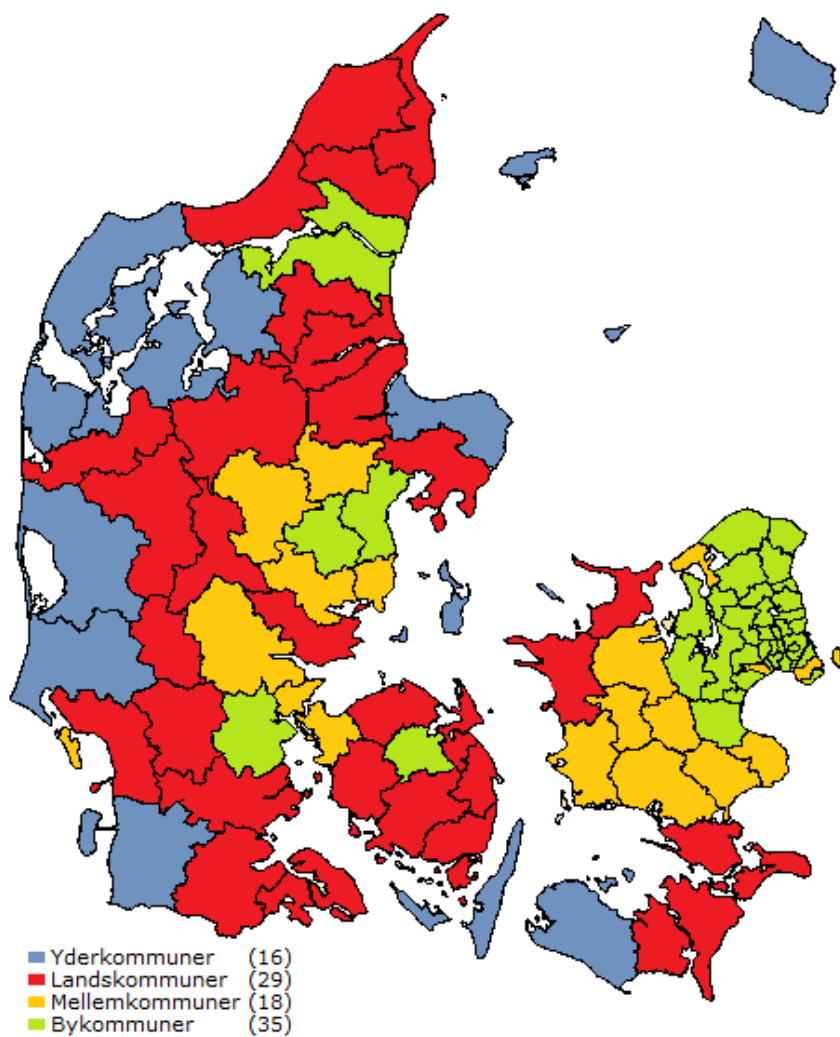
Man kunne indvende, at metoden kan have bevirket, at der fortrinsvis er tale om ressourcestærke personer, som ikke har nogen interesse i at fremstille en negativ holdning til det sted, de bor. Netop ved at inddrage spørgsmål om tillid og reciprocitet fremfor udelukkende at have fokus på den enkelte landsbys historie og udvikling, mener jeg at have fundet ind til nogle mere overordnede strukturer, der gør sig gældende i landsbyernes udvikling. Det kunne dog have været interessant at komplettere dette billede ved også at have talt med de, der for nylig er flyttet til landsbyen for at høre deres mening om at komme ind i landsbyfællesskabet og være en del af det, eller netop at fravælge fællesskabet, som det ifølge informanterne tilsyneladende er tilfældet i nogle landsbyer.

Hvor litteraturstudierne har dannet baggrund for interviewene, er selve interviewene bearbejdet ud fra en tematisk metode. Det vil sige, at interviewdataene er opdelt efter sociale netværk, tillid og gensidighed, de tre elementer i den sociale kapital. I analyserne af de enkelte elementer er landsbyerne yderligere inddelt ud fra de 3 udvælgelseskriterier dog i forenklet form, dvs. landsbyer med aktive skoler, landsbyer med skoler lukket i 2011 og landsbyer med skoler lukket før 2011. For hvert element i den sociale kapital er der lavet en matrix med interviewdataene for at få et overblik over dem.

Bænken på kanten.

DEL 1: Beskrivelsen

4. Yderkommune, landsbyer og casen

Bænken på kanten.

a. Yderkommune

Jeg indledte med at nævne nogle forskellige betegnelser for de områder i Danmark, der ligger forholdsvis langt fra en større by. I denne rapport vil jeg fremover bruge udtrykket yderkommune, idet den betegnelse har en præcis definition defineret af Danmarks Jordbrugsforskning Afdeling for Jordbrugsproduktion og Miljø, Geodata og Regionale Analyser i 2007 ud fra 14 indikatorer inddelt i emnerne: urbanisering, center-periferi, landbrugets betydning, udvikling, demografi, uddannelse og økonomi (Kristensen, Kjeldsen og Dalgaard, 2007, s. 3). Ud fra indikatorerne er Danmarks 98 kommuner inddelt i 4 typer (parentesen angiver antallet af den type kommune): bykommuner (35), mellemkommuner (17), landkommuner (30) og yderkommuner (16).

b. Hvad er en landsby?

Politikens Nudanske Ordbog definerer en landsby som ”en lille by på landet”, mens Den Store Danske Encyklopædi definerer den som ”en samling gårde og huse i sluttet gruppe”. I 2007 kom By- og Landskabsstyrelsen under Miljøministeriet med en rapport som opfølgning på Landsplanredegørelsen fra 2006, der skulle belyse landsbyernes rolle i de nye kommuner. I den diskuteres en definition af en landsby. Her konkluderes det bl.a., at der er bred enighed om, at maksimumsstørrelsen på en landsby er 1000 indbyggere, idet større bebyggelser har markant flere servicefunktioner. Derimod er det ifølge rapporten umuligt at trække en nedre grænse, selv om 40-50 indbyggere ud fra en historisk begrundelse¹²⁵ virker rimeligt (Miljøministeriet 2007, s. 11). Det er også umuligt at finde statistiske oplysninger om landsbyer på under 200 indbygger, som er Danmarks Statistiks nedre grænse for en landsby.

Vesthimmerlands Kommune har i sin Plan- og Bæredygtighedsstrategi fra 2011 inddelt kommunens byer i 4 kategorier: 1 egnehovedby, 3 områdebyer, 3 lokalbyer, 22 afgrænsede landsbyer og en række uafgrænsede mindre lokalsamfund (Plan- og Bæredygtighedsstrategi 2011, s. 22). Kommunen afgrænser med andre ord landbyerne i kommunen geografisk og ikke på baggrund af antal indbyggere.

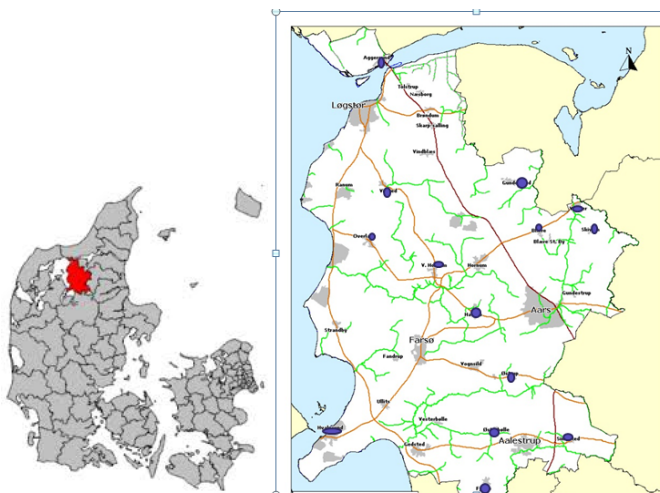
¹²⁵ Arkæologisk defineres en landsby som ”et bondesamfund, der har bestået af mere end tre selvstændige økonomiske enheder (gårde f.eks.); de skal ligge så tæt sammen, og det skal være dokumenteret, at de er samtidige, således at man må antage, at samfundet har kunnet fungere efter fælles regler”. (Becker 197, s._).

c. Casen

Som sagt er Vesthimmerlands Kommune en yderkommune med mange mindre lokalsamfund, hvor der har været skolelukninger i flere omgange. Det vil sige, at der allerede har været nogle konsekvenser for de lokalsamfund, og jeg vil måske deraf kunne se nogle langsigtede effekter af skolelukninger på de pågældende lokalsamfunds sociale kapital. I 2009 udarbejdede det siddende byråd en ny skolestruktur og efter kommunevalget, vedtog byrådet et antal skolelukninger og sammenlægninger. Borgmesteren bebudede i øvrigt kort efter, at det ikke var de sidste skolelukninger. Vesthimmerlands Kommune udgør således den perfekte case for at undersøge konsekvenserne af skolelukninger på lokalsamfund over en årrække.

Illustration 1 viser Vesthimmerlands geografiske beliggenhed, med 14 landsbyers beliggenhed i kommunen og deres navne.

Illustration 1: Vesthimmerlands Kommune, og fordelingen af de 14 landsbyer i kommunen.

Aggersund, Blære, Fjelsø, Gundersted,
Haubro, Hvalpsund, Overlade, Simested,
Skivum, Vester Hornum, Vegger, Vilsted,
Østerbølle, Østrup

Bænken på kanten.

Tallene i Tabel 1 er trukket fra Danmarks Statistik (DST)¹²⁶, og som det ses, figurerer 4 landsbyer slet ikke i den statistik. I en befolkningsprognose udarbejdet af KMD¹²⁷ for Vesthimmerlands Kommune, fremgår det, at det er fordi de 4 landsbyer alle har under 200 indbyggere¹²⁸ (Vesthimmerlands Kommune 2008, s. 27).

¹²⁶ Statistikken er genereret ud fra Danmarks Statistik "statistik BEF44 Folketal 1. januar efter byområde".

¹²⁷ Tallene for 2007 er de reelle tal, mens tallene for 2008-2020 er fremskrevne.

¹²⁸ Som før nævnt har Danmarks Statistik en nedre grænse på 200 indbyggere for de landsbyer, der er med i opgørelserne. Ifølge KMD's befolkningsprognose har 8 af Vesthimmerlands Kommunes 22 landsbyer under 200 indbyggere.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

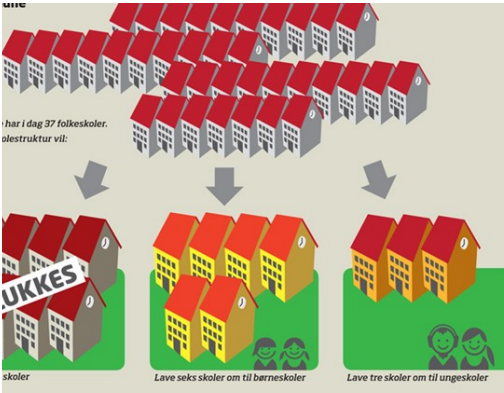
Tabel 3: Antal indbyggere 2012 i de 14 landsbyer

Landsby	Antal indb. 2013 (DST)	Antal indb. 2007 (KMD)
<i>Aggersund</i>	347	
<i>Blære</i>		130
<i>Fjelso/Klotrup</i>	212	
<i>Gundersted</i>		134
<i>Haubro</i>	359	
<i>Hvalpsund</i>	674	
<i>Overlade</i>	496	
<i>Simested</i>	242	
<i>Skivum</i>		124
<i>Vester Hornum</i>	560	
<i>Vegger</i>	353	
<i>Vilsted</i>	240	
<i>Østerbølle</i>		87
<i>Østrup</i>	303	

Som det fremgår, ligger de 14 landsbyer i datamaterialet geografisk spredt i hele kommunen og indeholder såvel nogle af de mindste som de største landsbyer. De repræsenterer således et bredt spektrum af udfordringer og fortrin, der måtte være alt efter beliggenheden, og giver et alsidigt billede af den sociale kapitals tilstand, og ideer fra mange forskellige typer af lokalsamfund til fremtidige strategier.

Bænken på kanten.

5. Skolestruktur

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

a. Casens skolestruktur

Før 2011 var fordelingen af skoler som det ses af Tabel 4.

Tabel 4: Fordeling af skoler i casens 14 landsbyer før 2011:

	Folkeskole	Friskole	Nedlagt	Årstal
<i>Aggersund</i>			1	1963
<i>Blære</i>	1			
<i>Fjelso</i>		1		
<i>Gundersted</i>			1	1992
<i>Havbro</i>	1	1		
<i>Hvalpsund</i>	1			
<i>Overlade</i>	1			
<i>Simested</i>	1			
<i>Skivum</i>			1	1985
<i>Vegger</i>			1	1985
<i>Vester Hornum</i>	1			
<i>Vilsted</i>		1		
<i>Østerbølle</i>			1	1973
<i>Østrup</i>	1			
I alt	7	3	5	

Bænken på kanten.

Bemærk at tabellen ikke gælder for hele kommunen men kun for casens 14 landsbyer. Alle folkeskoler havde fra 0. til 9. klasse. Tabellen viser, at der jævnt hen er blevet lukket skoler, som Niels Egelund også påpeger det, er skolelukninger ikke et nyt fænomen (Egelund og Laustsen 2004, s. 5). Tabellen viser imidlertid ikke, at Overlade Skole fik flyttet sin 7. klasse allerede i 2005, og heller ikke at Gundersted Skole blev nedlagt i etaper. Som informanten udtrykte det ”*den blev barberet, salami og så’n. Det startede med 7. klasse, så kørte den nogle år med 1.-3. klasse + en slags legeklasse*” (K1).

Efter strukturændringerne kom billedet til at se ud som i Tabel 5:

Tabel 5: Strukturændringerne i casens landsbyer.

	Aktiv folkeskole/ Friskole	Nedlagt 2011	i	Nedlagt før 2011	7. klasse flyttet i 2011
<i>Aggersund</i>				1	
<i>Blære</i>					1
<i>Fjelsø</i>	1				
<i>Gundersted</i>				1	
<i>Havbro</i> ¹²⁹	1	1			
<i>Hvalpsund</i>		1			
<i>Overlade</i>	1				
<i>Simested</i>		1			
<i>Skivum</i>				1	
<i>Vegger</i>				1	
<i>Vester Hornum</i>	1				
<i>Vilsted</i>	1				

¹²⁹ Foruden en aktiv friskole og en folkeskole, der lukkede i 2011, er Haubro desuden hjemsted for Himmerlands Ungdomsskole, en efterskole der tilbyder undervisning fra 8. til 10.klasse. Haubro havde altså på et tidspunkt 3 skoler i landsbyen.

Bænken på kanten.

<i>Østerbølle</i>	1			
<i>Østrup</i>	1			
I alt	5	3	5	2

Det er faktisk sådan, at samtlige af kommunens skoler nedlagt i 2011 er med i casen, ligesom halvdelen af de skoler, der har fået flyttet 7. klasserne. Der er stadig same antal friskoler. I Simested forsøgte man efter lukningen af skolen at stable en friskole på benene. Det hele var på plads og tilladelser søgt, men i sommerferien 2012 viste det sig, at opbakningen ikke var stor nok, og projektet faldt til jorden.

b. Processen

I forbindelse med budgetforliget i 2009 beslutter kommunen at nedsætte et kommissorium, der har til opgave at udarbejde en analyse af skolestrukturen. Begrundelsen er ifølge kommunen at ”fremtidssikre kvaliteten i kommunens skoletilbud” (Vesthimmerlands Kommune 2009, s. 4). Kommissoriet kommer med sin analyse i september samme år. Her foreslås 8 forskellige scenarier som for eksempel flytning af 7. klasser til skoler med overbygning, nedlæggelse af skoler under en vis størrelse, rene mangesporede overbygningsskoler kombineret med 0.-6. klasse skoler, indskolingsskoler 0.-3. klasse hvor eleverne fra 4. klasse overføres til overbygningsskoler og uændret struktur med en ændring af skoledistrikterne (Vesthimmerlands Kommune 2009, s. 18-19).

Herefter har Børne- og Skoleudvalget emnet til drøftelse over de næste mange måneder, hvor der i mellemtiden har været et kommunevalg og er kommet et nyt byråd. Skal der nedlægges skoler, skal beslutningen om det være truffet inden 1. december året før (Undervisningsministeriet 1993, § 6). Den 20/5 2010 beslutter Børne- og Skoleudvalget, at der udarbejdes høringsmateriale om en lukning af Louns-Alstrup Skole + Landsbyordning, Simested Skole + Landsbyordning og Haubro skole + Landsbyordning, en lukning af Vilsted-Vindblæs Skole og Bakkeskolen, der skal lægges sammen til en skole på 2 matrikler, samt en flytning af 7. klasserne til overbygningsskolerne. Den 24/6 behandles indstillingen fra Børne- og Skoleudvalget i Byrådet, beslutningen offentliggøres og sendes til høring i skolebestyrelserne. Den 30/9 2010 udløber høringsfristen, og efter møder i de forskellige udvalg tager Byrådet den endelige beslutning d. 25/11 2010 (Børne- og Skoleudvalgs referater 2010)

Skolebestyrelserne havde efter offentliggørelsen af strukturændringerne mulighed for indsigelse, og alle folkeskoler kom med et høringssvar. Af de daværende 19 folkeskoler i kommunen er 4 af dem neutrale, fordi ændringerne ikke vedrører deres egen skole. 2 skolebestyrelser er for lukninger af skoler, heraf en af skoler, der foreslås lukket. Skolebestyrelsen og skolelederen foreslog allerede i 2010 en fusion med skole i en nærliggende landsby, fordi de som en af de dyreste skoler i kommunen kunne se, at de nok ikke fik lov at beholde deres skole (Nordjyske 15/1 2010). Ønsket var at beholde en skole på egnen (der er omkr. 5 km mellem de to landsbyer), og en integreret institution for de 0-6 årige samt en forlængelse af cykelstien til landsbyen (Ibid.)¹³⁰. Den mest massive protest kommer imod flytningen af 7. klasserne. Den kommer mest fra de skoler, der berøres af flytningen, og protesterne går på, at man på skolerne mister lærerkræfter, og lærertid, at det gør skolen mindre, så den derved mister driftstilskud, at den mister sin attraktionsværdi, men især er de alle bange for, at det er et første skridt til en hel lukning (Vesthimmerlands Kommune 2010). Undtagelsen er Overlade Skole, hvor man allerede tilbage i 2005 fik flyttet 7. klassen. Skolebestyrelsen på Overlade skole konstaterer, ”at landdistrikter har en tendens til at uddø, når skoler nedlægges” (Vesthimmerlands Kommune 2010, s. 39). De mener ikke, at de har fået en ringere skole, fordi 7. klassen blev flyttet. Derimod pointerer de vigtigheden af, at de i forbindelse med skolen har en børnehave, SFO, Juniorklub og AKT klasser. Det giver tilsammen mange ansatte, der giver mulighed for kollegial sparring, og samarbejde med mange, der giver mange aktiviteter på skolen (Vesthimmerlands Kommune 2010).

Foruden de officielle reaktioner, medførte strukturændringerne en stor debat blandt forældre i lokalaviser, fællesmøder, borgermøder, åben-by arrangementer, et sted dannede nogle medlemmer fra borgerforeningerne i et skoledistrikt (talte 1 landsby + 3 mindre lokalsamfund) en aktionsgruppe.

Kun i Simested forsøgte forældrene at oprette en friskole, og der var stor opbakning til initiativet. På grund af et krav om at lægge en stor sum penge for bygningerne, endte den opbakning med at smuldre, og da man nåede sommerferien 2012, var elevgrundlaget til en friskole ikke stort nok, og projektet blev opgivet. Det var en stor skuffelse for landsbyen som helhed.

c. Skoler i casens landsbyer anno 2013

¹³⁰ Det endte med, at der hverken blev pasningsordning eller SFO i Hvalpsund, men at det hele ligger i Ullits.

Bænken på kanten.

Ifølge Overlade Skoles erfaring med flytning af 7 klassen i 2005, er det vigtigt for en landsby, at der er en skole men også tilhørende institutioner som SFO, børnehave og en klub for elever udenfor SFO tilbuddet, fordi det giver flere ansatte, og flere aktiviteter. I casen har 3 landsbyer en friskole (faktisk de 3 eneste i kommunen), men ifølge interviewpersonerne er det væsentlige, at der er en skole, ikke så meget hvilken type det er¹³¹.

I 2013 ser billedet således ud for de 14 landsbyer i casen.

Tabel 6: Fordeling af aktive skoler og klassetrin

	Aktive skoler	Klassetrin
Aggersund		
Blære	1	0.-6.
Fjelsø	1	0.-8.
Gundersted		
Havbro	1	0.-8.
Hvalpsund		
Overlade	1	0.-6.
Simested		
Skivum		
Vegger		
Vester Hornum	1	0.-9.

¹³¹Af de tre friskoler er kun Haubro Landsbyskole ikke oprettet på baggrund af en skolelukning. Den er en sammenslutning af to friskoler Haubro Friskole og Søttrup Friskole som blev lagt sammen i 1989 under navnet Haubro-Søttrup Friskole, og skiftede i 2010 navn til Haubro Landsbyskole. Vilsted Friskole er opstået som en følge af en skolesammenlægning mellem Vilsted og Vindblæs Skoler, som kom til at ligge i Vindblæs. Fjelsø Friskole er oprettet i 1981 på baggrund af lukningen af den lokale skole i landsbyen.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Vilsted	1	0.-8.
Østerbølle		
Østrup	1	0.-6.
I alt	7	

Som det ses har kun en af skolerne op til 9. klassetrin, mens friskolerne har op til 8. klassetrin. Faktisk er Vester Hornum Skole den eneste landsbyskole med en overbygning. Ifølge en af interviewpersonerne skyldes det ikke kommunen, at de fik lov at beholde overbygningen i landsbyen, men der imod en meget aktiv aktionsgruppe. Hornum Skole, som også er en overbygningsskole, ligger kun få kilometer derfra, og ifølge interviewpersonen føler borgerne i Vester Hornum stadig, at overbygningen på deres skole er i fare. Er der for mange børn, bliver der ikke bygget nyt i Vester Hornum men de bliver i stedet flyttet. Det vil sige, at hvis skolen ikke holder børnetallet, mister den sin eksistensberettigelse.

Til alle skolerne hører en børnehave enten i form af en børnehave/landsbyordning¹³²/puljeordning¹³³/privat integreret institution, SFO¹³⁴ og SFO2 klubber¹³⁵. Det vil sige, at der i de landsbyer med aktive skoler også er et børneliv udenfor skolen.

Af tabellen fremgår det ikke, at der foruden folkeskolerne er en efterskole i Haubro, en produktionsskole i Hvalpsund og indtil 2008 også en produktionsskole i Østerbølle. Ifølge interviewpersonerne foregår der mange ting på efterskolen, som landsbyen også inviteres med til. Til gengæld er der ifølge interviewpersonerne ikke meget samspil mellem produktionsskolerne og lokalsamfundet, bortset fra, at Produktionsskolen i Hvalpsund leverede mad til den lokale skole (som lukkede), og nu gør det til den nærmeste skole, og at forskellige klubber og borgerforeningen i Østerbølle fik lov at bruge produktionsskolens lokaler. Man kunne måske deraf konkludere, at for at være en del af lokalsamfundet er det ikke nok at skolerne

¹³² Landsbyordning er kommunens tilbud til børn i aldersgruppen fra 3 år til og med 3. klasse.

¹³³ Puljeordning er en privat pasningsordning til børn baseret på en aftale mellem puljeordningen og kommunen. Nogle af dem som den i Fjelsø fungerer både som en institution for de helt små ned til 0 år og som SFO for skolebørnene.

¹³⁴ SFO er skolefritidsordning for børn fra 0. til og med 3. klasse.

¹³⁵ SFO2 er kommunens tilbud til børn fra 4. klasse til og med 6. klasse.

Bænken på kanten.

(uanset typen) er der, der skal også være en interaktion i form af deltagelse i det lokale foreningsliv og de lokale aktiviteter.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

DEL 2: Den sociale kapital

Bænken på kanten.

Som før nævnt måles social kapital i store surveys typisk på parametrene sociale netværk, tillid og gensidighed. Man bruger som oftest nogle bestemte tilnærmede mål (såkaldte proxies) som ”måleinstrumenter”. Således bruges foreninger typisk som en proxy for sociale netværk, mens tillid inddeles i kategorierne institutionel tillid, social tillid og partikulær tillid. For gensidighed eller reciprocitetsnormer ser man ofte på frivilligt arbejde ikke i form af velgørenhed men som noget der bygger på en gensidighed, en forventning om at det en dag kan komme en selv til gode.

Som nævnt ovenfor er det ifølge interviewpersonerne væsentligt, at der er en skole, og ikke så meget hvilken type det er. På den baggrund har jeg valgt at inddеле casens landsbyer i 3 kategorier alt efter, om de har en aktiv skole, en skole nedlagt i 2011, eller en skole nedlagt før 2011, for at se på om det at have en skole eller ej har indflydelse på foreningslivet, tilliden og det frivillige arbejde. Således optræder Haubro under kategorien ”aktive skoler”, selv om den var blandt de 3 landsbyer, der fik nedlagt sin folkeskole i 2011, fordi den har en friskole og efterskole, og ligeledes Fjelsø og Vilsted der begge har velfungerende friskoler af ældre dato¹³⁶.

¹³⁶ Vilsted Friskole opstod som protestskole i 1963 som følge af en skolesammenlægning mellem Vilsted og Vindblæs Skoler. Fjelsø er ligeledes en protestskole oprette i 1981 som følge af lukning af den lokale folkeskole.

6. Foreningslivet

137

138

139

¹³⁷ Byfitness i Gundersted

¹³⁸ Lethal i Vegger

¹³⁹ Aktivitetshuet i Aggersund

Bænken på kanten.

Foreninger kan, som de Tocqueville sagde det, betragtes som et led der binder individet og de forskellige dele af samfundet sammen og stimulere også en samarbejdsfunktion hos individet (de Tocqueville 1840). Det bliver altså naturligt at samarbejde om fælles løsninger, udvikle en forståelse for andres holdninger og udvikle evner til at samarbejde, og hermed udvikles der også tillid til andre (Torpe 2009, s. 12). I Danmark bygger foreninger på to principper:

1. De styres af medlemmerne og styringen er institutionaliseret sådan at forstå, at for at få offentlig tilskud skal de fremlægge demokratiske vedtægter, hvoraf det bl.a. fremgår at foreningen har en valgt bestyrelse.
2. De er uafhængige. Det vil sige, at foreningerne selv vælger deres formål og aktiviteter og selv bestemmer, hvordan de vil prioritere og løse dem¹⁴⁰.

(Torpe 2013, s. 87).

Danmark har en lang tradition for at stifte foreninger med forskellige formål af såvel økonomisk, politisk, sportslig og kulturel karakter. Foreninger er typisk dem, der arrangerer forskellige aktiviteter. I casens landsbyer står borgerforeningen enten alene eller i samarbejde med andre for aktiviteter for hele landsbyen som fællesspisninger, revy/dilletant, fester¹⁴¹. De fleste borgerforeninger har også investeret i borde, stole, telte til festerne, flag og flagstænger til flagalleen som borgerne kan låne eller leje. Borgerforeningerne er også ansvarlige for landsbyens ydre rammer og organiserer bl.a. en årlig rengøringsdag, og organiserer det frivillige arbejde på forsamlingshuset, legepladsen eller andre offentlige ting, der trænger til en kærlig hånd for at sikre sig, at landsbyen fortsat ser godt ud ikke kun for tilflyttere og for turister men i høj grad for borgerne selv som en del af selvbilledet om en attraktiv landsby.

Det pynter på det hele. Det er ligesom, når det holdes pænt også andre steder, det ligesom forpligter det naboerne også til at gøre lidt, så byen kan tage sig ordenligt ud. (M1)

¹⁴⁰ Både politikere og forskere har diskuteret princippet om uafhængighed, hvorvidt offentlig støtte til en forening går ud over uafhængigheden, se bl.a. Ibsen 1997, Bundesen, Henriksen & Jørgensen 2001 og Torpe 2013. Dette er dog ikke emnet i denne rapport, hvorfor det ikke vil blive berørt yderligere.

¹⁴¹ Julefrokost, Fastelavn, sommerfest osv.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

a. Foreningstæthed

Foreninger kan som sagt ses som et forbindende led mellem det enkelte individ og de forskellige dele af samfundet og er dermed med til at skabe den sociale sammenhængskraft. Desuden er foreningernes aktiviteter med til at skabe samarbejde mellem deltagerne og øger dermed opbygningen af tillid (Torpe 2009, s. 12). Når man måler ser man typisk på elementer som antal foreninger, foreningstæthed, foreningsdeltagelse og foreningernes karakter, altså om de er åbne og udadvendte og dermed skaber brobyggende social kapital, eller om de er lukkede og indadvendte og dermed skaber afgrænsende social kapital.

Tabel 5 giver en oversigt over foreningerne fordelt i de tre kategorier af landsbyer. Det er vigtigt her at pointere, at dette ikke foregiver at være en udtømmende liste, men at der er tale om en liste, der repræsenterer de foreninger, der kan defineres som sådan ifølge ovenstående definition, og registreret som sådan af forfatteren i maj 2013.

Tabel 7: Fordeling af foreninger fordelt på de tre kategorier af landsbyer

Bænken på kanten.

111

	Aktive skoler							Skoler nedlagt i 2011		Skoler nedlagt før 2011					
	Blære	Fjeko	Haubro	Overlåde	Vester Hø	Vilsted	Østrup	Hvalpsund	Simested	Aggersund	Gundersted	Skivum	Vegger	Østerballe	Total
Foreninger															
Borger/beboerforening	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
Vandværk	1	1	1					1	1		1	1	1	1	9
Gymnastik/Idrætsforening	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		13
Pensionistforening	1		1	1		1	1	1	1		1				8
Skytte/jagt forening	1					1				1					3
Bogcafé/bibliotek	1			1				1		1					4
Varmeværk								1					1		2
Golfklub								1							1
Spejder			1	1	1	1		1					1		6
Badmintonforening				1	1			1							3
Fodboldforening		1													1
Pétanque											1				1
Folkedanserforening				1											1
Lokalhistorisk arkiv			1	1	1										3
Aktionsgruppe					1										1
Håndboldklub					1			1							2
Sangforening/sangkor			1		1										2
Byfest komité					1										1
Onsdagsklub					1										1
Støtteforening VIF venner	1						1	1					1		4
Gadelystforening			1								1		1		3
Antenneforening											1				1
Modellyveklub										1					1
Fiskeriforening										1					1
Butiskudlejning													1		1
Ringrødderlau													1		1
Cykelklub									1						1
Sejlkub								1							1
Bådelag										1					1
Energiselskab													1		1
Total	7	5	8	8	10	4	4	11	6	7	7	3	10	2	92

Der er 92 foreninger i de 14 landsbyer, hvilket giver knap 7 foreninger i gennemsnit pr. landsby. Der er en vis sammenhæng mellem antal indbyggere og antal foreninger, således at de største byer også har de fleste antal foreninger. Til gengæld ser der ikke ud til at være en sammenhæng mellem antallet af foreninger i en landsby og, hvorvidt den har en aktiv skole eller ej.

Fordeler man foreningerne på antal borgere i de tre typer af landsbyer er der næsten ingen forskel på de landsbyer med aktive skoler og dem med skoler der blev nedlagt i 2011 med hhv. 50 borgere pr. forening og næsten 54 borgere pr. forening¹⁴². Til gengæld er der 36 borgere pr. forening i de landsbyer, hvor skolen er nedlagt før 2011. Det tyder på, at der er en sammenhæng mellem skole og foreningstæthed. Det stemmer godt overens med, når især informanterne i de landsbyer, hvor skolen har været lukket længe, siger at en skole betyder noget som fælles mødested i landsbyen: "Det var der alting foregik" (K1) og "...som informationssted....så er det, at informationerne går tabt" (K6). Til sammenligning findes der ingen opgørelse over foreningstætheden i hele Danmark men kun for enkelte områder og i enkelte byer. Således var foreningstætheden i Aalborg på 1 til 80 (Torpe og Kjeldgaard 2003, s. 14), altså næsten dobbelt så mange borgere pr. forening. Det bekræfter Torpes udtalelse om, at foreningstætheden er større i mindre bysamfund (Torpe 2013, s. 88). Det kunne være interessant at følge udviklingen i de byer, der lige har fået lukket skoler og se om foreningstætheden stiger i løbet af nogle år.

At skolen er et vigtigt mødested bekræftes hvis man ser på antallet af mødesteder. Mødesteder defineres i denne forbindelse som steder borgerne i landsbyen kan mødes som f.eks. et forsamlingshus, et stadion, en hal eller et sognehus. I landsbyerne med en aktiv skole og i de landsbyer, hvor skolen blev nedlagt før 2011 er der gennemsnitligt lidt flere mødesteder, end i landsbyerne, der fik lukket deres skole i 2011. De landsbyer hvor skolen længe har været lukket, har været nødt til at finde eller at bygge mødesteder (typisk i form af multicentre med mange funktioner), mens de landsbyer med skoler forsøger at integrere skolerne med landsbyen ved at tilføje en hal, et multihus, en idrætsplads eller en legeplads, som bliver en del både af skolens og af landsbyens faciliteter.

b. Foreningsdeltagelse

Som et eksempel på bevægelser i medlemstal har jeg valgt at fokusere på idrætsforeninger, fordi de, modsat borgerforeninger, har individuelle medlemsskaber¹⁴³. Idrætsforeninger er i denne sammenhæng ikke begrænset til det, der specifikt hedder idrætsforeninger, men inkluderer de foreninger, der udbyder idræt og er organiseret som en forening¹⁴⁴. De fleste af disse er desuden organiseret

¹⁴² Foreningstætheden beregnes som antal indbyggere divideret med antal foreninger. Man skal huske på, at jo færre medborgere pr. forening, jo større er foreningstætheden.

¹⁴³ Medborgerforeninger har husstanden som medlem.

¹⁴⁴ Det betyder dermed, at Medborgerforeninger og kulturforeninger under DGI ikke er inkluderet i disse tal.

Bænken på kanten.

under DGI. Det vil sige, at de følgende medlemstal ikke udgør en udtømmende liste over medlemmer i idrætsaktiviteter i casens landsbyer, men for at kunne følge en udvikling har jeg været nødt til at se på tal, der umiddelbart kan sammenlignes.

Desuden har alle landsbyer på nær 1¹⁴⁵ en forening, der udbyder idræt, og de har medlemmer fra alle aldersgrupper og begge køn i lokalsamfundet, og selv om de også har medlemmer, der er fraflyttet eller medlemmer, der bare kommer fra en anden by i kommunen giver tallene stadig et situationsbillede af udviklingen i det lokale engagement¹⁴⁶.

To af informanterne (K1 og K2) fortalte, at idrætsforeningen var den første til at mærke konsekvenserne af skolelukningen, fordi der ikke længere var børn nok til at danne børne- og ungdomshold. Det giver derfor god mening at undersøge sammenhængen mellem medlemstal og landsbyer med og uden skoler. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i de opgørelser, man kan finde på DGI's hjemmeside. DGI organiserer mere end 5000 gymnastik- og idrætsforeninger på landsplan, og har opgørelser over de enkelte foreningers medlemstal, som foreningerne selv indberetter en gang om året til DGI. Et krydstjek med casens landsbyers hjemmesider (egne eller via Vesthimmerlands Kommunes hjemmeside) sikrede, at jeg fik alle foreningerne med, også de der ikke hedder noget med landsbyens navn. De bearbejdede tal nedenfor skulle således inkludere medlemmer i samtlige idrætsforeninger i casens landsbyer. Tallene opgøres i hver enkelt forening på de enkelte idrætsgrene, som den pågældende forening tilbyder, og i 5 aldersgrupper¹⁴⁷. Nogle landsbyer har én gymnastik- og idrætsforeninger, der udbyder forskellige idrætsgrene, mens andre landsbyer både har en gymnastikforening, en

¹⁴⁵ Faktisk havde 2 landsbyer ingen idrætsforeninger. Den ene landsby havde en Beboer- og Idrætsforening, men der var ingen organiseret idræt i den. Der var nogle uorganiserede klubber i landsbyen, og de blev i 2012 organiseret i Beboer- og idrætsforeningen og kommet under DGI. Den anden landsby har stadig nogle uorganiserede klubber, der bl.a. spiller gedefodbold.

¹⁴⁶ Opmærksomhed henledes på, at 2 af idrætsforeningerne (Overlade og Simested) er i samarbejde med idrætsforeninger i en nærliggende større by (hhv. Ranum og Ålestrup), men aktiviteterne bliver afholdt i den lokale hal. Derfor er medlemstallene forholdsvis store, men tallene giver trods alt et billede af udviklingen.

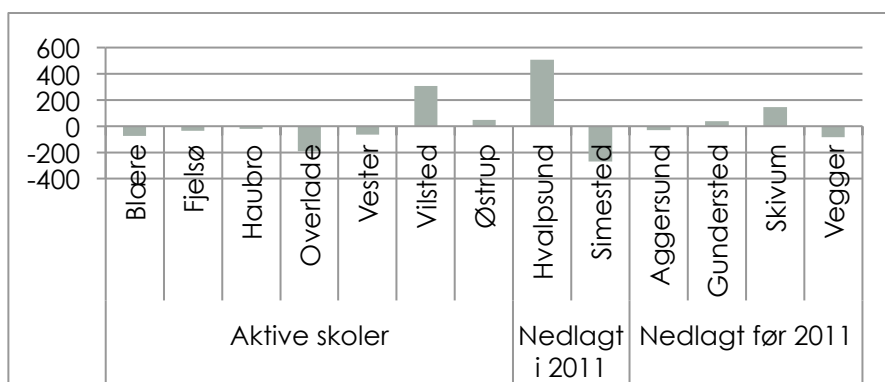
¹⁴⁷ PÅ DGI's hjemmeside kan man finde medlemstal for de enkelte foreninger tilbage til 2005, og samlede tal for de enkelte idrætsgrene fordelt på alder og køn tilbage til 1997. Ud over medlemmer er tallene også opgjort i instruktører/ledere/trænere, men de tal er ikke inkluderet i de følgende beregninger, især fordi de ikke er yderligere inddelt i alderskategorier, og opgørelserne derfor ikke umiddelbart giver mening i forhold til hypotesen om, at de ældre elever træner de yngre.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

badmintonforening, en fodboldforening, en håndboldforening osv. der alle er organiseret under DGI.

Desuden lavede jeg i marts 2013 en minisurvey blandt idrætsforeningerne i casens landsbyer, foranlediget i første omgang af, at jeg ikke kunne få fat på medlemstal for 2012, men også for at høre om årsager til stigninger og fald i medlemstallet. Ud af de 14 udsendte spørgeskemaer kom der kun besvarelser på to. Heldigvis viste det sig, at jeg kunne få lavet en specialkørsel fra DGI for idrætsforeningerne i Vesthimmerlands Kommune med tallene for 2012. For at kunne sammenligne tallene har jeg i de nedenstående tabeller og diagrammer valgt kun at bruge tallene fra DGI.

Diagram 1: Udviklingen i medlemstal i idrætsforeninger fra 2011 til 2012 i reelle tal¹⁴⁸.

Tabel 6 viser udviklingen i idrætsforeningernes¹⁴⁹ medlemstal fra 2011, det år hvor strukturændringerne på skoleområdet trådte i kraft og til 2012. Derimod siger tallene ikke noget om, hvor medlemmerne kommer fra, dvs. medlemmerne sagtens kan komme udefra både nogle med tilknytning til landsbyen (f.eks. unge under uddannelse udenfor landsbyen, som stadig træner der og måske mødes med gamle venner), og nogle der bare gerne vil deltage i lige præcis de tilbud. Tallene viser heller ikke, hvor de medlemmer, der flytter deres idrætsaktivitet, flytter den hen til.

¹⁴⁸ Egen bearbejdning af tal fra DGI's hjemmeside www.dgi.dk. Tallene fra 2012 fik jeg lavet ved en specialkørsel fra DGI, fordi foreningernes medlemsregistrering fra 2013 til et nyt registreringssystem i "Centralt Foreningsregister", hvor man ikke umiddelbart har adgang til medlemstallene.

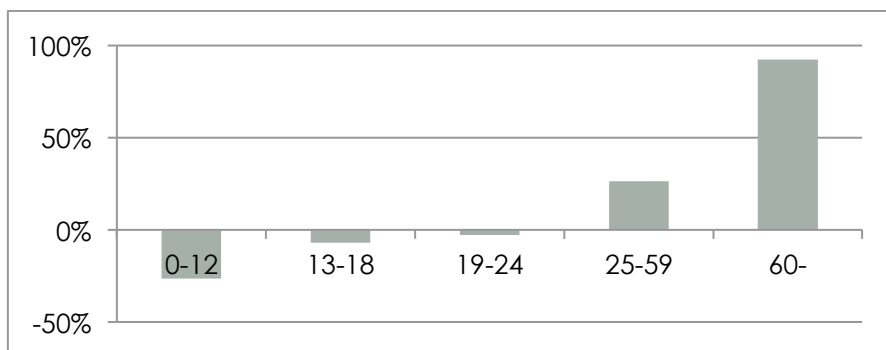
¹⁴⁹ Fordi ikke alle medborgerforeninger, teaterforeninger og støtteforeninger er organiseret i DGI, har jeg valgt i disse tal kun at inkludere deciderede idrætsforeninger som fodbold, håndbold, petanque osv.

Bænken på kanten.

Med det i baghovedet vil jeg undersøge, hvorvidt idrætsforeningers medlemstal afspejler den udvikling og påvirkninger fra strukturelle ændringer, som landsbyerne går igennem.

Fordelingen i aldersgrupper¹⁵⁰ viser mere nøjagtigt, hvor bevægelserne er sket. Her bliver det tydeligt, at medlemstallet er faldet blandt børn og unge og steget blandt voksne og ældre.

Diagram 2: Den procentvise udvikling fra 2011 til 2012 i medlemstallet i idrætsforeningerne i casens landsbyer fordelt på aldersgrupper.

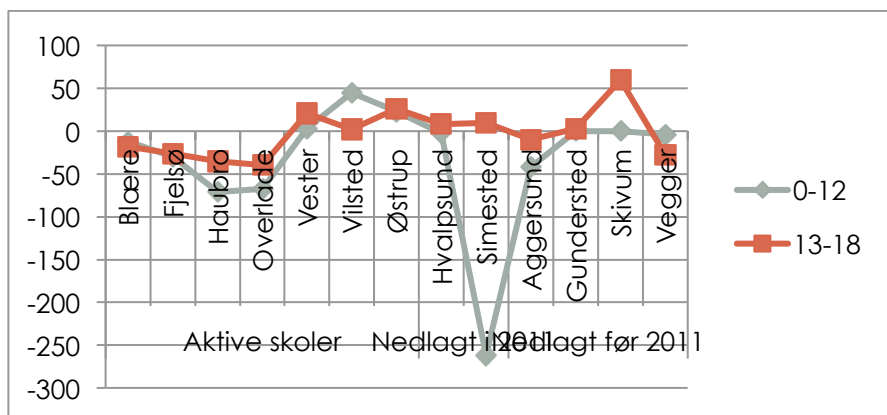

For at se påvirkningen af strukturændringerne på medlemstallene har jeg valgt at se nærmere på to af aldersgrupperne 0-12 årige og 13-18 årige, som dels er de børn, der berøres af skolelukningerne, dels de 7. klasser, der blev flyttet. Diagram 3 viser de bevægelser, der har været fra 2011 til 2012 på de to aldersgrupper i de tre typer af landsbyer.

Diagram 3: Bevægelser fra 2011 til 2012 i antal medlemmer i aldersgrupperne 0-12 år og 13-18 år fordelt på de tre typer af landsbyer i reelle tal.

¹⁵⁰ DGI's aldersinddeling.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Samlet set er andelen af 0-12 årige medlemmer i de 14 landsbyers idrætsforeninger faldet med 30 % fra 2011 til 2012, mens den kun er faldet med 5 % for de 13-18 årige. Diagrammet viser et stort fald i aldersgruppen 0-12 i Simested og Haubro, der fik lukket skoler i 2011. Den viser dog også fald i de andre typer af landsbyer. I Hvalpsund, som også fik lukket en skole i 2011, ses derimod kun et meget lille fald i aldersgruppen 0-12, mens der faktisk er en lille stigning i aldersgruppen 13-18. De meget små bevægelser i Hvalpsund skyldes sandsynligvis, at den lokale sejklub og golfklubben er kommet ind under DGI. Det faktum at nye aktiviteter kommer til, er i øvrigt ligeledes kendetegnende for de andre landsbyer med stigninger i medlemstallet. I Vilsted kom skytteklubben som et led i fusionen mellem de Danske Skytteforeninger og DGI i 2012 således under DGI. I Østrup kom et børnehold i svømning. Skivum som i forvejen havde nogle uorganiserede sportshold kom også i 2012 under DGI. Det samme sker, når der f.eks. kommer nye anlæg som hal, multibane, multihuse og lign. Vægger indviede i 2009 en lethal, og medlemstallet steg i de følgende to år efter. Med et multihus indviet i 2012 har Gundersted de fysiske rammer omkring idrætten, og hvor Gundersted Idrætsforening fra 2009 til 2011 tilbød petanque, og der kun var omkring 10 medlemmer i de voksne aldersgrupper, var der i 2012 47, der spillede fodbold, her iblandt et lille ungdomshold. I november 2012 blev de første spadestik taget til Blære Multicenter, som nu i 2014 er ved at stå helt færdigt. Multicentret består af en minihal, et velfærdsområde og et caféområde. Ved at udvide idrætsfaciliteterne og med beliggenheden tæt på skolen, legeplads, boldspilbaner mm. håber man i Blære, at gøre ”området mere attraktivt for flere i lokalområdet”, som det hedder på hjemmesiden (www.blaere.dk).

Modsat DGI's undersøgelse fra 2012 (Kjer 2012), der viser en klar sammenhæng mellem skolelukning og fald i medlemstal fra 0-18 år i den lokale idrætsforening, påviser denne undersøgelse muligvis en sammenhæng i aldersgruppen 0-12, men

Bænken på kanten.

der er ikke en entydig sammenhæng i aldersgruppen 13-18 år. Måske fordi udviklingen først slår igennem senere i netop den aldersgruppe, måske fordi deres valg af idræt afhænger af andre faktorer. Der er nemlig en tydelig sammenhæng mellem medlemstal og faciliteter og udbuddet af aktiviteter. Dette bekræftes også af minisurveyen blandt idrætsforeningerne, hvor en af dem beskriver, hvordan det i et par sæsoner var meget populært at gå til Zumba, og at de derfor på det tidspunkt havde 80 medlemmer. I sæsonen efter havde nyhedens interesse fortaget sig, og medlemstallet faldt til 15.

På den baggrund er det nok mere korrekt at konkludere, at eftersom mindre børn er afhængige af forældrene til transport, er det lettere for forældrene at børnene har idræt i forbindelse med skolen, og at de aktiviteter derfor flyttes, når skolen lukker, mens foreningerne i højere grad kan påvirke de unges valg af forening med deres udbud og deres faciliteter.

Bevægelserne op og ned ser ikke umiddelbart ud til at påvirke idrætsforeningernes liv. Det lader til, at foreningerne er gode til at finde nye aktiviteter, og når de også får nye faciliteter tiltrækker det også nye aktiviteter, som tilsammen ser ud til at imødegå den udvikling, der sker i lokalsamfundene. Den blanding af nye aktiviteter og nye faciliteter ser ud til at have tiltrukket mange nye medlemmer især i aldersgruppen 60+.

c. Foreningernes karakter

Når man ser på foreningernes karakter er det afgørende ifølge Torpe, hvorvidt de rekrutterer bredt og samarbejder med omgivelserne, altså deres rolle som bindeled i civilsamfundet og mellem civilsamfundet og det offentlige (Torpe 2013, s. 104).

Som bindeled i civilsamfundet kan man både se på rekrutteringen til foreningen, foreningens aktiviteter, og samarbejdet med andre foreninger.

Hvad angår rekrutteringen til foreningerne byder mange medborgerforeninger tilflyttere velkommen med en blomst og en billet til det første fællesarrangement. Det gør de dels for at få tilflytterne til at føles sig velkomne, dels for at gøre opmærksom på, hvad landsbyen kan tilbyde, men i høj grad også for at rekruttere medlemmer. Nogle landsbyer oplever dog, at det er svært at få især de unge og tilflytterne til at melde sig ind i foreningerne og med til fællesarrangementerne. De unge fordi de flytter fra landsbyerne for at få uddannelser, og nogle tilflyttere har fra starten klart meldt ud, at de ikke vil blande sig i det fælles liv.

Vi har nogle naboer, som er kommet til for ikke så mange år siden og de har ikke lagt skjul på, at de ikke vil have noget med nogen at gøre. (K2)

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

De kommer ikke til fællesspisninger eller andre fælles aktiviteter.

Det var lige sådan noget, hvor tilflytterne havde en chance for at komme til at snakke med folk. (K1).

Men vi kan jo ikke gå rundt og slæbe dem til. (K2)

K1 og K2 mener også, at der kommer flere og flere tilflyttere, som føler det sådan, og... *Hvis der er for mange, der ikke vil blande sig, er det også med til at ødelægge lidt et eller andet sted" (K2).*

Flere steder som f.eks. i Gundersted har de store gårde mange udenlandske arbejdere. Landsmanden opkøber nogle huse i landsbyen, som lejes ud til arbejderne. De bor der igennem længere tid, men er også svære at få med til de fælles arrangementer i landsbyen, bl.a. fordi mange af dem ikke taler dansk. I stedet for de mødes de privat og låner også i en enkelt landsby det lokale stadion til at spille fodbold.

Idrætsforeningerne gør også, hvad de kan for at imødekomme behov og ønsker både for at fastholde medlemmer og for at rekruttere nye. Når de ikke selv har faciliteterne sørger de for at samarbejde med de, der har. Således kan en idrætsforening tilbyde svømning, selv om der ikke er en svømmehal i landsbyen.

Selv om det først og fremmest er medborgerforeningerne, der står for koordineringen af aktiviteterne og de fælles rum i landsbyen, arbejder de i stor udstrækning sammen med de andre lokale foreninger og også ind i mellem menighedsrådet for at planlægge og afholde arrangementer.

I 3 landsbyer er borgerforeningerne gået sammen med borgerforeninger fra andre landsbyer for at skabe en fælles platform til udvikling af deres lokalområder. Samarbejdet er typisk grundlagt på et fælles træk, der binder områderne sammen. Eksempelvis Søbyerne: Vilsted, Overlade og Ranum, der alle ligger rundt om af Vilsted Sø, som ved et stort anlagt naturgenopretningsprojekt blev indviet i 2006; Ådalsbyerne Himmerland, hvor man finder Skivum, Blære, Gundersted, Vegger, Ejdrup, Skørbæk og Halkær (de 3 sidste landsbyer ligger i Aalborg Kommune), der alle ligger i forbindelse med Halkær Ådal; og Lokalsamfund-Vestrup, hvor man finder Østrup, Vognsild, Gislum, Nyrop, Vestrup, Morum og Svoldrup, der alle ligger omkring Vestrup Skole. Udgangspunktet er som en af interviewpersonerne fra Søbyerne siger det:

Også det at hvis man har nogle byer og landsbyer, som har et geografisk fællesskab, eller som har noget til fælles i forhold til det område, de bor i, så kan det jo være en måde at udnytte ressourcerne bedre, at man går sammen. Ud over at

Bænken på kanten.

det styrker selvfølgelig at man får en større berøringsflade i lokalsamfundet, at man kender hinanden....” (M9).

Eller som det hed fra en informant fra en af Ådalsbyerne:

” Man prøver stille og roligt at arbejde på to fronter (...) Hvordan kan man gøre noget, der øger sammenhængskraften, altså mobiliserer de interne sociale kræfter? Og hvordan kan man øge gennemslagskraften... udadtil? (...) Vi tror meget på, at det er den lokale identitet, der gør, altså at tingene de er der, fordi der er sådan et ejeskab til dem. Det er mit kød og blod, der gider at gå herved...fordi der har jeg en historie.” (M8)

Samarbejdet handler altså både om at styrke sammenholdet de små byer imellem, men i høj grad også om at skabe mere synlighed for lokalsamfundene, og måske ad den vej tiltrække flere tilflyttere. Det gør de bl.a. ved at lave fester og cykelture sammen, og i Lokalsamfund-Vestrup lavede de i 2013 i forbindelse med aktivitetssdagen ”Åbent Lokalsamfund” en folder, der præsenterer foreninger og institutionerne i lokalområdet. Foruden lokalområdets foreninger var også lokale pengeinstitutter og ejendomsmæglere repræsenteret for at fortælle om muligheder for boligkøb og moderniseringer (Lokalsamfund-Vestrup 2013, s. 1).

Foreningerne (fortrinsvis borgerforeningerne) samarbejder også med det offentlige både med direkte henvendelser til og forhandlinger med kommunen og igennem Landsbyudvalget. Landsbyudvalget er et rådgivende udvalg som refererer til Kultur- og Fritidsudvalget. Udvalget består af 2 medlemmer fra hver af de 4 gamle kommuners geografiske områder¹⁵¹ samt 2 byrådsmedlemmer. Udvalget afgiver bl.a. høringssvar som de f.eks. har gjort i forbindelse med ændringerne i skolestrukturen, og fordeler de kvalitetsfundsmidler, som kommunen har afsat til projekter i landsbyerne på baggrund af landsbyernes projektansøgninger¹⁵².

Borgerforeningerne går dog også af og til direkte til kommunen, som f.eks. i tilfældet med en dårlig infrastruktur i Vilsted....

¹⁵¹ Vesthimmerlands Kommune blev ved kommunalreformen i 2007 sammenlagt af 4 kommuner: Aalestrup, Aars, Farsø og Løgstør.

¹⁵² For 2013 modtog Landsbyudvalget således ansøgninger fra 15 landsbyer til et samlet beløb på 2,1 mil. kr. til en pulje på i alt 1,2 mil. kr. 13 af de 15 landsbyer blev tildelt midler med støtte fra 10.000 til 160.000 (Frimer 2013, s.1).

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

" (...) Når vi snakker 3-4-500 gennemkørsler i døgnet med sømmet i bund... 50 tons.. det, det gider vi altså ikke at bo i. Og dem der bliver tilbage og bor i det, det er dem, der ikke kan sælge deres huse, for det kan vi ikke". M9

Hvor borgerforeningen prøver at komme i dialog med kommunen for at få gjort noget ved problemet.

Det er også borgerforeningerne, der sørger for at få søgt kommunen om midler til at få revet gamle og faldefærdige huse ned, som et led i forskønnelse og deres landsby, og for at ikke at de ikke "forslummer" (M12), og få vogne med lysskilte for at få folk til at sagtnede farten igennem byen.

Nogle borgerforeninger søger støtte direkte i puljer i ministerierne, som f.eks. Fjelsø-Klotrup¹⁵³, der i 2008 søgte midler fra Velfærdsministeriet til et projekt om at iværksætte en udviklingsproces for området. Det resulterede i 2009 i en Landsbyplan, der den dag i dag bliver brugt som en idebog til fremtidige projekter.

d. Opsamling

Meningen med at undersøge foreningslivet var at se, om og hvordan foreningerne formår at fungere som bindeled mellem borgerne i lokalsamfundet, mellem borgerne og offentlige instanser, og mellem borgere i forskellige lokalsamfund. Fokus var rettet imod foreningstætheden, foreningsdeltagelsen og foreningernes karakter.

Datamaterialet viser, at foreningerne i casens landsbyer i høj grad er med til at skabe en sammenhængskraft i deres landsbyer. Der er høj grad af foreningstæthed, og noget tyder på, at den tæthed er større, i de landsbyer, hvor skolen har været lukket længe. Skolen fungerer typisk som mødested, og når borgerne ikke længere kan mødes der, sørger foreningerne for at fællesarealerne er i orden, hvad enten det drejer sig om bygninger eller pladser. For fællesarealerne i sammenhæng med foreningernes aktiviteter er vigtige til at binde borgerne sammen.

Hvad angår foreningsdeltagelsen har fokus været på idrætsforeningerne, fordi de har individuelle medlemsskaber, og det derfor er nemmere at se små bevægelser her. Medlemstallene fra DGI viser, at der er en sammenhæng mellem medlemstal og faciliteter og udbud af aktiviteter. En ny hal eller multibane og nye idrætsgrene

¹⁵³ Klotrup er en lille landsby lige ved siden af Fjelsø, og som, selv om der er tale om to afgrænsede lokalsamfund, altid har været tæt knyttet sammen bl.a. via beboerforeningen. "Vi er to selvstændige byer, som er for lille til noget selv" som M10 siger det.

Bænken på kanten.

får medlemstallet til at stige. I casens landsbyer er der især sket en markant stigning i medlemstallet for aldersgruppen 60+. Hvad angår sammenhængen mellem medlemstal og skolelukninger, viser tallene kun en sammenhæng for en bestemt aldersgruppe nemlig for de 0-12 årige. Man kunne forestille sig, at netop denne aldersgruppe er afhængig af at blive transporteret, og at forældrene derfor finder det lettere, at de mindre børns idrætsaktiviteter ligger i forbindelse med den nye skole. Det ser dog ikke ud til at påvirke idrætsforeningernes liv, de er gode til at imødegå udviklingen med udbud af nye aktiviteter, og nye faciliteter som i sig selv tiltrækker nye aktiviteter.

Foreningerne i casens landsbyer rekrutterer bredt, eller i hvert fald forsøger på det. De arbejder vertikalt som et bindeled mellem lokalsamfundet og offentlige institutioner for at få tingene til at fungere og skabe udvikling f.eks. ved at søge fonde og kommunen om midler. Desuden arbejder de horisontalt ved at være bindeled mellem hinanden og foreninger i andre landsbyer i et forsøg på at øge kendskabet til og skabe sammenhold på tværs af lokalsamfund.

Man kan sammenfattende sige, at foreningerne i casens landsbyer i høj grad er åbne og udadvendte, og det ser ikke ud til, at foreningerne lukker sig om sig selv og deres lokalsamfund i forbindelse med strukturændringer på skoleområdet. Alle foreningerne i alle typer af landsbyer arbejder dels på at skabe et godt liv med fællesskab i landsbyen og dels på at markedsføre de aktiver, som lokalområdet byder på fra institutioner (herunder skoler) til bygninger og stadions og golfbaner for at tiltrække nye tilflyttere. Foreningerne er altså i høj grad med til at skabe den brobyggende sociale kapital.

7. Tillid

154

155

¹⁵⁴ Salg ved boder som man finder dem langs vejene rundt om i Danmark. Et billede på social tillid, at sælger stoler på, at køber lægger penge i syltetøjsglasset, inden de går med varen.

¹⁵⁵ Et andet billede på social tillid, at de fleste danske børn bliver sat til at sove i deres barnevogn udenfor huset som regel under overvågning af en babyalarm.

Bænken på kanten.

”Når et samfund deler et sæt moralske værdier, så der skabes en forventning om regelmæssig og ærlig adfærd” (Fukuyama 1995, s. 153), sådan definerer den amerikanske politolog Francis Fukuyama begrebet tillid. Tillid kan ses som et gode eller et aktiv for den enkelte og for samfundet, fordi omkostninger forbundet med forbehold og kontrol af mennesker og myndigheder kan minimeres (Skøtt-Larsen og Henriksen 2011, s. 1). Man kan også sige som en anden amerikansk politolog gør det, at tillid er det smøremiddel, der får det sociale livs uundgåelige friktioner til at glide nemmere (Putnam 2000, s. 135). Putnam skelner i øvrigt mellem forskellige typer af tillid. En tillid der er baseret på personlig erfaring, også kaldet kraftig tillid (*thick trust*). En anden type tillid til den generaliserede anden, som man kun kender på baggrund af et fælles socialt netværk. Den type tillid kalder Putnam for skrøbelig tillid (*thin trust*). Endelig er der tilliden til institutioner og politiske autoriteter (Putnam 2000, s. 136). Ifølge Putnam kan den skrøbelige tillid eller den sociale tillid (som den type tillid også kaldes) faktisk være den mest nyttige form for tillid, fordi tillid til en generaliseret anden gør, at vi nemmere kan samarbejde med folk, vi ikke kender (Putnam 2000 s. 235). Tillid giver os desuden en følelse af sikkerhed i situationer, vi ikke kan gennemskue og kontrollere, og den type af situationer bringes vi ofte i det moderne samfund (Torpe 2013, s. 25-26). Den udgør desuden også en vigtig parameter for velfærdsstaten, hvor omfordelingen af penge sker i mellem fremmede, som vi ikke kender (Svendsen 2012, s. 15).

Tillid er altså en væsentlig faktor for vores sociale og økonomiske liv, og eftersom Danmark har en meget høj grad af tillid er det vigtigt at finde ud af, om ændringerne i strukturelle forhold får indflydelse på dette.

Tillid måles typisk i de store holdningssurveys som The International Social Survey Program (ISSP¹⁵⁶) og den danske værdiundersøgelse, en del af den store internationale spørgeskemaundersøgelse, The European Values Survey¹⁵⁷, som igen samarbejder med World Values Survey¹⁵⁸. I de surveys inddeles tillid i tre kategorier. Partikulær tillid betegner tilliden til konkrete personer, som man kender i forvejen eksempelvis familie, venner og naboer. Social tillid er tilliden til

¹⁵⁶ ISSP er et internationalt samarbejde om spørgeskemaundersøgelser med varierende emner, der startede i 1985 med 6 medlemslande. Antallet er løbende blevet udvidet, og der er nu 48 medlemslande, der dækker alle kontinenter (www.issp.org).

¹⁵⁷ European Values Survey blev først gennemført i 1981, så i 1990, 1999 og senest i 2008. Der benyttes samme spørgeskema i alle deltagende lande (44 ved den sidste runde). Spørgeskemaet tilpasses fra gang til gang, men ca. 80 % af spørgsmålene går igen (www.europeanvaluesstudy.eu).

¹⁵⁸ World Values Survey blev også gennemført første gang i 1981, men har over 100 deltagende lande og næsten 90 % af verdens befolkning repræsenteret (www.worldvaluessurvey.org).

mennesker i al almindelighed, den såkaldte generaliserede anden¹⁵⁹, og institutionel tillid er tilliden til samfundsinstitutionerne som retsvæsenet, politi, regering og den offentlige administration.

Denne undersøgelse har specielt fokus på den sociale og den partikulære tillid. Dette skyldes, at den danske værdiundersøgelse slet ikke havde partikulær tillid med, og at Sørensen et al. 2011 i deres analyser af data fra den danske værdiundersøgelse påviser, at der ikke er hverken større social eller institutionel tillid på landet (Sørensen et al. 2011, s. 255). Derimod mener de, at den tillid, man finder på landet, måske bygger på at alle kender alle, en slags partikulær tillid snarere end på social tillid (Ibid., s. 260), og at det derfor kunne være interessant at inkludere et spørgsmål om tillid til folk i lokalområdet (ibid. s. 263). På den baggrund har jeg valgt i den partikulære tillid foruden tillid til familie og venner også at inkludere tillid til naboer og til folk i landsbyen. Jeg inkluderer dog også den sociale tillid bl.a. for at se, hvorvidt informanterne skelner mellem de former for tillid.

Når tillid måles i surveys sker det ud fra nogle helt specifikke spørgsmål, der med få variationer går igen i alle surveys. I denne undersøgelse har jeg valgt at tage de samme spørgsmål, som går igen i de store holdningssurveys, men i stedet for at nøjes med svarkategorier har interviewpersonerne fået lov at fortælle og uddybe deres svar. Det giver mulighed for både at undersøge tilliden blandt borgere i landsbyer og for at diskutere spørgsmålene om tillid som måleinstrument for social kapital¹⁶⁰.

For at se hvorvidt der er forskelle og ligheder i tilliden på de 3 typer af landsbyer, går jeg dem igennem en ad gangen i de to former for tillid¹⁶¹.

a. Social tillid

Som sagt er det man undersøger i social tillid, tilliden til den generaliserede anden, en abstrakt person man ikke kender. Det spørgsmål, der bruges til at måle, er stillet op som et spørgsmål med to svarkategorier: ”Alt i alt – mener De, at folk er til at stole på, eller mener De, at man ikke kan være for forsigtig, når man har med mennesker at gøre?” (Den danske værdiundersøgelse 2008, spm. 7). Ser man på det

¹⁵⁹ Man bruger derfor også benævnelsen ”generaliseret tillid” om den tillidsform.

¹⁶⁰ Det sidste vil dog ikke være fokus i denne rapport.

¹⁶¹ I tabel 1 i Bilag 2 findes en oversigt over informanterne fordelt på typen af landsby.

Bænken på kanten.

spørgsmål i ISSP undersøgelsen fra 2008¹⁶² svarer 42,8 % i andre lande¹⁶³ at man næsten altid eller som regel kan stole på de fleste mennesker, mens det samme gælder for knap 82 % af danskerne (egen frekvensanalyse af ISSP data).

Over tid har lande udenfor Norden kendt et faldende eller et stabilt niveau af tillid, modsat Danmark, hvor tilliden indenfor de sidste 30 år er steget (Dinesen og Sønderskov 2012, s. 88-89). Analyser af data fra den danske værdiundersøgelse viser, at denne stigning dels skyldes et stigende uddannelsesniveau, dels forbedringer i statens institutioner. Der er, ifølge de analyser, en direkte sammenhæng mellem et højt niveau af institutionel tillid og social tillid (Dinesen og Sønderskov 2012, s. 104).

Ser man på spørgsmålet som et spørgsmål med to svarkategorier svarer de alle fra landsbyerne med aktive skoler, at man generelt kan stole på andre mennesker. De fleste nøjes med at svare ganske kort på spørgsmålet uden mange uddybninger som f.eks. ”Jeg mener godt, at man kan stole på folk” (M11), et par stykker griner endda, da jeg stiller spørgsmålet og tilføjer ”normalt så har man tillid til folk herude” (M14). Nogle går mere ind i en definition af det ”at stole på”. For eksempel hvordan man fortæller forskellige ting til forskellige mennesker:

”Jamen jeg synes da, at folk er til at stole på, men jeg har det ligesom de fleste andre, at der er da nok nogle personer, jeg ikke fortæller alt [...] Og det mener jeg, at det var da forfærdeligt, hvis man kunne det, fortælle det samme til alle [...] For så mener jeg, så bliver det ligegyldigt.” (K7)

Eller hvordan det er ikke at have tillid:

”Her i området [...] der har vi ikke imellem hinanden nogle tvister, nogle tyverier.....(M10).

Eller hvordan man helt specifikt, når man er aktiv i det lokale politiske liv og agerer i det politiske felt, skal overveje sin kommunikation og sin kommunikationsform (M9).

Stort set de samme kategorier for definitioner af tillid finder vi hos informanterne fra landsbyer, der fik lukket skolen før 2011. Et par stykker nøjes med ”ja, ja, ja”

¹⁶² Undersøgelsen hedder ”Sport og fritid”, mens den danske del af den hedder ”Danskerne og fritidslivet”.

¹⁶³ Undersøgelsen dækker 34 lande både i Europa, Nordamerika, Sydamerika, Asien og Afrika.

(8), ”generelt har vi tillid til hinanden” (M7) og ”Jeg stoler på dem alle sammen så” (M1). Mens et par andre forklarer, at der ingen kontroverser er, og at der ikke er noget i gang i landsbyen, ”men det kan da opstå” (M6). Et par stykker opdeler folk i kategorier ” der er to kategorier [...] Vi skal jo se dem an, se folk an, inden vi godtager dem sådan” (M3) eller ”altså man kan sige, 99 % er til at stole på” (M12).

Også hos de informanter, som fik lukket skolen i 2011, finder man de samme kategorier for tillid. En nævner at ”der selvfølgelig er nogle man ikke siger alting til”, men har i øvrigt tillid til folk (M5). Mens informanten fra den anden landsby siger grundlæggende at have tillid til andre mennesker, men refererer tydeligvis til personer i landsbyen som helhed (et punkt under den partikulære tillid).

I denne kategori er der ingen forskel mellem de tre typer af landsbyer. Det ser ud til, at interviewpersonerne ved ordet ”folk” i spørgsmålet tænker på folk, der på en eller anden måde har forbindelse til landsbyen, og ikke folk generelt i Danmark eller i verden, en fremmed. Det ses også af svarene på spørgsmålet ”tror du folk i almindelighed vil prøve at udnytte dig, hvis de fik lejlighed til det, eller vil de behandle dig ordentligt?”¹⁶⁴. Der er ingen tvivl om, at det har haft en betydning, at spørgsmålet er blevet stillet lige efter spørgsmålene om den partikulære tillid, der slutter med, hvorvidt informanterne har tillid til folk i landsbyen. Et par stykker spørger dog ind til, om jeg mener ”folk her”? Men ellers viser de flestes svar tydeligt, at de tænker på specifikke personer i landsbyen, personer de af forskellige årsager ikke kender. Nogle fordi de holder sig for sig selv (det kommer jeg nærmere ind på under den partikulære tillid), andre fordi de ikke bor der så længe, som flere informanter forklarer.

Under alle omstændigheder falder denne problematik i tråd med samfundsforskeres diskussioner om selve spørgsmålet, der bruges til at måle den sociale tillid. Hensigten er at måle tilliden til en, man ikke kender, den fremmede, den generaliserede anden, men som Torpe og Lolle (2011) påpeger, kan det være problematisk at måle på den måde, fordi spørgsmålet er upræcist. De anbefaler, at man i målinger af social tillid i stedet går over til at bruge det spørgsmål, som første gang blev brugt i World Values Survey 2005-2008 (Torpe og Lolle 2011, s. 484). Her spurgte man respondenterne om graden af tillid¹⁶⁵ til personer, de møder første

¹⁶⁴ Spørgsmålet fungerer i denne undersøgelse som en slags kontrolspørgsmål til det spørgsmål, der typisk bruges for at måle social tillid.

¹⁶⁵Der var 4 svarkategorier: fuld tillid, nogen tillid, ikke megen tillid og ingen tillid.

Bænken på kanten.

gang¹⁶⁶. Det kunne måske også have været hensigtsmæssigt i dette tilfælde, så informanterne ikke udelukkende tænkte lokalt.

Dataene viser faktisk ikke noget om tilliden til den generaliserede anden, den fremmed. Til gengæld viser de et problem med selve måden, den sociale tillid typisk måles på, og det kunne derfor være interessant at supplere spørgsmålet med mere indgående spørgsmål om denne generaliserede anden eller bruge de spørgsmål, der også bruges i World Values Survey, hvor der for eksempel spørges om tillid til personer, man møder for første gang og til personer, man kender personligt¹⁶⁷. Dataene kan således heller ikke sige noget om, hvorvidt den sociale tillid er forskellig i de 3 typer af landsbyer. På tværs af de landsbytyper ses derimod et tydeligt situationsbillede af den udvikling og af den virkelighed landsbyer i yderkommuner står overfor i 2013 med den type tilflytning, der sker. Hvorvidt det har betydning for tilliden kan et kig på den partikulære tillid måske afsløre.

b. Partikulær tillid

Som før sagt er partikulær tillid den tillid, man har til konkrete personer. Personer man allerede kender. Det kan være familie, venner, naboer eller folk fra ens lokalområde, altså personer man føler sig mere eller mindre knyttet til. Formålet er at afdække, om folk har

Ved partikulær tillid er der typisk 6 svarkategorier¹⁶⁸ til 6-7 spørgsmål om, hvor stor tillid man har til forskellige grupper af mennesker. Grupperne varierer alt efter undersøgelse og land men naboer og familie er som regel gengangere.

¹⁶⁶ Da begge spørgsmål for social tillid var med i World Values Survey, sammenligner Torpe og Lolle de to spørgsmål i deltagerlandene. Her fremgår det tydeligt, at standardspørgsmålet for social tillid ikke måler det samme i vesteuropæiske lande som i afrikanske og asiatiske lande, hvilket stiller spørgsmålstegn ved validiteten af spørgsmålet i sammenligninger verdens lande imellem (Torpe og Lolle 2011, s. 493). Derimod viser det nye spørgsmål, at der er fin sammenhæng mellem spørgsmålet om tillid til personer man møder første gang og personer af en anden nationalitet og personer af en anden religion (Ibid. s. 494).

¹⁶⁷ I ISSP undersøgelse 2008 suppleres med spørgsmålet ”Hvis du taber en pung med ca. 1000 kr., hvor sandsynligt er det, at du får pungen og alle pengene tilbage igen, hvis den bliver fundet af en person, der bor i samme område som dig/en politibetjent/en person med anden etnisk baggrund end dansk/en tilfældig fremmed person? (ISSP 2008).

¹⁶⁸ Svarkategorierne er: meget stor tillid, ret stor tillid, ret lille tillid, slet ingen tillid, ved ikke, ikke relevant (Spørgeskema ISSP 2008).

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

I nærværende casestudie har jeg valgt at nøjes med de følgende tre kategorier afstemt efter forholdene familie, naboer og folk i landsbyen som helhed, ud fra en vurdering af hvad der passer bedst på de forhold, der gør sig gældende i casen, og ud fra en betragtning om de gængse forestillinger om livet på landet, hvor alle kender alle, og hvor man kommer hinanden mere ved. Formålet med spørgsmålene var at afdække informanternes umiddelbare svar med eventuelle kommentarer, som det ikke er muligt at komme med i en survey med svar kategorier, og der foreligger derfor ikke her definitioner af begrebet¹⁶⁹. Jeg har valgt at starte hver kategori med at fortælle om resultaterne på spørgsmålene fra to store surveys, en international og en dansk for at sætte min egen undersøgelses resultater ind i et større perspektiv, og måske finde nogle causale sammenhænge, der ikke umiddelbart viser sig i surveys.

Tillid til familie:

I World Values Survey (WVS) fra 2008¹⁷⁰ har 82,9 % fuld tillid til deres familie, og 13,3 % har lidt tillid, mens 3,2 % ikke har megen eller slet ingen tillid til deres familie. Danmark er ikke med i den undersøgelse, men spørgsmålene omkring tillid optræder i ISSP undersøgelsen ”Danskerne og Fritidslivet”¹⁷¹ fra samme år, hvor 82,9 % har fuld tillid til deres familie og 14,6 % har ret stor tillid, mens 1,3 % har ret lille eller slet ingen tillid. Her er der ikke megen forskel på tillidsniveauet.

I casen er der ingen forskel i svarene på typen af landsby på spørgsmålet om tillid til familien. Mange gentager spørgsmålet som for at være sikker på, om de har hørt rigtigt, og i flere tilfælde griner informanterne af spørgsmålet ”Min familie? (Grin) Dem har jeg 100 % tillid til” (M11), ”Dem har vi tillid til (K3), Ja, ja. Ja, dem har vi helt klar på, hvor vi har henne (M4) (Griner)”. Kun 2 informanter begynder at definere begrebet ”familie”:

¹⁶⁹ Teoretiske diskussioner af begrebet ligger desuden udenfor det egentlige formål med denne rapport. De vil blive rejst senere i en rapport om teorien omkring social kapital.

¹⁷⁰ 93.538 respondenter fra 56 lande i verden er med i undersøgelsen. De følgende tal henviser til egne analyser af data fra undersøgelsen.

¹⁷¹ 1330 respondenter var med i undersøgelsen. De følgende tal henviser til egne analyser af data fra undersøgelsen.

Bænken på kanten.

”Men når du taler om familie, så er det begrænset hvor langt ud, vi kan gå, fordi...
”(M7).

”Jeg har i hvert fald fuld tillid til min familie. Helt sikkert. Jeg kan ikke komme på en eneste i familien, jeg ikke har tillid til. Det vil jeg sige, som det er.... Selvfølgelig har jeg da ikke lige meget hjælp af dem alle sammen, men det har ikke noget med mistillid at gøre. Slet ikke. (M13)

For de fleste er familie tydeligvis defineret som den ”nærmeste familie”, og den måde, som de gentager spørgsmålet og griner ad det, viser tydeligt, at de i det hele taget finder spørgsmålet overflødigt, for ”dem har jeg tillid til da” (M12). Det er helt naturligt at have fuld tillid til sin familie.

Et par af informanterne forholder sig mere neutralt: ”(Griner) Jeg tror, normalt så har man tillid til folk herude (M14), og ”Jeg er så dum, jeg tror på alle” (K1) (alle griner). De tager ikke specifikt stilling til deres tillid til familien, men det ligger også implicit, at familien er inkluderet i ”alle”. De to informanter fører spørgsmålet om tillid over til tillid til alle i landsbyen eller til alle i det hele taget. Spørgsmålet er om de virkelig har tillid til alle? Det kunne den sociale tillid ikke sige noget om, men det vil måske vise sig, når vi ser på tilliden til naboerne og til folk i landsbyen.

Tillid til naboer:

WVS har ikke et spørgsmål om naboer, men ifølge ISSP undersøgelsen har 32,5 % fuld tillid og 51,1 % ret stor tillid til deres naboer, mens 9,9 % har ret lille eller slet ingen tillid til dem. Her er der faktisk forskel på svarene i de forskellige typer af landsbyer. For i de landsbyer, der har fået lukket deres skole i 2011, svarer ingen af de to informanter, at de har fuld tillid til naboerne. Den ene siger at have ”rimelig tillid” til naboerne, men at de ”ikke kommer meget sammen”, fordi de i højere grad kommer sammen med deres venner (M5). Ifølge den anden informant afhænger det af, hvilken nabo der er tale om. Til den ene side er der en enkemand ”ham har jeg fuld tillid til, men de rodehoveder, der bor til den anden side, som bor til leje, og som er ligeglade med, hvordan der ser ud ude omkring (...), dem har jeg ikke så meget tillid til” (K6). Graden af tillid afhænger i det ene tilfælde af kendskabet til naboerne, og i det andet tilfælde af typen af naboer. Her berøres et helt centralt tema om den udvikling, landsbyerne er inde i, hvor huse opkøbes og udlejes ofte til folk, der kun bor der midlertidigt. Det fænomen har dog ikke specielt med skolelukningen at gøre, men er en tendens, der findes i mange landdistrikter, og

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

også er fundet i flere af casens landsbyer. Informantens tillid går især på andre borgers ligegyldighed overfor landsbyens udseende, så det kommer til at se ”miserabelt ud” (K6). Det betyder noget for udefrakommende, hvordan der ser ud i landsbyen. ”De kan ikke være bekendt overfor kroen, at det ser sådan ud” (K6). Betydningen af landsbyens udseende er i øvrigt noget, der kommer frem i næsten alle landsbyer uanset typen af landsby.

I landsbyer, hvor skolen lukkede før 2011, har de fleste fuld eller meget tillid til naboerne. En af informanterne trækker lidt på det ”jo, men det... men det er igen det der.... (...) at man ved, hvor man har sine folk.” (M6), mens en anden stiller spørgsmålet ”Er der tillid til naboerne? Det kunne vi godt sætte spørgsmålstejn ved” (M1). I løbet af samtalen kommer det frem, at det handler om kendskabet til naboerne, fordi nogle af dem er nye (K1, K2, M1).

I landsbyer med aktive skoler finder man blandt andet de, der uden forbehold har ”fuld tillid, ja” (M10) og ”100 % tillid” (M11), og yderligere forklarer ”Hvis jeg skal ud og rejse, så giver jeg nøglen til min nabo, og så regner jeg med, at de vil se efter mine ting, hvis det var det, jeg havde brug for” (K3). Man finder også de, der mere henholdende svarer ”jaaa, det tror jeg” (M15), og ”nogen naboer” (M9). Senere i samtalen kommer det frem, at der for denne enes vedkommende er en sammenhæng til et aktivt engagement i det lokalpolitiske liv i landsbyen. Endelig finder man to informanter, der ganske vist svarer bekræftende på spørgsmålet, men de vidner også på hver sin måde om den udvikling, mange landsbyer går igennem i øjeblikket. Den ene har ikke rigtig nogen naboer, for huset på den ene side er lige solgt på tvangsauktion, og det lige overfor har der kun boet nogen siden december, som informanten først har set et par dage før interviewet (april 2013). Den anden kender ikke sine naboer ”For du skal jo regne med, at det er jo unge mennesker, der bor herude på begge sider af mig, og de er på arbejde. Så det er sjældent, at jeg.. at jeg har noget med dem at gøre. (...) Jeg hilser da på dem og ved da hvordan de ser ud, men det er også det eneste” (M13).

Dataene viser, at der ikke er en sammenhæng mellem typen af landsby og tillid til naboer. De fleste informanter har meget tillid til deres naboer. De, som har mindre tillid, begrundet det med faktorer, der ikke hænger sammen med strukturændringer indenfor skoleområdet. Snarere er de et udtryk for den udvikling, som landsbyer i yderkommuner står overfor i 2013. Huse der kommer på tvangsauktion, huse der købes af folk, der arbejder væk fra landsbyen og som derfor ikke er meget hjemme, og huse der opkøbes og lejes ud til folk, der kun bor i landsbyen i kort tid, og som

Bænken på kanten.

tilsyneladende ikke interesserer sig for husets eller grundens vedligehold, og hvor ejeren heller ikke gør det¹⁷². Flere informanter på tværs af landsbytype pointerer det væsentlige i det ydre vedligehold. ”Det er ligesom, når det holdes pænt også andre steder (...) forpligter det naboerne til også til at gøre lidt, så byen kan tage sig ordentligt ud” (M1).

Tillid til folk i landsbyen:

I WVS finder man spørgsmålet om tillid til ”the neighborhood”. 21, 2 % har fuld tillid til folk i kvarteret og 51,3 % har lidt tillid til dem. I den anden ende af skalaen har 26,3 % ikke megen eller slet ingen tillid til folk i kvarteret. ISSP undersøgelsen opererer med begrebet ”lokalområde”, og her har 11,8 % fuld til folk i lokalområdet, og 62,9 % ret stor tillid til dem. Til gengæld har kun 14,5 % ret lille eller slet ingen tillid til folk i lokalområdet. Sammenlignet med udlandet er der altså lidt flere danskere, der har fuld eller ret stor tillid og en del færre der har ret lille eller slet ingen tillid til folk i lokalområdet.

For informanterne i de landsbyer hvor skolen lukkede i 2011 ser der ikke ud til at være forskel i deres forståelse af naboer og folk i landsbyen. Den ene svarer ”Jamen det er nok præcis det samme” (K6), og præciserer, at der er dem man kender, underforstået at dem har informanten tillid til, og dem man ikke ser men hører om. Derpå følger nogle historier om nogle røverier og fængselsstraffe, og folk der hælder skrald ud ad vinduet ”(..) sådan nogen har jeg jo ikke tillid til” (K6). Mens den anden tager et konkret udgangspunkt i en sag, der arbejdes for i byen ”Jeg har tillid til, at vi kan gå ud og få folk med på at støtte det her økonomisk. Det tror jeg på.” (M5).

Et par af informanterne fra landsbyer med aktive skoler svarer henholdende ”(Tavshed) Nogen tillid.” (M9), eller ”Jaaa. Næsten 100 %, for der kan være nogen, som man ikke har fuld opbakning fra.” (M11). Præciseringen af at man har tillid til nogen og ikke til andre bruges af de fleste øvrige informanter som f.eks. Det er måske ikke dem alle sammen, vi vil gå til, men jeg vil sige, det er... [...] Det er

¹⁷² I flere landsbyer har store landmænd dog også opkøbt huse, som de sætter fint i stand og som også bliver holdt til deres medhjælpere. Nogle landmænd har fortrinsvis udenlandsk arbejdskraft, som selv om de bor i landsbyen typisk ikke deltager i det fælles liv. Det er dog en helt anden problematik, som ligger udenfor denne rapports fokus.

langt over 90 % af dem, der er i byen, jeg ville overlade... Det er ikke alle folks døre, der kan låses. Det er det ikke." (M4). Nogen af dem har tilsyneladende udgangspunktet, at de har tillid, og de præciserer derfor "Der er nogen, som jeg ikke har tillid til" (M10) og "Jeg synes ikke, jeg kan komme på nogen, jeg ikke har tillid til" (M13). Det begrundes med kendskab eller ej til andre "For det hænger jo også noget sammen med, hvad vi eventuelt har haft sammen i tiden før, forud altså" (M13).

Informanterne fra landsbyer med skoler lukket før 2011 inddeler også folk i to kategorier "ja, jo, dem jeg kender" (M3), "øh, den er nok...brrrr....det....øh den er ikke så naiv som de to andre" (M8). De skelner også mellem folk, de har tillid og dem, de ikke har tillid til "Så meget som vi kender dem" (K5), "Altså man kan sige, 99 % er til at stole på" (M12). Som nogle af informanterne præciserer, er dette ikke et nyt fænomen "Men sådan har det jo altid været, ikke?" (M2), "I det store hele (Grin)" (K2), "Jo" (K1).

Heller ikke her viser dataene en sammenhæng mellem tillid og typen af landsby. Derimod er det karakteristisk, at når det angår tillid til folk i landsbyen, er der generelt ikke fuld tillid til alle. Informanterne skelner mellem de folk, de kender, og dem de ikke kender. Som tidligere nævnt er der mange årsager til, at de ikke kender dem, nogle er lejere og bor kun en kort periode i landsbyen¹⁷³, andre er udlændinge der arbejder på gårdene og mest holder sig for sig selv, og nogle er ikke meget hjemme pga. arbejde i andre byer.

Informanterne giver udtryk for tillid i forskellige grader alt efter kendskabet til folk. Jo længere man kommer ud i kredsen af folk, man kender, jo mindre tillid bliver der. Det er meget små nuancer, der er tale om, når informanterne siger 99 % (M12), eller "næsten 100 % (M11). Der er altså stadig tale om ganske meget tillid, som når et par stykker for eksempel fortæller, at de ikke er nervøse for at lade deres dør stå åben, når de går hjemmefra (K3, M4). En udtalelse som "indtil de (andre mennesker, red.) har bevist noget andet" (M7), kunne godt tyde på, at udgangspunktet for mange af informanterne er fuld tillid, og når der er mindre tillid skyldes det et manglende kendskab til folk. Den overordnede parameter for opretholdelse af den tillid i landsbyerne bliver dermed at lære hinanden at kende og at sørge for fora, der bakker om dette. Metodisk er dette også interessant, for disse små nuancer ville sandsynligvis ikke have givet udsving i en survey, og den bagvedliggende årsag med "kendskab til hinanden" optræder som regel ikke i

¹⁷³ I en landsby fortalte et medlem af Medborgerforeningen, at de havde været nødt til at indføre en politik om kun at give en velkomstblomst til de, der køber et hus, og ikke til lejere, fordi de skiftede for hurtigt.

Bænken på kanten.

forbindelse med surveys om social kapital, så den ville have været svær at finde i en sammenhængsanalyse.

c. Opsamling

I spørgsmålet om tillid har jeg taget udgangspunkt i de spørgsmål, der bruges i de store holdnings surveys som World Values Survey og den danske værdiundersøgelse. Den sociale tillid blev målt ved standardspørgsmålet ”Alt i alt mener de, at folk er til at stole på, eller mener de, at man ikke kan være for forsigtig, når man har med mennesker at gøre?” Det viste sig ikke, at dataene ikke viser noget om informanternes tillid til fremmede mennesker. Tværtimod fremgik det tydeligt af svarene, at informanterne havde nogle bestemte mennesker i tankerne, mennesker i landsbyen de ikke kendte, enten fordi der var tale om nogen, der kun boede til leje i landsbyen en kort overgang, eller fordi de som tilflyttere klart havde meldt ud, at de ikke ønskede at have noget med nogen at gøre i landsbyen. Dette gjaldt uanset om der var en skole i landsbyen eller ej. Rækkefølgen som spørgsmålene blev stillet i har efter al sandsynligvis spillet ind i dette tilfælde. Spørgsmålet om social tillid kom lige efter spørgsmålene om partikulær tillid, hvor der bl.a. var tale om tillid til naboer og folk i landsbyen. Det havde sandsynligvis været en god ide i dette tilfælde at bruge det nye spørgsmål fra World Values Survey om graden af tillid til mennesker, man møder for første gang. Til gengæld viser svarene, hvordan den udvikling vi ser i yderkommuner med huse, der opkøbes og udlejes uden at blive sat i stand påvirker borgerne.

Hvad angår den partikulære tillid, blev der spurgt ind til tillid til familien, til naboerne og til folk i landsbyen. Generelt er der heller her forskel på, om det er en landsby med eller uden skole. Alle har fuld tillid til deres familie, og de fleste har fuld tillid til deres naboer. Hvad angår tillid til folk i landsbyen spiller kendskabet til folk ind. Det kunne illustreres ved en cirkel, jo længere ind mod midten, jo større kendskab, og jo større tillid. Omvendt er der mindre tillid jo længere ud i cirklen, man kommer. Det vil sige, at foreningerne i landsbyen har mulig for at påvirke denne cirkel ved at give folk muligheder for at lærer hinanden at kende, både ved at sørge for at der er for at det, og ved at fortsat at sørge for aktiviteter for alle.

Der er altså generelt megen tillid hos folk i landsbyerne, både overfor nære relationer og de lidt fjernere. Det ser ikke ud til, at det har nogen betydning, om der er en skole eller ej. Til gengæld ser man tydeligt påvirkningerne fra den generelle samfundsudvikling i yderkommuner, hvor huse købes op og lejes ud til folk, som

kun bor der ganske kort tid, og som ikke er interesserede i det ydre vedligehold af hverken hus eller grund. I de tilfælde har informanterne mindre tillid. Selv om disse udsving er ganske små, og sandsynligvis slet ikke ville give udslag i en survey, er denne udvikling noget såvel kommuner som de enkelte landsbyer nødt til at være opmærksomme på, for man kunne forestille sig, at dette på sigt ville påvirke tilliden og dermed ændre den måde at bo på i mindre lokalsamfund, som vi kender det i dag.

Bænken på kanten.

8. Generaliserede reciprocitetsnormer

174

175

¹⁷⁴ Affaldsindsamling i landsbyen. Typisk en fælles aktivitet, til forskønnelse af lokalområdet, der foregår på frivillig basis en gang om året.

¹⁷⁵ Et andet billede på den generaliserede reciprocitetsnorm, at vi har tillid til, at omfordelingen af penge til velfærdsstaten foregår på retfærdig vis.

Det tredje element i social kapital er reciprocitetsnormer. Det vil sige, at der er nogle sociale forventninger om, at ydelser gengældes. Der kan være tale om et lige udvekslingsforhold både i form af penge og i form af ydelser i stil med *hvis jeg gør noget for dig, gør du noget for mig*, en norm som også kan kaldes en balanceret gensidighedsnorm. Den norm finder man på markedet (hvis jeg vil have den bakke med jordbær betaler jeg for den) og ved vennetjenester hvor princippet er noget for noget (du hjælper mig med at rense kloak, nu du er vvs-mand, så hjælper jeg dig med at bygge skuret færdigt, nu jeg er tømrer¹⁷⁶) (Torpe 2013, s. 47).

Desuden kan der være tale om et generaliseret udvekslingsforhold i form af ydelser, hvor *jeg ikke forventer noget specifikt fra dig, i den sikre forvisning om, at en eller anden vil gøre noget for mig på et tidspunkt*. Som f.eks. når 2.C skal 6 gange i biografklub i løbet af 2. klasse. I stedet for at forældrene køre sit eget barn frem og tilbage til biografen, aftaler de indbyrdes, hvem der køre 3-4 børn. Der er en klar forventning om, at alle på et tidspunkt tilbyder kørsel 1-2 gange i løbet af perioden, men har man af en eller anden grund ikke mulighed for det, fungerer systemet alligevel og ens barn bliver stadig kørt i biografen og hjem bagefter.

Normen er generaliseret, fordi der ikke foreligger aftaler om en specifik modydelse hverken i form af penge eller andet, byttet er ikke nødvendigvis lige over, og der er ingen tidsfrist for gengæld af ydelsen (Torpe 2013, s. 48). Dermed er den generaliserede norm mere robust end den balancerede. Hvor den balancerede norm hurtigt vil bryde sammen, hvis modydelsen ikke falder, har man i den generaliserede norm på forhånd accepteret usikkerheden i tidspunkt for modydelsen, og den bryder derfor ikke nødvendigvis sammen, hvis modydelsen udebliver. Hvis aktørerne imidlertid konstant skuffes i deres forventninger om modydelsen, kan selv den generaliserede norm godt bryde sammen (Torpe 2013, s. 50).

Ifølge Putnam er et samfund der fungerer med generaliseret gensidighed mere effektivt end et samfund, der er kendetegnet ved mistænksomhed, fordi vi når mere, når vi ikke skal afregne alting med det samme (Putnam 2000, s. 21). Desuden kan netop det, at der ikke er specifikke krav om en modydelse virke som en kickstarter til samarbejder på områder, hvor der ikke i forvejen er formelle aftaler og hvor der endnu ikke er fælles interesser (Torpe 2013, s. 49-50). Ifølge Torpe bygger den generaliserede reciprocitetsnorm på tre motiver som i større eller mindre grad overlapper hinanden: det man selv har interesse i (egeninteresse), det man bør (moral), og det man føler, man er nødt til at gøre for ikke at blive udelukket (frygt for sanktioner). Som sådan spiller reciprocitetsnormerne også sammen med tillid, idet det letter dannelsen af de generaliserede reciprocitetsnormer, hvis der er tillid mellem aktørerne, og tilsvarende bidrager stærke normer til at bekræfte tilliden

¹⁷⁶ I dette tilfælde grænser tjenesten op til sort arbejde.

Bænken på kanten.

mellem aktørerne. Er det tilfældet sker der en positiv udvikling, hvor den sociale kapital vil vokse og det vil blive lettere at løse kommende problemer og opgaver og også at udvide samarbejdet til andre områder. Hvis der derimod opstår mistillid, bliver den generaliserede reciprocitetsnorm i stedet til en norm om noget for noget, eller den forsvinder helt, og samarbejdet vil smuldre, fordi ingen tør tage en chance uden sikkerhed for at vinde på det (Torpe 2013, s. 51-52). De generaliserede reciprocitetsnormer er især med til at opbygge social kapital, når tjenesten ligger imellem en moralsk forpligtigelse og en egeninteresse.

Et eksempel kunne være ønsket om at opbygge et godt fællesskab, hvor man hjælper hinanden i 2.C. Mange af drengene i 2.C spiller også fodbold i den lokale idrætsforening, hvor flere af fædrene fungerer som frivillige trænere. Den frivillighed ligger i spændet mellem den moralske forpligtigelse og egeninteressen. Når Lars' far træner U9'erne forventer han også at få noget igen til gavn både for sin egen søn og for klubben og for lokalsamfundet, og han træner dem uden på forhånd at kende dem alle sammen. Sådan bygger meget frivilligt arbejde på gensidighed og interesser for en fælles sag og kan være med til at binde dét sammen, som måske ikke umiddelbart hænger sammen¹⁷⁷. Hvor det førhen hed sig, at der i det frivillige arbejde lå et stort element af velgørenhed, har der ifølge Torpe i de senere år bredt sig en erkendelse af, at det største element nu er egeninteressen, eller i hvert fald en større åbenhed omkring egeninteressen. Der ligger således i dag i det frivillige arbejde en klar forventning om at få noget igen, uden at en bestemt modydelse nødvendigvis er aftalt (Torpe 2013, s. 53).

I surveys måles de generaliserede reciprocitetsnormer typisk ved et tilnærmet mål, hvor respondenterne bliver spurgt, om de opfatter de fleste mennesker som hjælpsomme eller som nogle, der mest tænker på sig selv. Torpe er dog inde på, at bl.a. frivillighed fungerer som en god indikator for, hvordan de generaliserede reciprocitetsnormer virker i praksis ud fra den antagelse, at jo flere der føles sig forpligtet til at gøre noget for andre uden at forvente en omgående modydelse, desto lettere er det at organisere og rekruttere til frivilligt arbejde (Torpe 2013, s.91).

¹⁷⁷ Foruden det frivillige arbejde nævner Torpe også eksemplet om den støtte, vi har i Danmark, til omfordeling af penge, der finder sted via skattebetalingen til velfærdsstaten. Dette ligger udenfor rapportens fokus, og vil derfor ikke blive diskuteret yderligere her.

I denne case vil jeg starte med at se på svarene på spørgsmålet om, hvorvidt andre mennesker mest opfattes som hjælpsomme eller som tænkende mest på sig selv, og dernæst på snakken omkring frivilligt arbejde, og fællesskabsfølelse i den enkelte landsby. Det frivillige arbejde er i denne forbindelse frivilligt arbejde i de lokale foreninger i forbindelse med aktiviteter i den enkelte landsby. Der er således ikke lagt vægt på den enkelte informants frivillige arbejde i forskellige sammenhænge, men snarere på det frivillige arbejde udført i og for landsbyen som helhed.

a. Hjælpsomhed

På spørgsmålet hvorvidt andre mennesker opfattes som hjælpsomme eller som mest tænkende på sig selv¹⁷⁸ svarer 15 % af respondenterne (ekskl. danskerne) i European Values Study, at de opfatter andre mennesker som tænkende på sig selv, mens det samme er tilfældet for 3 % fra den danske del af undersøgelsen. Undersøgelsen viser også, at 34,1 % af respondenterne (ekskl. danskerne) opfatter andre mennesker som mere eller mindre hjælpsomme, mens det samme gælder for 59,4 % af danskerne. Danskerne opfatter altså i højere grad end andre europæere andre mennesker som værende hjælpsomme.

Det samme gælder for langt de fleste informanter i casen. 2 informanter fra 2 landsbyer, hvor skolen lukkede før 2011, giver dog udtryk for, at folk mest tænker på sig selv. Den ene opfatter det som en generel tendens, der er blevet værre med tiden (K2), mens den anden præciserer ikke selv at have mærket til det, men at de fleste tænker på sig, inden de tænker på andre (M3). De er dog begge enige om, at det ikke forhindrer, at menneskene i de respektive landsbyer er gode til at hjælpe hinanden, når der er brug for det. Deres udtalelser kunne tyde på, at de tænker helt generelt, som et led i den generelle udvikling hen imod en større individualisme, men at dette ikke hindrer, at man kan hjælpe andre, når der er brug for det.

Som det var tilfældet med den sociale tillid, har i hvert fald en af de andre informanter konkrete personer i tankerne, idet vedkommende kort og godt erklærer, at ”de er hjælpsomme her i byen” (M12). Hjælpsomheden kommer dog ikke af sig selv men er ifølge M8 afhængig af den type opgave, folk bliver stillet eksempelvis ”jeg har lagt mærke til, at du tit kommer herved og ser din søn eller datter spille fodbold. Vil du så gå ind og lave to kander kaffe til at dele ud?” (M8).

¹⁷⁸ Spørgsmålet er stillet op på en skala fra 1 til 10, hvor 1 er ”mest tænkende på sig selv” og 10 ”mest hjælpsomme”, mens 5 fungerer som en midt i mellem kategori. I mine beregninger har jeg valgt kun at tage de svar med, der falder hhv. 1 og 10.

Bænken på kanten.

En informant fra landsbyerne med aktive skoler fortæller, at man sagtnes kan få hjælp, men at man skal spørge om at få hjælp ”jeg tror ikke folk de er gode til at give selv, fordi man har jo lidt der berøringsangst” (K3). En anden præciserer, at ”folk er meget hjælpsomme i de der kredse i byen (...), hvor vi sådan er vant til at have hjulpet hinanden med at få arrangementer op at stå” (M9). Ifølge M9 findes hjælpsomheden i en bestemt kreds af mennesker, mens andre helt bevidst holder sig helt udenfor fællesskabet. M9 er inde på, at der er mange årsager til dette f.eks. uoverensstemmelser, som går langt tilbage i tiden, for de mennesker har tilsyneladende altid holdt sig udenfor. I øvrigt er folk særdeles hjælpsomme ifølge de resterende informanter i denne kategori af landsbyer, og M1 og M13 har selv oplevet megen hjælpsomhed i forbindelse med ægtefællers sygdom og dødsfald ”den goodwill jeg har mødt (...), det er jo enestående”, som M1 udtrykker det.

Det gælder også for informanterne fra de to landsbyer, der fik lukket deres skole i 2011, at de generelt opfatter folk som hjælpsomme. Samtidig svarer to informanter i den ene af landsbyerne, at folk ikke er gode til at hjælpe hinanden. Den ene refererer til, at man før i tiden i mindre byer var bedre til at stå sammen om tingene (M5), mens den anden kort og godt mener, at enhver passer sit (K4), og at det mere er venner, man får hjælp af. Det fremgår dog af andre svar, at dette mere er udtryk for en livsstil og en personlig holdning, end det har at gøre med type af landsby.

b. Frivilligt arbejde

Hvad angår det frivillige arbejde er respondenterne i European Values Study¹⁷⁹ fra 2008 først blevet spurgt om hvilke foreninger de tilhører, og dernæst om de ”i disse foreninger eller lignende udfører ubetalt frivilligt arbejde”¹⁸⁰ (Den Danske Værdiundersøgelse 2008). Til det svarer 29 % af borgerne i de europæiske lande (ekskl. Danmark) bekræftende, mens det samme tal for Danmark er 38 % (egne beregninger). Der er altså en større andel af frivilligt arbejde i Danmark end i resten af Europa.

¹⁷⁹ Undersøgelsen er udført blandt 67.786 medborgere, heraf 1507 danskere i 47 europæiske lande i 2008, som et led i European Values Study.

¹⁸⁰ Der er spurgt til 15 forskellige kategorier af foreninger og samtidig til frivilligt arbejde indenfor de 15 kategorier af foreninger.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Som før nævnt har jeg i casen set på det frivillige arbejde, der bliver udført i og for landsbyen og altså ikke de enkelte informanternes frivillige arbejde, selv om de fleste af dem i et eller andet omfang er involveret i frivilligt arbejde i deres landsby.

I landsbyerne med aktive skoler erklærer samtlige informanter, at det er nemt at finde frivillige, ikke bare til madlavningen til fællesspisningerne men også til større anlægsarbejder som renovering af medborgerhuse. Typisk koordineres arbejdet af en af foreningerne, som en fortalte ” Jeg skal bruge 8 mand på lørdag. Er der nogen, der melder sig? Vi har sådan en gruppe på Facebook. Og så i løbet af en dag eller to, var der pludselig en 6, 8, 10 håndværkere, som havde budt ind (...) Og pigerne og konerne, de meldte ind med forplejning og alt sådan noget. Det gik rigtig godt.” (M11). Men som de fleste også påpeger, skal man spørge. Folk vil gerne hjælpe, men det kan være svært selv at spørge, om der er brug for hjælp (K3). ”Man skal bare spørge. (...) Det er en del af fællesskabet, at man er med i det. Det er det, der er hyggen ved det” (K3). ”Nogen kan jo noget og andre noget andet. Skal vi have malet, jamen så tager vi dem, der er gode til at male, og er der brug for at grave, så tager vi fat i maskinstationen hernede. Han har maskinerne til det, og ja, så kører det på den måde” (M10). Som en anden præciserer det, er det ikke noget problem at finde frivillige, hvis man definerer nogle klare, konkrete, praktiske opgaver (M9). Det er straks sværere at få folk til at gå ind i bestyrelsesarbejde ” der er ingen der vil være i bestyrelse i dag” (M14). I en landsby tog de konsekvensen af manglende opstillede kandidater til Borgerforeningen og reducerede antallet af bestyrelsesmedlemmer fra 7 til 5 ”fordi det var nemmere at få 5 end at få 7” (M15). Bestyrelsen var sågar inde på at reducere antallet yderligere, men blev enig om, at det ville være for lidt.

I landsbyer med skoler, der blev lukket i 2011, er det heller ikke et problem at finde frivillig arbejdskraft. I den ene er der bygget en udvidelse til hallen og i foråret 2013 skulle de så i gang med legepladsen udenfor med ting, de efter aftale havde fået fra den nedlagte skole, og som trængte til at blive gjort i stand. Den anden landsby har både genbrugsbutikker og bogcafé, og Borgerforeningen har stået for bygningen af både legeplads og multibane som en del af et større projekt.

Heller ikke i de landsbyer, der fik lukket skolen før 2011, har de svært ved at finde frivillige til forskelligt arbejde i landsbyen. Fra opstilling af telt og madlavning til opvask og oprydning i forbindelse med fællesspisningerne, istandsættelse af

Bænken på kanten.

fællesområder, bygning af multihuse, aktivitetshuse, idræts- og kulturhuse. Som K1 fortæller var alle interesserede i at være med til at bygge multihuset, men nu hvor bygningen står færdig skal den også vedligeholdes. Her er laves der rengøringsplaner for et halvt år ad gangen, og det er stadig ikke svært at finde folk.

De er alle enige om, at det sværeste er at rekruttere til foreningernes bestyrelser, som M8 siger det ”vi har større udfordringer med at finde 5 bestyrelsesmedlemmer til idrætsforeningen, end vi har med at finde 25 frivillige fodboldtrænere” (M8). Flere af informanterne ser det som et generelt problem i forhold til bestyrelsesarbejde (M6, K5, K1, K2). Ifølge M8 hænger det meget sammen men, at når man bor ude på landet, er meget service nødt til at være foreningsbaseret for i det hele taget at få den service som f.eks. lys i alle byens gader, varme og vand. En landsby med mange foreninger har et tilsvarende antal bestyrelser, og med ikke så mange indbyggere vil en større procentandel af dem sidde i en bestyrelse (M8). I en landsby klager informanterne over, at der mangler tilslutning til fælles aktiviteter fra tilflytterne (K1 og K2). M8 fortæller, at man skal ud og have fat i dem:

”(…) men det er ikke min erfaring med bål og brand ’hvis I ikke kommer, så lukker vi’ (…). Jeg vil sige, at det bænken. Det er bænken herude (på stadion, red.) en sommeraften, hvor der er nogle børn, der spiller fodbold, og solen står ind der, og snak. Snak, snak, og ’havde du måske lige lyst til at hjælpe mig med den der, der der enkelte opgave?’” (M8).

Men den måde at rekruttere på tager ifølge M8 tid, og det gælder om at skabe den gode relation, M8 forklarer ” ’jeg vil godt ind i vandværksbestyrelsen, fordi jeg kender dig. Det tror jeg kunne være hyggeligt nok’ og så skal vi selvfølgelig forholde os fagligt til nogle ting omkring rent vand” (M8).

c. Opsamling

I dette afsnit er reciprocitet blevet målt dels ved at se mere abstrakt på det ved hjælp af spørgsmålet om hjælpsomhed, dels ved at se helt konkret på det frivillige arbejde, der konkret udføres i landsbyerne.

I den måde, som typisk bruges i surveys, at spørge til reciprocitet på ligger der en subjektiv vurdering af, hvordan den enkelte opfatter andre menneskers hjælpsomhed. De fleste informanter opfatter andre mennesker som hjælpsomme, når de bliver spurgt om at hjælpe, og de får stillet en konkret opgave. Undtaget

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

herfra er mennesker, der gennemgår en svær periode. Her lader det til, at folk selv spørger, om der er brug for hjælp.

Typen af landsby ser ikke ud til at influere på vurderingerne, selv om to informanter fra landsbyer med skoler lukket før 2011 mener, at folk mest tænker på sig selv. De gør opmærksom på en generel samfundsudvikling, som måske kan få betydning på sigt, for når de taler om hvorvidt folk kender hinanden i landsbyen, er M3 inde på en generationskløft ”jeg kender ikke de unge mennesker” (M3), mens K2 tidligere i interviewet fortæller om tilflyttere ”som ikke har lagt skjul på, at de ikke vil have noget med nogen at gøre” (K2). Den udvikling har dog ikke specifikt at gøre med om landsbyen har en skole eller ej, for der er hverken færre mødesteder her eller færre aktiviteter. Det er måske snarere et udtryk for en generel samfundsudvikling, der muligvis kan få stor betydning på sigt, hvis landsbyerne ikke er opmærksomme på den. Foreløbig ser det dog ikke ud til at have indflydelse på vurderingen af reciprociteten i landsbyerne.

Hvad angår det frivillige arbejde i landsbyen, ses hjælpsomheden helt konkret. Det ser ikke ud til, at det er et problem at finde frivillige til at udføre et stykke konkret arbejde, og det uanset typen af landsby. Det største problem, som er fælles for alle landsbyerne er, at det er svært at finde folk, der vil gå ind i bestyrelsesarbejde, uanset typen af bestyrelse. En forklaring kunne være, som en af informanterne gør opmærksom på, at i et lille lokalsamfund er der forholdsvis flere foreninger, fordi nogle af dem også dækker det, der indgår som service i større byer, som f.eks. gadebelysning. Med mange foreninger følger mange bestyrelser, og derfor en større andel af bestyrelsesmedlemmer. Når der derimod er tale om konkrete opgaver, er det forholdsvis nemt at få folk med til at udføre forskelligt arbejde, selv om der som regel er ”nogle der arbejder mere end andre” (M8), nogle der ved, hvordan man sætter ting i gang, og får dem til at bevæge sig fremad. Ildsjælene. Det lyder også på informanterne, som om netop de personer er gode til at få andre, både nye og gamle, draget ind i arbejdet bl.a. ved at skabe gode relationer. På den måde bliver foreningsaktiviteten midlet til det sociale samvær, som en af informanterne udtrykte det (M8), og det sociale samvær til tillid, der kan føre til større og bedre samarbejde, der i første omgang helt konkret sikrer rent drikkevand, men som på længere sigt også kan føre til andre ting til gode for landsbyen.

Bænken på kanten.

DEL 3: Konklusion

9. Konklusion og perspektivering

¹⁸¹ Stadion i Vegger med bænke ude foran og en kiosk.

Bænken på kanten.

a. Generel konklusion

Udgangspunktet for dette projekt var strukturændringerne på skoleområdet, der blandt andet har afstedkommet adskillige skolelukninger i mange af landets kommuner. Skolelukninger skaber stor usikkerhed og utryghed hos borgerne. Foruden de rent praktiske og logistiske udfordringer, som lukningen af den lokale skole kan give i hverdagen, frygter borgerne især, at deres lokalsamfund ender med også at lukke.

Jeg har i denne undersøgelse fremlagt data, der påviser, at skolelukninger ikke lukker lokalsamfund, i hvert fald ikke i denne case. Casen havde både landsbyer med aktive skoler, landsbyer med skoler der blev lukket i 2011 og landsbyer med skoler, der var blevet lukket i forskellige tidsperioder før 2011. I 2013 trives alle landsbyerne og forsøger at skabe udvikling. Der skal ikke herske tvivl om, at en skole er et aktiv for en landsby. Den er et vigtigt mødested for alle borgerne i landsbyen og opland på kryds og tværs. Et mødested hvor borgere lærer hinanden at kende, også selv om de ikke længere har børn på skolen, fordi skolen ofte fungerer som et hjemsted for de lokale foreningers aktiviteter. Desuden er en skole ifølge informanterne et effektivt trækplaster for tilflyttende familier med børn i den skolesøgende alder.

Alligevel er det ikke skolen, der får landsbyen til at hænge sammen. Ifølge dataene er det derimod i høj grad foreningerne og de aktiviteter, foreningerne arrangerer, der skaber sammenhængskraften og fællesskabsfølelsen. Fællesskabsfølelsen på sin side er med til at øge tilliden imellem borgerne i landsbyerne og lysten til at gøre noget for hinanden, hjælpe hinanden, med andre ord trives både netværk, tillid og reciprocitet i alle casens landsbyer.

Dataene viser, at foreningerne (såvel idræts- som borgerforeninger) i alle casens landsbyer opbygger brobyggende social kapital ved at være åbne for alle, også de der bor udenfor landsbyen (i oplandet), og ved at arbejde horisontalt med at udvikle netværk blandt andre landsbyer. Foreningerne er også gode til at arbejde vertikalt ved at samarbejde med kommunen og andre offentlige instanser om udvikling af landsbyen f.eks. ved at søge om midler til nedrivning af faldefærdige huse og opbygning af nye fælles mødesteder, hvad enten der er tale om bygninger eller pladser. Foreningerne fungerer altså faktisk som det forbindende led mellem individet og de forskellige dele af samfundet, og via den forbindende funktion

skabes der større samarbejde mellem medlemmerne, som derved får mere tillid til hinanden, og dermed skabes der mere social kapital.

Det er dog også præcis her udfordringerne ligger, og det afspejles også i svarene på spørgsmålene omkring tillid. Informanterne fortæller, at de lokale foreninger har svært ved at tiltrække nye medlemmer. Dette er også et generelt problem i Danmark, som Torpe også påpeger det (Torpe 2013, s. 203). Ifølge nogle af informanterne i casens landsbyer skyldes det bl.a., at nogle af tilflytterne fra starten af melder fra til det fælles liv i landsbyen, husejere fordi de ikke har lyst og måske ikke har behov for yderligere netværk, og mange lejere fordi de måske kun bor midlertidigt i landsbyen, og måske derfor ikke vil involvere sig i det fælles liv. Disse data siger ikke noget om de bagvedliggende årsager til dette, for mine informanter har alle boet i deres landsby igennem mange år.

b. Metodeopsamling

Som nævnt i afsnittet om redskaber og metode var undersøgelsen samtidig et eksperiment med at bruge surveyspørgsmål i interviews. Det var især interessant med spørgsmål, der bruges så ofte på verdensplan for at måle den samme ting, nemlig tillid og reciprocitet. Som sagt noterede jeg informanternes svar under interviewet, og kunne efterfølgende i transskriptionen af interviewene se, dels hvordan spørgsmålene blev forstået, dels se de meget væsentlige nuancer, der ellers ikke ville være kommet frem. Skulle informanterne blot have valgt mellem svarmulighederne ”fuld tillid” og ”nogen tillid” (som er de svarmuligheder, der bruges, når der måles på partikulær og institutionel tillid i surveys), ville det være blevet noteret som ”fuld tillid”, som jeg også selv gjorde det i første omgang¹⁸², fordi deres grad af partikulær tillid ligger tættere på ”fuld” end på ”nogen”, eller som en af informanterne siger det ”næsten 100 % ” (M11). Men i den procent af uenighed ligger væsentlige informationer, bl.a. om hvordan udviklingen i mindre lokalområder opfattes af borgerne, men også om hvordan surveyspørgsmål forstås. Som Henning Olsen er inde på, gør respondenternes måde at besvare spørgsmål på, at surveymålinger ikke er uproblematisk og resultaterne bliver skrøbelige (Olsen 2001, s. 376). Ifølge Olsen gælder dette bl.a. holdningsspørgsmål, hvorunder spørgsmål om tillid og reciprocitet hører. Selv om statistikkerne viser, at tilliden i Danmark stiger (Dinesen og Sønderkov 2012) er der behov for at supplere statistikkerne med andre måder at måle på, for at få så nøjagtige målinger som muligt.

¹⁸² Her kunne man også have valgt at lade informanterne selv notere svaret, men jeg ville under alle omstændigheder have påvirket feltet med min tilstedeværelse, så det var ikke blevet helt realistisk.

Bænken på kanten.

Undersøgelsen viser også nogle problematiske aspekter omkring målingen på spørgsmålet om social tillid, altså tilliden til den generaliserede anden, den fremmede. I denne undersøgelse var det meget tydeligt, at informanterne havde nogle bestemte personer i tanker, da de hørte spørgsmålet, nogle personer i landsbyen, som de vidste, hvem var, men ikke kendte, og derfor heller ikke havde så megen tillid til. Der kan godt være en effekt af rækkefølgen, hvori spørgsmålene blev stillet, det kom nemlig lige efter spørgsmålene om tillid til naboer og folk i landsbyen som helhed. Men som Torpe og Lolle også påpeger (2011) er spørgsmålet ikke fyldestgørende for at afdække tilliden til den fremmede, og som Torpe og Lolle foreslår, havde det også i dette tilfælde været en god ide at bruge et mere præcist spørgsmål, som f.eks. det der blev brugt i World Values Survey 2006-2008 om tillid til mennesker, man møder for første gang¹⁸³.

Endelig havde det været interessant at inddrage den institutionelle tillid i undersøgelse og dermed afdække, om en kommunes ændringer i strukturen influerer på borgernes tillid til den, hvor langt den indflydelse rækker og hvad den i øvrigt betyder for de øvrige former for tillid.

c. Perspektivering

Landsbyerne i denne case repræsenterer vidt forskellige historier om skoler, købmænd, haller og borgere, men én ting har de til fælles. Ikke én af dem er lukningstruet. De har en række meget konkrete udfordringer, men de er også bevidste om dem. De gør alle noget for at modvirke dem, hvad enten det er forskønnelse af byen ved at holde de grønne områder, rive forfaldne huse ned eller sørge for fællesarealer til fælles aktiviteter. De gør alt, hvad de kan for at udvikle og bibeholde den sammenhængskraft, som er en af grundpillerne ved livet der, og den historie er der et stort behov for at få fortalt. Nuancere det billede af yderkommuner og landsbyer, som er fremherskende i mediebilledet i dag.

Der er også behov for yderligere undersøgelser af de ting, som dataene påviste, påvirker den sociale kapital, bl.a. tilflytternes motivation til at flytte til små

¹⁸³Torpe og Lolle påviser dette statistisk ved at krydse denne variabel med variablene om tillid til folk med en anden nationalitet og tillid til folk med en anden religion.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

lokalsamfund og til at deltage i lokalsamfundets fælles liv og strukturændringers påvirkninger af den institutionelle tillid. Ifølge Torpe har det offentlige nemlig en stor rolle at spille med at skabe lighed for alle, for ulighed, der bl.a. kan følge af økonomisk stagnation, kan føre til en større opdeling af befolkningen, og med en større opdeling af befolkningen bliver der plads til mistillid (Torpe 2013, s. 202).

De små tegn i den manglende tillid, som dataene påviste, er et resultat af den udvikling, mange landsbyer er inde i dag, men samtidig også et led i en mere generel udvikling i det danske samfund, hvor den sociale og økonomiske ulighed vokser. Såfremt denne udvikling fortsætter, risikerer tilliden at mindskes yderligere, og det samme gør den sociale kapital.

Der er derfor al mulig grund til for landsbyer og kommuner (ikke bare i denne case men i det hele taget) at være opmærksomme på den udvikling der foregår i bosætningen og lytte til foreningslivets oplevelser af det fælles liv i landsbyerne og give plads til foreningslivets ideer om aktiviteter og fælles arealer (bygninger og pladser) til udvikling af fællesskabet i netop deres landsby. Som en af informanterne siger det, så er det *bænken*. Bænken på det fælles område, der sætter snakken i gang, der starter samarbejdet, der bliver en tillidsskabende faktor og dermed bygger op og videre på den sociale kapital.

Bænken på kanten.

10. Bibliografi

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Andersen, J. G., Torpe, L., Andersen, J. (2000) *Hvad folket magter: demokrati, magt og afmagt*. København: DJØF.

Becker, C. J. (1977) ”Hvad sker der i dag inden for den arkæologiske forskning?”,

Brøndsted, J., *De ældste tider. Danmark indtil år 600*. Politikens Forlag, s.518-536.

Bundesen, P., Henriksen, L. S. og Jørgensen, A. (2001) *Filantropi, selvhjælp og interesseorganisering. Frivillige organisationer i dansk socialpolitik 1849-1990'erne*. Odense: Odense Universitetsforlag.

Børne- og Skoleudvalget (2010) Udvalgs referater 11/01, 08/02, 09/03, 13/04, 04/05, 20/05, 08/06, 24/06, 25/11. Tilgængelige på <http://www.vesthimmerland.dk/politik/dagsordener-og-referater/hvad-talte-de-om/boerne-og-skoleudvalget/>. Trukket d. 16/9 2013.

Børne- og Skoleudvalget (2009) Udvalgsreferat 24/11. Tilgængelige på <http://www.vesthimmerland.dk/politik/dagsordener-og-referater/hvad-talte-de-om/boerne-og-skoleudvalget/>. Trukket d. 16/9 2013.

Den Danske Ordbog på www.ordnet.dk.

Den danske værdiundersøgelse (2008) Spørgeskema 2008 og data. Tilgængelig på <http://ddv.soc.ku.dk/spoergeskema/>, trukket d. 22/10 2013.

Dinesen, P. T. , Sønderkov, K. M. (2012) ”Hvorfor stiger tilliden?” I *Politica*, vol. 44, nr. 1, s. 87-110.

Egelund, N. Laustsen H. (2004) *Skolenedlæggelse – Hvilken betydning har det for Lokalsamfundet?* København: Danmarks Pædagogiske Universitet.

Frimer, M. (2013) *Sommerbrev 2013*. Tilgængelig på <http://www.vesthimmerland.dk/media/3709677/Sommerbrev-2013.pdf>. Trukket d. 15/10 2013.

Fukuyama, F. (1995) *Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. London: Hamish Hamilton.

Ibsen, B. (1997) ”Fordærver pengene foreningerne?” I *Politica*, vol. 29, no. 1, s. 49-61.

Initiativgruppen (2013) *Her bor du altid midt i centrum! Velkommen til et stærkt og aktivt lokalsamfund*. Tilgængelig på <http://www.lokalsamfund-vestrup.dk/>

Bænken på kanten.

International Social Survey Program (2008) *Danskerne og fritidslivet. Spørgeskema.* Tilgængelig på <http://www.surveybanken.aau.dk/ISSP+til+universitets-+og+forskningsbrug/>.
Trukket d. 6/2 2013.

International Social Survey Program (2007) *Danskerne og fritidslivet.* Tilgængelig på <http://www.surveybanken.aau.dk/ISSP+til+universitets-+og+forskningsbrug/>.
Trukket d. 22/10 2013.

International Social Survey Program (2007) *Leisure time and Sports.* ZA4850: International Social Survey Programme: [ZA4850_v2-0-0.sav](#) . Datafil hentet oktober 2013 fra www.issp.org.

Kjer, M. G. (2012) *Kvantitativ opgørelse af medlemstallet. Udvalgte foreningers udvikling fra 2006 til 2011.* Tilsendt fra DGI som PDF fil på anmodning.

Kjer, M. G. (2012) *Analyse af DGI's medlemstal 2011.* Tilsendt fra DGI som PDF fil på anmodning.

Kristensen, I. T., Kjeldsen, C., Dalgaard, T. (2006) *Landdistriktskommuner. Indikatorer for landdistrikt.* Danmarks Jordbrugsforskning, Afdeling for Jordbrugsproduktion og Miljø. Tilgængelig på <http://pure.au.dk/portal/da/publications/landdistriktskommuner-indikatorer-for-landdistrikt%28a26aa1e0-ac50-11db-bd61-000ea68e967b%29.html> Trukket d. 23/9 2013.

Kvale, S. (1997) *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview.* København: Hans Reitzels Forlag.

Lokalsamfund-.Vestrup (2013) *Åben lokalsamfund.* Tilgængelig på <http://www.østrup-by.dk/files/a030aben-lokalsamfund.pdf>. Trukket d. 13/4 2013.

Madsen, P. K. (2011) *Skal kragerne have madpakke med? Om arbejdsmarkedet i yderområder.* Tilgængelig på http://regionalt.erhvervsstyrelsen.dk/forskerartikel_arbejde_yderomraader. Trukket den 5/9 2013.

Miljøministeriet (2207) *Landsbyer i yderområder.* Tilgængelig på <http://www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/763A1CCB-B00F-41C6-9DA6-B32813CA19E1/0/Landsbyeriyderomr.pdf> . Trukket d. 12/7 2013.

Olsen, H. (2001) *Sprogforståelse og hukommelse i danske surveyundersøgelser.* Rapport. SFI tilgængelig på <http://www.sfi.dk/resultater-4726.aspx?Action=1&NewsId=862&PID=9422> Trukket d. 4/8 2014.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Pedersen, M. M. (2013) ”Bopælen afgør om du får praktikplads” i *Ugebrevet A4* 2/10. Tilgængelig på www.ugebreveta4.dk. Trukket d. 2/10 2013.

Putnam, R. D. (2013) ”Social Capital” egne noter fra et foredrag holdt på Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet 21/5 2013.

Putnam, R. D. (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Skøtt-Larsen, J. og Henriksen, L. S. (2011) *Grænser for tillid*. Bidrag til sociologkongres på AAU. Tilgængelig på http://www.sociologkongres.aau.dk/fileadmin/user_upload/sessions/session-05/Lars-Skov-Henriksen-Jakob-Skj%C3%B8tt-Tillidens-gr%C3%A6nser-first.pdf. Trukket d. 12/10 2012.

Svendsen, G. T. (2012) *Tillid: Tænkepauser 4*. Aarhus: Aarhus Universitets Forlag. Tilgængelig på <http://unipress.dk/bogserier/taenkepauser/>. Trukket d. 12/12 2012.

Svendsen, G. T. og Svendsen, G. L. H. (2006) *Social kapital. En introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag Svendsen, G. L. H. (2013) ”Landlig italesættelse og virkelig 1996-2011” i Svendsen, G. L. H. (red.) *Livsvilkår og udviklingsmuligheder på landet. Viden, cases, teorier*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, s. 9-25.

Svendsen, G. L. H. (2011) ”Indledning” i Hegedahl, P. og Svendsen, G. L. H. (red.) *Tillid – Samfundets fundament. Teorier, tolkninger, cases*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, s. 13-34.

Svendsen, G. L. H. (2007) ”Hvordan får vi social kapital ”trojkaen” til at køre? – Om måling af brobyggende og afgrænsende social kapital” i Hegedahl, P. og Rosenmeier, S. L. (red.) *Social kapital som teori og praksis*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur, s. 167- 197.

Sørensen, J. F. L., Svendsen, G. H. L., Jensen, P. S. (2011) ”Der er så dejligt derude på landet? Social kapital på landet og i byen 1990-2008” i Gundelach, P. (red.) *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels Forlag.

Tocqueville, A. de (1840) *Democracy in America*. Tilgængelig på <http://www.gutenberg.org/files/816/816-h/816-h.htm#link2HCH0028>. Trukket d. 10/4 2013.

Torpe, L. (2013) *De stærke samfund. Social kapital i Skandinavien*. Frederiksberg: Frydenlund Academic.

Bænken på kanten.

Torpe, L. (2010) *CCWS oplæg*. PDF-fil tilgængelig på http://www.dps.aau.dk/fileadmin/user_upload/ime/CCWS/calender_activities/2010-links/CCWS-oplaeg.pdf, trukket d. 11/12 2012.

Torpe, L. (2009) "Foreninger og social kapital i Danmark" in Svendsen, G. L. H. (ed.) *Foreningslivet i Danmark: Under udvikling eller afvikling?* IFUL Report 11/2009.

Torpe, L., Lolle, H. (2011) "Identifying Social Trust in Cross-Country Analysis: Do We Really Measure The Same?" *In Social Indicators Research*, Vol. 103, no. 3.

Torpe, L., Kjeldgaard, T. K. (2003) *Foreningssamfundets social kapital. Danske foreninger i et europæisk perspektiv*. Magtudredningen. Århus: Institut for Statskunskab.

Undervisningsministeriet (1993) *Bekendtgørelsen om procedure ved en skolenedlæggelse*. Tilgængelig på <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=73601> trukket d. 23/9 2013.

Uslaner, E. (2002) *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vesthimmerlands Kommune (2011) *Plan- og bæredygtighedsstrategi*. PDF fil trukket d. 20/8 2013 på: http://www.vesthimmerland.dk/media/15645/Plan_og_b%C3%A6redygtighedsstrategi_2011.pdf

Vesthimmerlands Kommune (2010) *Høringssvar fra skolerne i forbindelse med skolestrukturen*. Bilag. Trukket 16/9 2013.

Vesthimmerlands Kommune (2009) *Strukturanalyse. Skoler*. Bilag til Byrådsmøde 17/9 2009, trukket d. 20/8 2013 på <http://vesthimmerland.instant.cohaesio.net/Byraadet/17-09-2009%20Referat%20af%20%C3%A5bent%20m%C3%B8de.aspx>

Vesthimmerlands Kommune (2008) *Befolkningsprognose 2009-2020* Vesthimmerlands Kommune. PDF fil trukket 20/8 2013 på: http://kommuneplan.vesthimmerland.dk/download/pdf/Praesentation/endelig_befolkningsprognose_2009.pdf

World Values Survey (2005) *OECD WVS 2005 questionnaire, A-ballot*. Tilgængelig på http://www.worldvaluessurvey.org/wvs/articles/folder_published/survey_2005, trukket d. 22/10 2013.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

World Values Survey (2008) *World Values Survey 1981-2008 Official Aggregate v. 20090901*, 2009. World Values Survey Association (wwww.worldvaluessurvey.org).
Aggregate File Producer: ASEP/JDS, Madrid.

Bænken på kanten.

11. Bilag

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

a. Interviewguide

Emne

Stikord/Notater

Emne	Stikord/Notater
Præsentation	
Mig, brochuren, spørge om lov til at optage, og gøre notater samtidig med, garanti for anonymitet.	Navn til eget brug
1. Data om den interviewede	
M-K	
Alder (skøn i 10-år)	
Uddannelse	

Bænken på kanten.

Bor der, hvor længe?	
Arbejder i landsbyen/pendler/har gjort en af delene.	
Flyttet dertil, hvornår? Hvorfor?	
<p style="text-align: center;">Se på landsbybeskrivelsen –</p> <p style="text-align: center;">Mangler der noget? Er mange med i foreningerne?</p>	
<p style="text-align: center;">2. Mødesteder/netværk i byen</p>	
Er der et godt fællesskab i byen? Kan du uddybe det?	Fx opbakning til fælles tiltag, mange medlemmer i foreningerne.
Nævn de steder man kan møde hinanden i dag (fx købmand, kirke, skole, sportsplads)	
Nævn de steder man kunne møde hinanden for 20 år siden/da I flyttede	

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

hertil.	
Har den udvikling haft betydning for byen? Attraktivitet? Befolkningstal?	

Bænken på kanten.

Hvad sker der med byen, hvis skolen lukker? Foreningslivet. Busdrift. Butikker. Huspriser. Tilflytning. Fraflytning.	
Hvilke konsekvenser har lukningen/flytningen af 7. klasse/sammenlægningen haft for jeres by allerede nu? Foreningslivet. Busdrift. Butikker. Huspriser. Tilflytning. Fraflytning.	
Hvad betyder skolen for byen?	Uddannelse, videnssted, mødested?
Er der muligheder for at lære i byen? Kurser/foredrag/uddannelse/	Hvor? Hvad?
Er der bredbåndsnet i byen? Har det været diskuteret? Hvad kom der ud af	

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

det?	
Hvilken betydning kunne det have for byen at have det?	
Hvem opdaterer landsbyens hjemmeside/Facebookprofil? Bliver det brugt?	
Kommer borgere med forslag til indhold til hjemmeside/Facebookprofilen?	
Kan de Facebook og hjemmeside gøre noget for landsbyen? Kan man lave andet (app's)?	Deres betydning for udviklingen.
3. Sammenholdet i byen	
Kender folk i byen hinanden godt? Hvor godt?	

Bænken på kanten.

Kender du alle i byen godt? Eller ved du bare hvem de er? Kender du dem personligt?	
Hvordan vil du sige sammenholdet er i byen?	
Hvordan går det med frivilligt arbejde i byen? Er det nemt at finde folk?	
Hvem stiller typisk op?	De samme hver gang – alle?
Bliver der protesteret over fx ændringer der har konsekvenser for byen?	Hvem går i spidsen? Nogle bestemte - alle
Er der en enkelt el. en kreds af folk i byen, der tager initiativet og får ting til at ske?	Spm. om ildsjæle
<p style="text-align: center;">4. En række hurtige spørgsmål om tillid.</p> <p style="text-align: center;">Hvor meget tillid har du har til:</p> <p style="text-align: center;">Fuld tillid (1), nogen tillid (2), ikke megen tillid (3), ingen tillid til (4):</p>	

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Din familie	
Naboer	
Folk i landsbyen som helhed	
Alt i alt mener du, at folk generelt er til at stole på, eller at man ikke kan være for forsigtig, når man har med mennesker at gøre?	Til at stole på – man kan ikke være for forsigtig – ved ikke.
Tror du, at folk i almindelighed vil prøve at udnytte dig, hvis de fik lejlighed til det, eller ville de behandle dig ordentligt?	Folk tænker på sig selv – folk er for det meste hjælpsomme – ved ikke.
Er folk gode til at hjælpe hinanden? Pasning af dyr, børn, huse, låne en kop sukker osv.	
5. Perspektiver for fremtiden	
Hvordan ser du landsbyen om 20 år?	Udviklet – afviklet – status quo
Hvad mangler i landsbyen nu?	

Bænken på kanten.

Fælles mødesteder/bredbånd/hjemmeside/ Facebookprofil	
Hvad skal der til/gøres for at nå til det mål?	
Hvad skal der til for at sikre byens sammenhold?	
Tak for hjælpen	

2. Tabel 1

Fordelingen af informanter på landsbytype

Landsbsytype	Aktive skoler	Skoler lukket i 2011	Skoler lukket før 2011
<i>Informanter</i>	K7 M13	M5 K4	K1 K2

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

	M1	K6	M2
	M4		M3
	K3		M8
	M11		M6
	M9		M7
	M10		K5
	M14		M12
	M15		

7. OPERATIONALIZATION OF SOCIAL CAPITAL IN SMALL COMMUNITIES – THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA

Operationalization of Social Capital in Small Communities – The Impact of Social Media¹

Elisabeth Lauridsen Lolle

PhD Fellow and corresponding author

lolle@learning.aau.dk

Aalborg University, Department of Learning and Philosophy, Interregional Centre for Knowledge- and Educational Studies, Sohngaardsholmsvej 2, 9000-Aalborg, DK.

Abstract

This article will contribute to the debate about regional development in peripheral areas by examining the social capital in 14 villages in a Danish municipality, and particularly the influence of social media on the social capital.

Contrary to the current public discourse in Denmark on peripheral communities and how they are falling apart because of demographic changes, economic cut backs, and structural changes, this study did not find one single village, where the social capital seems to be in any imminent danger. The article also proposes a different perspective on the operationalization of social capital. Social capital is typically measured in big international values surveys based on the variables network, trust and reciprocity. However, this study is based on a qualitative research with interviews in 14 villages in a peripheral Danish municipality. This in depth research shows that when examining the social capital of communities, the most valuable parameter is to look at the most typical proxy for network: associations and in particular the character of the associations. They furthermore give an indication of the kind of social capital they are building and maintaining.

The study also shows that we might have to extend the notion of network to include that of social media as this type of network gets increasingly more important. However, the study cannot conclude that the communities not using the social media have less social capital then the one who does, nor that they are disconnected from the citizens.

Introduction and research issues

One of the main theorists in the field of social capital defines the concept as referring to: *“Connections among individuals – social networks and the norms of reciprocity and*

¹ Udgivet i Bernhard, I. (red.) (2013) Uddevalla Symposium 2013. Innovation, High-Growth Entrepreneurship and Regional Development. Trollhättan: University West, s. 475-488.

trustworthiness that arise from them" (Putnam 2000, p. 19). Several surveys show that Denmark has the world record in social capital and that Danes are among the world's most trusting people². The central premise within the theory of social capital is that it is a vital resource to a country, since it facilitates coordination and cooperation among people. When people trust one another, resources are oftentimes more and better used. As such, social capital can enhance democracy, welfare and economic growth. Conversely, some even says that without social capital there can be no economic growth or human well-being (Serageldin, 2000, p. 3).

However, Denmark (like a lot of European countries) has for the past decade undergone efficiency improvements on different welfare benefits. These changes happen overall, but due to the sparse population in the rural areas, they become all the more visible in those areas, and thus end up creating more pronounced inequalities between urban and rural areas. Despite the country's world record in social capital, the citizens are getting frustrated and demonstrate their discontent by protesting against some of the results of what is perceived to be a threat to life and social cohesion in their local communities. This development could potentially lead to a diminution of the social capital in the areas most affected by those efficiencies.

Three parameters are typically used when measuring social capital: Network, trust and reciprocity. This study, however, will focus on network, as stated by Putnam to be the most important parameter³, and also the one challenged by the technological development.

International values survey traditionally measures social capital by using proxies or indicators of the three parameters. For example, the typical proxy for network is the extent of participation in associations measured by memberships and the extent of voluntary work in the associations.

In 2013 though, networks takes on a myriad of different forms. Internet and smart phones have introduced other ways of real time networks like Facebook and Skype. With a smartphone you have your network with you at all times. One click on the app and you are connected to your network. These types of network are not only used by individuals to get in touch with each other, but also by associations to get in touch with their citizens, and as a platform for communication among the citizens.

² For example the European Values Survey, the World Values Survey, and the World Bank.

³ In a lecture at the Department of Political Science at Aarhus University in 2013. This is further developed in the chapter on Tools and Methods.

Copenhagen that has big groups of young people without an upper secondary education (Madsen 2011).

In spite of those nuances, there is no doubt that the peripheral areas are challenged economically, demographically and otherwise, but this picture might have been intensified by the articulations of the media, one researcher even calls this extremely exaggerated especially in the period 2010 to 2011 (Svendsen 2013, p. 19). Thus, the picture of the peripheral areas is more complex than a rotten banana, and some areas and villages are doing quite well. In fact, they are doing so well that Denmark is becoming a benchmark in regional development, as urban planners from other countries are now visiting Danish villages to learn from their positive development (TV-Avisen 16/7 2013).

Tools and Methods

This paper leans towards the traditional proxies used to operationalize social capital, focusing on network encompassed in Putnam’s concept of “social networks”. However, it moves beyond the traditional statistical way of measuring social capital, and includes a more qualitative approach. This will allow for a deeper understanding of the importance of the network to the cohesion of the communities and ultimately also of the proxy itself which might lead to a discussion of the different ways to measure social capital.

The interviewees were all found with the help from members of the village council in the municipality of Vesthimmerland. They spread the word and suggested people on the basis of their extensive knowledge of the village. This also means that there are no young interviewees. Table 1 shows the distribution in age.

Table 1: Distribution in percentages of the interviewee in age and gender

Age	40	50	60	70	80	90	Total N	%
Gender								
M	2	2	1	6	3	1	15	68%
F		3		4			7	32%
Total N	2	5	1	10	3	1	22	
%	9%	23%	5%	45%	14%	5%	100%	

Thus, this article proposes to examine the state of the social capital in a rural area and determine whether or not the social media has an influence on the social capital, and maybe constitutes a new way of enhancing it.

The article also intends to examine associations as a proxy for social capital and if social media should be included as another proxy for network.

The following chapters present a short introduction to the setting in the Danish peripheral areas. Then follows a chapter on the tools and methods where the methodology is presented and the conception of social capital used in this article is introduced. After this, the case study is presented, and the networks in the 14 villages.

The peripheral setting

Peripheral areas, peripheral municipalities, rural districts, Udkantsdanmark (Hinterland-Denmark), the Rotten Banana, names that in the public debate that really took on in 2010 designate areas characterized by an out-phasing demographically and economically, leaving behind abandoned houses, closed stores, no public transportation, closed school and the fear of slumlords taking over the houses.

The statistics supports this image by showing that the employment frequency is low, that the level of education is lower which leads to lower income and thus a lower tax base for the municipality. Weaker groups are moving to the peripheral areas while the high educated move to the city. There are fewer women, because the young women move to the city to get an education, and most of the young people staying in the peripheral areas don't get an education at all. (Madsen 2011).

This does not apply throughout the country, but in particular in the area of the so-called "rotten banana" , that covers the North, West and South of Jutland, all the way through the South of Denmark and up to the South of Zealand. This image is particularly used by newspapers and television to illustrate the situation of the peripheral areas.

However, a closer look at the statistics reveals nuances to this picture. As an example, one of the strongest labor markets in the country is found not only in the Copenhagen area but also in the West and the Middle of Jutland that is in the middle of the banana. Other characteristics of the peripheral areas are also found in the big cities with a high unemployment rate and in the surroundings of

All 22 interviewees have an extensive knowledge of the village they live in and the surroundings, some because they have lived there for many years, others because they are somehow involved in community life in the village or both⁴.

As mentioned, social capital is typically measured by looking at three parameters: Network, trust and reciprocity. Many researchers⁵ work primarily with trust as a measure. However, in a recent lecture at Aarhus University, Denmark, Putnam⁶ stated that network is by far the most important parameter when measuring social capital. When people voluntarily gather in groups, the face-to-face interaction produces trust, and this spreads in the surrounding society as social trust.

Thus, with good networks trust and reciprocity follows. Social capital is always good, but it can be used for good or bad purposes depending of the kind of social capital. The kind of network that is open and outgoing produces bridging social capital like a community association in contrast to the closed and introverted networks that produce bonding social capital like a gang. The bridging social capital is producing the most positive social capital for everybody to benefit from, and everybody benefits, even though not everybody contributes.

Traditionally, associations are used as the proxy for network. Associations can be interpreted as the link between the individual, the different parts of society, and the state, thereby bridging the different parts of society and creating more extensive cooperation. Furthermore, association activities indirectly create the conditions for cooperation between the participants. Thus, it becomes natural to cooperate to find common solutions, develop an understanding for the opinion of others and skills in cooperating, and thereby trust in other people develops (Torpe 2009, p. 12).

In Denmark, associations are built on two fundamental principles:

1. They are run by the members, and this is institutionalized in the sense that in order to get funds, the association needs to present the democratic rules where, among other things, it is stated that the association has a board.
2. They are independent. This means that the associations themselves choose their purpose and their activities, and they decide how to prioritize and how to solve them⁷.

(Torpe 2013, p. 87).

⁴ As such, the interviewees do not constitute a representative sample of the population in the municipality, but rather they give examples and qualify the findings.

⁵ For example Gunnar Lind Haase Svendsen (i "Tillid anskuet som kapital" from 2011), Gert Tinggaard Svendsen (i "Tillid" from 2012), and Francis Fukuyama (i "Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity" from 1995).

⁶ At the Dept. of Political Science May 21 2013.

⁷ Both politicians and researchers have debated the principle of independence, whether or not there is a confusion about public funding in associations, see among others Ibsen 1997, Bundesen, Henriksen & Jørgesen 2001, and Torpe 2013. However, this is not the issue in this article.

Denmark has a long historical tradition for establishing associations in relations to economic, political and recreational needs. Although many associations have been dissolved, many have been established, and as such the association density in Denmark is very high. Although Torpe in 1998⁸ found that fewer young people were members of associations, that they were less active, and that this meant a decrease in the total number of memberships, the latest European Values Survey from 2008 actually confirms an increase of members in associations in Denmark, and there is also a noticeable increase of participation from young people (Torpe 2011, p. 236).

However, instead of looking at association density and number of members, we will focus on the character of the associations, whether they are open and outgoing, that is if they recruit broadly, are open for contact and cooperate with the other associations, and public institutions (Torpe 2013 p. 65 and 104). That type of association produces bridging social capital and a culture of trust that embraces everybody contrary to closed and introvert associations that produce bonding social capital.

Furthermore, we will look at the communication between associations and local citizens, having in mind that according to some researchers, associations do not contribute equally to the building of social capital (Stolle and Rochon, 1998). The primary goal of a sports association, for example, is not to communicate with the surrounding community as opposed to, for example, a political association. It is thus presumed that political associations to a greater extent than sports associations link their members to the surrounding community, and thus contribute more to the building of social capital. (Stolle and Rochon, 1998).

The 14 villages and the associations

The municipality of Vesthimmerland (ill. 1) is a Danish municipality located in the north-west of Denmark in the Region of North Jutland. It is defined as a so-called peripheral municipality⁹. A peripheral municipality is among other things defined by having low work income, weak population growth, growing older population, and a lower education.

⁸ In a survey connected to the project "Democracy from the bottom" presented in Andersen, Torpe and Andersen 2000.

⁹ On the basis of 14 different criterions, the Danish Centre for Food and Agriculture in 2007 defined a classification system that divided the 98 Danish municipalities into 4 types: Urban, middle, rural and peripheral municipalities.

Illustration 1: The Municipality of Vesthimmerland in Denmark

Illustration 2: The 14 villages of the study in the municipality of Vesthimmerland, Denmark

According to the municipality's plan of action, the municipality of Vesthimmerland includes 1 main city, 3 major towns, 3 minor towns, 22 defined villages¹⁰, and a number of small, undefined communities (Plan- og Bæredygtigheds strategi 2012, p. 22). For this field study, the 22 defined villages were chosen, and we made interviews in 14 of them in the period from January to April 2013 (ill. 2). The 14 villages have developed very differently. Some of them still have their local school; some of them haven't had a school for many years; some of them had their school closed 2 years ago at the last school structure reform. Some are fighting to keep their grocer's; others haven't had one for quite some time. Some still have a regular bus going through; others had their bus cut back. Still the villages are very much alive, and the citizens are very aware of the fact that they need to be active to keep the sense of the community alive, and the village to look good, and they pursue different strategies in doing so.

Table 2 illustrates the different associations in the 14 villages. In total there are an average of 6,5 associations per village.

Table 2: Associations in the 14 villages¹¹

	Aggers und	Blie re	Fjel sø	Gunders ted	Haub ro	Hvalps und	Overla de	Simest ed	Skiv um	Vester Hor num	Vegg er	Vilst ed	Østerb ølle	Østr up	Tot al
Associations															
Community association	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
Sports association	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1		1	12
Senior citizens association		1		1	1	1	1	1				1		1	8
Local history archives					1		1			1					3
Book café/library	1	1				1	1								4
Heating plant						1					1				2
Street lights				1	1						1				3
Cable provider				1											1
Energy association											1				1
Water board		1	1	1	1	1		1	1		1		1		9
Badminton association						1	1			1					3
Soccer association			1												1

¹⁰ In the plan of action, the villages are defined geographically and not by number of inhabitants. According to a report from the Danish Ministry of Environment in 2007 it is impossible to draw a lower limit to the number of inhabitants in a village (Miljøministeriet 2007, p. 11). However, Statistics Denmark doesn't collect data for villages under 200 inhabitants which is probably one of the reasons that many defines villages as being a collection of houses with more than 200 inhabitants. Of the 14 villages in the study, 4 of them are under 200 inhabitants.

¹¹ As registered by corresponding author in May 2013.

Petangue				1														1	
Folk dance association								1										1	
Hunting/rifle association		1	1										1					3	
Golf club								1										1	
Tilting at the ring association												1						1	
Handball club							1					1						2	
Bicycle club										1								1	
Singing association/choir					1							1						2	
Sailing club						1												1	
City party comitee												1						1	
Wednesday club												1						1	
Local support association			1						1				1				1	4	
Model plans club		1																1	
Fishing association		1																1	
Store rental association													1					1	
Scouts				1		1	1	1				1	1					6	
Action group												1						1	
Boat association		1																1	
Total		7	7	5		7	8	11		8	6	2		10	10	4	2	4	91

It is remarkable that all 14 villages have a community association. The community association does not have individual members but the household as a member. They organize activities for the entire village like seasonal parties¹², communal eating on a regular basis and amateur theater, sometimes alone, at other times in cooperation with other associations. They are also the ones in charge of the external frames of the village by organizing an annual cleaning day, and organizing the voluntary work on the community center, the common playground or other things that is in need of being fixed to make sure the village looks good not only for new comers and for tourists but just as much for them-selves as part of a sense of self as an attractive village. Most community associations have invested in tents, tables, chairs, flags and flagpoles for the citizens to borrow for special occasions. The community associations are also the ones applying for funds in the municipality and other public institutions to tear down old abandoned houses or to a new community center or a playground. When it comes to recruiting members for the association, most villages welcome newcomers with a flower and a ticket to the next communal eating, and of course they hope that a

¹² E.g. Christmas lunch, Carnival in February and summer party.

9

part from feeling welcome in the village, they will become members of the association. Apparently, that is a challenge, as one interview complained “too many are free-riders”. As for recruiting members to the board, they try to recruit also newcomers, but as another interviewee “people think the boards work is too hard”. According to several of the interviewees, young people are very difficult to recruit, because they move away to get an education, and they don’t come back. So primarily the old guard is in charge, “but the old guard gets tired too”, an interviewee explained, but somehow they manage to get all places filled, also with newcomers.

None of the associations have any problems finding people for the voluntary work, to build, clean or redo the community center or other common places in the villages.

The activities organized by the associations take place at some of the meeting places in the villages. That includes community centers, playgrounds, gymnasiums, stadiums, and parish houses. 10 villages have a community center or a multi-function house. In some villages the center is an independent association with a board, in others the community association owns the center, and has organized the voluntary work to redo or to build it. In the four villages that do not currently have a community center the community associations are right now applying for funding to build it, or they are already in the process of building.

Contrary to the findings of Stolle and Rochon (1998), many of the sports associations in this study are in charge of organizing a lot of the activities in cooperation with other local associations, typically the community association. In some villages, they are the ones in charge of the community center, and the stadium is not just for those practicing sports, as an interviewee said: “when the kids are practicing soccer, the parents and grandparents come down for a beer, a cup of coffee or an ice-cream and a talk”¹³. This is also the case for the gymnasium that has a function of a meeting place also for those not practicing any sports.

As for the parish houses, it is important to mention that Denmark has a state church and as such is not dependent on donations from the local community. The parochial church councils are in charge of activities like baby-hymn-song, pizza- or spaghetti-services for children or the showing of cult films for adolescents and adults. Typically, this takes place not in the church but in the parish house or in the church meeting room. They also organize concerts or talks for everybody in- and outside of the community. 7 villages in the study have a parish house, and one village has applied the rural

¹³ The club house serves free coffee at every practice game.

dean for one this spring. Contrary to the community houses, the parish houses are often built by companies. Within the last 15-20 years the parish house has become an increasingly important meeting place in the village, and the parochial church council is an important player in the local activities some times in cooperation with the community association. For example, in one village the Carnival-parade at Shrove Sunday starts with a service in the church, then the parade in the village, and they end up in another meeting place for coffee, the "slå katten af tønden"¹⁴ and the shrovetide bun. Contrary to the community houses, everything served in the parish houses has to be for free.

1 village in the study has only 1 association¹⁵, the community association that cooperates with the parochial church council¹⁶ on some of the activities in the village. The community association organizes as many activities as community associations in the other villages, and has as much backup for the activities and for the voluntary work as in the other villages. In addition to the community association they have a non-organized sports club, a street soccer club that practice in the stadium in the summertime. As one of the few villages, this village gathers two teams¹⁷ that play tournaments in the surrounding villages and towns at their summer parties. The association includes the surrounding areas in the activities, a feature that is also evident in the name of the association: "...that is one of purposes, to tie the surrounding areas to the village, right?" (M12)¹⁸. Although the club is not formally organized as an association, it is open and independent, thus it can compare with the formal sports association in the role they are playing in the village. This is supported by Putnam that also sees networks as more informal social relations (Putnam 2000).

The study revealed a new trend in 3 villages. They have initiated cooperation with other villages to promote themselves. The objective is very well described in the brochure of one of those cooperations:

For a year, a group of local citizens have worked with the idea to make our local community more visible. With increasing visibility it could get even

¹⁴ Actually means "hitting the cat out of the barrel" and is somewhat similar to using a piñata.

¹⁵ A part from the water board. In Denmark most water supply comes from common water plants established as associations.

¹⁶ In this study the parochial church council does not count as an association, because it is institutionalized in the church and as such not independent according to Torpe's two basic principles.

¹⁷ Street soccer is played in the summer against other villages or streets in bigger towns. The teams are of mixt gender and age.

¹⁸ This is also the case for 4 other villages, 1 community association includes "parish" in its name, and 1 includes the name of the neighboring village with whom they cooperate.

more interesting to choose our area for those looking for a new house. At the same time we make sure that all present citizens know of the excellent offers of schooling and associations that exist.

(Authors translation of the brochure "Åben lokalsamfund")

The cooperation has formed on the basis of different features, either a lake, a school, or a stream, the latter one even crosses municipal borders. They all agree that they need a larger platform:

Many small villages have tried to use the municipal homepage, but you drown in the forest of homepage addresses in the left side when you are looking for something. (M9)

The associations and the social media

Before the Internet¹⁹, associations typically communicated orally whenever they met each other, or in writing by hanging a note at the school, at the grocer's or another place in the village. In 2013, only 6 of the 14 villages still have a grocer's, and although the associations still hang notes at the grocer's to inform the citizens of up and coming activities, they cannot be sure that the information reaches the relevant audience, because not all the citizens shop at their local grocer's on a regular basis.

The associations typically use 5 different means of communication: Newsletter, bulletin boards, municipal home pages, own homepages, and the local paper.

Newsletters: This study shows that there are both independent ones, and some you find in the newsletter from the parish typically a calendar. Some of the newsletters you subscribe to and get by e-mail, others are printed and put in your mailbox. The printed ones typically include a calendar for a certain period

Bulletin boards: Many villages have them placed either at a central place in the village or at each end of the main roads. One village got a soccer player in metal, and he is put out in the middle of the village when there is an activity as a sign to people. And it works. However, many complain

¹⁹ Even though social media are defined as digital services created by the users, where they share the content like Facebook, Wikipedia and YouTube (www.ibizcenter.dk), the use of homepages is included here particularly because the associations have several years of experience with homepages, and only a couple of years of experience with Facebook.

that it is difficult to get in touch with people. *“Now the older people don’t use the internet, they need something in their mailbox”*.

Municipal homepages: At one point, all villages, cities and towns in the municipality of Vesthimmerland had a homepage on the municipality’s website. However, one interviewee tells that the homepage was very difficult to update, and the one in charge always had to call the municipality to get specific codes to edit the homepage. Another one tells that, the calendar didn’t really work, which made it impossible to use to advertise activities. This left many of the village’s homepages not up to date with many dead links, and the citizens lost interest.

Own homepages: Because of the difficulties with the municipal homepage many villages decided to create their own homepage. By April 2013, 10 of the villages in the study had their own webpage telling about the village, what you can find, and what you can do. One person in or connected to the community association is typically in charge of the home page and its updates.

Local papers: Although it is a weekly paper that reaches the entire municipality, they are only used to announce specific activities, because it is too expensive to advertise every week.

Around 2010 a few community associations started an open group on Facebook²⁰, and by April 2013, 9 associations (community and sports associations) had open groups on Facebook, the latest joined in January 2013. Typically, they have two functions. As point of information where the association reminds of activities, post photos afterward, post missing item reports, found objects, and share photos. As two-way communication where the association asks for help for example to clean up or thank for the help, or start a debate, or citizens ask questions either to each other or to the association.

Table 3 presents the distribution of the use of homepages and Facebook on the numbers of associations. The majority of villages use both homepages and Facebook, because as one interviewee explained: “if you want to make absolutely sure to get in touch with people, you need it all”. Still, it might end up, as another interviewee told about an activity organized by the community association:

“ They (new comers, red.) didn’t know. But it was in the paper. Yeah but they didn’t read the paper. There had also been a note at the grocer’s. Yeah, but they never came at the grocer’s. Besides they send out a brochure. But that had been thrown out with the advertisements. Sometimes it is really difficult

²⁰ According to Facebook, there are three privacy options for groups: Open, closed and secret. In an open group anyone can participate or be added as a member (Facebook.com).

to get in touch with people. But also...is the interest lacks a little, then...".

(K2)

At a particular event, a community association made a special combination of means of communication. In cooperation with other villages they had an "open community" day in April 2013. In the brochure handed out to visitors, they had made a QR code that led directly to the homepage of the cooperative villages.

Table 3 Distribution of use of Facebook and homepages on numbers of associations

Ways of communication	Number of associations
Homepage alone	4
Facebook alone	3
Both	6
Neither	1

In the village with only 1 association, there is neither a homepage nor an open group on Facebook. Currently, they don't have any problem with the turnouts for their activities, or volunteers to help, or the communication with the citizens. Activities are listed in the newsletter of the parish. Three villages are in the same parish, and each village has a couple of pages to list their activities and remind people to put out the flags for the confirmands. Furthermore, 8 days before an activity they put out soccer players in metal as bulletin boards at the main entrance in the village. When the citizens see them, they know something is going to happen in the village. According to the interviewee, this works very well. As he explains: "*A homepage that is only maintained once every 5 years is not worth a lot*" (M12). The problem is finding a person dedicated to maintaining and to update a homepage. However, if they get the parish house they are applying for they might look into it again, because they probably will be organizing bigger events and need to attract people from outside the village, however: "*It (homepage, ed.) will only have an effect outside of town*". (M12)

3 associations have chosen to have an open group on Facebook in-stead of a homepage. An interviewee from one of the villages where they had just started the open group tells that the community association's idea is that the open group should work as an information page, to

communicate activities but also to debate and for the citizens to ask questions for example when to put out the flags, so the entire villages have their flags out at the same time.

In the other village that started their open group in 2010, the interviewee tells that only a small inner circle actually used the open group, so they have to put up a note in the information box as well as in peoples mailboxes to make sure everybody is properly informed of upcoming activities.

In the third village, the sports association started the open group a year ago. According to the interviewee it is an easier platform to use than a homepage, and a quicker way to get something out. People use it for example to post photos from matches, but it is also used to inform about activities in the village. According to him though, there is also a need for a homepage with more standard information about the village for the general visibility of the village.

2 community associations had their general assembly shortly after the interview, and one of the items on the agenda was to discuss a strategy on how to use their open group on Facebook actively.

To sum up, the associations having an open group on Facebook are aware that they need a strategy to get the most out of the possibilities in that particular media, and that it is an important tool to get in touch with people, because, as one interviewee said: “people don’t read their mail every day”. However, if you want to make absolutely sure to get in touch with people you need it all: Facebook, the note at the grocer’s, and text message.

Reflections

Thus, this article proposes to examine the state of the social capital in the rural areas and determine whether or not the social media has an influence on the social capital, and maybe constitutes a new way of enhancing it.

The article also intends to examine associations as a proxy for social capital and if social media should be included as another proxy for network.

Examining the social capital in this study has led to the remarkable conclusion that in spite of different challenges with recruiting board members to the associations, or recruiting newcomers to take part in the communal life this, this study has not revealed one single village where the social

capital seems to be in any danger. On the contrary, associations as well as citizens are acutely aware that they need to be active to keep the village together. One way to do this is by organizing activities for the entire community or for the cooperative communities, and this is mostly done by the local associations. Those activities are both entertaining and related to work for the benefit of the community. Another way to keep the village together is by offering ways of communicating, now that the citizens might not meet in public places such as school or the grocer's. They use the technology available, but they also realize that they need to form strategies to get the most out of this media. At this point, the associations seem to have concluded that homepages are static but very useful for documenting and for background information; Whereas Facebook is a dynamic and useful tool for direct communication with the citizens and among the citizens.

It would have been interesting to include the point of view of newcomers on the communal life and the work in the association board.

Contrary to the findings of other researchers, this study shows that both community associations and sports associations have an open and outgoing character, that welcomes everybody in the village, as participants, as volunteers, and as members of the board, and that their activities and strategies are vital to the cohesion of their local community. This is confirmed by the interviewees when they were asked about strategies to secure the cohesion of the village everybody answered "the associations": *"Otherwise your neighbors aren't of any concern to you"*. (M5) It then makes good sense to use network as a measure for social capital and associations (both community associations and sports associations) as proxies for network in small communities. This might prove to be different in larger towns. The study also shows that we might have to extend the notion of network to include that of social media as this type of network gets increasingly more important, as stated by one of the interviewees: *"if we are to attract the young ones, we need to communicate on the platforms they use on a daily basis"* (M9).

Thus, the sports associations in this study seem to have an open and outgoing character, and as the community associations, they are working for the cohesion of the community.

However, we cannot confirm that social media and cohesion are complementary, in the sense that the associations who are not using those platforms are disconnected from their citizens. Rather the study shows that all the different tools of communication and information are complementary and necessary to keep in touch with the citizens and the citizens in touch with each other. For now this

seems to be working. In the long run, the associations probably do need to get more and more digitalized to get in touch with the citizens, for the citizens to communicate among each other also when they are at work in different cities in the region, and also to catch the interest of potential new comers.

Bibliography

- Bundesen, P., Henriksen, L. S., Jørgensen, A. (2001) *Filantropi, selvhjælp og interesseorganisering. Frivillige organisationer i dansk socialpolitik 1849-1990'erne*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Ibesen, B. (1997) "Fordærver pengene foreningerne?" in *Politica*, vol. 29, no.1, pp. 49-61.
- Initiativgruppen (2013) *Åben lokalsamfund*. Brochure downloaded June 9 2013 at www.lokalsamfund-vestrup.dk
- Lin, N. (2001). *Social capital. A theory of social structure and action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Madsen, P. K. (2011) *Skal kragerne have madpakke med? Om arbejdsmarkedet i yderområder*. Article drawn on the 5 September 2013 on http://regionalt.erhvervsstyrelsen.dk/forskerartikel_arbejde_yderomraader
- Miljøministeriet (2007) *Landsbyer i yderområder*. Available as PDF drawn the 12 of July 2013 on <http://www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/763A1CCB-B00F-41C6-9DA6-B32813CA19E1/0/Landsbyeriyderomr.pdf>
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (2008) *Det danske landdistriktsprogram 2007-2013*. Drawn as a PDF file the 5 September 2013 on <http://2.naturerhverv.fvm.dk/landdistriktsprogram.aspx?ID=40159>
- Putnam, R. (2000) *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.
- Analyses und Kritik* 16.

- Serageldin, I. (2000) "Foreword" in Sorensen, C. *Social Capital and Rural Development: A discussion of Issues*. World Bank, available the 10 July 2013 on <http://siteresources.worldbank.org/INTSOCIALCAPITAL/Resources/Social-Capital-Initiative-Working-Paper-Series/SCI-WPS-10.pdf>
- Stolle, D., Rochon, T. R. (1998) "Are all Associations Alike? Member Diversity, Associational Type, and the Creation of Social Capital." in *American Behavioral Scientist*, vol. 42, p. 47-65.
- Svendsen, G. L. H. (ed.) (2013) *Livsvilkår og udviklingsmuligheder på landet. Viden cases, teorier*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Torpe, L. (2013) *Det stærke samfund. Social kapital i Skandinavien*. Frederiksberg: Frydenlund Academic.
- Torpe, L. (2011) "Foreningsdanmark" in Gundelach, P. (ed.) *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Torpe, L. (2009) "Foreninger og social kapital i Danmark" in Svendsen, G. L. H. (ed.) *Foreningslivet i Danmark: Under udvikling eller afvikling?* IFUL Report 11/2009.
- Torpe, L. (2000) "Foreninger og demokrati" in Andersen, J. G., Torpe, L., Andersen, J. (2000) *Hvad folket magter. Demokrati, magt og afmagt*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, p. 79-122.
- TV-Avisen (2013) Feature in the News at the Danish National Broadcast Television at 9.30pm on the 16/7 2013.
- Uslaner, E. (2000) The Internet and Social Capital. Available as a PDF File on the following address: <http://www.bsos.umd.edu/gvpt/uslaner/uslanernet.pdf>
- Vesthimmerlands Kommune (2011) *Plan- og Bæredygtighedsstrategi*. Available as PDF File at: www.vesthimmerland.dk
- World Bank (2011) Social Capital and Information Technology. Available the 10 July 2013 on www.worldbank.org.
- Østrup (2013) *Åben lokalsamfund*. Available the 12 July 2013 at www.østrup-by.dk
- Transcript abstracts from 22 interviews in 14 villages made in the period from January 2013 to April 2013. The translation from Danish to English is made by corresponding author.

8. SKABER LOKALT FORANKREDE UDDANNELSER STØRRE SAMMENHÆNGSKRAFT?

Skaber lokalt forankrede uddannelser større sammenhængskraft?

v. Elisabeth Lauridsen Lolle

Ifølge forskellige store, internationale surveys er Danmark (i øvrigt sammen med de øvrige nordiske lande) verdensmestre i tillid.

Vi stoler i høj grad på hinanden, på fremmede og på vores offentlige institutioner. Det letter samarbejdet, mindsker kontrollen, gør vores økonomi stærkere og er en stærk væksthæmmende faktor. Der er derfor al mulig grund til at passe på tilliden og de sammenhænge der gør, at den trives. Når den trives skyldes det blandt andet

vores uddannelsessystem med en struktur, der giver lige adgang og muligheder for alle borgere. Alligevel er der forskel i adgang og muligheder alt efter, hvor man befinder sig i Danmark. Det bevirker blandt andet, at mange unge flytter ind til de store byer, og de der bliver tilbage ikke kommer i gang med en uddannelse. Det skaber en geografisk skæv opdeling af landet mht. alder og uddannelse i de pågældende områder, som man i sidste end kunne forestille sig ville medføre en stigende ulighed og en formindsket tillid. Region Nordjylland er sådan et område. Nordjysk Uddannelsesindblik 2013 viser for eksempel, at Region Nordjylland ligger under landsgennemsnittet for andelen af 30-årige der er i gang med eller har gennemført en videregående uddannel-

se [Nordjysk Uddannelsesindblik 2013, s. 18]. Det skyldes ifølge rapporten, at unge med videregående uddannelser i højere grad end andre flytter fra de yderligt beliggende kommuner og samler sig i og omkring København og Aarhus (Ibid). En anden undersøgelse er Realkreditrådets om flere jobs, der giver de unge lyst til at flytte hjem. Ifølge den anser 3 ud af 4 fraflyttere fra yderområder på nuværende tidspunkt det for sandsynligt, at de flytter tilbage til deres gamle kommune (Realkreditrådet 2014, s. 1).

Forskningsspørgsmål

Tillid er en væsentlig faktor for at vores moderne velfærdssamfund kan fungere. Som det er i dag er vores samfund karakteriseret ved, at folk som ikke kender hinanden hele tiden er i samspil med hinanden. Det fungerer kun, fordi vi stoler på, at på denne anden, som vi ikke kender, gør det der forventes. Eksempelvis at Føtex kan lade blomster stå ude foran butikken og stole på, at kunderne tager en blomst og går ind og betaler for den. Skulle Føtex nu have en mand til at kontrollere, at ingen tog en blomst uden at betale, ville blomsten blive dyrere for mig som forbruger. Der er altså en økonomisk gevinst ved at kunne mindske kontrollen. Dette gælder også for et velfærdssamfund. Tillid er en del af begrebet social kapital, som ifølge Robert Putnam¹⁵, er et fælles gode, der kommer af samarbejde mellem mennesker, og som er baseret på tillid og en stadig personlig kontakt (Putnam 2000). Ved at skabe tillid og tryk for mennesker, kan man forbedre leveforholdene i samfundet. Det kan få kommunikationen til at glide bedre, hvorved man skaber øget samarbejde, og i sidste ende øget vækst. Den type social kapital kaldes også for brobyggende social kapital. Den er baseret på åbne og udadvendte netværk, hvor alle er velkomne og man har tillid til alle mennesker. I modsætning

til den brobyggende finder man den afgrænsende sociale kapital baseret på lukkede og indadvendte netværk, hvor ikke alle er velkomne, og man kun har tillid til de mennesker, man kender. Som regel måles social kapital i store surveys som for eksempel Den Danske Værdiundersøgelse, der i øvrigt er en del af den europæiske undersøgelse European Values Study. I den type undersøgelser måler man på elementerne sociale netværk, tillid og reciprocitet ved at måle på tilnærmede mål, eller såkaldte proxies. Ved sociale netværk ser man således på foreningsdeltagelse og foreningstæthed. Tillid inddeles i social tillid (tillid til en person man ikke kender i forvejen), institutionel tillid (tillid til offentlige institutioner som sundhedsvæsen, skattevæsen osv.) og partikulær tillid (tillid til familie og venner). Reciprocitet, eller generelle gensidighedsnormer handler om gensidige ydelser, som man f.eks. finder det i frivilligt arbejde.

I den danske kontekst er et af problemerne med lige adgang og muligheder for alle i yderkommunerne, at tilbuddet om uddannelse hidtil slet ikke har været der. Den mulighed kom med FlexVid-projektet, og 2 år efter projektets start kan man stille spørgsmålene, om FlexVid i forhold til ordinære uddannelser i bycentre også har skabt flere lokalt forankrede unge? Hvilken betydning FlexVid har haft for lokalområderne? Og om FlexVid har genereret en større sammenhængskraft i lokalområderne?

Operationalisering og metode

I de store surveys analyseres som oftest sammenhænge mellem forskellige indikatorer i store enheder som f.eks. på landniveau. I denne del af følgeforskningen på FlexVid projektet er fokus dels på, hvordan uddannelser udenfor de traditionelle uddannelsesbyer bliver forankret, dels

¹⁵ Putnam er en af flere teoretikere, der beskæftiger sig med social kapital.

Bænken på kanten.

på hvordan de studerende er forankret i en lokal sammenhæng. Det vil sige, at det fortrinsvis er de sociale netværk i forbindelse med studierne, der er i fokus, desuden vil jeg se, om der er en sammenhæng til spørgsmålene om social tillid og reciprocitet.

Artiklen bygger på empirisk indsamlet materiale. De studerende, underviserne og undervisningsformerne har været genstand for stor interesse fra bl.a. 3 følgeforskerhold fra Aalborg Universitet, et evalueringsselskab (Damvad), og UCN's egen evaluering. Derfor blev følgeforskerne hurtigt enige om at minimere antallet af forstyrrelser samtidig med, at vi stadig fik det empiriske materiale, vi havde brug for. Vi valgte derfor så vidt som muligt at koordinere vores dataindsamling og slå os sammen, der hvor det var muligt, og dele data, der hvor det gav mening.

Det empiriske materiale i denne artikel har baggrund i en survey, som følgeforskerne lavede i oktober 2012 blandt alle FlexVid studerende som en slags forventningsafstemning. Foruden ganske få baggrundsvariable indeholdt surveyen spørgsmål fra de tre følgeforskerhold.

Desuden inddrages i det omfang, det er nødvendigt, andet empirisk materiale indsamlet i forbindelse med fokusgruppinterviews gennemført af Susanne Dau med lærerstuderende og radiografstuderende, fokusgruppinterviews med mentorer udført af Susanne Dau og denne artikels forfatter, samt resultater fra Damvads midtvejsevaluering fra juni 2013.

Endelig inddrages en del af den survey, som Damvad har udført i maj 2014 blandt de studerende, hvori der indgik nogle spørgsmål omkring social tillid og reciprocitet.

De studerendes lokale forankring

En måde at se de studerendes forankring på er at se på deres mobilitet. Hvor kommer de fra og hvor bevæger de sig hen, når de vælger et studium?

Det var oprindeligt meningen, at FlexVid skulle være et parallelt tilbud om uddannelse ved siden af UCN's ordinære uddannelser. På grund af forsinkelser endte de fleste studerende på de fire studieretninger, som indgik i projektet, dog med at blive udvalgt på baggrund af deres adresser på tidspunktet for ansøgningen om optagelse på studiet. Ved studiestart i 2012 var der således i alt 121 studerende på FlexVid fordelt som vist i tabel 1.

Tabel 1:

Antal og andel studerende på FlexVid fordelt på uddannelse og køn

Uddannelse	Antal M	Antal K	I alt	% Andel
Radiografer	5	22	27	22 %
Lærer	8	24	32	26 %
Markedsførings- økonomer	16	25	41	34 %
Bygnings- konstruktører	20	1	21	17 %
I alt	49	72	121	100 %
% Andel	40 %	60 %	100 %	

Ved tidspunktet for surveyen i slutningen af oktober 2012 var de 117. Ud af de 117 fik vi 77 besvarelser, hvilket giver en svarprocent på 64 % fordelt som vist i tabel 2.

Tabel 2:

Antal og andele af respondenter i surveyen fordelt på uddannelse

Uddannelse	I alt	% Andel
Radiografer	16	21
Lærer	21	27
Markedsføringsøkonomer	31	40
Bygningskonstruktører	9	12
I alt	77	100

Fordelingen på køn viser, at der næsten er dobbelt så mange kvinder, men i forhold til den samlede population af FlexVid-studerende, er der kun tale om en lille overvægt.

Eftersom det gennemgående tema for FlexVid er "at videregående uddannelser skal være tilgængelige der, hvor borgerne og virksomhederne findes og kvalifikationer skal anvendes" (UCN 2011, s. 4), var det interessant at finde ud af, hvor de studerende havde bopæl. Derfor bad vi i surveyen de studerende om at skrive, hvilken by de boede i på ansøgningstidspunktet, og hvilken by de boede i på tidspunktet for surveyen. De 77 studerende boede på ansøgningstidspunktet i 35 forskellige byer udenfor Aalborg Kommune inkl. 2 fra Færøerne. På tidspunktet for surveyen var det tal reduceret til 13 byer udenfor Aalborg Kommune og ingen fra Færøerne. For at skabe et større overblik over data har jeg valgt at inddele de studerende efter deres flyttemønster i dem fra Aalborg¹⁶ der blev i Aalborg, de der flyttede til Aalborg, og de der blev ude¹⁷. Tabel 3 viser fordelingen af de studerende på de tre typer.

Tabel 3:

Antal og andel af studerende fordelt på flyttemønster

	Antal (N)	Procent-andel (%)
Aalborg - Aalborg	22	28,6
Til Aalborg	35	45,5
Bliver ude	20	26,0
Total	77	100,0
Total	117	

Som man kan se, er næsten halvdelen af de studerende nogle, der flytter til Aalborg. Der er ikke noget overraskende i, at studerende flytter til en centerby, men en fordeling af disse på studieretninger afslører dog et interessant resultat. Det viser sig nemlig at på nær to, flyttede alle lærerstuderende til Aalborg (og de sidste to ventede på tidspunktet for interviewet blot på en lejlighed). I et fokusgruppeinterview giver de udtryk for, at hvis man er ældre og er forpligtet med en syg forælder eller lign. Kunne det være en god ide at blive udenfor Aalborg. Derimod "hvis man er 19 år... nu er man bare indstillet på at flytte derhen hvor ens uddannelse er" (Dau 2012b, s. 3). Det stemmer fint overens med de lærerstuderendes gennemsnitsalder, som er markant lavere end for de 3 andre uddannelser¹⁸ (Dau 2012b).

Ser man på den samlede gruppe af studerende er gennemsnitsalderen for de, der blev ude, lidt højere med 24 år, end for de, der flyttede til Aalborg (22 år) og en større andel af dem har børn (15 % mod 9 %)¹⁹ (egne beregninger). Kønsfordelingen

¹⁶ Med mindre der specifikt er tale om Aalborg by, er Aalborg her lig med Aalborg Kommune.

¹⁷ Der har faktisk vist sig at være en fjerde kategori, de der boede i Aalborg Kommune på ansøgningstidspunktet, og som i tiden for Damvads survey foråret 2014 er flyttet ud af Aalborg Kommune. Da kategorien ikke optræder i den første survey, har jeg valgt slet ikke at tage den med i de følgende analyser af datasættene.

¹⁸ En beregning af gennemsnitsalderen for de studerende på FlexVid fordelt på de 4 uddannelser viser, at den for de lærerstuderende ligger på 20 år, for markedsføringsøkonomer på 22 år, for radiografer på 25 år og for bygningskonstruktører på 29 år (egne udregninger).

¹⁹ Det er tilfældet, selvom de to lærerstuderende ikke er med i beregningerne.

viser, at næsten ¾ af de der er blevet er ude er kvinder (selv uden de to lærerstuderende), mens den for de, der flyttede til Aalborg er lidt over halvdelen.

Det er vigtigt at pointere, at der er tale om små tal, som man ikke kan drage generelle konklusioner ud fra. Imidlertid kan man godt sige, at det er et noget andet billede, end det man sædvanligvis får, om kvinderne der flytter, og mændene der bliver tilbage. En af grundene til, at kvinderne ikke flytter, kunne være børn. Det ser nemlig ud til, at 11 % af de kvinder, der er blevet ude har børn, mod kun 2 % af de der er flyttet.

Flertallet af studerende vælger altså at flytte til centerbyen, dels fordi de gerne vil være en del af et studiefællesskab, dels fordi det er et led i det at blive voksen og flytte hjemmefra. De der vælger at blive boende ude er typisk lidt ældre og etablerede og bliver derude fortrinsvis af praktiske årsager, fordi de har hus og børn (Damvad3 2013, s. 6). Således kan man godt sige, at netop de er lokalt forankrede, der hvor de nu bor. Spørgsmålet er så, om det er FlexVid, der har skabt muligheden. Det ser det ikke umiddelbart ud til. I et fokusgruppeinterview får en bygningskonstruktørstuderende stillet netop det spørgsmål, og han svarer "Jeg søgte ind inden det kom frem, at det var FlexVid. Det havde ikke overhovedet noget med det at gøre" (Damvad3 2013, s. 3). Lige præcis det med "før det kom frem, at det var FlexVid" ser ud til at være en afgørende faktor i forbindelse med rekrutteringen til uddannelsen. Flere studerende fortæller, at de ikke havde hørt om FlexVid, før de søgte ind, og en enkelt siger ligefrem "Hvis det var sådan, at de havde reklameret mere, så var jeg nok ikke flyttet til Aalborg. Fordi der er så meget praktik, fordi jeg skulle bo her indtil september. Når jeg alligevel kommer herfra, kunne jeg sagtens have

blevet boende, hvis jeg havde vidst det" (Damvad5 2013, s. 3).

Her er der dog også forskel på uddannelser, og der er helt klart en tendens til, at lærerstuderende er yngre end de andre, ikke etablerede, og at det for dem er særdeles vigtigt at komme ind til centerbyen og være en del af fællesskabet omkring studier.

De lokalt forankrede studier

Et af de specielle træk ved FlexVid, som dels skulle forankre studierne lokalt dels binde uddannelse og lokalsamfund sammen, var etableringen af uddannelsesstationer og ansættelsen af mentorer. Uddannelsesstationerne blev etableret i samarbejde med de kommuner, de ligger i, og meningen var, at kommunerne også selv skulle promovere uddannelsesstationerne. Deres primære funktion var som en del af den ordinære undervisning som et led i studiemodellen blended learning. Uddannelsesstationen bestod således af et lokale udstyret med storskærm, interaktiv tavle, kamera og en hurtig internetforbindelse og en tilknyttet mentor. Følge funktionsbeskrivelsen for mentorerne, skulle de foruden at være bindeled mellem de studerende, uddannelsesstationen og UCN også fungere som et bindeled til offentlige og private virksomheder sammen med praktikkoordinatorerne.

I surveyen fra oktober 2012 blev de studerende spurgt, hvorvidt de påtænkte (min markering) at bruge en af uddannelsesstationerne. Her giver det mest mening kun at inddrage de, der er blevet ude, og 71 % af dem svarede "ja", og den største gruppe var markedsføringsøkonomerne. Vi har dog ingen nøjagtige data på, hvor meget de faktisk har brugt uddannelsesstationerne, men af interviews foretaget af Damvad og Susanne Dau fremgår det, at 3 ud af 4 uddannelsesstationer har været i brug, nemlig dem i Hobro, Thisted,

Hjørring og Frederikshavn. Det stemmer godt overens med data²⁰ indsamlet i 14 landsbyer i Vesthimmerlands Kommune her iblandt også nogle omkring på Farsø. I projektet blev 22 personer i forbindelse med interviews bl.a. spurgt, om de kendte til uddannelsesstationen i Farsø. De svarede alle benægtende.

Om brugen af uddannelsesstationerne fremgår det af interviewene, at en enkelt radiografstuderende har været til eksamen på en af dem, og nogle få markedsføringsstuderende og bygningskonstruktørstuderende har været på den uddannelsesstation, der ligger nærmest deres bopæl. Alle påpeger de dog flere omstændigheder ved uddannelsesstationerne, der ikke gør det attraktivt at bruge dem. Der er bl.a. nogle tekniske problemer omkring netforbindelsen, der af og til "hopper af", og lyd der ikke virker eller er forsinket (Adobe Connect). Desuden ved de ikke om lokalet er låst op, når de kommer, og nogle af dem der bruger lokalet de andre dage har af og til pillet ved udstyret, der derfor ikke virker, når FlexVid studerende kommer (Damvad 2 2013, s. 3). De ved heller ikke, om mentorerne er der, og selv om de er der, er de ikke altid i stand til at hjælpe når it'en ikke virker som den skal. Som de studerende siger: "[...] Så gider man ikke tage derop, når tingene ikke fungerer... man mister motivationen for at tage derop. Det fungerer ikke den første time, og så gider man ikke..." (en kvindelig markedsføringsøkonom Damvad2 2013, s. 3) og "[...] Når tingene er nede, så kan de ikke finde ud af at sætte tingene til" (mandelig markedsføringsøkonom Damvad 2 2013, s. 4), "Nogle gange kører man herved. Ved ikke om der er låst op. Ved ikke om vejleder er her. [...] Når de er her, kører det som det skal. Det er et sats at tage af sted" (en mandelig bygningskonstruktør Dam-

vad3 2013, s. 4). Endelig er der også nogen, der ikke har forstået, hvad FlexVid går ud på. Således har en radiografstuderende ikke hørt om mentorer (Damvad6 2013, s. 2), mens en anden radiografstuderende opdagede, at undervisningen var "noget med streame", og det kunne hun ligeså godt gøre hjemmefra (Dau 2012a, s. 1).

En radiografstuderende havde besluttet sig for FlexVid, fordi hun regnede med at kunne tage uddannelsen i Hobro, og kun en gang imellem skulle til Aalborg, og at der ville være flere studerende, altså at der var et studiemiljø (Dau 2012a). Det manglende studiemiljø påpeges også af en af bygningskonstruktørerne "jeg ville helt klart have brugt det mere, hvis bare der var én mere. Igen, det der med, at man har en man kan snakke med tingene om (Damvad3 2013, s. 4).

Mentorerne selv synes heller ikke, at de har spillet den rolle i FlexVid, som de var tiltænkt. Det skyldes ifølge dem selv, dels at etableringen af uddannelsesstationerne og ansættelsen af mentorer skete sent i forløbet, dels at de studerende ikke har brugt uddannelsesstationerne (Dau og Lolte 2013).

En anden del af arbejdet omkring uddannelsesstationerne var, at mentorer skulle være med til at opbygge netværk med lokale virksomheder. Et flertal af de studerende havde da også i starten af deres studium en klar forventning om, at det ville være en fordel at kende området omkring uddannelsesstationen, når de skulle ud og søge en praktikplads (Dau og Lolte 2012).

I forbindelse med Damvad's midtvejsevaluering i 2013 blev de studerende spurgt, om samarbejdet med virksomheder. Markedsføringsøkonomerne

²⁰ Data indsamlet i forbindelse med projektet "En undersøgelse af skolers betydning for den sociale kapital i lokalsamfund" (Lolte 2014). Her er interviewet 22 personer i 14 landsbyer i hele Vesthimmerlands Kommune.

siger samstemmende "nej" (Damvad2 2013, s. 4). Bygningskonstruktørerne siger "nej" (Damvad3 2013, s. 5). Mentorerne tilskriver det selv de manglende studerende på uddannelsesstationerne. Der er ingen grund til at tage kontakt til virksomheder, når der ingen studerende er, og de har derfor kun de kontakter, de har i forbindelse med deres arbejde uden for FlexVid (Dau og Lolle 2013). Her skal man huske på, at det meste empiri er indsamlet før de fleste studerende begyndte deres praktik, så hvorvidt billedet har ændret sig siden, vil muligvis vise sig i Damvad's nye survey fra 2014.

Konklusionen er altså, at det ikke er lykkedes at forankre studierne på uddannelsesstationerne, og heller ikke at få uddannelsesstationerne til at være den netværksskabende institution i lokalområdet, det var tænkt fra starten af. Det er der som nævnt ovenfor flere grunde til. Til gengæld kan man sige, at FlexVid har mulig gjort en fleksibel studiemodel, hvor den netbaserede del af undervisningen foregår hjemme hos de studerende selv. Det lyder på de studerende, som om de ikke var flyttet under alle omstændigheder, men med FlexVid har de fået en større fleksibilitet i studiet.

For de studerende har hverken uddannelsesstationerne eller mentorerne været behjælpelige i forbindelse med deres studier. Det har været nemmere, og mere stabilt at sidde hjemme.

Den sociale kapital i lokalt forankrede uddannelser

Kan man sige, at muligheden for fleksible uddannelser i lokalområder har skabt en større sammenhængskraft i lokalområderne? Som nævnt indledningsvist ser man på sociale netværk, tillid og reciprocitet, når man skal indkredse den sociale kapital. I denne artikel operationaliseres det konkret ved at se på de sociale netværk i forbindelse med studierne herunder uddannel-

sesstationernes funktion, de studerendes sociale tillid samt deres frivillige arbejde i forbindelse med foreningsmedlemskaber.

Hvad angår de sociale netværk kan man som sagt i det foregående konkludere, at det hverken er lykkedes at forankre de studerende eller studierne på uddannelsesstationerne blandt andet fordi studiefaciliteterne ikke har fungeret optimalt, og det derfor har været nemmere og bedre studiemæssigt for de studerende at blive hjemme, selv om det betyder, at de kommer til at mangle et studiefællesskab. Men som en af bygningskonstruktører siger "jeg er den eneste fra omegnen. Det er ligegyldigt, at jeg kører derud" (Damvad3 2013, s. 4). Studerende fra andre studieretninger hjælper ikke i den forbindelse.

Desuden har uddannelsesstationernes heller ikke formået at blive forankret i deres lokalområde. Det fremgår af en af mentorerne, at en af begrundelserne for at hans institution gerne ville være med, var at institutionen gerne ville være synlige i lokalsamfundet "vi kæmper jo for at vise, at vi er en del af uddannelsesbilledet, der hvor vi er. Så jo mere aktivitet jo bedre (...) det kan da godt frustrere mig en lille smule, at det her projekt, det virker lidt usynligt" (Dau og Lolle 2013, s. 11). Et led i samarbejdet mellem institutionerne og kommunerne var desuden semesterrapporterne, der skulle afleveres til kommunerne. Men ingen af mentorerne havde hørt om noget, der skulle laves og afleveres til kommunen.

Uddannelsesstationerne har således ikke været med til at skabe nogen sociale netværk, hverken de studerende imellem, mellem virksomheder og studerende eller i lokalområdet. De har ikke formået at blive til en institution, der i sig selv kunne spille sammen med andre parter i lokalområdet og således blive forankret. De har således ikke virket befordrende på den sociale kapital i lokal-

Tabel 5:

Procentandele af FlexVid studerendes vurdering af social tillid fordelt på mobilitet

Mobilitet	Meget stor tillid	Ret stor tillid	Ikke særlig stor tillid	Slet ingen tillid	Ved ikke	I alt
Aalborg-Aalborg	0,0 %	36,8 %	52,6 %	5,3 %	5,3 %	100,0 %
Til Aalborg	0,0 %	52,9 %	47,1 %	0,0 %	0,0 %	100,0 %
Bliver ude	0,0 %	27,8 %	61,1 %	0,0 %	11,1 %	100,0 %
Fra Aalborg	0,0 %	25,0 %	25,0 %	50,0 %	0,0 %	100,0 %
I alt	0,0 %	37,9 %	51,7 %	5,2 %	5,2 %	100,0 %

området. Omvendt kan man sige, at de heller ikke har medvirket negativt. Som før sagt, har de nærmest virket usynlige.

Tabel 5 viser de studerendes vurdering af spørgsmålet "Hvor stor tillid har du til personer, du møder første gang?". Det er et af de spørgsmål, der typisk bruges i surveys til at måle den sociale tillid²¹. Hvordan man forholder sig til mennesker man ikke kender.

Det samlede resultat viser, at ingen studerende har meget stor tillid til fremmed mennesker, og faktisk har over halvdelen af dem ikke særlig stor tillid. Der er desuden en lille tendens til, at de der er flyttet til Aalborg har lidt større tillid end de øvrige. Dette hænger sandsynligvis sammen med den situation det er, at være flyttet og være i nye omgivelser, hvor man er nødt til at have mere tillid for i det hele taget at leve sit liv. Den manglende tillid er dog ikke speciel for FlexVid studerende, men mere et udtryk for tilliden i det hele taget i den aldersgruppe. Ser man på den sociale tillid i datasættet fra World Values Survey for aldersgruppen 19-25 (som dækker

den største aldersgruppe i FlexVid) og hvor man stillede nøjagtigt det samme spørgsmål, får man stort set samme resultat i de lande, vi typisk sammenligner os med, som Norge og Holland, i Sverige ligger de en anelse højere²² (egne beregninger på World Values Survey datasæt). At man godt kan sammenligne resultaterne med et så stort datasæt kan også ses af resultaterne på det andet tillidsspørgsmål "Hvor stor tillid har du til personer, du kender personligt?". Her ligger FlexVid-studerende også på linje med unge i World Values Survey. Det er dog vigtigt her at huske, at selv om FlexVid-studerende ikke har så megen tillid til fremmede mennesker, er det stadig mere end unge i de fleste lande i verden.

Hvad angår deres foreningsdeltagelse og frivilligt arbejde i foreningerne (der er kun undersøgt for frivilligt arbejde i forbindelse med medlemskab af en forening) viser tabel 6, at næsten halvdelen er medlem af en forening, og der er ikke den store forskel på, hvordan de har bevæget sig. De er typisk medlem af en fagforening og en sports- eller idrætsforening, og heller ikke her er der de store forskelle på deres bevægelsesmønstre. Der er til gengæld en lille overvægt af ikke-medlem-

²¹ Faktisk bruges fortrinsvis spørgsmålet "Alt i alt mener du, at folk generelt er til at stole på, eller kan man ikke være for forsigtig, når man har med andre mennesker at gøre?", når man måler tillid i surveys i Danmark, men der er store diskussioner blandt forskere indenfor social kapital, hvorvidt dette spørgsmål faktisk er fyldestgørende til at undersøge den tillid man har til den såkaldte generaliserede anden, altså en tilfældig fremmed. Jeg har med vilje valgt netop dette spørgsmål for at afprøve, hvordan det bliver forstået.

²² Tilliden vokser jo ældre man bliver, og man kan så spørge sig hvorfor unge mennesker i hele verden ser ud til at have mindre tillid til fremmede? Det spørgsmål vil blive søgt besvaret senere i en anden artikel.

Tabel 6:

Procentandele af FlexVid-studerendes medlemskab af foreninger og frivilligt arbejde fordelt på mobilitet i 2014

Mobilitet	Ikke medlem	Medlem	Medlem + frivilligt arbejde	I alt
Aalborg-Aalborg	15,8 %	42,1 %	42,1 %	100,0 %
Til Aalborg	29,4 %	47,1 %	23,5 %	100,0 %
Bliver ude	22,2 %	44,4 %	33,3 %	100,0 %
Fra Aalborg	0,0 %	50,0 %	50,0 %	100,0 %
I alt	13,8 %	48,3 %	34,5 %	100,0 %

mer blandt de, der er flyttet til Aalborg, muligvis fordi de ikke har haft tid til at melde sig ind i en forening endnu.

Hvad angår det frivillige arbejde er der en klar overvægt af de, der kommer fra Aalborg. Det er især i kulturforeninger, arbejdet udføres, mens det blandt de, der er blevet ude fortrinsvis er tale om frivilligt arbejde i sports- og idrætsforeninger. Det er overraskende, at der er en overvægt af de der kommer fra byen, og det er modsat det resultat fra den Danske Værdiundersøgelse, som Sørensen et al. kommer frem til (Sørensen et al. 2011, s. 254). Her finder mere frivilligt arbejde i landområder end i storbyområder²³ (også når der justeres for alder, køn, indkomst og uddannelsesniveau). Jeg kan ikke umiddelbart finde nogen forklaring på dette ud fra baggrundsvariablene køn, alder og uddannelse. Nu skal man selvfølgelig også huske på, at tallene i samplet er meget små, og det derfor kan være vanskeligt at se sammenhænge.

Konklusion og perspektivering

På trods af hensigterne om at give lige muligheder til alle, også i områder, hvor der er langt til uddannelsesinstitutioner, ser det ud til, at

dem det handler om, de unge selv ser tingene på en anden måde. De, der gerne vil studere, gør det der skal til for at komme til det. De vil alle gerne være en del af fælles socialt studiemiljø, og de der ikke er bundet af hus og børn tager ind til centerbyen. De der ikke har mulighed for at flytte har fundet sig til rette med en studieform, som FlexVid faktisk har muliggjort, nemlig det fleksible i dels at kunne være på uddannelsesinstitutionen, dels et andet sted. Det andet sted skulle have været uddannelsesstationen, men af forskellige årsager har det ikke fungeret for de studerende, og mange har derfor valgt at i stedet at sidde hjemme, mens andre i stedet oftere tager ind til uddannelsesinstitutionen.

FlexVid's studieform med blended learning har muliggjort, at nogle studerende har haft nemmere ved at forblive lokalt forankret, men ifølge dem selv var de forblevet lokalt forankret alligevel. Det ser til gengæld ikke ud til, at FlexVid's mulighed for studier i yderområderne har betydet en øget rekruttering.

I forhold til den sociale kapital ser det ud til, at FlexVid ikke har medvirket til opbygning af den

²³ Land-by er målt på størrelsen af den by, respondenterne bor i fordelt på en 7 kategoriskala, hvor den mindste bymæssighed er under 2.000 indbyggere og den største over 100.000 indbyggere (Sørensen et al. s. 245).

sociale kapital ved at skabe sociale netværk på studierne. I forhold til de studerende har der dog vist nogle tendenser, der kræver en nærmere undersøgelse. Dels ser det ud til, at unge under uddannelse ikke bare i FlexVid men generelt i hele verden har en lavere social tillid end andre aldersgrupper. Det bør undersøges nøjere med en større population for at se efter sammenhænge eventuelt med mobilitet i forbindelse med uddannelse. Desuden ser det ud til, at unge under uddannelse i storbyområder scorer højere på reciprocitet end i yderområder, når man måler på frivilligt arbejde. Det har i en tidligere undersøgelse vist sig, at den sociale kapital har vokset lige meget på landet og i byerne i perioden 1990 til 2008 (Sørensen et al. 2011, s. 261), men den geografisk skæve opdeling af landet mht. alder og køn i forhold til tillid kan måske få en betydning for den sociale kapital.

FlexVid har måske ikke ramt det, det sigtede efter, men der fremstår nogle tydelige aspekter, der bør overvejes i forbindelse med unge og uddannelse i yderområder.

For det første kan det godt være, at unge kvinder flytter ind til byen for at få en uddannelse, men måske er det billede ved at ændre sig.

For det andet ser det ud til, at man ikke får noget ud af at fastholde de unge et bestemt geografisk sted. De unge bevæger sig meget rundt, de flytter til, de flytter fra, i hvert fald indtil de bliver etablerede med hus og børn.

Så måske er det at skabe lige muligheder ikke nødvendigvis lig med, at uddannelser skal ud, hvor de unge er, men det at skabe fleksible muligheder og rammer for de, der vil uddanne sig.

Referencer

- Damvad [2013] "Evaluering af FlexVid – midtvejsevaluering. Ambitiøse mål og svær implementering." Tilgængelig på www.ucn.dk. Trukket d. 14/5 2013.
- DamvadM [2013] Interview Mentor. Ikke udgivet.
- Damvad1 [2013] Interview med 1 radiografstuderende. Ikke udgivet.
- Damvad2 [2013] Fokusgruppeinterview med studerende på markedsføringsøkonom-uddannelsen. Ikke udgivet.
- Damvad3 [2013] Fokusgruppeinterview med studerende på bygningskonstruktør-uddannelsen. Ikke udgivet.
- Damvad4 [2013] Interview med 1 radiografstuderende. Ikke udgivet.
- Damvad5 [2013] Interview med 1 radiografstuderende. Ikke udgivet.
- Damvad6 [2013] Interview med 1 radiografstuderende. Ikke udgivet.
- Damvad7 [2013] Interview med 1 radiografstuderende. Ikke udgivet.
- Dau, S., Lolte, E. L. [2013] Fokusgruppeinterview med mentorer. Ikke udgivet.
- Dau, S., Lolte, E. L., [2012] FlexVid Survey. Ikke udgivet.
- Dau, S. [2012a] Uddrag af fokusgruppeinterview med radiografstuderende. Ikke udgivet.
- Dau, S. [2012b] Uddrag af fokusgruppeinterview med lærerstuderende. Ikke udgivet.
- Levinson, K. [2007] "Social tillid og velfærdsstaten" i Petersen, J. H., Petersen, K., Petersen L. (red.) 13 værdier bag den danske velfærdsstat. Odense: Syddansk Universitets forlag.
- Lolte, E. L. [2014] "En undersøgelse af skolers betydning for den sociale kapital i lokalsamfund." Rapport til Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter. Ikke udgivet.
- Putnam, R. [2000] 2Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community." New York: Simon & Schuster.
- Realkreditrådet [2014] "Flere job i yderområderne giver unge lyst til at flytte hjem." Tilgængelig på http://www.realkreditraadet.dk/Nyt_presse/Nyheder/Nyhedsvisning.aspx?PID=7952&M=NewsV2&Action=1&NewsId=1065. Trukket d. 8/5 2014.
- Region Nordjylland [2014] "Nordjysk Uddannelsesindblik 2013." Tilgængelig på <http://www.rn.dk/Regional-Udvikling/Uddannelse-og-kompetence/Analyser-og-rapporter>. Trukket d. 8/5 2014.

Bænken på kanten.

Sørensen, J. F., Svendsen, G. H. L., Jensen, P. S. (2011) "Der er så dejligt ude på landet? Social kapital på landet og i byen 1990-2008" i Gundelach, P. (red.) Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981. København: Hans Reitzels Forlag.

UCN (2011) Ansøgningsskema. Projekt FlexVid. Tilgængelig på <https://aalborg.itslearning.com>. Trukket d. 15/8 2012.

UCN (2012) Funktionsbeskrivelse for mentorfunktionen i projekt FlexVid. Tilgængelig på www.ucn.dk. Trukket d. 15/8 2012.

World Values Survey (2009) World Values Survey Wave 5 2005-2009. Tilgængelig på <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSOnline.jsp>. Trukket d. 25/10 2013.

Link:

<http://www.rn.dk/Regional-Udvikling/Uddannelse-og-kompetence>. Trukket d. 8/5 2014.

9. DOES DECENTRALISING HIGHER EDUCATION INCREASE SOCIAL EQUALITY? A DANISH EXPERIMENT.

Artiklen er kommet tilbage fra review, og vi er blevet opfordret til at revidere artiklen og genindsende den. Med tilbagemeldingen fulgte en række kommentarer og forslag til artiklen. Vi får dog først tid i maj 2017 til at revidere artiklen.

[Article submitted to the journal *Education Inquiry*, July 2016]

Decentralising higher education to increase social equality A Danish experiment

Elisabeth Lauridsen Lolle, Ph.D. fellow
Department of Learning and Philosophy, Aalborg University
lolle@learning.aau.dk

Palle Rasmussen, Professor
Department of Learning and Philosophy, Aalborg University
palleras@learning.aau.dk¹

Abstract

Higher education is becoming increasingly centralised as its institutions grow and base themselves in the larger cities. This contributes to a growing imbalance and social inequality between urban centres and predominantly rural peripheries in many countries. In this article we discuss an educational experiment carried out in the northern part of Denmark with the aim of improving the possibilities for attending higher education outside the regional centre. The project, FlexVid, developed an innovative educational design based on blended learning in order to allow students to study for a higher education degree without moving away from their local communities round the region. The design was tried out in four study programmes run by the North Denmark University College. The basic assumption was that this decentralisation of higher education would make more students enroll in higher education and would also make some of them stay in their local communities while completing their education. In one important respect these assumptions were not confirmed by the one intake of students allowed under the experiment: the great majority of students who were not already living in the centre city, chose to move to the city, close to the University College campus. This article presents data from a study of the project and discusses the outcomes and wider perspectives.

Introduction

In 2012 the University College of Northern Denmark² (UCN) developed the project FlexVid in an attempt to improve the possibilities for attending higher education outside the regional centre, the city of Aalborg. The idea was to bring higher education closer to the students and to the business communities that could eventually employ the graduates (UCN, 2011). The UCN argued that proximity to an educational institution is one of the important factors when young people choose an

¹ Corresponding author

² Danish university colleges offer higher education in form of professional bachelors programmes for specific professions in the fields of business, health, engineering, technology, pedagogy and teaching (Ministry of Higher Education, 2015).

education, but that centralization of institutions for higher education has led to a situation where students have to move to the big cities to get a higher education. It was further argued that this led to problems in a broader societal context because many of those who move away from local communities to educate themselves do not plan to return unless there are jobs for them, and this leads to a decrease in the population in peripheral areas.

In fact the consequences of urbanisation in Denmark ve been increasingly evident during the last decade, and research confirms the problems pointed out by the UCN. To get young people to start an education, proximity to an institution seems to be important. In a study of the Central Denmark Region Jensen & Husted (2008) found that among young people from municipalities close to universities 45 % started in higher education, whereas this was the case for only 33 % from more remote municipalities (Jensen & Husted, 2008). In the North Denmark Region statistics show that 49 % of the young people from the Aalborg municipality (the only city housing a university and a university college in that region) enroll in higher education, whereas this is the case for only 38 % of the young people from the predominantly rural Vesthimmerland municipality (Lange, Johannesen, & Henriksen, 2010, p. 9). A survey commissioned by the Association of Danish Mortgage Banks has recently revealed that some 50 % of the young people who moved away are not planning to return to their municipality of origin. However, particularly two factors might make them reconsider, prospects of jobs and the presence of friends, familiy and a partner (Realkreditrådet, 2014).

These developments leave rural districts in Denmark with a decreasing number of people. In the two-year periode from 2014 to 2016 the population in these districts has decreased from 13.2 % to 12.3 %, while the share of population in the cities has increased correspondingly (Danmarks Statistik, 2016). The age distribution in the different regions of the country shows that in 2006, 17.2 % of the population in the city of Copenhagen were 60 years or more and 63.9 % were between 20 and 59. In the areas surrounding Copenhagen, the west and south of Zealand, 23.9 % were 60 or more, and 53.1 % were between 20 and 59 (Andersen, 2006). Thus, there is a clear difference in the age distribution, with more old people in rural areas and more young people in the cities. The difference also has a gender dimension: more young women tend to leave the rural areas, not least because the traditional trades in these areas offer predominantly male employment opportunities (Faber et al 2015).

The FlexVid project was intended as an innovative contribution to countering these problems and imbalances. In this article we document and discuss the experience of the project. After the introduction we present the educational design, a specific type of blended learning, developed for the project. Then we outline some elements of a theoretical framework, not for the project itself but for our assessment of it; this includes spatial aspects of social inequality; social capital and its role and elements; the place of education in the life course. Returning to the FlexVid project, we document how the participating students chose to use the programmes and facilities offered, and how they perceived the significance of the project for educational choice and study practice. We

then discuss these results and conclude that despite a relative lack of success the project offers important lessons for countering spatial social inequalities in education.

The Flexvid design for education

The primary objective in the FlexVid was to create a basis for bringing higher education closer to the users, both potential students and companies in need of educated employees. It was hoped that this would encourage more people to enroll in higher education. In other words, when the students do not come to the institutions, the institutions will come to the students and thereby let them continue their lives and their participation in local communities. The project was supported by the European Social Fund. After funding had been confirmed late in 2011 planning and development work was carried out in the spring of 2012 and students enrolled under the project started in September that year (Jensen & Staugaard 2014). The project covered one intake of students, and it ended in 2014.

Four higher education programmes were chosen for the project: construction manager, market economist, radiographer, and teacher. They were either profession bachelor programmes or business academy programmes and had durations from 2 to 4 years. During the first phase of the project a special organisation was developed for these programmes. It was a form of blended learning where internet based teaching and tutoring was combined with face-to-face teaching in the ordinary physical settings of the programmes. The design involved not just application of a general model across the four programmes; particular teaching models were developed, taking account of the specific structures and curricula of each programme. This was done by groups of teachers who were also prepared through a course in blended learning methodology.

An important feature of the design was the establishment of so-called education stations in different parts of the region. Five such stations were established, three of them located at local adult education centres, one at a library and one in UCN's own facilities outside the main campus in Aalborg³. Each education station was a physical officespace, equipped with the electronic devices and the software needed for online teaching. A mentor was associated to each educational station. The mentor was to be the link between the students, the university college and the local business communities. With appointment hours at the educational station mentors were supposed to be available to the students both for practical questions (about the technical setup) and questions related to their study (Jensen & Staugaard, 2012, p. 5).

The project experienced several implementation difficulties (Jensen, 2014, p. 5-7). Many of the teachers in the four programmes had not been involved in the early development of the model, which had been done in the context of the application for funding, and this made development of designs for the individual programmes a slow and difficult process. Establishment of the education stations also ran into difficulties, both in finding suitable locations and in getting the hardware

³ Aalborg is the 4th largest city in Denmark, and as such the home of many education institutions among them UCN and Aalborg University.

and software in place. As a result the stations were not ready when the students started and they only gradually became operational.

Theoretical explorations

The FlexVid project did not have a theoretical platform, but it was informed by two main types of knowledge. One was knowledge about the spatial patterns of educational participation and its implications for social inequality, obtained from applied social science research. The other was knowledge about technology-assisted educational design, based on both theoretical models and practical experience with different types of blended learning. Both types of knowledge informed the two basic assumptions of the project, firstly that it was possible to design and implement higher education programmes that did not force students to move to the city in order to study, and secondly that if such programmes became available more students would enroll in higher education and would also choose to stay in their local communities while completing their education.

We focus in this article on the latter assumption. For this the first type of knowledge that informed the project is clearly relevant, but we find it necessary to supplement it with broader and more conceptual elements. As regards the first assumption, we consider it valid and supported by Dau's evaluation of the FlexVid blended learning (Dau, 2015), but we will not pursue this question here.

Education and Social Equality

Numerous studies have demonstrated the importance of education for patterns and levels of social inequality. Historically the modernisation of societies meant that fixed boundaries between different parts of society – for instance between nobles and others, but also between different trades – were partly dissolved, and possibilities for social mobility were much increased. Social inequality took new forms, and education became an important element in this. Sociologists from Talcott Parsons (1959) to Pierre Bourdieu (1998) have pointed out how schools enrol students from different families and social classes and through educational practices transform class differences into a set of seemingly neutral differences in educational achievement. Inequality is reproduced, but in a more flexible and less obvious form, connected to an ideology of opportunities that places the responsibility for success and failure with the students themselves. This approach to the issue of education and inequality focuses on the origins and destinations of individuals from different social groups and on the role of educational structures and institutions in shaping their trajectories. In the context of Danish society much ground-breaking work on this was done by Erik Jørgen Hansen (1972, 1995). Like his work, much research in this tradition has been linked to strategies for improving social equality, such as expanding the volume of educational institutions, keeping education a free public good and limiting traditional or middle-class bias in teaching and curricula through pedagogical reforms.

The Flexvid project focused on the relationship between education and social equality in a spatial context. The processes of social change in modern societies include a strong trend towards centralization in and around urban centres (Harvey, 2005). This is not a simple or homogeneous development, there are many factors involved, and they may halt or even (for a time) reverse the

trend in some contexts. The processes of centralisation increase spatial social inequalities. Private business and public institutions concentrate employment and career opportunities in certain locations, towns and cities grow and attract a wide range of civic and cultural activities (Appadurai 1996). Growth and wealth is concentrated in the towns and cities. Social inequality is also very much present, produced both by conditions for different types of employees in modern work organizations and by the inflow of people attracted by the opportunities of cities. Difference in levels of education is one of the main factors structuring social inequality in urban settings.

However, the growth of towns and cities also increases inequality at another level, because economic activity, employment opportunities and levels of welfare are polarised between urban and rural parts of a given society. The increasing imbalances between urban and rural spaces in Danish society, which we briefly presented in the introduction, reflect this. As economic activity is relocated to towns and cities the rural areas remain dominated by primary trades (like agriculture or fishing) which are generally shrinking sectors in modern societies. Most economically active people leave the rural areas, though some of them may choose to live there while working in cities, if the distance allows commuting. The rural areas become sparsely populated, often with many older people. Because the level of education has been rising with each new generation, these older people are generally less educated than the average population; and because education is important in the urban labour market, educational institutions beyond elementary schooling tend also to concentrate in the cities (Rasmussen, 2012). In Denmark, the institutional mergers and the centralisation that have characterised higher education during the last two decades have also led to a geographical concentration of the educational institutions. The result of such processes is a growing difference in educational opportunities and attainments, in towns and cities as well as between these and the rest of society, a difference strongly linked to social inequality (Ballas et al, 2012).

This is the kind of social inequality that the Flexvid project attempted to counter. By establishing forms of higher education that would allow students to retain a foothold in their local communities in rural areas while studying, the project sought to counteract the deepening educational and social divide between urban and rural areas. Further, it could be assumed that the presence of active higher education students could help keeping an educational culture alive in local communities and that doing the practical training in local companies and institutions could improve the graduates' prospects for local employment afterwards.

Social capital

The ambition of embedding higher education activity in communities outside the regional centre city links to the concept of social capital. The strategy can be said to draw on and also try to enhance the social capital of communities in the peripheries of the North Denmark region. The FlexVid project itself did not use the concept of social capital, but the concept is still relevant to capturing the rationale of the approach.

On a general level, social capital can be defined as a resource based on cooperation in social networks (Torpe, 2013; Svendsen, 2001). The kind of social capital central to this article is one that

benefits a society or a community as a whole. This particular approach has mainly been developed by Robert Putnam, and according to him, social capital ‘...refers to connections among individuals – social networks, and the norm of reciprocity and trustworthiness that arises from them’ (Putnam, 2000, p. 19). Thus, in Putnam’s approach social capital includes three components: social networks, reciprocity and trust.

Social networks can be defined as social structures where the individuals engage in a mutual relation to each other. Some networks are formalised (such as associations), while others are more informal (Torpe, 2013, p. 14). According to Putnam, the networks involve mutual obligations that evoke norms of reciprocity and trust, and as such social capital is in principle always good (Putnam, 2000, p. 22). However, it is important to draw a distinction between two different types of social capital, on one hand bridging social capital that is inclusive and outward looking, on the other bonding social capital that is exclusive and inward looking. Metaphorically Putnam has described the bonding social capital as a sociological superglue, whereas the bridging social capital is a WD-40 oil that lubricates the machinery and is beneficial for the society as a whole (Putnam, 2000, p. 23).

Trust is an asset for the individual and for the society as a whole, because costs associated with reservations and control of people and authorities can be minimised (Skøtt-Larsen & Henriksen, 2012). Trust is to believe in the trustworthiness of other people or institutions (Torpe, 2013, p. 13), and as such three different types of trust can be distinguished: trust in institutions or political authorities, trust embedded in personal relations or particular trust, and trust in the fellow citizen, also known as generalised trust or social trust. This last kind of trust is important because it makes it easier to cooperate with people we do know in advance (Putnam, 2000, p. 235). Besides, trust gives a sense of security in situations we cannot control, which often occur in present-day society (Torpe, 2013, p. 25-26). It is also an important factor for the welfare state, where the redistribution of money takes place between strangers; we all have to trust that the individual unemployed person or pensioner need and make sensible use of the welfare funds that our income tax contributes to.

The norm of *generalised reciprocity* is according to Putnam the touchstone of social capital (Putnam, 2000, p. 134). It is the norm of relating to each other on an equal basis. The reciprocity can be balanced, when you expect the other to contribute equally, or it can be generalised, when you feel obliged to contribute without a specific compensation having been agreed. When you have a society relying on generalised reciprocity, you have a more efficient society than a distrustful society (Putnam, 2000, p. 135).

Alongside Putnam’s approach there are other conceptualisations of social capital. In educational research especially the contributions of Coleman and Bourdieu have been important. Coleman’s concept of social capital is rooted in a rational theory of action and choice, in which each actor has certain interests to pursue and certain resources that can be mobilised. Social capital is then a specific type of resource available to the actor (Coleman 1997). An example of social capital relevant to educational achievement in the US is the norm of investing time in

supporting children's homework, which according to Coleman is especially strong among Asian immigrant parents. For Bourdieu the concept of capital is a crucial element in the conceptual framework of his sociology. He distinguishes between three types, economic capital, cultural capital and social capital (Bourdieu 1007); but social capital is the type to which he pays least attention. He regards cultural capital as a crucial element in the structuring and reproduction of social inequality and often emphasises the intimate links between elite culture and positions of power in French society. Both Coleman's and Bourdieu's approach to social capital can be seen as an attempt to capture the mix of one hand action based on tradition and values, on the other instrumental rationality in the social action of individuals and groups.

In contrast, Putnam emphasizes the community value of social capital. This is precisely the reason that we find Putnam's approach most relevant in discussing the FlexVid project. It provides a conceptualisation of the local communities that the project tried to draw on and enhance.

The concept of social capital also allows us to distinguish between social capital based on different socio-geographical contexts and actors. In the context of the FlexVid project two different types of social capital are present: social capital based on the networks of communities in rural parts of the North Denmark region, organised for instance around small town or villages; and social capital based on the networks of higher education students, organised around the educational institutions and programmes they participate in. While the first type was present in the ambition of the project, there was little awareness of the second type. The educational institutions were seen as providers of teaching and education, not as social communities of students.

Education in The Life Course

The populations of educational institutions are segmented in several dimensions, most prominently by age. Each age group – children, young people, adults, often further sub-divided – has its own type of institution. And the passage through stages of education is generally linked to changes in life contexts (Baron et al 1981, p. 23 f.). For most children and young people, primary and secondary schooling is part of an everyday life in families and local communities, together with parents and siblings. Since primary schools are generally local, other children from the neighbourhood are also present there. However, at later stages of schooling (in Denmark after lower secondary education), when young people attend more specialized types of education, co-students are less often from the neighbourhood. The school becomes a nexus for new networks (Rasmussen, 1997).

Enrolment in higher most often marks a significant change in the lives of young people. They once again establish new networks, this time with co-students they generally do not know in advance, but with whom they share interests and daily activities. Together with teaching and study these new networks form the context for the gradual development of professional identities (Daniels & Brooker, 2014). The students also generally move away from their parents, often (because higher education institutions are specialised and centralized) to other parts of the country, where they have

to establish their own everyday life. This is not just a practical question; it also involves the psychological process of individuation, of establishing one's own identity as an independent person different from the parents (Erikson, 1968). The physical act of moving away from the home town or local community can be an important part of this. For students coming from rural areas enrolling into higher education also means entering an urban lifestyle with many more cultural and social opportunities. This can be a supplementary motivation for moving.

After completing higher education the graduates enter a new life phase. They enter the labour market and most of them get a job and start a career in their chosen profession (Brennan, Kogan & Teichler, 1998). They may still engage in education, but now it will mostly be different forms of continuing education or in-service training.

At least in the Nordic countries young women tend to move away from rural areas more often than men (Faber et al, 2015). The primary trades dominating rural areas offer generally declining employment opportunities; but those opportunities that continue to exist are primarily for men. Thus young women who want to establish themselves in the labour market have limited prospects of returning to their local community after graduation.

The role of higher education and its institutions in the life course, the everyday life and the identity formation of young people is important to bear in mind when discussing the FlexVid project.

Summarising the theoretical explorations

As noted above a basic assumption in the FlexVid project was that if higher education programmes allowing students to study while staying in their local communities became available, more students would enroll in higher education and would also choose to stay in their local communities while completing their education. This in turn would contribute to countering the socio-geographical imbalances in the region. We have tried to introduce some theoretical elements that can contribute to assessing this assumption. Research on education and social equality shows that regional imbalances between centre and periphery, including the centralisation of higher education, is an important part of social inequality in modern societies, and thus confirms the importance of the aims of FlexVid. The concept of social capital, especially in the version developed by Putnam, highlights the positive contribution of local communities to a balanced social order with relations of mutual trust. This is also in line with FlexVid; but it is evident that the project focused on the social capital of local communities in the regional periphery, but did not consider social capital based on student networks around the educational institutions in the regional centre. A further factor that had not been considered was the role of higher education in the life course and identity formation of young people, and especially the fact that moving away from home is an important part of the transition to adulthood. In sum, the theoretical explorations show that even if higher education programmes allowing students study while staying in their local communities available, there may be strong motives for students to leave these communities when pursuing their education.

Place and Space in FlexVid

Bænken på kanten.

On the first of September 2012 121 students started their studies as part of FlexVid. A month later the research team conducted a survey among the students, focusing on their expectations. At that time 117 students were left, and 77 answered the questionnaire giving a response rate at 64 %. Table 1 shows the distribution according to gender and education.

Table 1: Distribution of FlexVid students on sexe and education, survey October 2012.

Education	N Male	N Female	Total	% of Total
Radiographer	2	14	16	20.8%
Teacher	4	17	21	27.3%
Marketing economist	13	18	31	40.3%
Construction manager	8	1	9	11.7%
Total	27	50	77	100%
% of Total	35,10%	64,90%	100%	

The gender distribution reflects the tradition of the four study programmes. Teacher and radiographer are predominantly female professions while construction managers are generally males. Market economist is a relatively new specialization with a loosely delineated labour market.

In order to see if the study possibilities have had the expected impact on students' mobility, we asked the students to write the name of their hometown at the time of the application and at the time of the survey. At the time of their application most of the students lived in 35 different towns outside of Aalborg municipality where UCN has its main campus. This included two students from the Faroe Islands in the North Atlantic. At the time of the survey that number was reduced to 13 cities outside of the Aalborg municipality, and the students from Faroe Islands had also moved. A look at the students' migration patterns in Table 2 shows that Aalborg as the main city really does attract the students, almost 50 % of the respondents are either from Aalborg or have moved to Aalborg.

0. DEL III DEN SOCIALE KAPITAL I CASENE

Table 2: Migration patterns, distributed in the 4 educations in FlexVid 2012

Education		Already in	To	Staying	Total
		Aalborg	Aalborg		
Radiographer	N	7	3	6	16
	%	43,80%	18,80%	37,50%	100,00%
Teacher	N	6	13	2	21
	%	28,60%	61,90%	9,50%	100,00%
Market economist	N	6	14	11	31
	%	19,40%	45,20%	35,50%	100,00%
Construction manager	N	3	5	1	9
	%	33,30%	55,60%	11,10%	100,00%
Total	N	22	35	20	77
	%	28,60%	45,50%	26,00%	100,00%

Embeddeness

Merely 26 % of the respondents chose to stay in their municipalities of origin. Looking at the distribution on the four study programmes, it turns out that all except two teacher students from outside Aalborg had moved to Aalborg, and the two remaining were in fact waiting for an apartment in Aalborg. In a focus group interview one of the informants explained: ‘*when you are 19... you are prepared to move where your education is*’ (Dau 2012, p. 3), and on a direct question on the reasons for moving, she said:

H: *I moved in with a good friend who was starting his engineering studies It doesn't have anything to do with FlexVid.... (laughing).....That's basically why, just to try something new.*

Interviewer: *Okay.*

NN: *That's how I felt. Try to get away, out in the deep.*

H: *Exactly.*

NN: *Where your family is not around.”*

(Dau 2012, p. 4; authors' translation)

According to these informants, the moving away is part of being young and starting a new life with your studies in the big city, away from family. This might of course be a particular feature for teacher education and related to the fact that their average in age is significantly lower than for the three other study programmes; but in fact most of the market economists and construction managers have also moved..

Most of the students are young and do not apparently relate to the concept of being embedded geographically, neither in relation to administrative units (e.g. municipalities) nor to local communities. However, the survey did have a question that could serve as an indicator of their level

of embedding in local communities. They were asked about commitments in local associations and voluntary work. Seven different associations were mentioned in the responses, but especially one⁴ type, the sports associations, could indicate local embedding. Almost all non-elite sports in Denmark are organised in sports associations present in local communities throughout the country⁵, and many members also do voluntary work in the associations, acting for example as coaches for the younger members. Among all the respondents in the survey 23 % were members of a sports association and 9 % of those were doing voluntary work. Among the respondents that stayed in their originating municipalities, 40 % are members and 25 % are doing voluntary work (Dau, Lolle, Nyvang, & Kirkegaard, 2012). These differences are of course based on relatively small numbers, but the difference is still noticeable. It would seem that the students remaining in their local communities are indeed embedded even though they do not articulate this, perhaps because it does not seem important to them. As for the ones moving, they do not seem to be engaged in their new local community⁶.

Only two geographical aspects seem to be important to these young students in this the particular stage of their lives. One aspect is a perception of centre and periphery in relation to their studies. They have been living in the periphery and are now moving to the centre to study. One of them tells:

'Well, it's not....it's that when you come from the countryside, you want more action than where you come from.'

(Radiographer student, Dau 2012, p. 3. Authors' translation)

The other geographical aspect is a perception of 'at home', the place where they live, something different from where they study. One student tells: *'It had to do with streaming, and I might as well do that from home.'* (Radiographer student, Dau 2012, p. 1. Authors' translation). Their orientation does not have to do with a specific geography, but relates to their life in the present.

Choice of education

As noted earlier several factors delayed the implementation of the project. One consequence of this was that the original plan for enrolment could not be carried out. The plan had been to offer the four FlexVid programmes in parallel to the ordinary versions of the programmes in the nationally coordinated application system for higher education in 2012. Instead the UCN had to choose the FlexVid students among all those applying to study under the four programmes, and this was done mainly on the basis of their home addresses at the time of the application. Thus participation in the

⁴ The six others were: civic associations, museum association, political association, union, animal protection association, and other. Actually civic associations are also very locally rooted, but typically the household is member, which means you have to own your own home in the community.

⁵ Most sports associations are organised in DGI (the National Gymnastics and Sports Association) which in 2015 had more than 1,5 million members (DGI, 2016). This means that many children are enrolled in the local sports association to do a sport with their friends.

⁶ This would fit very well with an unfinished study, where Elisabeth L. Lolle together with a colleague has found indications that bachelor students in sports do their sports outside of sports associations.

project was not a deliberate choice by the students. However, in the survey the respondents were asked to indicate the factors that had influenced their choice of education. Three categories⁷ were ranked as being most important by all respondents and also by the ones remaining in the originating municipality. These were personal development, to get a certificate, and to get a job afterwards. Two categories were rated as least important by all respondents, also by those remaining in originating municipalities: to be educated in a specific profession and to get an internship nearby their home. The category 'not having to go to Aalborg' was rated as important by those still living outside of the city, but it is not on top of the list (Dau, Lolle, Nyvang, & Kirkegaard, 2012; own calculations).

Even though they did not choose for themselves to be part of FlexVid, the survey indicates that for those who wanted one of the four programmes geography was not an issue. They had other reasons for choosing a specific education. The question remains if the possibilities of this special educational design would have attracted people that otherwise would not have started an education. This question cannot be answered because only students enrolled in 2012 had the possibility of studying under this flexible design, and they could not choose it deliberately. .

But although the special type of blended learning developed was not part of the reasons for choosing their study programme some students seem to have benefited from it. This is evident in a number of comments given in the survey, both by students living in Aalborg and by students remaining in their local communities. Examples are:

'This means I never miss any classes'.

- *'Suits me just fine. Plenty of freedom, but we still have plenty of opportunities to ask the teachers or others'*
- *'I'm in the classroom every day, because I live nearby (...) But when I go to Lemvig (a town app. 150 km. from Aalborg, ed.), I can leave on Thursdays and still follow the lessons on Friday and not miss anything'.*

What they like is not the e-learning alone, but precisely the fact that e-learning and fact-to-fact teaching are blended into a flexible model, some of the students say.

Discussion

In assessing the results of the FlexVid experiment it is important to remember that it experienced considerable implementation problems and had a relatively short life. In this way the project illustrates limitations that have often characterized innovation initiatives supported by the European Social Fund or other development funds. Achieving funding is a long and demanding process involving detailed project plans, arguments satisfying the objectives of the fund and the regional authorities, and negotiations with authorities and stakeholders. If funding is achieved

⁷ In all they could choose between the following 10 categories: Practical work, further education possibilities, certificat, personal development, community with fellow students, specific profession, get a job afterwards, not going to Aalborg, internship nearby, flexible studies.

comprehensive preparations need to be carried out, often in a short time. In the FlexVid project this meant for instance that potential students were not offered the choice between the blended learning and the ordinary study programmes and that the education stations were not ready by the time the students started. In a study of North Denmark innovations policy Aasheim (2014) recognized the merits of the comprehensive strategies developed but also pointed out serious shortcomings. He finds that there has been too little care for implementation; once project applications had been scrupulously matched to regional objectives and funding had been given, the responsibility for implementation was mostly left to project holders, for instance educational institutions. And as also argued by Rasmussen (2014) the duration of projects has often been relatively short, for instance two years, which is too little time to try out if new ideas and designs can really work.

In spite of difficulties the project was implemented and ran long enough to show that one basic assumption was not immediately confirmed. Most of the students enrolled in the four study programmes did not use the blended learning design and the facilities provided to remain in their local communities around the region while studying. Instead they moved to Aalborg and lived close to the educational institutions. This was a surprise and a disappointment to the initiators of the project. However, some of the theoretical elements we have introduced above can contribute to explaining it.

Existing knowledge about the role of education in the life course points to the fact that for many young people entering higher education is not only an opportunity to gain skills and diplomas, but also an opportunity to establish themselves as adults, independent of their parents and the local community they have grown up in. This is a process of individuation, and it demands establishing distance, social and emotional but often also physical. Erikson's model of the stages of personal development and the development tasks set by each stage (Erikson, 1968) may appear somewhat dated today, but it is still a useful conceptualisation of the process.

The theory of social capital also offers relevant insights. We have argued above that two types of social capital were involved in the FlexVid experiment, the social capital of local communities in different parts of the region and the social capital of student networks around educational institutions. There are important differences between these two types of social capital.

Network contacts and trust in rural communities has been built over long periods of interaction, often over several generations, in a specific geographical location. They are based on families and their everyday life, even though not all family members may be equally active in contacts. Because they exist in the context of a rural area where economic activity and employment is declining, the common interests will often relate to preserving elements of the community, like local shops or schools. Organised voluntary activities such as sports may contribute to and benefit from the ambition to preserve the community; but because of the presence of many older people the past will often be an important common reference.

In contrast higher education networks have the future as common reference. They are composed of younger people finding their way into professions and drawing on each other as well as on the knowledge resources of the educational institution for this purpose. The networks may also include broader social contact as part of the urban lifestyle; but the trust developed is mainly a professional trust, based on the skills and positions of the network members. Such networks are formed during the few years in a higher education institution, but they often continue to exist when the members engage in professional careers in different organisations.

Both these types of social capital combine bridging and bonding elements; but they depend to a large degree on physical presence in the networks. Although both formal and informal communication without physical presence, through email, texting and social media, has grown immensely over the last few years, physical presence and shared everyday experience is still crucial for the trust necessary to have social networks. There is no doubt that gaining access to the social capital of higher education networks will be difficult for students remaining in their local communities.

However, for different reasons some students may still prefer to remain or even move to places outside the centre city and its educational institutions. It should be noted that among the students in one of the FlexVid study programmes, the radiographers, 6 out of 10 students living outside Aalborg chose not to move. The radiographer students were somewhat older than the other students, and they may have had family obligations which prompted them not to move. Another possible explanation is that these students wanted to remain close to local health organisations, where they could receive good clinical training and supervision. Dau's study of blended learning in FlexVid shows that practical training and supervision was more important to the radiographer students than to the teacher students (Dau, 2015, p 103 ff.).

Not all higher education students are young people in the process of entering adulthood. Some are older, have experience from the labour market and have established families. Some may have enrolled in higher education earlier without success but are trying again. In a comparative study of Danish and American teacher education Steensen (2009) interviewed a number of students from a teacher education college in the Danish periphery. Some of these students were mature women; they had earlier planned or tried higher education but for a variety of reasons had not pursued this. They had established families and had often been employed in unskilled work; but now they felt ready to realize the plan for a higher education. For this type of students a blended learning programme like the one developed by FlexVid is more relevant than for the young students coming directly from upper secondary education.

It should also be noted that at least some FlexVid students valued the flexibility of the blended learning design, as evidenced by comments we cited above. Even for students living in the city, close to the educational institution, the flexibility made it easier for them to handle different elements and demands of their everyday lives.

Conclusion

The FlexVid project was an innovative and comprehensive attempt to give higher education a broader basis in the North Denmark region and to counter the trend towards centralisation of higher education and growing imbalance between centre and periphery. The basic assumptions of the project was that higher education programmes could be designed which did not force students to move to the city in order to study; and that such programmes would make more students enroll in higher education and would also make some of them stay in their local communities while completing their education. In one important respect these assumptions were not confirmed by the one intake of students under the brief implementation of the experiment: the great majority of students who were not already living in the centre city, close to the educational institutions, chose to move to the city rather than use the blended learning facilities to remain in their local communities.

This apparent failure might have been corrected if the experiment had been allowed to run for a longer period, enrolling new cohorts of students who were better informed in advance about the project and for whom the education stations had been worked up before they started. Still there are some important factors that question the project's basic assumptions. We have tried in this article to explicate these factors, especially the difference between social capital in student networks and in local communities, and the place of education in people's life courses. But the flexibility offered by the special blended learning design is still valued by students, and it may be very relevant for older students with family or other local obligations.

The general aim of the project is still relevant and valid. As argued by FlexVid, the growing imbalances between centres and peripheries in modern societies do indeed contribute to social inequality, and the centralisation of higher education in the urban centres is an important element in this. Innovative designs for embedding higher education in communities outside the urban centres are urgently needed, and to this the FlexVid project has contributed significantly.

References

- Andersen, O, 2006, *Det nye demografiske danmarkskort - Befolkningen i de nye kommuner [The new demographic map of Denmark – population in the new municipalities]*. Statistics Denmark, Copenhagen.
- Appadurai, A 1996, *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Aasheim, B 2014, *North Denmark Region RIS3. An expert assessment on behalf of DG Regional and Urban Policy*. Working Paper, Norwegian Business School, Oslo.
- Ballas, D, Lupton, R, Kavrouidakis, D et al., 2012, *Mind the Gap. Education inequality across EU regions*. European Commission and NESSE group of Experts, Brussels.
- Baron, S, Finn, D, Grant, N et al 1981, *Unpopular Education. Schooling and social democracy in England since 1944*. CCCS and Hutchinson, London.
- Bourdieu, P 1998, *Practical Reason: On the Theory of Action*. Polity Press, Cambridge.
- Bourdieu, P 1997, The Forms of Capital. In Halsey, AH et al (eds.), *Education: Culture, Economy, Society*. Oxford University Press, Oxford, p. 46-58.

- Brennan, J, Kogan, M & Teichler, U (Eds.) 1996, *Higher Education and Work*. Jessica Kingsley. London.
- Coleman, J 1997. Social Capital in the Creation of Human Capital. In Halsey, AH et al (eds.), *Education: Culture, Economy, Society*. Oxford University Press, Oxford, p. 80-95.
- Daniels, J & Brooker, J 2014, Student identity development in higher education: implications for graduate attributes and work-readiness. *Educational Research*, 56(1)1, p. 65-76.
- Dau, S, Lolle, EL, Nyvang, T & Kirkegaard, P 2012, *Survey on FlexVid Students*. Unpublished data set, Aalborg University.
- Dau, S 2012, *Focus group interview with teacher students and radiograph students*. Unpublished transcript, Aalborg University.
- Dau, S (2015), *Studerendes orientering i fleksible professionsuddannelsers læringsrum: Et narrativt casestudie af vidensudviklingens veje og afveje. [The orientation of students in the learning space of flexible professional education: A narrative case study]*. Aalborg University Press, Aalborg.
- DGI, 2016 *Om DGI [About DGI]* Drawn at <https://www.dgi.dk/om/fakta/tal-og-referater/medlemstal> 2016-06-21.
- Erikson, E.H. 1968, *Identity, youth and crisis*. W. W. Norton, New York.
- Faber, ST, Nielsen, HP and Bennike, KB 2015, *Place, (In)Equality and Gender A Mapping of Challenges and Best Practices in Relation to Gender, Education and Population Flows in Nordic Peripheral Areas*. TemaNord Publications, Nordic Council of Ministers.
- Hansen, EJ 1972, *Lighed gennem uddannelse? [Equality through education?]* National Institute of Social Research, Copenhagen
- Hansen, EJ 1995, *En generation blev voksen. Den første velfærdsgeneration [A generation grew up. The first welfare generation]*. National Institute of Social Research, Copenhagen.
- Harvey, D. 2005, *Spaces of Global Capitalism. Towards a theory of uneven geographical development*. Verso, London.
- Jensen, CH 2014, FlexVid – forløbet i overskrifter [The FlexVid process in headlines]. In CH Jensen & HJ Staugaard (eds.), *Flexvidere: Fleksible tankegange om studier og undervisning efter to år med FlexVid*. UCN Research and Development, Aalborg, p. 3-7.
- Jensen, CH & Staugaard, HJ (eds.) 2012, *Flexvid: Fleksible arbejdsformer i videregående uddannelser [Flexible forms of work in higher education]*. UCN Research and Development, Aalborg.
- Jensen, TP & Husted, L 2008, *De unges vandring i uddannelsessystemet. Uddannelsesmønstre i Region Midtjylland og betydningen af geografi og social baggrund [The movement of young people in the educational system. Patterns of education in the Central Denmark Region and the impact of geography and social background]*. AKF, Copenhagen.
- Lange, T, Johannesen, K & Henriksen, T H 2010, *De unges veje igennem uddannelsessystemet i Nordjylland [The passages of young people through the educational system in North Denmark]*. Uni+C. & North Denmark Region, Aalborg.
- Parsons, T 1959, The school class as a social system. In *Harvard Educational Review* 29(4), p. 298-318.

Bænken på kanten.

DEL IV GENSYN MED TEMAET

10. BÆNKEN PÅ KANTEN

Udgangspunktet for denne undersøgelse var i første omgang to bænke, der symboliserede fællesskabet og det fælles rum. De to bænke fungerede helt konkret som et middel til at falde i snak med andre, der sad der, og på den måde skabe sociale relationer og dermed opbygge tillid og en interesse i at hjælpe hinanden. Sociale relationer, tillid, reciprocitet. De tre elementer i den sociale kapital. Bænken blev således også et symbol på den sociale kapital. Igennem afhandlingen har den sociale kapital været omdrejningspunktet set ud fra tre forskellige cases i lokalsamfund i Region Nordjylland.

Det overordnede forskningsspørgsmål gik på, hvilken betydning strukturændringer i lokalt forankrede kulturbærende institutioner har haft på den social kapital i lokalsamfund?

Det spørgsmål vil jeg starte med at tage op i de tre cases i kapitel 10.1, mens jeg i kapitel 10.2 vil samle op på målingen af den social kapital, og hvordan der kunne være behov for at inddrage yderligere et aspekt i målingen. I kapitel 10.3 rundes afhandlingen af med nogle betragtninger om videre perspektiver for den sociale kapital.

10.1. BETYDNINGEN AF STRUKTURÆNDRINGERNE FOR DEN SOCIALE KAPITAL I LOKALSAMFUND

Strukturændringerne på skoleområdet, der mange steder har ført (og fortsat i 2016 fører) til skolelukninger, skaber usikkerhed hos medborgerne om deres lokalsamfund. En skole er ifølge mine informanter et aktiv for lokalsamfundet, som mødested for alle medborgere, som hjemsted for de lokale foreninger, og som trækplaster for folk, der påtænker at flytte dertil. Det ser imidlertid ikke ud til, at skolelukningerne har en betydning for den sociale kapital, hverken for de sociale netværk, tilliden eller reciprociteten. Det er det resultat, jeg kommer frem til i Skoleprojektet. I undersøgelsen medvirker 22 borgere fra 14 lokalsamfund i Vesthimmerlands Kommune i semistrukturerede interviews. Lokalsamfundene, der er af forskellige størrelse og spredt i hele kommunen, blev inddelt i tre typer alt efter, om de havde en aktiv skole (folkeskole eller friskole¹⁸⁴), skole lukket før 2011,

¹⁸⁴ Informanter lagde selv vægt på, at der var en skole, og ikke hvilken type der var tale om, derfor indgår både folkeskoler og friskoler i betegnelsen ”aktive skoler”.

Bænken på kanten.

skole lukket i 2011 (tidspunktet for forrige skolestrukturændring¹⁸⁵). Fokus i undersøgelsen var den sociale kapitals tre elementer. Som et tilnærmet mål for de sociale netværk så jeg på de foreninger, der virkede i og for lokalsamfundet. Dataene viste, at foreningerne i høj grad er med til at skabe de sociale netværk i lokalsamfundene. Blandt andet fungerer de som bindeled mellem borgerne i lokalsamfundet, mellem borgere og offentlige instanser og mellem borgere fra forskellige lokalsamfund. Desuden så der ud til at være en sammenhæng mellem foreningstæthed og hvor længe en skole har været lukket, således at der i de lokalsamfund, hvor skolen har været lukket længst, er flere foreninger pr. indbygger end i lokalsamfund, hvor skolen lige er blevet lukket. Det ser ud til, at fælles rum er vigtige i lokalsamfund, fælles rum, hvor man kan mødes. Skolen fungerer tilsyneladende netop som det fælles rum for alle borgere, også ikke-brugerne. Når skolen ikke er der længere, må et nyt fælles rum derfor etableres, som f.eks. et multihus eller en multibane

Tillid inddeles i partikulær tillid, institutionel tillid og social tillid. Her brugte jeg de samme spørgsmål, som bruges i de store holdningssurveys. Generelt fandt jeg, at informanterne havde en høj grad af tillid, men der var tydelige påvirkninger af den sociale tillid som en følge af en udvikling, der ses i yderkommuner, hvor huse opkøbes og lejes ud til mennesker, der kun bor der i kort tid og ikke involverer sig i lokalsamfundet. Jeg fandt dog ingen sammenhæng mellem skolelukninger og tillid, blandt andet fordi jeg ikke kunne måle på den sociale tillid. Det vender jeg tilbage til i kapitel 10.2.

Hvad angår reciprociteten kiggede jeg bl.a. på det frivillige arbejde. Heller ikke her så der ud til at være en sammenhæng til skolelukninger. Tilsyneladende var det ikke svært at finde folk til konkret arbejde, som rengøring i multihuset, madlavningen til fællesspisningen eller en renovering eller udbygning. Til gengæld havde alle typer af lokalsamfund svært ved at finde folk til at indgå i bestyrelsesarbejdet. Her var en lille sammenhæng til skolelukningerne, fordi foreningstætheden var størst, der hvor skolen var lukket, og det derfor også kræver en større andel af bestyrelsesmedlemmer.

Decentralisering på videregående uddannelser var fokus i FlexVid, et 2-årigt projekt (2012-2014) sat i værk af UCN. Projektet gik ud på at flytte fire professionsuddannelser (radiograf, lærer, markedsføringsøkonom og bygningskonstruktør) ud på fire såkaldte uddannelsesstationer i yderområder, som ikke i forvejen havde videregående uddannelser (Frederikshavn, Hobro og Farsø), og udvide udbuddet af uddannelser (Thisted). Senere i projektperioden kom UCNs afdeling i Hjørring også med som en uddannelsesstation.

¹⁸⁵ Som før nævnt havde Vesthimmerlands Kommune endnu en skolestrukturændring, og lukkede i august 2016 tre skoler.

Meningen var at tiltrække studerende, der ellers ikke ville være startet på en videregående uddannelse, og dermed imødegå den udvikling, hvor unge flytter til byerne for at få en uddannelse og ikke vender tilbage igen efter endt uddannelse. Det er en udvikling, der bl.a. har som konsekvens, at befolkningen i landdistrikterne bliver ældre og har en overvægt af mænd, og at der bliver en stigende social ulighed i kraft af forskelle i uddannelsesniveau.

Midlet i FlexVid var for det første en læringsmodel, der blandede tilstedeværelsesundervisning med e-læring (blended learning), for det andet et lokalt (uddannelsesstationen) med udstyr, der kunne understøtte e-læringsdelen, og en tilknyttet mentor som bindeled mellem lokalsamfundet, UCN og de studerende.

Forsøget blev ikke en decentralisering af UCN, især fordi uddannelsesstationerne af flere årsager aldrig fik den tiltænkte forankring i de 3 byer, som ikke i forevejen havde uddannelsesmuligheder. Flertallet af de studerende, der søgte ind på de 4 uddannelser i 2012 flyttede til Aalborg, ifølge undersøgelserne fordi de ville være en del af et studiemiljø, som et led i det at flytte hjemmefra. De studerende, der faktisk blev på deres hjemegn, benyttede ikke uddannelsesstationerne, bl.a. fordi de havde samme teknologiske muligheder på deres egen computer. De sad derfor hjemme og studerede og tog ind til UCN i Aalborg i forbindelse med tilstedeværelsesundervisningen. Uddannelsesmulighederne kom altså ikke til at spille nogen rolle for den sociale kapital i de byer, hvor uddannelsesstationerne lå. De så heller ikke ud til at have nogen betydning for den sociale kapital i de studerendes lokalsamfund. De unge i FlexVid, både de, der blev boende på deres hjemegn, og de, der flyttede til Aalborg, har mindre tillid end den gennemsnitlige befolkning og de er ikke særlig foreningsaktive, ikke engang i idrætsforeninger. En analyse af data fra World Values Survey viser også, at unge har mindre tillid. Det kunne altså se ud til, at unges sociale kapital ikke har noget at gøre med, hvor de bor, men derimod med deres alder. Det kunne være et interessant genstandsfelt for yderligere undersøgelser både på gruppeniveau og på individniveau og kunne dermed føje endnu et perspektiv til forståelsen af sammenhængen mellem unges valg af uddannelse og bopæl.

Strukturændringerne på museerne er især sket i forbindelse med kommunalreformen fra 2007, som har ført til, at de statsanerkendte kulturhistoriske museer er kommet ind under kommunernes ansvarsområde i stedet for under kulturstyrelsens. Det har muligvis ændret kommunens fokus på museerne, fordi kommuner har brug for museerne i forhold til at levere indhold til den lokale turisme, som er et nyt ansvarsområde for kommunerne. Det ser dog ikke ud til at have ændret synderligt på museernes forhold til kommunen. De udfører stadig myndighedsopgaver for kommunen og hører stadig ind under flere forvaltninger alt efter, om der er tale om byggesager, lokalplaner eller turisme og erhverv. De to museer i dette projekt ser deres rolle i kommunen på hver sin måde. Det ene museum forsøger at være en samlende kulturkraft i kommunen, bl.a. ved at lave mindre lokale udstillinger rundt omkring i kommunen, mens det andet museum skaber opmærksomhed ved events

Bænken på kanten.

og ad den vej prøver at tiltrække turister og dermed være med til at tjene penge til den lokale by. For at udtale sig om det har haft indflydelse på den sociale kapital, kræver det opmærksomhed på et andet aspekt, nemlig forankringen, hvilket jeg vil komme ind på i det følgende kapitel.

10.2. MÅLING AF SOCIAL KAPITAL

Der lå i forskningsspørgsmålet yderligere en diskussion af social kapital som begreb, både den måde begrebet defineres på, og den måde det operationaliseres og måles på. Der var desuden et spørgsmål om, hvorvidt det kunne være hensigtsmæssigt at inddrage et stedsrelateret perspektiv i målingen.

I Robert Putnams forståelse af social kapital defineres den sociale kapital som forbindelser imellem mennesker, sociale netværk, og normer for reciprocitet og troværdighed, som opstår deraf (Putnam, R. D., 2000).

De sociale netværk kan være brobyggende (bridging), dvs. åbne og udadvendte netværk, der er åbne for alle, hvor der er tillid til alle, og hvor der samarbejdes med omgivelserne. Putnam taler om en sociologisk WD40, der smører og får det hele til at køre. De kan også være afgrænsede (bonding) og lukkede og indadvendte, hvor der kun er tillid i gruppen, og hvor samarbejdet sker mellem medlemmerne. Her taler Putnam om en sociologisk superlim, der binder medlemmerne til hinanden. Desuden er der en tredje slags netværk, de forbindende (linking), som ikke er defineret af Putnam, men af Woolcock (2000) og som beskriver forbindelsen mellem netværkene og staten. Her er der dog uenighed om, hvorvidt det er en nødvendig sontring, fordi det overlapper et begreb som politisk tillid. Nogen mener derfor, at når grænserne mellem forskellige begreber er så utydelig, er der ingen grund til at inddrage dem (Patulny & Svendsen, 2007). Andre mener dog, det er et nødvendigt aspekt, fordi antallet af interaktioner mellem staten for halvoffentlige og halvprivate netværk stiger (Torpe, L., 2007).

Tilliden kommer inden for social kapital til udtryk i tre forskellige former:

- Partikulær tillid baseret på personlig erfaring. En tillid til de nærmeste inden for en lille radius, som familie, venner og medlemmer af egen religiøse eller etniske gruppe, hvor verden er opdelt i *de* og *vi*. Partikulær tillid forbindes med den afgrænsede sociale kapital.
- Social eller generaliseret tillid baseret på en mere indirekte form for tillid. En tillid til den fremmed, man ikke kender, en abstrakt tillid inden for en

større radius, hvor fremmede kan blive venner. Social tillid forbindes med brobyggende social kapital.

- Institutionel tillid er tilliden til institutioner og politiske autoriteter. Det gælder både tillid til institutioner som politi, domstole og sygehusvæsenet og formelle og uformelle regler, procedurer og roller som f.eks. den rolle en person udfylder som lærer. Det afgørende er at alle behandles lige. Den forbindende sociale kapital kan være med til at skabe en større tillid til de offentlige institutioner.

Reciprocitetsnormerne kan have to former. De kan være balancerede, et lige udvekslingsforhold. En ydelse forventes tilbagebetalt med en tilsvarende modydelse. De kan også være generaliserede, dvs. at der ikke foreligger en aftale om en specifik eller en lige modydelse, og der er heller ingen tidsfrist for, hvornår modydelsen skal falde. Et samfund bygget på den generaliserede norm er mere effektivt og mere robust end et samfund, bygget på mistillid, fordi det ikke bryder sammen, når modydelsen ikke falder med det samme.

Social kapital måles som oftest i surveys ved hjælp af tilnærmede mål. De sociale netværk måles således typisk ved spørgsmål om deltagelse i frivillige foreninger, partikulær tillid og institutionel tillid med spørgsmål om tillid til en række definerede kategorier. Social tillid og reciprocitet derimod måles med helt specifikke spørgsmål, der er gennemgående i alle surveys.

For Putnam er det de sociale netværk, deltagelsen i frivillige foreninger, der er det væsentlige aspekt i den sociale kapital. Det er gennem deltagelse i de sociale netværk, at der genereres reciprocitet og tillid, og alle tre elementer er dele af den sociale kapital. Ifølge Putnam er der således også en sammenhæng mellem de tre elementer, en sammenhæng mellem deltagelse i foreninger og tillid og reciprocitet.

Den sammenhæng er der dog ikke enighed om i forskerkredse. F.eks. mener Eric Uslaner (2008), at tillid er nedarvet fra forældre til børn, og at det således er tilliden, der genererer de sociale netværk. Uenigheden skyldes også, at der ikke er en standardmåde at måle social kapital på, hvilket har ført til en fortsat diskussion af operationaliseringen af social kapital. Problemet er, ifølge forskere som Bjørnskov (2007), at der ikke kan påvises en sammenhæng på individniveau mellem foreningsmedlemskab og social tillid.

Resultaterne af min undersøgelse i Skoleprojektet viser vigtigheden af et aktivt foreningsliv. Her er det helt klart foreningerne som sociale netværk, der får lokalsamfundene til at hænge sammen, især de foreninger som arbejder i og for lokalsamfundene, som beboere- og borgerforeninger, men også idrætsforeningerne er udadvendte og åbne for alle. Selv om foreninger typisk arbejder for medlemmerne, er fællesaktiviteter tit også åbne for ikke-medlemmer. De samarbejder med andre, både andre foreninger i lokalsamfundet og med foreninger i

Bænken på kanten.

andre lokalsamfund, endda over kommunegrænser. Der er højt informationsniveau både indadtil og udadtil, hvor de også bruger de sociale medier. Foreningslivet er i høj grad brobyggende.

Foreningerne skaber også forbindende social kapital. De bruger de muligheder, der er for samarbejde med kommunen bl.a. i arbejdet med at søge puljer til forbedringer i lokalsamfundet, og i Vesthimmerlands Kommune er de også en del af det lokalpolitiske liv, idet foreningerne er repræsenteret i et kommunalt udvalg. I den sammenhæng er der tydeligvis brug for den type af netværk til at arbejde for de enkelte lokalsamfund.

Noget tyder endvidere på, at det i denne sammenhæng er gennem de sociale netværk, altså foreningerne, at tilliden til andre skabes. Ved at foreningerne skaber de fælles rum og aktiviteter både inden for lokalsamfundet og med andre lokalsamfund, lærer de hinanden at kende, og ifølge informanterne i undersøgelsen er det netop kendskabet til hinanden, der skaber tilliden. Hermed er jeg på linje med Putnams argument om, at det er gennem deltagelse i de sociale netværk, at såvel gensidighedsnormen som tilliden skabes.

Deraf følger også, at man kunne forestille sig, at det, der kunne måles på for at finde en sammenhæng mellem foreninger og social tillid, ikke kun er, hvorvidt den enkelte er medlem af en forening, men hvorvidt den enkelte deltager i foreningens aktiviteter.

Det er måske også nødvendigt at inddrage andre mål, når man skal måle på de unges sociale netværk. Undersøgelsen i FlexVid viste, at de unge ikke var synderligt foreningsaktive, men deres sociale netværk ligger sandsynligvis uden for det organiserede foreningsliv og bliver derfor ikke indfanget med den type spørgsmål.

Undersøgelsen viste desuden også, at der er et problem omkring målingen af social tillid. Social tillid måles med standardspørgsmålet ”Alt i alt - mener De, at folk er til at stole på eller mener De, at man ikke kan være for forsigtig, når man har med mennesker at gøre?”¹⁸⁶. Netop det standardspørgsmål har været genstand for diskussion igennem flere år. Diskussionen går på, hvorvidt spørgsmålet faktisk måler den sociale tillid, hvorvidt respondenterne forstår både ”trust” og ”most people”. Den samme problematik stødte jeg ind, både forståelsen af ”stole på”, som informanter spurgte ind til, og ”folk”. De forstod ikke, det der ligger i spørgsmålet om ”folk i almindelighed”, og de havde helt tydeligt nogle ganske bestemte personer i tankerne. Jeg måtte derfor konkludere, at jeg ikke kunne sige noget om mine informanternes sociale tillid. En løsning kunne være, som Torpe & Lolle (2011)

¹⁸⁶ Den engelske version lyder ”Generally speaking, do you think most people can be trusted, or can’t you be too careful in dealing with people?”.

foreslår det, at gå over til et mere præcist spørgsmål, som allerede er afprøvet flere gange, om ”folk man møder for første gang”.

Desuden vil jeg foreslå, at man inddrager et stedsrelateret perspektiv, når man undersøger social kapital. Jeg fandt i mine data, at det stedsrelaterede havde stor betydning for tilliden, reciprociteten og for, hvordan informanterne involverede sig i de sociale netværk. Putnam er inde på, hvordan ”place-based” social kapital erstattes af funktionsbaseret social kapital, hvordan individerne går fra netværk i lokalsamfundene over til interessegrupper, fra reciprociteten til det mere individorienterede. I denne kontekst bruger jeg betegnelsen ”stedsrelateret” og ikke ”stedbundet”, for de sociale netværk, jeg fandt, ganske vist er forankret i lokalsamfundet, men ikke bundet til det.

I mine data forholder alle informanterne sig til de geografiske enheder, som jeg har defineret to typer af, dels nogle store, som kommuner og regioner, dels nogle mindre, som lokalsamfund.

Alle data i projektet er indsamlet i yder- og landkommuner i Region Nordjylland, men ingen af mine informanter forholder sig til region eller kommunetype. I det hele taget forholder informanterne i Skoleprojektet og i FlexVid sig ikke rigtig til kommunerne. I Skoleprojektet falder talen på kommunesammenlægningerne i 2007, især fastlæggelsen af kommunegrænser, som mange fandt var meget tilfældig, og det at lokalpolitikkerne er langt væk fra medborgerne, så kommunen bliver en ligegyldig størrelse. Museerne forholder sig til kommunerne i det omfang, at de ansvarsmæssigt hører ind under dem og også samarbejder med dem, men deres virkeområder rækker ud over kommunegrænser, og ifølge museumslederen er de ikke udelukkende forankret geografisk inden for en kommune.

Anderledes forholder det sig, når det kommer til de små geografiske enheder, som lokalsamfundene repræsenterer. For informanterne i Skoleprojektet er lokalsamfund ikke geografisk afgrænset, men af historiske og kulturelle årsager bredt ud til ”omegnen”, noget der ofte også afspejles i borgerforeningens navn, som f.eks. ”Aggersund og Omegns Borgerforening”. Det, der er med til at forankre dem i lokalsamfundet, er de lokale foreninger og de mødesteder eller fælles rum, foreningerne sørger for der er til medborgerne i lokalsamfundet. Det er også foreningerne, der sørger for at involvere medborgerne i at vedligeholde, bygge og på anden vis passe de fælles mødesteder. Desuden sørger foreningerne for aktiviteter jævnt hen over året, hvor medborgerne kommer til at lære hinanden at kende. Nogle af borgerforeningerne har desuden lavet samarbejder med borgerforeninger i andre lokalsamfund, endda på tværs af kommunegrænser, f.eks. fordi de har et fælles geografisk referencepunkt, som en sø, en ådal, eller en skole. Således står foreningerne for en forankring af medborgerne, en forankring der ganske vist er relateret til et sted, men som alligevel godt kan udvides til et større geografisk område, og skaber dermed tillid mellem borgere i flere lokalsamfund

Bænken på kanten.

Som med kommunerne forholder de studerende sig heller ikke til lokalsamfund. De er orienteret mod studielivet i centrum, mod byen og mod uddannelsesinstitutionen fra en periferi, noget der ikke er centrum og by og mange steder også uden studieliv. For de fleste studerende i FlexVid var det at begynde på en uddannelse et led i det at flytte hjemmefra. De havde valgt uddannelsen fortrinsvis med henblik på at kunne få job bagefter, for at arbejde praktisk med faget og for at opnå personlig udvikling, men ikke specielt for at kunne få en praktikplads nær deres hjem. De har et ”derhjemme”, hvor de bor, men lokaliteten i sig selv er ikke væsentlig. Et sted man kan se deres forankring er i foreningsmedlemsskab, men procentandelen, der er medlem af en forening ligger noget under gennemsnittet for danske landområder, mens andelen, der udfører frivilligt arbejde, er på højde med gennemsnittet (Sørensen, Svendsen, & Jensen, 2011). Det kunne tyde på, at de unge ikke skeler til, om det de foretager sig, er lokalt eller ej, de er medlem og er frivillige, der hvor de har interesse for det. Man kunne måske sige, at de ikke er forankrede (endnu), og at for dem er den sociale kapital mere funktionsbestemt end stedsrelateret.

For museerne er den lokale forankring mere kompleks. Den rummer både museets egen forankring i det lokale liv, hvor museet er hjemmehørende, og kulturarvens betydning for de lokale borgere. Begge museumsledere mener, at museet udover myndighedsopgaverne skal spille en rolle i det lokale liv og for de lokale borgere, fordi kulturarv er med til at definere den lokale identitet, og museet kan skabe et tilhørsforhold for borgerne til det sted, de bor.

Forankringen i det lokale liv ses bl.a. ved, at det ene museum lægger vægt på sammen med en gruppe lokale medborgere, der bl.a. tæller den lokale bankdirektør, lokale handelsfolk, foreninger, hoteller og den lokale turistchef, genererer ideer til udviklingsprojekter, der kan skabe økonomi i byen. På det andet museum lægger museumslederen vægt på, at museets vision er at vise, at der på trods af historiske skel mellem forskellige byers kystkultur er mere, der binder dem sammen end der skiller dem. Derfor prøver de at være synlige andre steder end på museet.

Den frivillige arbejdskraft er et af de steder, man konkret kan se museernes forankring. Her var der tydelig forskel på de to museers fremgangsmåde. Det ene museum har så specielle samlinger, at der skal folk med særlige kompetencer til at hjælpe. Det betyder, at det ikke nødvendigvis er lokale frivillige, der arbejder der. Noget kunne tyde på, at selv om museet arbejder for at skabe vækst og økonomi i den lokale by, er den sociale kapital, de generer, mere funktionsbestemt end stedsrelateret.

På det andet museum bruger de udelukkende lokale kræfter, for de frivillige er med til at kvalificere det materiale, der kommer ind, fordi de kender historierne. Sammenholdt med den rolle, som museet selv synes det spiller, tyder det på, at det museum er med til at generere stedsrelateret social kapital.

Museerne har altså to forskellige tilgangsvinkler til deres roller i lokalsamfundet. Hvad de betyder for de sociale netværk i lokalsamfundet og dermed for den sociale kapital vil kræve yderligere undersøgelser.

10.3. VIDERE PERSPEKTIVER FOR DEN SOCIALE KAPITAL

Afhandlingens ene udgangspunkt var den sociale kapital. Selv om det overordnet ser ud til, at de undersøgte strukturændringer ikke har betydning for den sociale kapital i lokalsamfundet, er der alligevel flere faktorer, som offentlige myndigheder med fordel kan være opmærksomme på, og derved foregribe uhensigtsmæssigheder.

De offentlige myndigheder kunne også med fordel inddrage et stedsrelateret aspekt, når de ser på den sociale kapital. Jeg har i de foregående kapitler talt om, hvordan det stedsrelaterede aspekt spiller en vigtig rolle for, at medborgerne involverer sig i de sociale netværk, og dermed også for tilliden og reciprociteten. I den forbindelse er det vigtigt at huske, at netværkene er meget fleksible, alt efter hvad der er brug for og alt efter, hvad der giver mening netop i den enkelte situation. De er relateret til et sted, ikke bundne.

Det fleksible er også meget centralt i forhold til uddannelse. De unge, der vil studere, er tilsyneladende ikke interesserede i at blive fastholdt der, hvor de kommer fra. De vil ind til uddannelsesbyerne og have den fleksibilitet, der ligger i at være en del af et studieliv og et studiemiljø. En måde at skabe uddannelsesmuligheder på uden for uddannelsesbyerne kunne være fleksible løsninger, f.eks. i form af uddannelsescentre, som flere kommuner allerede har erfaringer med, eller kommunale læringscentre, baseret på fjernundervisning ud fra de unges uddannelsesvalg, som man startede med at eksperimentere med i Holbæk Kommune i 2016 (Jørnø, Gundersen, Hestbech, Gynther, Rosenlund, & Petersen, 2016). Desuden kunne det se ud til at være en god ide samtidig at sørge for at etablere aktiviteter og steder for unge, en ungdomskultur, der kan virke tiltrækkende.

Det andet udgangspunkt var spørgsmålet om center-periferi. De forskellige lokalsamfund, der optræder i mine data, føler sig ganske vist udfordrede på mange parametre, og giver også udtryk for det, bl.a. ved at fortælle, hvordan den generelle samfundsudvikling påvirker lokalsamfundet rent fysisk med dårligt vedligeholdte huse og lejere, der kun bor der i kort tid og ikke involverer sig i det fælles liv. I forhold til den sociale kapital så den udvikling ud til at have indflydelse på tilliden. Det er ganske vist nogle små bevægelser, men de er der. Det har altså ikke decideret noget med de strukturændringer at gøre, som var genstand i denne undersøgelse. En

Bænken på kanten.

anden strukturændring var til gengæld stadig meget nærværende i 2013, nemlig kommunalreformen fra 2007.

Selv om der er sket forrykninger i tilliden ser det dog ikke ud til at have påvirket sammenholdet, men i den forbindelse er de lokale foreninger og de aktiviteter, de laver, en meget væsentlig parameter. Det er derfor overordentligt vigtigt for de offentlige myndigheder, kommuner og offentlige fonde at være opmærksomme på bosætningen i lokalsamfundene og lytte til foreningslivets oplevelser af det fælles liv og give dem plads og hjælp til at udvikle på det, også på tværs af geografisk definerede grænser, hvis det er det, der er brug for.

”Det (sammenholdet, red.) kan man kun sikre ved foreningssamarbejde.
Ellers kommer naboerne jo ikke én ved”

(M5, 2013).

BIBLIOGRAFI

Abildgaard, A. (2015, 4 24). Netværk Limfjorden lukker og slukker. *Nordjyske Stiftstidende*.

Aldridge, S., Halpern, D., & Fitzpatrick, S. (2002). *Social Capital. A Discussion Paper*. Performance and Innovation Unit.

American National Election Studies. (n.d.). *What is ANES?* Retrieved 7 24, 2016, from <http://www.electionstudies.org>

American Prospect. (1989). *About us*. Retrieved 7 20, 2016, from <http://prospect.org/about-us>

Andersen, H., Nørgaard, H., Jensen, J., & Simon, C. (2010). *Yderområderne og deres til- og fraflytning. Baggrundsrapport til SBI 2010:52: Tilflyttere til yderområder: forandring, integration og strategier*. Statens Byggeforskningsinstitut.

Andersen, I. (2014). *Den skinbarlige virkelighed. Vidensproduktion i samfundsvidenskaberne* (5. ed.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Andersen, J. G. (2012). *Tryghed, tilfredshed og udkantsproblemer*. Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

Andersen, J., Hede, A., & Andersen, J. G. (2015). *Den lange vej ud af krisen*.

Andriani, L. (2013). *Social Capital: A Road Map of Theoretical Frameworks and Empirical Limitations*. Department of Management, Birkbeck University of London.

Andriani, L., & Karyampas, D. (2009). *A New Proxy of Social Capital and the Economic Performance across the Italian Regions*. Birkbeck Working Papers in Economics & Finance. Birkbeck, University of London.

Baklien, B. (2004). Følgeforskning. *Sociologi i dag*, 34 (4), pp. 49-66.

Bøss, M. (2015). En svækket nation. In F. Slumstrup, & V. Mortensen, *Oprør fra udkanten. Mulighedernes land 2.0* (pp. 45-61). Tilst: Hovedland.

Båtevik, F. O. (2001). Ung i Utkanten - tanker om framtida blandt ungdom frå utkantkoomunar. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 1 (1), pp. 90-103.

Bænken på kanten.

Bekendtgørelse af Museumsloven. (2013). Retrieved 03 29, 2016, from www.retsinformation.dk

Bækgaard, M. (2010). Skolelukninger i Kommunalreformens skygge? En analyse af Kommunalreformens policy-konsekvenser. *Politik*, 13 (3), pp. 28-37.

Bernhard, I., & Olsson, A. K. (2015). *A Nordic Perspective on Co-Operation for Sustainable Destination - and Regional Development*. Högskolan Väst, School of Business, Economics and IT.

Bjarnason, T., & Thorlindsson, T. (2006). Should I stay or should I go? Migration expectations among youth in Icelandic fishing and farming communities. *Journal of Rural Studies*, 22, pp. 290-300.

Bjørnskov, C. (2006). Determinants of Generalized Trust: A Cross-Country Comparison. *Public Choice*, 130, pp. 1-21.

Bjørnskov, C. (2007, 5 16). *Robert Putnams sociale kapital - spændende og misvisende*. Retrieved 7 20, 2016, from Punditokraterne: <http://punditokraterne.dk/2007/05/16/robert-putnam%C2%92s-sociale-kapital-%C2%96-spændende-og-misvisende/>

Bjørnskov, C. (2006). The Multiple Facets of Social Capital. *European Journal of Political Economy*, 22 (1), pp. 22-40.

Bjørnskov, C. (2012). Wellbeing and the size of government. In P. Booth, ... *and the Pursuit of Happiness Wellbeing and the Role of Government*. London: The Institute of Economic Affairs.

Bjørnskov, C., & Svendsen, G. (2003). *Measuring Social Capital - Is There a Single Underlying Explanation?*

Bjørnskov, C.; Sønderskov, K. M. (2012). Is Social Capital a Good Concept? *Social Indicators Research*, 114 (3), pp. 1225-1242.

Boje, T. B., Fridberg, T., & Ibsen, B. e. (2006). *Den frivillige sektor i Danmark - omfang og betydning*. SFI.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. F. Richardson, *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). Westport Connecticut: Greenwood Press.

Brinkmann, S. (2007). Could Interviews be Epistemic? An Alternative to Qualitative Opinion Polling. *Qualitative Inquiry*, 13 (8), pp. 1116-1138.

Brinkmann, S. (2012). *Qualitative Inquiry in Everyday Life. Working with Everyday Life Materials*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE.

Bruhn, J. G. (2011). *The Sociology of Community Connections*. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer.

Bryant, C.-A., & Norris, D. (2002). *Measurement of Social Capital: The Canadian Experience*. OECD.

Casson, M., & Giusta, M. D. (2007). Entrepreneurship and Social Capital. Analysing the Impact of Social Networks on Entrepreneurial Activity from a Rational Action Perspective. *International Small Business Journal* , 25 (3), pp. 220-244.

Chen, G. (2016, 6 21). *Why Public Schools Across the Contry are Closing Their Campuses*. Retrieved 2 12, 2017, from Public School Review: <https://www.publicschoolreview.com/blog/why-public-schools-across-the-country-are-closing-their-campuses>

Christoffersen, H., & Larsen, K. B. (2013). De foreløbige erfaringer fra kommunernes skolelukninger.

Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Massachusetts, London: The Belknap Press of Harvard University Press.

Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* , 94, pp. 95-120.

Coninck-Smith, N. d., Rasmussen, L. R., & Vyff, I. (2015). *Da skolen blev alles. Tiden efter 1970* (Vol. 5). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Cooke, P. (2001). Regional Innovation Systems, Clusters, and the Knowledge Economy. *Industrial and Corporate Change* , 10 (4), pp. 945-974.

Cote, S., & Healy, T. (2001). *The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital*. OECD.

Crevoisier, O., & Jeannerat, H. (2009). Territorial Knowledge Dynamics: From the Proximity Paradigm to Multi-location Milieus. *European Planning Studies* , 17 (8), pp. 1223-1241.

Dahlström, M. (1996). Young Women in a Male Periphery - experiences from the Scandinavian North. *Journal of Rural Studies* , 12 (3), pp. 259-271.

Bænken på kanten.

Danmarks Statistik. (2016). *BY1: Folketal 1. januar efter byområde, alder og køn*. Retrieved 8 28, 2016, from Statistikbanken: <http://www.statistikbanken.dk/BY1>

Danmarks Statistik. (2015, 4). Færre på landet - flere i de større byer. *Nyt fra Danmarks Statistik*, 186.

Danmarks Statistik. (2016). *Færrest unge og ældre kvinder i landdistrikterne*. Retrieved from Byopgørelsen: www.dst.dk

Dansk Center for byhistorie;. (2016, 2 19). Kommunlareformen 1970. http://dendigitalebyport.byhistorie.dk/kommuner/artikel.aspx?artikel=kommunalreform_1970.xml.

Danske Regioner. (2011). *Afstand har betydning for gennemførsel af en ungdomsuddannelse*.

Danske regioner. (2016, 6 10). Regional strategi for vækst og udvikling.

Dasgupta, P., & Serageldin, I. (2000). Preface. In P. Dasgupta, & I. Serageldin, *Social Capital: A Multifaceted Perspective*. The International Bank for Reconstruction and Development.

Dau, S. (2015). *Studerendes orientering i fleksible professionsuddannelsers læringsrum*. Aalborg: Aalborg Universitet.

Dau, S., Lolle, E. L., Nyvang, T., & Kirkegaard, P. (2012). Survey til FlexVid studerende. Ikke publiceret.

de Vaus, D. (2001). *Research Design in Social Research*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Delhey, J., & Newton, K. (2005). Predicting Cross-national Level of Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism? *European Sociological Review*, 2 (3), pp. 311-327.

Delhey, J., & Newton, K. (2003). Who Trusts?: The Origins of Social Trust in Seven Societies. *European Societies*, 5 (2), pp. 93-137.

Denzin, N. (1978). *The Research Act*. New York : McGraw-Hill.

Diekmann, A. (2004). The Power of Reciprocity. Fairness, Reciprocity, and Stakes in Variantes of the Dictator Game. *Journal of Conflict Resolution*, 48 (4), pp. 487-505.

Dinensen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2012). Hvorfor stiger tilliden? *Politica* , 44 (1), pp. 87-110.

Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2015). Ethnic Diversity and Social Trust: Evidence from the MIcro-Contetxt. *American Sociological Review* , 80 (3), pp. 550-573.

Dirckinck-Holmfeld, L. (2004). Sociale eksperimenter og dialog forskning - Følgeforskningens metode. In L. Dirckinck-Holmfeld, B. Dalum, J. Ulrich, & E. Boisen, *Det Digitale Nordjylland - IKT og omstilling til netværkssamfundet?* Aalborg: Aalborg Universitets Forlag.

Dobbs, R., Remes, J., Manyika, J., Roxburgh, C., Smit, S., & Schaer, F. (2012). *Urban World: Cities and the Rise of the Consuming Class*. McKinsey Global Institute.

Dybvad, K. (2015). *Udkantsmyten: Hvordan centraliseringen af Danmark ødelægger vores økonomi og sociale sammenhængskraft*. København: Peoples Press.

Egelund, N. (1983). *Ni skolenedlæggelser*. København: Pædagogisk psykologisk Forlag.

Egelund, N., & Laustsen, H. (2004). *Skolenedlæggelse - Hvilken betydning har det for lokalsamfundet?* København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Ejrnæs, M. (2003). Social arv - et upræcist og skadeligt begreb. *Uddannelse* (8).

Elias, N. (1974). Towards a Theory of Communities. In C. Bell, & H. Newby, *The Sociology of Community*. London, Beccles, Colchester: William Clowes & Sons Limited.

Emmenegger, P., & Klemmesen, R. (2012). Kombinationa f kvalitative og kvantitative metoder. In L. B. Andersen, K. M. Hansen, & R. Klemmensen, *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.

Erikson, E. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.

European Network for Rural Development. (2014, 7 9). *Leader Gateway*. Retrieved 8 12, 2016, from http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/leader/en/leader_en.html

European Unioin. (2007, 12 17). *Treaty of Lisbon*. Retrieved 7 8, 2016, from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>

Bænken på kanten.

Faber, S. T., Nielsen, H. P., & Bennike, K. B. (2015). *Sted, (u)lighed og køn. En kortlægning af udfordringer og best practices i relation køn, uddannelse og befolkningsstrømme i Nordens yderområder*. EDGE. Aalborg Universitet.

Farrell, C. (2007). Thinking Critically about Social Capital. *Irish Journal of Sociology*, 16 (2), pp. 27-49.

Field, J. (2003). *Social Capital*. London, New York: Routledge.

Finansministeriet. (1995). *Folkeskolens økonomi*.

Fischer, J. (2007, 11 2). Sammenhængskraft i konkurrencestaten. *Information*.

Flyvbjerg, B. (2010). Fem misforståelser om casestudiet. In S. Brinkmann, & L. Tanggaard, *Kvalitative metoder. En grundbog* (pp. 463-488). København: Hans Reitzels Forlag.

Fogt, L. (2015, 04 22). Interaktivt kort: Her bor de unge kvinder. *MetroXpress*.

Folketingets EU-Oplysning. (2008). *Lissabontraktaten. Sammenskrevet med det gældende traktatgrundlag*.

Forskningsministeriet, U. o. (2016, 4 1). *Søgemønstre i forhold til videregående uddannelser - 2015*. Retrieved 6 14, 2016, from <http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/statistik-og-analyser/sogning-og-optag-pa-videregaende-uddannelser/grundtal-om-sogning-og-optag/sogemonstre-opgjort-2015/sogemonstre-i-forhold-til-videregaende-uddannelser-2015>

Frederiksen, M. (2013). Integration i "mixed methods" forskning: Metode eller design? *Metode & Forskningsdesign* (1), pp. 17-40.

Fukuyama, F. (1995). *Trust. The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. London: Hamish Hamilton.

Fyrbodals Kommunalförbund. (2016, 8 10). *Välkommen til Fyrbodals Kommunalförbund*. Retrieved 8 20, 2016, from <http://www.fyrbodals.se>

General Social Survey. (n.d.). *The General Social Survey*. Retrieved 7 24, 2016, from <http://gss.norc.org>

Gerring, J. (2004). What is a Case Study and What is it good for? *American Political Science Review*, 98 (2), pp. 341-354.

Geys, B., & Murdoch, S. (2008). How to Make Head or Tail of "Bridging" and "Bonding"? Addressing the Methodological Ambiguity. *The British Journal of Sociology*, 59 (3), pp. 435- 454.

Gittel, R., & Vidal, A. (1998). *Community Organizing: Building Social Capital as a Development Strategy*. Thousand Oaks: Sage.

Glaeser, E. L., Laibson, D., Scheinkman, J. A., & Soutter, C. L. (1999). *What is Social Capital? The Determinants of Trust and Trustworthiness*. National Bureau of Economic Research.

GNAGS. (1978). *Under bøgen*. Retrieved 8 26, 2016, from Under bøgen: <http://gnags.dk/Udgivelser/Albums/CD/Cdsider/Underboegen.htm#>

Godinho, A. S. (2012). *School Closures and Community Revitalisation: The Case of Óbidos, Portugal*. Retrieved 2 10, 2017, from www.oecd.org/edu/innovation-education/centreforeffectivelearningenvironmentscele/Portugal.pdf

Gouldner, A. W. (1960). The Norm of Reciprocity: A Preliminary Statement. *American Sociological Review*, 25 (2), pp. 161-178.

Granovetter, M. (1973). The Strengths of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78 (6), pp. 1360-1380.

Graversen, B. K., & Heinesen, E. (1999). *Ressourceforbruget i folkeskolen: Forskelle mellem kommunerne*. AKF.

Gravesen, D. T. (2015). Omsorgskapital - en gnist hos unge fra mindre privilegerede boligområder. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 15 (1), pp. 3-31.

Grünbaum, N. (2007). Identification of ambiguity in the case study research typology: What is a unit of analysis? *Qualitative Market Research: An International Journal*, 10 (1), pp. 78-97.

Grootaert, C., & Bastelaer, T. v. (2001). *A Synthesis of Findings and Recommendations from the Social Capital Initiative*. World Bank.

Grootaert, C., Narayan, D., Jones, V. ., & Woolcock, M. (2004). *Measuring Social Capital. An integrated Questionnaire*. World Bank.

Gynther, K. (2009). *Blended learning - IT og læring i et teoretisk og praktisk perspektiv*. Unge pædagoger.

Bænken på kanten.

Halkier, H., Jørgensen, M., & Dredge, D. (2015). *Vidensdynamikker og Destinationsudvikling i Kystturismen. Fire danske case-studier*. Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet.

Halpern, D. (2005). *Social Capital*. Cambridge: Polity Press.

Hanifan, L. J. (1916). The Rural School Community Center. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67 (130), pp. 130-138.

Hansen, S. J. (2012). Om fisk, familie og færdigheder - udpluk fra et etnografisk studie af relationer mellem lokalitet, erhverv og uddannelse. *Praktiske Grunde*, 1-2, pp. 77-86.

Hargreaves, L., Kvalsund, R., & Galton, M. (2009). Reviews of Research on Rural Schools and Their Communities in British and Nordic Countries Analytical Perspectives and Cultural Meaningmeaning. *International Journal of Educational Research*, 48, pp. 80-88.

Harper, R. (2001). *Social Capital. A Review of the Literature*. London: Office for National Statistics.

Højrup, T. (1983). *Det glemte folk. Livsformer og centraldirigering* (3. udgave 2010 ed.). København: Museum Tusculanums Forlag.

Høst, A. K., & Sørensen, E. S. (2015). *Unge afstand til de videregående uddannelser. Hvor langt har unge i Danmark til en videregående uddannelse? Og er der en sammenhæng mellem afstanden og deres uddannelsesvalg?* København: Kraks Fond Byrfoforskning.

Hede, A., Mathiasen, S. B., & Andersen, J. (2004). *Tryghedsrapport 2004. En analyse af danskernes tryghed og utryghed. Del 1-3*.

Hermansen, J. (2011). *Udkanten: Hvorfor kragerne vender - En undersøgelse af unge mænds tilknytning til Udkantsdanmark*. Københavns Universitet.

Hjöllund, L., & Svendsen, G. T. (2000). *Social Capital: A Standard Method of Measurement*. The Aarhus School of Business.

Hooghe, M., & Stolle, D. (2003). Introduction: Generating Social Capital. In M. Hooghe, & D. Stolle, *Generating Social Capital. Civil Societies and Institutions in Comparative Perspective* (pp. 1-19). New York: Palgrave Macmillan.

Horizon Scanning Programme. (2014). *Social Attitudes of Young People*.

Houlberg, K. (1995). Kommunale stordriftsfordele. Myte eller realitet? *Nordisk Administrativt Tidsskrift* (76), pp. 65-88.

Hulgaard, L. (2006). Civilsamfund eller social kapital? En institutionel kritik af Habermas og Putnam inspirerede civilsamfundsteorier . *CBS Open Journals* .

Hviid, M., Keller, H. D., Rasmussen, A., Rasmussen, P., & Thøgersen, U. (2008). *Kompetenceudvikling i udkantsområder*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Ibsen, B. (2014). Foreningerne i Danmark - i samspil med det offentlige. In M. Böss, *Folestyrets rugekasser. Frivillige foreninger og folkestyre*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Ibsen, B. (2006). *Foreningslivet i Danmark b*. Odense: Syddansk Universitet.

Illeris, S. (2010). *Regional udvikling - Regionplanlægning og regionalpolitik i Danmark og Europa*. NYkøbing Sjælland: Bogværket.

Indenrigs- og Sundhedsministeriet . (2004). *Aftale om Strukturreform*. Retrieved 8 28, 2016, from Social- og Indenrigsministeriet: <http://sim.dk/media/94059/aftale-om-strukturreform.pdf>

Indenrigs- og Sundhedsministeriet. (2005). *Kommunalreformen - kort fortalt*. Indenrigs- og sundhedsministeriet.

Indenrigs- og Sundhedsministeriet. (2004). *Landdistriktsredøgørelse 2004 - Regeringsens redegørelse til Folketinget*. Retrieved 8 26, 2016, from <http://sim.dk/media/93725/landdistriktsredegoerelse2004.pdf>

Innovatum Science Center. (2013, 12). Nyhedsbrev Marifus. Ikke publiceret.

ISSP. (2007). *Danskerne og fritidslivet*. Retrieved 7 24, 2016, from <http://www.surveybanken.aau.dk/international-social-survey-program-universitets-forskningsbrug/>

Iversen, G., Gaarden, M., & Larsen, K. H. (2011). Skolen lukker. *Udspil* (3).

Jack, J., & Sludden, J. (2013). School Closings in Philadelphia. *PennGSE Perspectives on Urban Education* , 10 (1).

Jacobsen, T. (2006, 06 28). Fællesskab under bogen. *Jyllandsposten* .

Jørnø, R. L., Gundersen, P. B., Hestbech, A., Gynther, K., Rosenlund, L. T., & Petersen, A. K. (2016). *Kommunale læringscentre. Slutrapport*. University College

Bænken på kanten.

Sjælland, Holbæk Kommune, Odsherred Kommune, Kalundborg Kommune, Vækstforum Sjælland, Region Sjælland.

Jensen, J. N. (2010). *Mailgate, kødklister og askesky - ord og udtryk fra året der gik*. Retrieved 3 3, 2016, from www.dsn.dk

Jensen, T. P., & Husted, L. (2008). *De unges vandring i uddannelsessystemet. Uddannelsesmønstre i Region Midtjylland og betydningen af geografi og social baggrund*. AKF.

Jespersen, K. (2008, 8 6). Tillid skaber lykke. *Berlingske* .

Johannesen, S. (2013, 6 10). Hjemmeadressen påvirker unges uddannelsesvalg. *Information* .

Juul, T. M., & Pless, M. (2015). *Unge uddannelsesvalg i tal. Centrale konklusioner fra midtvejsrapporten i forsøgs- og udviklingsprojektet "Fremtidens valg og vejledning"*. cefu.

Karlshøj, E. (1977). *Finn Rasborg: Nutids valg - fremtids vilkår*. Retrieved 8 14, 2016, from Selskabet for skole- og uddannelseshistorie: <http://www.uddannelseshistorie.dk/images/pdf/a-1977-else-karlshoej.pdf>

K6. (2013, 3 21). Interview. (E. L. Lolle, Interviewer)

Kearns, R. A., Lewis, N., McCreanor, T., & Witten, K. (2009). "The status quo is not an option": Community impacts of school closure in South Taranaki , New Zealand. *Journal of Rural Studies* , 25, pp. 131-140.

Kjer, M. G. (2012). Analyse af DGI's medlemstal 2011. DGI.

Kjer, M. G. (2012). Kvantitativ opgørelse af medlemstallet. Udvalgte foreningers udvikling fra 2006 til 2011.

Kraks Fond. (2011). *Kraks Fond*. Retrieved 6 14, 2016, from http://kraksfond.dk/kraks_profilside.htm

Krevi. (2010). Konsekvenser af en ændret skolestruktur. Et litteraturreview af eksisterende undersøgelser.

Krevi. (2009). *Strukturreformen udfordrer nærdemokratiet. Borgernes lokalpolitiske tillid og selvtild faldt, da kommunerne voksede*. Retrieved 6 8, 2016, from www.kora.dk

Krishna, A., & Shrader, E. (2000). *Cross-cultural Measures of Social Capital: A Tool and Results from Indian and Panama*. World Bank.

Krishna, A., & Shrader, E. (1999). *Social Capital Assessment Tool*. World Bank.

Kristensen, I. T., Kjeldsen, C., & Dalgaard, T. (2007). Landdistriktskommuner. Indikatoerer for landdistrikt. Dnask Jordbrugsforskning.

Kulturarvsstyrelse; Fonden Real Dania. (2005). *Kulturarv en værdifuld ressource for kommunernes udvikling. En analyse af danskernes holdninger til kulturarv*. Retrieved 6 9, 2016, from Kulturministeriet: www.slks.dk

Kultur, Plan og Fritid . (2013). *Turistpolitisk Redegørelse*. Vesthimmerlands Kommune.

Kumlin, S., & Rothstein, B. (2005). Making and Breaking Social Capital. The Impact of Welfare State Institutions. *Comparative Political Studies* , 38 (4), pp. 339-365.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2012). *InterView. Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag.

Landsbyudvalget Vesthimmerlands Kommune. (2010, 5 1). *Vedtægter for Landsbyudvalget i Vesthimmerlands Kommune*. Retrieved 7 30, 2016, from http://www.vesthimmerland.dk/media/20765/vedtaegter_for_landsbyudvalget__2011_1.pdf

Lange, T., Johannesen, K., & Henriksen, T. H. (2010). *De unges veje gennem uddannelsessystemet i Nordjylland*. Region Nordjylland.

Larsen, C. A. (2013). *The Rise and Fall of Social Cohesion: The Construction and Deconstruction of Social Trust in the US, UK, Sweden and Denmark*. Oxford: Oxford University Press.

Lauridsen, E. (2009). Hvad er kulturarv? *Vesthimmerlands Museums Årbog* , 1, pp. 85-93.

Lemke, T. (2014, 0 4). Danskerne: Omtalen af landområderne er alt for negativ. Bolius.

Leonard, M. (2004). Bonding and Bridging Social Capital: Reflections from Belfast. *Sociology* , 38 (5), pp. 927-944.

Lærerstuderende. (2012, 11 27). Fokusgruppeinterview. (S. Dau, Interviewer)

Bænken på kanten.

Letki, N. (2008). Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhoods. *56*, pp. 99-126.

Li, Y., Savage, M., & Pickles, A. (2003). Social Capital and Social Exclusion in England and Wales (1972-1999). *The British Journal of Sociology* , *54* (4), pp. 497-526.

Ligaard, J. (2014, 02 26). *Kvinder forlader yderområderne*. Retrieved 02 01, 2016, from [www.dr.dk: http://www.dr.dk/nyheder/regionale/trekanten/kvinder-forlader-yderomraaderne](http://www.dr.dk/nyheder/regionale/trekanten/kvinder-forlader-yderomraaderne)

Lin, N. (2001). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lin, N., Ensel, W. M., & Vaughn, J. C. (1981). Social Resources and the Strength of Ties: Structural Factors In Occupational Status Attainment. *American Sociological Review* , *46*, pp. 393-405.

Liv og Land. (n.d.). *Hvad er Lokale Aktionsgrupper?* Retrieved 03 31, 2016, from www.livogland.dk

Liv og Land. (n.d.). *Kombineret gang- og cykelbro over Vilsted Sø*. Retrieved 03 31, 2016, from www.livogland.dk

LO. (2016, 5). Jobfremgang på tværs af landet. *Økonomi & Analyse LO* .

Lolle, E. L. (2015, 4 25). Egne notater til Generalforsamling i Folkeligt Institut for Udkantsforhold. Borbjerg.

Lolle, E. L. (2014). *En undersøgelse af skolars betydning for sociale kapital i lokalsamfund*. Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

Lolle, E. L. (2014). *En undersøgelse af skolars betydning for den sociale kapital i lokalsamfund*. Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

Lolle, E. L. (2014). Skaber lokalt forankrede uddannelser større sammenhængskraft? In H. J. Staugaard, & C. H. Jensen, *FlexVidere*. Aalborg: UCN.

Lolle, H. L., & Andersen, J. G. (2016). Measuring Happiness and Overall Life Satisfaction: A Danish Survey Experiment on the Impact of Language and Translation Problems. *Journal of Happiness Studies* , *17* (4), pp. 1337-1350.

Loretsen, A. (2012). Yderområder i Danmark - Hvad er problemet? In J. L. Christense, *Nordjyske udviklingsperspektiver - afvikling eller udvikling?* (pp. 99-120). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Loury, G. C. (1977). A Dynamic Theory of Racial Income Differences. In P. A. Wallace, & A. LaMond, *Women, Minorities and Employment Discrimination*. Lexington: Lexington Books.

Lundåsen, S. (2010). *Methodological Problems with Surveying Trust*. Retrieved 7 22, 2016, from <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:387895/FULLTEXT01.pdf>

Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development* , 71 (3), pp. 543-562.

Lyck, L. (2014). *Udkantsdanrk og sammenhængskraft i Danmark - En helhedsanalyse*. Frederiksberg.

Lytton, M. (2011). *Have all the Costs of Closing a School been Considered?* . Retrieved 2 10, 2017, from www.oecd.org/edu/innovation-education/centreforeffectivelearningenvironmentscele/48358265.pdf

Madsen, K. (2013, 2 10). Danskerne er verdensmestre i tillid. *Politiken* .

Madsen, P. (2013, 01 15). Unge kvinder flygter fra Udkantsdanmark.

Marifus b. (2012). Marifus Kommunikationsplan. Ikke publiceret.

Marifus. (2012). Samlet oversigt over projektindhold. Ikke publiceret.

M4. (2013, 1 25). Interview. (E. L. Lolle, Interviewer)

M5. (2013, 1 30). Interview. (E. L. Lolle, Interviewer)

M8. (2013, 2 28). Interview. (E. L. Lolle, Interviewer)

M9. (2013, 3 11). Interview. (E. L. Lolle, Interviewer)

M9. (2013). Interview. (E. L. Lolle, Interviewer)

MBBL. (2012). *Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse*. Ministeriet for By, Bolig og Landdsitrikter.

Bænken på kanten.

MBBL. (2012). *Regional- og landspolitisk redegørelse 2012 - Regeringens redegørelse til Folketinget*. Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.

McCall, T. (2010). *What do we mean by Regional Development?* Retrieved 8 31, 2016, from University of Tasmania: http://www.utas.edu.au/__data/assets/pdf_file/0006/61935/McCall,T.-2010,-What-is-Regional-Development.pdf

Mead, G. H. (1934). *MInd, Self and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago.

Meyer, J. W. (1977). The Effects of Education as an Institution. *The American Journal of Sociology* , 83 (1), pp. 55-77.

Mortensen, V., & Slumstrup, F. (2015). For et helt Danmark. In F. Slumstrup, & V. Mortensen, *Oprør fra udkanten. Mulighedernes land 2.0*. Tilst: Hovedland.

Museumsleder1. (2014, 03 28). Interview. (E. L. Lolle, Interviewer)

Museumsleder2. (2014, 03 24). Interview. (E. L. Lolle, Interviewer)

Mynster, I. (2016, 01 27). Unge kvinder forlade provinsen, mænd bliver tilbage.

National Center for Education Statistics. (2016). *Closed Schools*. Retrieved 2 13, 2017, from www.nces.ed.gov: <https://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=619#>

Naturstyrelsen. (n.d.). *Vilsted Sø*. Retrieved 03 31, 2016, from www.naturstyrelsen.dk

Nørgaard, H. (2009). Diskurser, indsatser og muligheder i udkants- og yderområder. *Byplan* (3), pp. 36-41.

Nielsen, B. (2011). Landdistrikter og yderområder - hvad mener vi med det? *Geografisk orientering* (5), pp. 266-272.

Nielsen, U. (2011). *Transportafstand og uddannelsesmønstre*. www.trafikdage.dk.

Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, P., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness . *American Journal of Community Psychology* , 41 (1-2), pp. 127-150.

OECD. (2016). *OECD Regions at a glance*. Paris: OECD Publishing.

OECD. (2006). *The New Rural Paradigm: Policies and Governance*. OECD Publishing.

OECD. (2001). *The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital*. Retrieved 2 20, 2017, from [www.oecd.org: http://www.oecd.org/site/worldforum/33703702.pdf](http://www.oecd.org/site/worldforum/33703702.pdf)

Olesen, K. G., Thoft, E., Hasle, P., & Kristensen, T. S. (2008). *Virksomhedens sociale kapital*. Arbejdsmiljørådet.

Olsen, L. (2011). *Uddannelse for de mange. Opskrift på en kulturrevolution*. København: Gyldendal.

Olsen, L., Ploug, N., Andersen, L., Sabiers, S. E., & Andersen, J. G. (2014). *Klassekamp fra oven. Den danske samfundsmodel under pres*. København: Gyldendal.

Olsen, L.; Rieper, O. (2004). Evalueringsbegrebet, modeller og paradigmer. In O. Rieper, *Håndbog i evaluering, Metoder til at dokumentere og vurdere proces og effekt af offentlige indsatser*. København: AKF.

Olsson, H. (2011). Ansökan om medfinansiering från EU Interregmedel och Norska Interreg- Midler. Ikke publiceret.

Oversigt over projektindhold (2012).

Paldam, M. (2001). *Social Capital and Sustainability*. Retrieved 7 25, 2016, from <http://www.martin.paldam.dk/Papers/Gamle/Berlin.PDF>

Patulny, R. V., & Svendsen, G. L. (2007). Exploring the Social Capital Grid: bonding, bridging, qualitative, quantitative. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 27 (1/2), pp. 32-51.

Paulgaard, G. (2002). Local Identities in a Globalised World. *Young*, 10 (3-4), pp. 95-107.

Paxton, P. (1999). Is Social Capital Declining in the United States? A Multiple Indicator Assessment. *American Journal of Sociology*, 105 (1), pp. 88-127.

Pedersen, O. K. (2015). Konkurrencestaten og dens uddannelsespolitik - baggrund, intentioner og funktionsmåder. In K. Illeris, *Læring i konkurrencestaten. Kapløb eller bæredygtighed*. (pp. 13-34). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Bænken på kanten.

Picciano, A. G. (2007). Introduction. In A. G. Picciano, & C. D. Dziuban, *Blended Learning - Research perspective* (pp. 5-18). Sloan C. Org.

Pike, A., Rodrigez-Pose, A., & Tomaney, J. (2007). What Kind of Local and Regional Development and for Whom? *Regional Studies*, 41 (9), pp. 1253-1269.

Podolny, J., & Baron, J. (1997). Resources and Relationships: Social Networks and Mobility in the Workplace. *American Sociological Review*, 62, pp. 673-693.

Poortinga, W. (2012). Community Resilience and Health: The Role of Bonding, Bridging, and Linking Aspects of Social Capital. *Health & Place*, 18, pp. 286-295.

Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applicatins in Modern Sociology. *Annual review of Sociology*, 241 (1), pp. 1-24.

Prahl, A. (1997). *Den tredje decentralisering og lokalsamfundsudvikling i de nordiske lande. En strategi til udvikling af den nordiske vefærdsmodel?* Nordisk Ministerråd.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York, London, Toronto, Sydney: Simon & Schuster Paperbacks.

Putnam, R. D. (2004). Commentary: "Health by Association": some comments. *International Journal of Epidemiology*, 33 (4), pp. 667-671.

Putnam, R. D. (1993). *Making democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, R. D. (2000). *Social Capital: Measurement and Consequences*. Retrieved from www.oecd.org

Putnam, R., & Goss, K. (2002). Introduction. In R. (. Putnam, *Democracies in Flux. The evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.

Quibria, M. G. (2003). *The Puzzel of Social Capital. A Critical Review*. Economics and Research Department. Asian Development Bank.

Radiografstuderende. (2012, 12 4). Transkription af fokusgruppeinterview. (S. Dau, Interviewer)

Ramian, K. (2012). *Casestudiet i praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.

Ramussen, P., & Rasmussen, A. (2016). Procesevaluering. In T. Bredgaard, *Evaluering af offentlig politik og administration* (pp. 241-261). København: Hans Retizels Forlag.

Rasborg, F. (1976). *Nutids Valg. Fremtids vilkår. Centraliserings/decentraliseringskonflikten i planlægningen af samfundsudvikling pædagogisk, sociologisk, psykologisk*. København: Munksgaard.

Rasmussen, A. (Under udgivelse). Samfund og Erhverv. Uddannelsesforhold. In T. Danmark, *Trap Danmark. Thisted, Jammerbugt, Brønderslev*.

Rasmussen, P. (1979). Socialdemokratiet og folkeskolen. In A. S. Pedersen, B. S. Nielsen, J. Mortensen, K. M. Kristensen, M. Skibstrup, M. Bauer, et al., *Kontext. Reformisme, Socialdemokratiet - og det nye venstre* (Vol. 36/37, pp. 189-229). Århus: Mondtryk, socialistisk forlag A.m.b.A.

Realdania. (2010). *Trods dårlige odds. International inspiration til danske yderområder*. Realdania.

Realkreditrådet. (2014). Retrieved 6 15, 2016, from <http://www.realkreditaadet.dk/Files/Filer/6%20Aktuelt/Analyser/Særanalyse%20om%20fraflyttere%20fra%20yderområderne.pdf>

Regering. (2005). Retrieved 1 5, 2016, from Statsministeriet: www.stm.dk

Regering. (2007). Retrieved 1 5, 2016, from Statsministeriet: www.stm.dk

Regering. (2010). Retrieved 01 5, 2016, from Statsministeriet: www.stm.dk

Regering. (2011). Retrieved 1 5, 2016, from Statsministeriet: www.stm.dk

Regering. (2015). Retrieved 1 4, 2016, from Statsministeriet: www.stm.dk

Regering. (1997). *Landdistriktsredegørelse. Regeringens redegørelse til Folketinget om landdistrikterne*. Retrieved from www.statensnet.dk

Regering. (2007). *Mulighedernes samfund*. Retrieved 1 5, 2016, from Statsministeriet: www.stm.dk

Region Hovedstaden. (2013). *Hvad påvirkes de unges uddannelsesvalg?*

Region Nordjylland b. (2015). *Region Nordjyllands Kulturplan 2015-2018*. Regional Udvikling.

Bænken på kanten.

Region Nordjylland. (2015). *Mulighedernes Nordjylland. Regional Vækst- og Udviklingsstrategi 2015-2018*. Region Nordjylland.

Region Nordjylland. (2007). *Mulighedernes Nordjylland - Fra udkant til forkant med kreativitet og kompetence*.

Region Nordjylland. (2010, 9). *Regional partnerskabsaftale om vækst og erhvervsudvikling mellem Regeringen og Vækstforum Nordjylland*. Retrieved 6 10, 2016, from http://www.rn.dk/Regional-Udvikling/Vaekstforum/REVUS/Partnerskabsaftale-2010/~media/Rn_dk/Regional%20Udvikling/Regional%20Udvikling%20sektion/Erhvervsstrategi/Partnerskabsaftale%202010/Partnerskabsaftale%202010.ashx

Region Nordjylland. (2012). *Regional Udviklingsplan*. Retrieved 6 10, 2016, from [rn.dk](http://www.rn.dk)

Region Nordjylland. (2011). *Sundhedsprofil 2010. Trivsel, sundhed og sygdom i Nordjylland*. Region Nordjylland.

Region Nordjylland. (2012). *Vækstforum Nordjylland vil skabe vækst i vandkanten. Zoom (2)*. Region Nordjylland.

Retsinformation. (2015, 10). *Bekendtgørelse af lov om erhvervsfremme. LBK nr. 1715 af 16/12/2010*. Erhvervs- og Vækstministeriet.

Retsinformation. (2014, 1 23). *Forslag til lov om ændring af lov om erhvervsfremme og forskellig andre love*. Retrieved 2 10, 2017, from www.retsinformation.dk:https://www.retsinformation.dk/eli/ft/201313L00082

Reynolds, D., & Jones, M. (2007). *Small School Closure in Wales: New Evidence*. Retrieved 8 15, 2016, from Institute of Welsh Affairs: <http://www.iwa.wales/wp-content/uploads/2016/04/schoolclosurefinal.pdf>

Richards, D. (1996). Elite Interviewing: Approaches and Pitfalls. *Politics*, 16 (3), pp. 199-204.

Robinson, S., & Whittaker, S. (2012, 2). *Research Evidence on Impact of Rural School Closure on Local Community - Short Literature Review*. Retrieved 8 15, 2016, from Scottish Government: <http://www.gov.scot/Resource/0041/00418753.pdf>

Robitaille, S. (2010). *Social Capital, Human Capital and Health. What is the Evidence?* OECD.

Robson, C. (2002). *Real World research* (2 edition ed.). Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.

Rothstein, B., & Stolle, D. (2008). The State and Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust. *Comparative Politics* , 40 (4), pp. 441-459.

Rothstein, B., & Uslaner, E. (2005). All for All. Equality, Corruption and Social Trust. *World Politics* , 58 (1), pp. 41-72.

Rothstein, B.; Stolle, D. (2002). How Political Institutions Create and Destroy Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust. *Paper presented at the 98th Annual Meeting of the American Political Science Association, Boston, August 31 - September 3* .

Rotter, J. B. (1971). A New Scale for the Measurement of Interpersonal Trust. *American Psychologist* , 26, pp. 443-452.

Rotter, J. B. (1980). Interpersonal Trust, Trustworthiness, and Gullibility. *American Psychologist* , 35 (1), pp. 1-7.

Sabatini, F. (2005). *The Empirics of Social Capital and Economic Development: A Critical Perspective*. Retrieved 20, 2017, from <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/2366/>

Sørensen, J. F. (2014). *Landdistrikternes befolknings- og beskæftigelsesudvikling*. Center for Landdistriktsforskning Syddansk Universitet.

Sørensen, J. F., Svendsen, G. L., & Jensen, P. S. (2011). Der er så dejligt derude på landet? Social kapital på landet og i byen 1990-2008. In P. Gundelach, *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981* (pp. 240-263). København: Hans Reitzels Forlag.

Sørensen, K. (2013, 1 18). Glæden ved at bebo en banan. *Kristeligt Dagblad* .

Sørensen, N. U., Olsen, P., & Pless, M. (2014). *Unge i landdistrikter og yderområder. et kvalitativt studie af unge i fire lokalområder*. Center for Ungdomsforskning.

Seawright, J., & Gerring, J. (2008). Case Study Research. A Menu of Qualitative and Quantitative Options. *Political Research Quarterly* , 61 (2), pp. 294-308.

Siisiäinen, M. (2000). Two Concepts of Social Capital: Bourdieu vs. Putnam. *The Third Sector: For What and For Whom?* Dublin: International Society for Third-Sector Research.

Bænken på kanten.

Skat. (2015, 2 20). *Hvis du bor i en udkantskommune*. Retrieved 8 26, 2016, from Tast selv befording: <http://www.skat.dk/SKAT.aspx?oID=221093>

Slots- og Kulturstyrelsen. (n.d.). *Fakta om museerne*. Retrieved 03 29, 2016, from www.slks.dk

Slumstrup, F. (2015). Udkantspolitik i europa. Har vi noget at lære? In F. Slumstrup, & V. Mortensen, *Oprør fra udkanten. Mulighedernes land 2.0*. (pp. 105-124). Tilst: Hovedland.

SmartU Vejle. (2011). *SmartU Vejle*. Retrieved 8 15, 2016, from http://smart-u.dk/?page_id=178

Stacey, M. (1974). The Myth of Community Studies. In C. Bell, & H. Newby, *The Sociology of Community* (pp. 13-26). London, Beccles and Colchester: William Clowes & Sons Limited.

Stake, R. (1998). Case Studies. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln, *Strategies of Qualitative Inquiry*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publication.

Støvring, K. (2010). *Sammenhængskraft*. København: Gyldendal.

Stolle, D. (2004). Trusting Strangers - The Concept of Generalized Trust in Perspective. *Özp* , 31 (4), pp. 397-412.

Stolle, D., & Rochon, T. R. (1998). Are All Associations Alike? Member Diversity, Associational Type, and the Creation of Social Capital. *American Behavioral Scientist* , 42 (1), pp. 47-65.

Strand, I., & Kjems, M. (2011, 2 28). Turismen forspilder mulighederne i dansk kulturarv. 7-10. Mandag Morgen.

Strukturkommissionen. (2004). *Strukturkommissionens Betænkning. Bind 1. Hovedbetænkningen*. Indenrigs- og Sundhedsministeriet. Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Sundbo, J. (1972). Lokalsamfundet i defensiven? En analyse af sociale forandringer i Magleby. *Historisk Tidsskrift* .

Sundhedsstyrelsen. (2014). *Danskernes sundhed. Tal fra den Nationale Sundhedsprofil*. Retrieved 8 25, 2016

Sundhedsstyrelsen, Statens Institut for Folkesundhed Syddansk Universitet. (2014). *Danskernes sundhed. Tak fra den nationale sundhedsprofil*. Retrieved 7 11, 2016, from <http://www.danskernessundhed.dk/Baggrund>

Svendsen, G. H. (2015). Hvorfor bliver der talt då grimt om de danske landdistrikter? Italesættelsen af landdistrikterne sammenlignet med de virkelige livsvilkår. In F. Slumstru, & V. Mortensen, *Oprør fra udkanten. Mulighedernes land 2.0* (pp. 62-80). Tilst: Hovedland.

Svendsen, G. L. H. (2007). Hvordan får vi social kapital "trojkaen" til at køre? - Om målingen af brobyggende og afgrænsende social kapital. In P. Hegedahl, & S. L. Rosenmeier, *Social kapital som teori og praksis* (pp. 167-198). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Svendsen, G. L. (2007). Hvordan får vi social kapital "trojkaen" til at køre? - Om målingen af brobyggende og afgrænsende social kapital. In P. Hegedahl, & S. L. Rosenmeier, *Social kapital som teori og praksis* (pp. 167-198). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Svendsen, G. L. (2013). Landlig italesættelse og virkelighed 1996-2011. In G. L. Svendsen, *Livsvilkår og udviklingsmuligheder på landet. Viden, cases, teorier* (pp. 9-25). Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Svendsen, G. T., & Bjørnskov, C. (2007). How to Construct a Robust Measure of Social Capital: Two Contributions. *Journal of Comparative Policy Analysis* , 9 (3), pp. 275-292.

Svendsen, G. T., & Svendsen, G. L. (2006). *Social kapital. En introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag.

Svendsen, G., & Sørensen, J. (2016). *Skolelukninger på landet. En undersøgelse af skolelukningsforløb i Tønder Kommune 2010-11 samt lukningernes konsekvenser for de berørte lokalsamfund*. Syddansk Universitet. Center for Landdistriktsforskning.

Svensson, L. (2006). *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflytning från mindre orter*. Linköpings universitet, Linköping Studies in Arts and Science, Linköping Studies in Education and Psychology, Linköping.

Szreter, S. (2002). The state of social capital: Bringing back in power, politics, and history. *Theory and Society* , 31, pp. 573-621.

Szreter, S., & Woolcock, M. (2004). Health by Association? Social Capital, Social Theory and the Political Economy of Public Health. *International Journal of Epidemiology* , 33, pp. 650-667.

Bænken på kanten.

Tönnies, F. (1887). *Community and Civil Society* (2001 ed.). (J. Harris, Ed.) Cambridge: Cambridge University Press.

Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2011). Mixed Methods Research. Contemporary Issues in an Emerging Field. In N. K. Denzin, & Y. Lincoln, *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE.

Teknologisk Institut. (2008). *Skoler i landdistrikter*. Analyse og Erhvervsfremme.

The Futures Company . (n.d.). *U.S. Yankelovitch Monitor*. Retrieved 8 6, 2016, from <http://thefuturescompany.com/products/us-yankelovich-monitor/>

The Pew Charitable Trusts. (n.d.). Retrieved 7 24, 2016, from <http://www.pewtrusts.org/en/projects/philadelphia-research-initiative>

Thuesen, A. A. (2013). Luft omkring dig: Om tilflytning og institutionel kapacitet i fem danske landsogne. In G. L. Svendsen, *Livsvilkår og udviklingsmuligheder på landet: Viden, cases, teori* (pp. 225-230). Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Thy Uddannelsescenter. (2010). *On centret*. Retrieved 1 31, 2017, from <http://thy-uddannelsescenter.dk/om-tuc/>

Tocqueville, A. D. (2006). *Democracy in America. Book 1*. Retrieved 7 19, 2016, from Gutenberg: <https://www.gutenberg.org/files/815/815-h/815-h.htm#link2HCH0028>

Tolddam, P. M. (2013, 4 8). *Barndommes gade skaber dine livschancer*. Retrieved 6 14, 2016, from http://nyheder.ku.dk/alle_nyheder/2013/2013.4/boligkvarter/

Torpe, L. b. (2013). *De stærke samfund. social kapital i Skandinavien*. Frederiksberg: Frydenlund.

Torpe, L. (2013). *De stærke samfund. Social kapital i Skandinavien*. Frederiksberg: Frydenlund Academic.

Torpe, L. (2009). Foreninger og social kapital i Danmark. In G. L. Svendsen, *Foreningslivet i Danmark: Under udvikling eller afvikling?* Esbjerg: Syddansk Universitet.

Torpe, L. (2010, 5 29). Sammenhængskraft kommer af lighed. *Poilitiken* .

Torpe, L. (2003). Social Capital in Demark: A Deviant Case? *Scandinavian Political Studies* , 26 (1), pp. 27-48.

Torpe, L. (2007). Social kapital og demokrati. In P. Hegedahl, & S. L. Rosenmeier, *Social kapital som teori og praksis*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Torpe, L., & Kjeldgaard, T. K. (2004). *Foreningssamfundets sociale kapital. Danske foreninger i europæisk perspektiv*. Aarhus: Aarhus Universitet.

Torpe, L., & Lolle, H. (2011). Identifying Social Trust in Cross-Country Analysis: Do We Really Measure The Same? *Social Indicators Reserach* , 103 (3), pp. 481-500.

Tzanakis, M. (2013). Social Capital in Bourdieus, Coleman's and Putnam's Theory: Empirical Evidence and Emaergent Measurement Issues. *Education* , 13 (2), pp. 2-23.

UCN. (2011). Ansøgningsskema Den Europæiske Socialfond. Ikke publiceret.

UCN. (2012). *Funktionsbeskrivelse for mentorfunktionen i projekt FlexVid*. Retrieved 6 11, 2016, from ucn.dk: Ikke publiceret

Uddannelses- og Forskningsministeriet. (2015, 10 1). *Søgemønstre efter ungdomsuddannelserne*. Retrieved 6 14, 2016, from <http://ufm.dk/uddannelse-og-institutioner/statistik-og-analyser/sogning-og-optag-pa-videregaende-uddannelser/grundtal-om-sogning-og-optag/mobilitet-vidergaende-uddannelser>

Uddevalla Symposium. (2016). *Uddevalla Symposium History*. Retrieved 8 24, 2016, from <http://www.symposium.hv.se/en/symposium-2016>

UN. (2012). *World Urbanizations Prospects, the 2011 Revision*.

University College Nordjylland. (2011). Projektansøgning.

Uslaner, E. (2003). Civic Engagement and Particularized Trust. The Ties that bind people to their ethnic communities. *American Politics Research* , 31 (4), pp. 331-360.

Uslaner, E. (2012). Measuring generalized trust: in defence of the "standard" question. In F. Lyon, G. Möllering, & M. Saunders, *Handbook of Research Methods on Trust* (pp. 72-84). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar.

Uslaner, E. (2000). Producing and Consuming Trust. *Political Science Quarterly* , 115 (4), pp. 569-590.

Uslaner, E. (2002). *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bænken på kanten.

Uslaner, E. (2008). Where You Stand Depends on Where Your Grandparents sat. The inheritability of generalized trust. *Public Opinion Quarterly* , 72 (4), pp. 725-740.

VanWynsberghe, R., & Khan, S. (2007). Redefining Case Study. *International Journal of Qualitative Methods* , 6 (2).

Vaus, D. d. (2001). *Research Design in Social Research*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Vedung, E. (1998). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

Veshimmerlands Kommune. (2015). *Plan- og Bæredygtighedsstrategi 2015. Vækst, beskæftigelse og balance*.

Vesthimmerlands Kommune. (2012). *Plan- og Bæredygtighedsstrategi 2011*.

Vignare, K. (2007). Review of Literature. Blended Learning: Using ALN to Change the Classroom - Will It work?work? In A. G. Picciano, & C. D. Dzluban, *Blended Learning - Research perspectives*. Sloan C.

Villadsen. (1982). *Om lokalsamfund. En introduktionsbog*. København: Hans Reitzels Forlag.

Villadsen, S., Jensen, T., H., & Plum, V. (1982). *Lokalsamfund - ideologi, politik og social realitet*. København: Hans Reitzel.

Warner, M. (2001). Building Social Capital: The Role of Local Government. *Journal of Socio-Economics* , 30, pp. 187-192.

Warren, R. L. (1978). *The Community in America*. Chicago: Rand McNally.

Wolfe, A. (1989). Welfare State and Moral Obligation: The Case of Scandinavia 1. *Politica* , 21 (2), pp. 149-161.

Woolcock, M. (2000). Managing Risk, Shocks, and Opportunity in Developing Economies: The Role of Social Capital. In G. (. Ranis, *Dimensions of Development* (pp. 197-212). New Haven, Conn. : Yale Center for International Area Studies.

Woolcock, M. (1998). Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society* , 27, pp. 151-208.

Woolcock, M. (2000). Social Capital: The State of the Notion. In J. Kajanoja, & J. Simpura, *Social Capital. Global and Local Perspectives*. Helsinki.

Woolcock, M. (2003). *Using Social Capital: Getting the Social Relations Right in the Theory and Practice of Economic Development*. Princeton: Princeton University Press.

World Bank. (1998). *Monitoring and Measuring Social Capital. Overview and Program Description* . World Bank #1.

World Bank. (2000). *World Development Report 2000/01*. Oxford University Press.

Yazan, B. (2015). Three Approaches to Case Study Method in Education: Yin, Merriam, and Stake. *The Qualitative Report* , 20 (2), pp. 134-152.

Yin, R. (2012). *Applications of Case Study Research*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE Publications.

Yin, R. (2006). Case Study Methods (Revised draft). In J. L. Green, G. Camilli, & P. B. Elmore, *Handbook of Complementary Methods in Education Research* (pp. 111-123). Washington: Lawrence Erlbaum Associates.

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research. Design and Methods*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage.

Økonomi- og Indenrigsministeriet. (2013). *Op af sofaen - Anbefalinger til lokaldemokratiet* . Retrieved 6 8, 2016, from www.oim.dk

Yndigegn, C. (2003). Life Planning in the Periphery: Life Chances and Life Perspectives for Young People in the Danish-German Border Region. *Young* , 11 (3), pp. 235-251.

YouGov. (2014). *Yder-Danmark*. Bolius.

BILAGSOVERSIGT

Bilag A: Interviewguide Skoleprojekt

Bilag B: Interviewguide Marifus, museumsledere

Bilag C: Spørgeskema FlexVid

Bilag D: Kort over kommunetyper

Datamateriale tilgængeligt for bedømmelsesudvalget i Dropbox med nedenstående link:

<https://www.dropbox.com/sh/bv6enuq48y2e0zs/AAClv9qrqwSttSNzFX9NCt88a?dl=0>

FlexVid:

Susanne Dau Interviewdata

Damvad Interviewdata

Elisabeth.sav (SPSS data fra Damvads slutsurvey)

FlexVid_mobilitet.sav (SPSS data fra følgeforskeres survey okt. 2012. Bearbejdet m. Inddeling i studerendes mobilitet)

Marifus:

Transskription_AB

Transskription_MA

Skoleprojekt:

Lydfiler for: Aggersund, Blære, Fjelsø, Gundersted, Haubro, Hvalpsund, Overlade, Simested, Skivum, Vegger, Vester Hornum, Vilsted, Østerbølle, Østrup.

Delvise transskriptioner: Aggersund, Blære, Fjelsø, Gundersted, Udskriftsreferat Gundersted, Haubro, Hvalpsund, Overlade, Simested, Skivum, Vegger2, Vegger:_, Vester Hornum2, Vilsted2, Østerbølle, Østrup.

Bænken på kanten.

Appendix A.

Interviewguide Skoleprojekt februar til april 2013

Emne	Stikord/Notater
Præsentation	
Mig, brochuren, spørge om lov til at optage, og gøre notater samtidig med, garanti for anonymitet.	Navn til eget brug
1. Data om den interviewede	
M-K	
Alder (skøn i 10-år)	
Uddannelse	
Bor der, hvor længe?	
Arbejder i landsbyen/pendler/har gjort en af delene.	
Flyttet dertil, hvornår? Hvorfor	
Se på landsbybeskrivelsen – Mangler der noget? Er mange med i foreningerne?	
2. Mødesteder/netværk i byen	
Er der et godt fællesskab i byen? Kan du	Fx opbakning til fælles tiltag, mange

Bænken på kanten.

uddybe det?	medlemmer i foreningerne.
Nævn de steder man kan møde hinanden i dag (fx købmand, kirke, skole, sportsplads)	
Nævn de steder man kunne møde hinanden for 20 år siden/da I flyttede hertil.	
Har den udvikling haft betydning for byen? Attraktivitet? Befolkningstal?	
Hvad sker der med byen, hvis skolen lukker? Foreningslivet. Busdrift. Butikker. Huspriser. Tilflytning. Fraflytning.	
Hvilke konsekvenser har lukningen/flytningen af 7. klasse/sammenlægningen haft for jeres by allerede nu? Foreningslivet. Busdrift. Butikker. Huspriser. Tilflytning. Fraflytning.	
Hvad betyder skolen for byen?	Uddannelse, videnssted, mødested?
Er der muligheder for at lære i byen? Kurser/foredrag/uddannelse/	Hvor? Hvad?
Er der bredbåndsnet i byen? Har det været diskuteret? Hvad kom der ud af det?	
Hvilken betydning kunne det have for byen at have det?	
Hvem opdaterer landsbyens hjemmeside/Facebookprofil? Bliver det brugt?	

Appendix A.

Kommer borgere med forslag til indhold til hjemmeside/Facebookprofilen?	
Kan de Facebook og hjemmeside gøre noget for landsbyen? Kan man lave andet (app's)?	Deres betydning for udviklingen.
3. Sammenholdet i byen	
Kender folk i byen hinanden godt? Hvor godt?	
Kender du alle i byen godt? Eller ved du bare hvem de er? Kender du dem personligt?	
Hvordan vil du sige sammenholdet er i byen?	
Hvordan går det med frivilligt arbejde i byen? Er det nemt at finde folk?	
Hvem stiller typisk op?	De samme hver gang – alle?
Bliver der protesteret over fx ændringer der har konsekvenser for byen?	Hvem går i spidsen? Nogle bestemte - alle
Er der en enkelt el. en kreds af folk i byen, der tager initiativet og får ting til at ske?	Spm. om ildsjæle
4. En række hurtige spørgsmål om tillid.	
Hvor meget tillid har du har til:	
Fuld tillid (1), nogen tillid (2), ikke megen tillid (3), ingen tillid til (4):	

Bænken på kanten.

Din familie	
Naboer	
Folk i landsbyen som helhed	
Alt i alt mener du, at folk generelt er til at stole på, eller at man ikke kan være for forsigtig, når man har med mennesker at gøre?	Til at stole på – man kan ikke være for forsigtig – ved ikke.
Tror du, at folk i almindelighed vil prøve at udnytte dig, hvis de fik lejlighed til det, eller ville de behandle dig ordentligt?	Folk tænker på sig selv – folk er for det meste hjælpsomme – ved ikke.
Er folk gode til at hjælpe hinanden? Pasning af dyr, børn, huse, låne en kop sukker osv.	
5. Perspektiver for fremtiden	
Hvordan ser du landsbyen om 20 år?	Udviklet – afviklet – status quo
Hvad mangler i landsbyen nu? Fælles mødesteder/bredbånd/hjemmeside/ Facebookprofil	
Hvad skal der til/gøres for at nå til det mål?	
Hvad skal der til for at sikre byens sammenhold?	
Tak for hjælpen	

Appendix B.

Interviewguide Museumsledere april-maj 2014

Emne	Stikord/Notater
1. Præsentation	
Præsentation, tak for tilsagn, spørge om lov til at optage, og gøre notater samtidig med.	
2. Kulturarv	
Hvilken rolle kan kulturarv spille for et lokalsamfund?	Og i et lokalsamfund?
Hvilken rolle spiller kulturarven for den enkelte borger?	Identitet? Og identitet i forhold til hvad? Det helt lokale? Dannelsemæssigt? Tillid? Reciprocitet?
Hvilken betydning har et museum i den forbindelse?	Som repræsentant for kulturarven. Kan man have kulturarv uden et museum?
Kan museet medvirke til en positiv udvikling i sit lokalområde? Hvordan? Skal det? Bør det?	Er der særlige udfordringer i forhold til det i yderkommuner?
3. Kommunen	
Hvilke opgaver kan kulturarv løse for en	

Bænken på kanten.

kommune?	
Har kommunen brug for kulturarv? Til hvad?	
Ser du, at et museum har opgaver i forhold til områder som: Turisme? Erhvervsudvikling? Bosætning?	Og hvordan sker det rent konkret?
Og i forhold til hvilket geografisk område?	Sit helt lokale miljø (by)? Sit virkeområde? Nationalt som forskningsinstitution? Sit administrative område (kommune)?
Har Museet brug for at være lokalt forankret? Hvorfor?	
Hvordan kan et museum forankres?	
Hvordan ser I skoletjenesten?	Led i normal museal formidling? Etablering af den lokale forankring?
4. Frivillig arbejdskraft	
Har I frivillige på museet? Hvor mange?	
Hvor kommer de fra geografisk? Indenfor hvilke opgaver?	
Hvordan rekrutterer I? Er det svært at få fat på folk?	
De frivilliges betydning for museet?	Som et driftstilskud? Et led i den lokale forankring?

Appendix B.

	Andet?
Hvad tror du bidrager kulturarven med for de frivillige?	

Bænken på kanten.

Appendix C.

Spørgeskema FlexVid Oktober 2012

0. Appendix C.

I forbindelse med din uddannelse er dit hold tilknyttet projekt FlexVid og vi vil derfor bede dig besvare dette spørgeskema, da vi har stor interesse i at undersøge, hvordan du som studerende vurderer dit studie på FlexVid holdet. Data vil blive anvendt i forbindelse med forskning om FlexVid uddannelsen af forskere tilknyttet Aalborg Universitet og UCN.

Det vil tage ca. 15 minutter at udfylde skemaet. Oplysningerne vil blive behandlet fortroligt, og gengivelse af data, som kan henføres til enkeltpersoner, vil blive anonymiseret. Ved øvrige spørgsmål relateret til anvendelsen af data, kan rettes henvendelse til ph.d. studerende Susanne Dau på e-mail adressen sud@hum.aau.dk eller ph.d. studerende Elisabeth Lauridsen Lolle på e-mail adressen lolle@learning.aau.dk

På forhånd tak!

De følgende spørgsmål drejer sig om baggrundoplysninger om dig.

1. Er du...?

☐ Mand ☐ Kvinde

2. Hvor gammel er du?

3. Bor du...?

(Sæt ét kryds)

☐ Alene ☐ Sammen med forældre og evt. søskende ☐ Sammen med kæreste/samlever/ægtefælle

☐ Sammen med studerende og evt. partner på kollegium i ungdomsbolig eller lign.

4. Har du børn?

☐ Ja ☐ Nej

Hvor mange børn har du i alderen?!

(Sæt kryds! samt skriv antallet af dine børn i alderskategorierne)

☐ 0-6 ☐ 7-12 ☐ 13-18 ☐ over 18

5. Hvilken skoleuddannelse har du som den højeste?

(Sæt ét kryds)

☐ Folkeskolen ☐ Erhvervsfaglig uddannelse EUD fx elektriker, butiksassistent, smed, social- og sundhedsuddannelse ☐ STX ☐ HHX ☐ HTX ☐ HF ☐ HF enkeltfag el. fagpakke ☐ Andet

6. Arbejder du nu?

Bænken på kanten.

☐ Jeg har et studierelevant job ved siden af mine studier ☐ Jeg har et ikke-studierelevant job ved siden af mine studier ☐ Nej

7. Hvilken uddannelse er du på nu?

☐ Radiograf ☐ Lærer ☐ Markedsføringsøkonom ☐ Bygningskonstruktør

8. Skriv navnet på den by, du bor i nu

9. Skriv navnet på den by, du boede i, da du søgte ind

10. Jeg er medlem af en...?

(sæt gerne flere krydser)

☐ a. Idrætsforening ☐ b. Borgerforening ☐ c. Museumsforening ☐ d. Politisk forening ☐ e.

Fagforening ☐ f. Dyreværnsforening ☐ g. Anden forening ☐ h. Ingen forening

11. Jeg udfører ubetalt, frivilligt arbejde i en eller flere af ovenstående forening(er)

(Sæt ét kryds)

☐ Ja ☐ Nej

12. Sæt kryds ved det it udstyr, som du har til rådighed

(sæt gerne flere krydser)

☐ a. Stationær computer ☐ b. Bærbar computer ☐ c. Ipad el. lign. ☐ d. Smartphone ☐ e. Alm. mobiltelefon

13. Hvor ofte benytter du disse medier/programmer?

(Sæt et kryds i hver linje)

	Hver Dag	Flere gange om ugen	Ca. én gang om ugen	Sjældnere	Har aldrig brugt
a. It'sLearning/Intranet	☐	☐	☐	☐	☐
b. Adobe Connect	☐	☐	☐	☐	☐
c. Skype	☐	☐	☐	☐	☐
d. Dropbox/eller lignende fildelingsprogrammer	☐	☐	☐	☐	☐
e. Facebook	☐	☐	☐	☐	☐
f. Følger blogs	☐	☐	☐	☐	☐
g. Skriver blog	☐	☐	☐	☐	☐
h. Henter lydpodcasts	☐	☐	☐	☐	☐
i. Henter videopodcasts	☐	☐	☐	☐	☐
Kommentarer?	☐	☐	☐	☐	☐

De følgende spørgsmål drejer sig om uddannelsen.

14. Her vil vi bede dig tage stilling til, hvor enig eller uenig du er i, at følgende betyder noget for dit valg af uddannelse.

(Sæt ét kryds i hver linje)

Det er vigtigt, ...

Meget Enig Hverken enig Uenig Meget

0. Appendix C.

	enig	eller uenig		uenig	
a. ...at jeg kan komme til at arbejde praktisk med faget	☐	☐	☐	☐	☐
b. ...at jeg får kompetencer til at kunne videreuddanne mig efter min igangværende uddannelse	☐	☐	☐	☐	☐
c. ...at jeg får et eksamensbevis	☐	☐	☐	☐	☐
d. ...at jeg opnår personlig udvikling	☐	☐	☐	☐	☐
e. ...at jeg deltager i et fagligt socialt fællesskab med andre i uddannelsen	☐	☐	☐	☐	☐
f. ...at jeg kommer til at tilhøre en bestemt profession	☐	☐	☐	☐	☐
g. ...at der er gode muligheder for, at jeg kan få job bagefter	☐	☐	☐	☐	☐
h. ...at jeg ikke behøver at tage til Aalborg for at få en uddannelse	☐	☐	☐	☐	☐
i. ...at det er muligt at få en praktikplads nær min bopæl	☐	☐	☐	☐	☐
j. ...at uddannelsen er fleksibelt indrettet mht. hvor man studerer	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentarer?

15. Marker hvor enig eller uenig du er i følgende

(Sæt ét kryds i hver linje)

Det er vigtigt for mig at,...

	Meget enig	Enig	Hverken enig eller uenig	Uenig	Meget uenig
a. ...der er et socialt fællesskab med andre studerende online	☐	☐	☐	☐	☐
b. ...der er et fagligt samarbejde med andre studerende online	☐	☐	☐	☐	☐
c. ...jeg kan arbejde med faget uafhængig af tid og sted	☐	☐	☐	☐	☐
d. ...arbejde med it i studierne	☐	☐	☐	☐	☐
e. ...jeg hjemmefra kan deltage i online undervisning på samme tid som andre studerende	☐	☐	☐	☐	☐

Kommentarer?

16. I de følgende 3 skemaer bedes du tage stilling til en række udsagn om, hvordan du foretrækker at arbejde med et fag.

16.1 Hvordan foretrækker du at arbejde med et fag i undervisningen?

(sæt gerne flere krydser)

☐ a. Ved selvstændigt at søge forskellig viden herom, f.eks. ved at udforske problemer ☐ b. Ved i samarbejde med medstuderende at søge viden herom, f. eks. ved projektarbejde ☐ c. Ved at få

Bænken på kanten.

stoffet præsenteret af undervisere, f.eks. i klasseundervisning ☐ d. Ved at løse teoretiske opgaver med konkrete løsningsmuligheder ☐ e. Ved at arbejde med eksempler på relevans i praksis, f. eks. gennem cases, scenarier og film, som efterfølgende kan bearbejdes teoretisk ☐ f. Ved at få stoffet gjort tilgængeligt gennem illustrationer og modeller ☐ g. Ved høj grad af variation i undervisningsformerne

16.2 Hvordan foretrækker du at arbejde med et fag, når du er i praktik?

(sæt gerne flere krydser)

☐ a. Ved selvstændigt at deltage i og afprøve praktiske handlinger ☐ b. Ved at have en praktiker til at guide og vejlede dig ☐ c. Ved at iagttage og efterligne erfarne praktikere ☐ d. Ved at indgå som en del af et fællesskab i praksis ☐ e. Ved at få praksis vist først, for efterfølgende selv at afprøve lignende situationer ☐ f. Ved at undersøge hvad teorien siger herom og efterfølgende afprøve det i praksis ☐ g. Ved at følge givne instrukser og retningslinjer ☐ h. Ved at reflektere over handlinger mens du udfører dem ☐ i. Ved at reflektere over udførte handlinger bagefter ☐ j. Ved at undersøge hvorfor praktikere handler på en bestemt måde og bagefter selv handle

16.3 Hvordan lærer du bedst?

(sæt gerne flere krydser)

☐ a. Ved selv at søge efter relevant litteratur om emnet ☐ b. Ved at lære fra andres erfaringer ☐ c. Ved at samarbejde og diskutere emnet med mine medstuderende ☐ d. Ved at samarbejde og diskutere emnet sammen med mine medstuderende og underviser og/eller vejleder ☐ e. Ved at deltage i undervisningen ☐ f. Ved undervisers præsentation af stoffet i f.eks. en forelæsning ☐ g. Ved at løse konkret stillede opgaver ☐ h. Ved at arbejde med konkrete cases/scenarier ☐ i. Ved at besvare tests ☐ j. Ved øvelser, hvor færdigheder trænes ☐ k. Ved at læse tekster, udvalgt af underviseren ☐ l. Ved at kommunikere via elektroniske medier

Her kan du fortælle, hvordan du synes det er at være studerende på Flexvid-uddannelsen

De følgende spørgsmål drejer sig om anvendelsen af området omkring uddannelsesstationen.

17. Påtænker du at bruge en af uddannelsesstationerne, i Hjørring, Farsø, Thisted, Frederikshavn eller Hobro?

☐ Ja ☐ Nej

18. I det følgende vil vi bede dig om at besvare disse spørgsmål vdr. uddannelsesstationen
(Sæt ét kryds i hver linie)

Ja	Nej
Kendte du nogle af de andre studerende på uddannelsesstationen i forvejen? ☐	☐
Regner du med at få arbejde i området omkring din bopæl eller omkr. uddannelsesstationen, ☐	☐

0. Appendix C.

når du bliver færdig
med uddannelsen?

Brugte du byen ved
uddannelsesstationen,
før du begyndte på din
uddannelse? Fx ☐

Handle dagligvarer og
tøj, gå på restaurant,
på café, i biografen.

Taler du om dit
studium med
studerende fra din
egen uddannelse? ☐

Taler du om dit
studium med de andre
studerende på
uddannelsesstationen? ☐

Har du et socialt
fællesskab med de
andre studerende på
uddannelsesstationen? ☐

19. Nu vil vi bede dig tage stilling til, hvor enig eller uenig, du er i følgende udsagn
(Sæt ét kryds i hver linje)

	Meget enig	Enig	Hverken enig eller uenig	Uenig	Meget uenig
a. Jeg vil bruge byen ved uddannelsesstationen endnu mere, nu hvor jeg læser der til fx at handle dagligvarer og tøj, gå på restaurant, på café, i biografen..	☐	☐	☐	☐	☐
b. Det bliver mere attraktivt at bosætte sig i området, når der er uddannelsesmuligheder.	☐	☐	☐	☐	☐
c. Flere vil gå i gang med en uddannelse, når der er mulighed for at gøre det lokalt.	☐	☐	☐	☐	☐
d. Det er en fordel, når jeg skal søge praktikplads, at jeg så kender området omkr. uddannelsesstationen i forevejen.	☐	☐	☐	☐	☐
e. Det kan være en ulempe at studere sammen med nogen fra lokalområdet.	☐	☐	☐	☐	☐

20. Fortæl hvad du tror, det vil komme til at betyde for området
omkring uddannelsesstationen, at man kan tage en uddannelse
der?

Tak for dine besvarelser

– på vegne af følgeforskningsgruppen

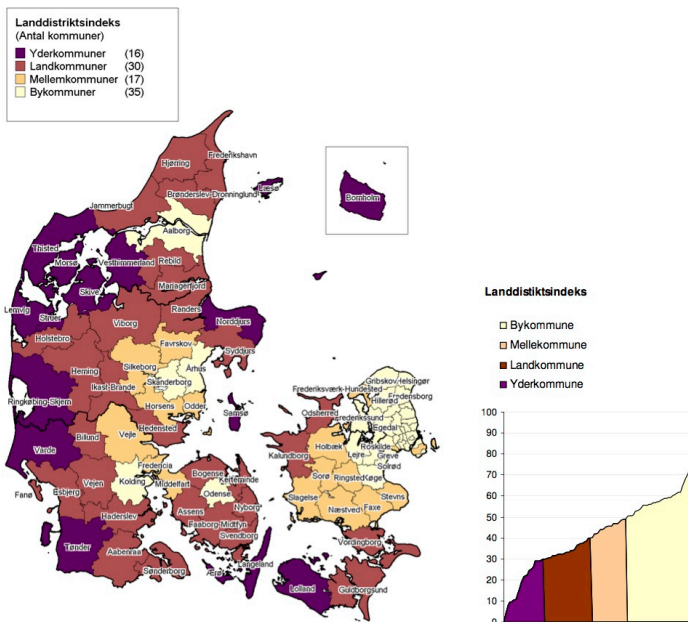
Bænken på kanten.

(Klik på krydset i nederste højre hjørne for at afslutte og sende dine besvarelser)

Ved spørgsmål relateret til anvendelsen af data, kan der rettes henvendelse til ph.d. studerende Susanne Dau på e-mail adressen sud@hum.aau.dk eller ph.d. studerende Elisabeth Lauridsen Lolle på e-mail adressen lolle@learning.aau.dk

Appendix D

Kommunetyper

Kilde: (Kristensen, Kjeldsen, & Dalgaard, 2007, s. 4)

RESUMÉ

Bænken ved stadion, ved vandkanten eller ved en uddannelsesinstitution. Det handler om det at mødes. At sætte sig ned og snakke. Fællesskabet. Men bænkenes placering er også central. I et fælles rum som ramme om det fælles liv, der udlevs i netop det lokale samfund. Bænken står på steder, der fungerer som mødesteder. Det der sættes i gang ved bænken handler om relationer, tillid og en lyst til at hjælpe hinanden, når man har lært hinanden at kende. De teoretiske begreber for dette er sociale netværk, tillid og reciprocitet. De tre elementer udgør tilsammen den sociale kapital, der er med til at binde vores samfund sammen, og er det, som mange mennesker er bange for at miste, når eksempelvis skolen lukker. På den ene side har vi altså bænken, den sociale kapital, der binder os sammen og som ifølge diverse regeringer er en vigtig faktor for det danske samfund. På den anden side har vi kanten, de steder der ligger udenfor de store byer, og som er udfordret på en række områder. I det offentlige billede italesættes de steder på en meget negativ måde, og derved polariseres centrum-periferi debatten, så der opstår risiko for spændinger i befolkningen. Offentlige institutioner som skoler og uddannelsesinstitutioner er med til at forebygge disse spændinger bl.a. ved at skabe lige muligheder for alle, så når der ændres i disse institutioners strukturer bliver spændingerne mere markante. Derfor er der behov for at undersøge konsekvenserne af strukturændringer for den sociale kapital ved at se på bænken, der med til at skabe den sociale kapital, samt på de omgivelser og den kontekst den står i, for omgivelserne er med til at forankre ikke bare medborgerne men også de offentlige institutioner.

Undersøgelsens teoretiske udgangspunkt er den sociale kapital, som den bliver fortolket af Robert Putnam, i hvis optik social kapital er et gode for alle, også selv om alle ikke bidrager lige meget til den. Social kapital som begreb og dens operationalisering diskuteres i afhandlingen, og diskussionen leder op til et forslag om at inddrage et stedsrelateret aspekt, når man undersøger social kapital i lokalsamfund. Mine data har vist, at netop det aspekt er et vigtigt element i dannelsen af de sociale netværk, tilliden og reciprociteten, nemlig det stedsrelaterede.